

Savaşlar Çağında Yıkım ve Mimarlık

Tuğçe Ersoy Ceylan • Esra Akbalık • Kamile Batur •
Hossein Sadri • Yıldız Tahtacı • Saadet Gündoğdu •
Yolanda Reyes • Nikolas Patsavos • Mehmet Şahinler

Mimarlığa ve Savaşlara Şifa Vermek

Mimari Projeyi Bir Araştırma Alanı Olarak
Yeniden Düşünmek

Aydınlatma hiç bu kadar
kolay olmamıştı!

Geleceği şekillendirirken kullanabileceğiniz
en soyut, en çağrıştııcı ve heyecan verici
malzeme ışıktır.

Mimari Çelik ve Cam Yapılarda **170 Yıllık** Tecrübe
Waagner Biro steel and glass

waagner biro
steel and glass

Ataşehir: +90 216 574 44 74 • www.wb-sg.com
AVUSTURYA | İNGİLTERE | TÜRKİYE | ABU DABI | SUUDİ ARABİSTAN | DUBAI

Arçelik Fibona Ankastre Serisi

Tasarımı ve Teknolojisiyle Sevgi Gibi Kalıcı

- TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi üyelerine özel indirimler uygulanır.
- Montaj edilmek koşuluyla 10 adet ve üzeri siparişlerde özel fiyat verilir.

Yetkili Satıcı

Ahmet Naim KAHRAMAN
(Mimar İTÜ)

Anka

“eviniz için her şey burada”

📍 arcelik.anka

📍 Yıldırım Beyazıt Cad. No: 53 Yenibosna/İstanbul

☎ 0532 287 07 26-0531 466 02 60

✉ anka_arcelik@hotmail.com/naim-kahraman@hotmail.com

Fabula Dekor Estetiğın Tablosu

Projelerinize bizimle nokta koymanız için konseptinize uygun özel tablolar tasarlıyoruz.

Mimari çalışmalarınızda estetik dokunuşlarınızı mekanlarınızın duvarlarına yansıtmak için el yapımı tablolar üretiyoruz.

www.fabuladekor.com

PROJECT DESIGN

MANUFACTURING
IMPLEMENTATION

ADS

www.adsmobilya.com.tr

Mayıs 2024 • Yıl: 24 • Sayı: 80 Yayın Türü: Yerel, süreli

Yayınlayan

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi

Sahibi

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi adına
Alper Ünlü

Genel Yayın Yönetmeni

Deniz İncedayı

Yayın Koordinatörü

Canan Coşkun

Yazı İşleri Sorumlusu

Metin Karadağ

Yayın Kurulu

Zafer Akay, Esra Akbalık, Gül Cephaneçigil,
Ayşen Ciravoğlu, Zeynep Eres, Ahmet Erkan,
Koray Güler, T. Gül Köksal, Derin Öncel,
Gülşen Özeydin, Mücella Yapıcı

Danışma Kurulu

Zeynep Ahunbay, Behiç Ak, Nur Akın, Ali Artun,
Acar Avunduk, Çelen Birkın, Hasan Çakır (Almanya),
Candan Çıtak, İsmail Doğanyılmaz, Nur Esin,
Nuran Zeren Gülersoy, Zeynep Günay, Ersen Gürsel,
Figen Kafescioğlu, Ruşen Keleş, Esin Köymen,
Mehmet Küçükdoğan, Eyüp Muhcu, Derya Oktay,
Sabri Orcan, Deniz Erinsel Önder, Hasan Cevad Özdiçil,
Mehmet Özdoğan, Fatma Ahsen Özsoy, Betül Şengezer,
Afşar Timuçin, Bülend Tuna, Rüksan Tuna, Hülya Turgut,
Alper Ünlü, Zekiye Yenen, Emre Zeytinoglu

Yayın Yönetim Yazışma Adresi

Kemankeş Cad. No: 31 Karaköy, Beyoğlu 34425 İstanbul
Tel: (212) 251 49 00 Faks: (212) 251 94 14
e-posta: dergi@mimarist.org
www.mimarist.org/yayinlar/mimarist

Mali Koordinasyon

F. Gökhan Tanrıöver

Grafik Tasarım

Zehra Şenoğuz

Grafik Uygulama

Ebru Laçın Kilci

Baskı-Cilt

Metro Basım Hiz. AŞ.
Yahya Kemal Beyatlı Cd. No.94 35400, Buca - İzmir
Tel: (232) 290 33 11
Sertifika No: 70839

Baskı Tarihi

Haziran 2024

Dağıtım

Etkin Dağıtım Nak. Oto Kir. Hiz. Paz. Tic. Ltd. Şti.
Eski Büyükdere Cad. Yamaç Sok. No: 1/1 4. Levent / İstanbul
Tel: (212) 282 40 04 Fax: 0 212 325 33 20

Ofset Hazırlık ve Yapım Organizasyon

Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi
Kemankeş Cad. No: 31 Karaköy, Beyoğlu 34425 İstanbul
Tel: (212) 244 86 87 pbx Faks: (212) 244 86 88
Sertifika No: 64516

Yazılarda ileri sürülen görüşlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

Dergi adı belirtilmek koşuluyla alıntı yapılabilir.

5 Haziran Dünya Çevre Gününü Kutladık...

Bilindiği gibi, her yıl 5 Haziran tarihinde Dünya Çevre Günü kutlanıyor. Farklı kurum ve kuruluşlar seçilen tema çerçevesindeki programlarını hayata geçiriyorlar. Bugün küresel ölçekte giderek daha kritik bir duruma gelen çevre sorunlarına, yaşam kalitelerine ve güncel bilimsel verilere dikkat çekiyorlar. Birleşmiş Milletler bu yıl "Bizim Toprağımız. Bizim Geleceğimiz" ("Our Land. Our Future) sloganıyla, toprak restorasyonuna, çölleşmeye ve kuraklık sorununa odaklanıyor. Çevre sorunlarını yoğun yaşayan Suudi Arabistan Krallığı uluslararası etkinliklerde ev sahipliğini üstlenerek "Suudi Yeşil İnisiyatifi" ve "Orta Doğu Yeşil İnisiyatifi" çalışmalarna hız veriyor. Özellikle, G20 Zirvesinde 'Küresel Toprak Restorasyonu İnisiyatifi' kabul etmesiyle birlikte mücadeleye aktif destek vermesi bekleniyor.

Günümüzde iklim değişikliği, bio-çeşitlilik krizi, kirlilik vb. gibi sorunlar tüm dünyada ekosistem için ciddi tehditler oluşturuyor. Kuraklık insanları göçe, yoksulluğa ve toprak kayıplarına mahkûm ediyor. Çözüm önerilerinde ortak söylemler gündemde: çölleşmeye karşı mücadele, iklim krizi karşısında sert yaptırımlar, noktasal değil bütüncül politikalar sivil toplumun ve bilim insanlarının haklı savunma başlıkları. Sorunların ağır sonuçları tüm dünyada her geçen gün daha fazla hissediliyor.

Diğer bir taraftan umutlar da besleniyor. Dünya Çevre Günü etkinlikleri ve gerçekleştirilecek çölleşmeyle Mücadele Konferansı aracılığıyla kuraklaşmanın önlenmesinde, iklim değişikliği mevzuatının uygulanmasında, doğanın korunması ile sağlıklı beslenme ve yaşam hedeflerine yaklaşımda önemli adımlar bekleniyor.

İsviçre'de iklim ve çevre politikalarında önlemlerin yetersiz kalması ve insan hakları ihlali gerekçeleriyle "Klimaseniorinnen Schweiz Birliği"nin açtığı dava sonucunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından Nisan 2024'de alınan karar da bu çerçevede önemli bir gelişim. AİHM kararında, "iklim koruma bir insan hakkıdır" diyerek İsviçre'nin hak ihlaline vurgu yapıyor. Uzmanlar bu örneğin ardından, aynı gerekçeyle farklı ülkelerde de davalara açılabilirliğini, mevzuatlarda yenilikler olabileceğini öngörmekte. Politikacıların eksik ve sözde uygulamalarına karşı yaptırımlar umuyoruz ki, daha yoğun biçimde gündemde olacak. Bu tarihi kararın sivil toplum örgütleri, aktivistler, çevre ve insan hakları savunucuları açısından mücadelede sağlam bir dayanak oluşturması beklenebilir.

Ülkemizde de, Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından Nisan 2022'de değiştirilen ve kamu yararı, insan ve çevre hakları ihlallerine fırsat veren kıyı kanunu yönetmeliğinin Eylül 2022'de yürütmesinin durdurulması ve Danıştay'ın 2024/1525 sayılı kararıyla iptal edilmesi bu bağlamda olumlu bir adım olarak gösterilebilir. Uluslararası ve ulusal alanda yaşanan bu gelişmeler çevre ile insan hakları ilişkileri konusunda gelişen yeni farkındalıkların habercisi.

Bu sayımızın dosyasında Yayın Kurulu üyemiz Esra Akbalık'ın editörlüğünde hazırlanan "Savaşlar Çağında Yıkım ve Mimarlık" başlığıyla dünya ve ülke gündemindeki diğer bir kritik başlıkta; savaşların, yıkımların ve yeniden inşaat süreçlerinin mekânsal, sosyal ve mesleki ilişkileri üzerine bir tartışma açmayı, bir derleme sunmayı amaçladık. Mekânın, belleğin ve kimliğin yıkımı, değişimi, yeniden üretimi süreçlerine uzmanların katkılarıyla bakarak, güncel irdelemeleri paylaşmayı hedefledik. Dosya içeriğimizi ilgiyle okuyacağınızı umuyoruz.

Bu sayımıza katkı veren değerli yazarların ilginç araştırmalarını ve bilgilerini de farklı başlıklarımızda dikkatlerinize sunuyoruz. "Proje/Profil" sayfalarımızda genç, başarılı mimarlık ofisi Bingöl - Barka Mimarlık ile gerçekleştirilen özel söyleşiye bulacaksınız.

Bir diğer söyleşimiz ise, mimarlık eğitiminin sıkça ve yoğun olarak tartışıldığı günümüzde Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde bir grup öğrenciyle yapılan toplantının özeti niteliğinde. Eğitim sürecine 'diğer' taraftan bakmayı, daha çok dinlemeyi ve bakış açımızı sorgulamayı öneren Elif Sena Akan'ın söyleşisini merakla okuyacağınızı umuyoruz.

81. sayımızda ise, Venedik Tüzüğü'nün 60. Yılı ve Nara Özgünlük Belgesi'nin 30. yılı olması nedeniyle dosyamızı koruma, planlama alanından uzmanların birikimlerine ve değerlendirmelerine açmayı düşündük.

Dünya Çevre Günü bir kez daha özel başlıklarla ve etkinliklerle bizlere bütüncül ve bilimsel çevre ve kent politikalarının yaşamsal önemini hatırlatıyor. Umudumuz ise, ortak duyarlılıklara, ahlaki değerlere sahip çıkarak yaşanabilir çevrelere, meslek etiğine ve toplum yararı anlayışına bir adım daha yaklaşmak.

Dünya Çevre Günü kutlu olsun!

Saygılarımla,

Deniz İncedayı

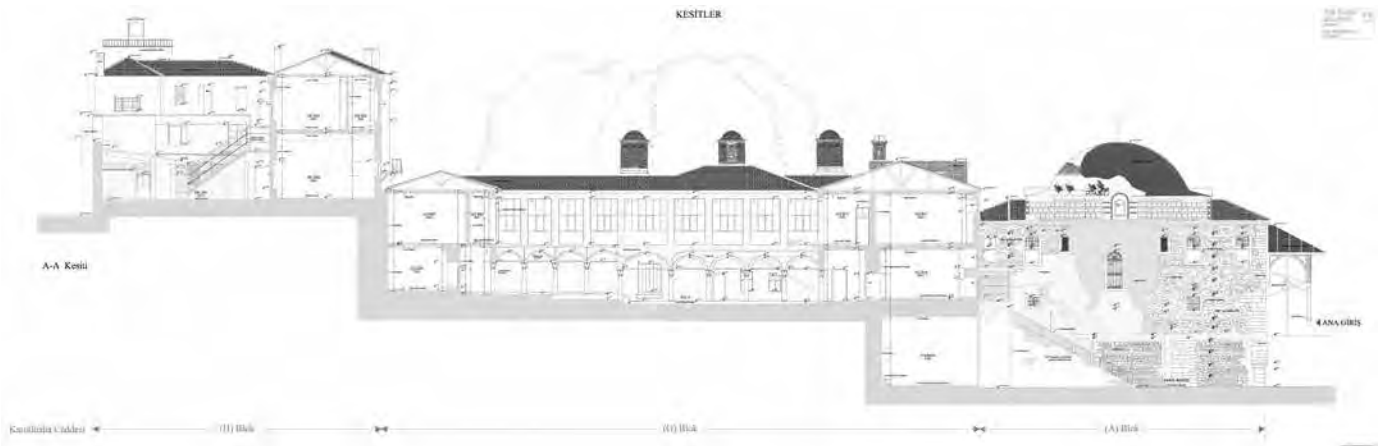

Mimar.ist Mayıs 2024/2
ISSN 1302-8219

4	GÜNDEM	Hukuksuzluğun İkinci Yılında İnatla Haykırıyoruz: Gezi Davası Tutukluları Serbest Bırakılsın!.....4
		ICOMOS Türkiye Ülkü İzmiriligi'ni Anma Toplantısı
		"Ülkü İzmiriligi'ni Saygı ve Sevgi ile Anıyoruz..." / Burçin Altınsay Özgüner5
7	HABER - ETKİNLİK	Beykoz Kundura Fabrikası'nda "Hafıza Konuşmaları": Sosyal Hayat, Kadın Emeliği ve İktisat7
		Güncel Koruma Uygulamaları Temasıyla "Doğan Kuban Semineri" Düzenlendi / Merve Arslan Çinko8
		"Temsil ve Hafıza: Sanâyi-i Nefîse-i Mekteb-i Şâhâne'den Güzel Sanatlar Akademisi'ne 1882-1948"10
		TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi'nin
		49. Olağan Genel Kurul Değerlendirmeleri / Ahmet Erkan11
		Mimarlar Odası'nın Perspektifinden İstanbul'un Cumhuriyet Yüzyılı Sergisi Yeniden Açıldı / Koray Güler.....13
14	KÜTÜPHANE	Büyükkada - Moris Danon Koleksiyonu14
15	GÖRÜŞ	60. Venedik Sanat Bienalinde Söz 'Diğerleri'nde... / Deniz İncedayı15
19	DOSYA: SAVAŞLAR ÇAĞINDA YIKIM VE MİMARLIK	Belleği Silmek: Bir Yıkım Aracı Olarak Mekân-Kırım / Tuğçe Ersoy Ceylan.....20
		Gazze'deki Yıkımın Mekânsal Boyutları: Bir Vicdan Mahkemesi Özeti / Esra Akbalık24
		Mimarın Boş Arsa Hayali ile Siyonist Yerleşimci Sömürgeciliğin Gazze ve
		Filistin'deki Yıkımı Arasındaki Yakınlık / Kamile Batur29
		Mimarlığa ve Savaşlara Şifa Vermek / Hossein Sadri33
		Savaş, Çatışma ve Yasalarla Mülksüzleştirilen Kadınların Müşterekleşme Pratikleri / Yıldız Tahtacı37
		Kolektif Hafızanın Yeniden Canlandırılması: Savaş ve Çatışmalara Bağlı Gelişen
		Zorunlu Toplu Göçler ve Kültür Mirası İlişkisi / Saadet Gündoğdu.....43
		Uluslararası Mimarlar Birliği'nin (UIA) Doğal ve İnsan Kaynaklı Afetler Üzerine Çalışmaları /
		Yolanda Reyes, Nikolas Patsavos - İngilizceden Çeviren: Mehmet Şahinler.....48

50 İNCELEME

- İstanbul - Bebek'te Bir Konak / *M. Namık Yalçın, Gerhard W. Penck*50
- Mimar Sinan Külliyesi'nden Güzel Sanatlar Fakültesi'ne Yerel /
Evrensel Bağlamında Bir Buluşma Projesi / *Z. Ayşe Kantarcıoğlu Güngör - Kemal Kutgün Eyüpgiller*55

60 PROJE - PROFİL

- Mimari Projeyi Bir Araştırma Alanı Olarak Yeniden Düşünmek /
Bingöl Barka Mimarlık ve Danışmanlık - Söyleşi: Arbil Ötkünç60

74 EĞİTİM

- Mimarlık Eğitiminde Daha Fazla Diyaloğa İhtiyacımız Var... /
Söyleşi: Elif Sena Akan - Yayına Hazırlayan: Elif Sena Akan74
- Birlikte İnşa Ederek Öğrenme Üzerine: "Armadillo" Parametrik Yapısal Tasarım Atölyesi ve
Sergisi Gerçekleştirildi / *Ekin Öztürk*83
- MİTA IV 2024 Mimari Tasarım Araştırmaları Ulusal Sempozyumu
Mimari Tasarım Eğitiminin Geleceği / *Orhan Hacıhasanoğlu, İlker Fatih Özorhon, Gülliz Özorhon*86

88 ÇİZGİ

- Behiç Ak88

Hukuksuzluğun İkinci Yılında İnatla Haykırıyoruz: Gezi Davası Tutukluları Serbest Bırakılsın!

Gezi Davası'nda verilen haksız ve hukuksuz tutuklamaların ikinci yılında TMMOB İstanbul İl Koordinasyon Kurulu tarafından basın açıklaması yapıldı. TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Karaköy binası önünde devam eden adalet nöbetinde gerçekleştirilen basın açıklamasına DİSK, KESK, İstanbul Tabip Odası'nın yanı sıra CHP İstanbul İl Başkanı Özgür Çelik, Sol Parti, TİP, Yeşil Sol Parti ile Politik Baykuş da katılım gösterdi. Eylül ayında serbest bırakılan Gezi tutuklularından Mücella Yapıcı ile Hakan Altınay'ın da katıldığı basın açıklamasında, Tayfun Kahraman'ın eşi Meriç Demir Kahraman, Mine Özerden'in annesi Halide Özerden de birer konuşma yaptı.

TMMOB İstanbul İl Koordinasyon Kurulu Sekreteri Seyfettin Avcı tarafından okunan basın açıklaması şu şekilde:

Bugün 25 Nisan 2024...

Ülkemizin en görkemli halk hareketlerinden biri olan Gezi Direnişi hakkında iktidar güdümündeki mahkeme tarafından verilen hukuksuz kararının üzerinden tam iki yıl geçti.

Bu iki yıl boyunca büyük bir hukuk skandalına şahitlik ettik.

TMMOB Yönetim Kurulu Üyesi Mücella Yapıcı, Hakan Altınay bu süreçte serbest bırakılsa da aralarında Şehir Plancıları Odamızın İstanbul Şubesi'nin eski başkanı Tayfun Kahraman ve Mimarlar Odamızın Hukuk Müşaviri Can Atalay'ın da bulunduğu arkadaşlarımız iki yıldır, Osman Kavala ise altı buçuk yıldır cezaevinde tutuluyor.

Artık hepimiz biliyoruz ki bu karar, sadece arkadaşlarımıza yönelik değildir.

Bu karar, 2013 Mayıs-Haziran aylarında iktidarı sarsıp korkutan milyonlara yöneliktir; milyonlarca insanın demokratik hak kullanımlarını cezalandırmaya, barışçıl ve demokratik istemleri bastırmaya ve kamu idarelerine yakışmayacak bir şekilde öğ almaya, cezalandırmaya yöneliktir.

Her tarafı lime lime dökülen tek adam rejimi hukuku, adaleti sağlamanın, haksızlıkları gidermenin bir aracı olarak değil, toplumsal muhalefeti cezalandırmanın bir aracı olarak kullanmaktır.

Halkın taleplerini özgürce ifade etmesini, bunun için meydanlara çıkmasını bir darbe girişimi olarak gören bu dava, bu ülkeyi yönetenlerin antidemokratik zihniyetinin göstergesidir.

Mesleki sorumluluklarının gereğini yerine getirerek toplumu aydınlatan ve iktidarı uyaran mühendis, mimar ve şehir plancılarını darbeci olarak

suçlayarak, ülkenin bilim dışı, akıl dışı kararlar ve zihinler tarafından yönetildiğinin göstergesidir.

Ancak şunu unutmasınlar; bu ülke sahipsiz değildir.

Gezi bu ülkenin yarınlara sahip çıkan, hakları ve geleceği için mücadele eden, AKP'nin her tarafımızı saran gerici politikalarına itiraz eden milyonların sesidir. Bu sesi ne hapsedebilirsiniz ne durdurabilirsiniz! Biz buradayız...

Dostlarımız suç işledikleri için değil, halkın çıkarlarını savundukları için, Taksim Meydanı'na ve Gezi Parkı'na sahip çıktıkları için, iktidarın rant projelerine karşı çıktıkları için, mesleki sorumluluklarının gereğini yerine getirdikleri için cezaevindeler.

Gezi Direnişi nasıl ki bu ülkenin yüz akı ve onurlu tarihinin bir parçasıysa, Gezi Davası'nda tutuklanan arkadaşlarımız da bizim yüz akımız ve onurlu tarihimizin bir parçasıdır.

İktidarın ve yandaş medyanın pervasız saldırılarına rağmen, hiçbir iftira, hiçbir senaryo, hiçbir karar arkadaşlarımızın masumiyetine ve haklılığına leke düşürmeyi başaramamıştır.

Gezi Direnişinin arkasında dimdik durduğumuz gibi, Gezi Davası'nda yargılanan ve ceza alan arkadaşlarımızın da yanında dimdik durmaya devam ediyoruz.

Çünkü biliyoruz ki Gezi bizim. Açlığa, yoksulluğa, baskıya, zulme karşı yükselttiğimiz en örgütlü sesimizdir.

Bir avuç sermayedara, bir avuç zorbaya karşı milyonların haykırışıdır Gezi.

Parklarımız, ağaçlarımız, ormanlarımız, derelerimiz... Gezi bu ülkenin kendisidir. Tarihidir. Mirasıdır. Geleceğidir.

Arkadaşlarımızın yanında olmaya, doğru bildiklerimizi söylemeye, halkımızdan, ülkemizden yana kamu yararını savunma mücadelemize devam edeceğiz.

Ve buradan bir kez daha inatla söylemeye devam ediyoruz; halkın haklı mücadelesini durduramazsınız. Gezi'nin karşısında duramazsınız.

Hukuksuzluğun ikinci yılında Gezi Davası'nda tutuklu olan arkadaşlarımızın serbest bırakılmasını istiyoruz.

Bu hukuksuzluğa son verin.

Arkadaşlarımızı serbest bırakın.

TMMOB İstanbul İl Koordinasyon Kurulu

ICOMOS Türkiye Ülkü İzmiriligi'ni Anma Toplantısı “Ülkü İzmiriligi'ni Saygı ve Sevgi ile Anıyoruz...”

Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) Türkiye Milli Komitesi (ICOMOS) TÜRKİYE Milli Komitesi tarafından 23 Nisan 2023'te kaybettiğimiz arkeolog ve mimar Ülkü İzmiriligi'ni anmak için 27 Nisan 2024'te bir toplantı düzenlendi. Ülkü İzmiriligi, ICOMOS Türkiye Milli Komitesi'nin 1985 yılında belirlenen 41 faal üye listesinde, kurucu üye olarak sekizinci sırada yer almıştır. Daha sonra farklı dönemlerde seçimiyle belirlenen Milli Komite üyeleri arasında yer almış ve yönetim kurulu üyeliği görevinde bulunmuştur. Ülkü Hanım, ICOMOS Türkiye'ye yaptığı çok değerli katkılarıyla her zaman hatırlanacaktır.

Toplantı mekânı olarak Ülkü Hanım'ın meslek yaşamını adanmış olduğu arkeoloji ve koruma alanlarıyla bağlantılı olarak kendisine çok yakışan bir yer olan İstanbul Arkeoloji Müzeleri Kütüphanesi düşünüldü, İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürü Rahmi Asal'ın bu olanağı sağlamasıyla *anma* toplantısı burada düzenlendi. Böylelikle katılan izleyiciler Ülkü Hanım'ı hatırlarken bu eşsiz mekânı da deneyimleme imkânı da buldular.

Konuşmacılar Ülkü Hanım'la meslek yaşamının farklı aşamalarında birlikte çalışmış meslektaşları, yakın dostları ve aile yakınlarından oluşuyordu.

Toplantının açılış konuşmalarını toplantıyı düzenleyen ICOMOS Türkiye'yi temsilen Burçin Altınsay ve ev sahibi kimliğiyle Rahmi Asal yaptı. Zeynep Sare Karabörek Ülkü Hanım'ın biyografisini sunarken, özellikle *Kültür Bakanlığı Merkez Restorasyon ve Konservasyon Laboratuvarı'nın* kuruluşu ve sonrasında sürdürülmesi için yapılanları bu dönemlerde kendisiyle yan yana ve omuz omuza çalışmış olan arkadaşları Duygu Günay ve Ayşe Özkan'ın görüşleri ve anıların derin alıntılarla aktardı.

Ülkü Hanım'ın hem yakın dostu hem çeşitli vesilelerle çalışma arkadaşı olan Prof. Dr. Zeynep Ahunbay, özellikle genç kuşaklarca daha az bilinen erken dönemlerinde Karakaya ve Atatürk barajları altında kalacak kültür varlıklarının belgelenmesi için yaptığı tespit çalışmalarına, Samsat ve Side Suyolu araştırmaları gibi kazı çalışmalarının paralelinde uzmanlaştığı alanlara ışık tuttu. Nihayet ICOMOS Türkiye Milli Komitesi'nde birlikte görev yaptıkları dönemin çalışmalarını aktarırken, ICOMOS adına Ülkü İzmiriligi ile 2002 yılında Antalya-Side'de düzenledikleri “Arkeolojik Sitenin İşletilmesi ve Korunması” başlıklı sempozyuma ve burada sunulan bildirilerin İngilizce olarak yayımlandığı kitaba dikkat çekti.

Prof. Dr. Mehmet Özdoğan, konuşmasını “arkeolog”, “mimar” ve “dost” olarak nitelendirdiği Ülkü Hanım'ın yaşamının, “bilimsellik, kültürel altlık, yapıcı yaklaşım, dostluk ve dürüstlük ile bütünleştiğini” söyleyerek açtı ve Ülkü Hanım için bu tanımlara varmasını sağlayan katkılarını ayrıntılandırarak aktardı.

Sıradaki konuşmacılar İzmiriligi'ne “Ülkü Abı” olarak hitap eden, meslek yaşamlarının ilk yıllarında onunla çalışma imkânı bulmuş kişilerdi. Dr. Öğr. Üyesi Gülsün Tanyeli henüz öğrenciyken, daha yeni mezun bir mimarken birlikte çalıştıkları Side ve Perge kazılarındaki çalışma ortamından anıları aktardı, İstanbul'da Konservasyon Laboratuvarı çevresinde bir araya gelinen etkinliklerden söz ederek gösterdiği fotoğraflar içinde, Ülkü Hanım'ın ICCROM'un eğitim programına katılmasına ve bağlantı kurmasına ön ayak olan Cevat Erder ve çalışma arkadaşı Revza Ozil ile beraber gördükleri bir kareyi, “konservasyon ve koruma disiplini taşıyan temel taşları” ifadesiyle yan-

sıttı, fotoğrafların hiçbirinin maa- lesef artık aramızda olmaması konuşmanın sonunu daha da anlamlı kıldı. Tanyeli ile benzer biçimde öğrencilik yıllarında *Ülkü Abı* ile beraber çalışma şansını bulmuş ve daha sonra evlilik yoluyla ailesine katılmış olan mimar ve yayıncı Müren Beykan, İzmiriligi'nin genç meslektaşlarına alan açarak, olanaklar yarattığını ve esin kaynağı olduğunu kendi deneyiminden süzdüğü şu sözleriyle ifade etti:

“Ülkü İzmiriligi, çevresindeki gençleri destekler, özellikle kazı çalışmaları sırasında farklı disiplinlerden uzmanları mutlaka alana davet edip, çalışma konularımızda bilgi ve görgümüzün artmasını için buluşmalar ayarlardı. Uzun paftaların yayılmasını gerektiren yüksek lisans tezimi için ofisindeki büyük masalardan birini kullanabileceğimi söyleyip davet etmesi, o yıllarda bizim gibi mimarlık okurken restorasyon ve arkeolojiye sevdalanmış öğrenciler için bulunmaz bir olanaktı. Ofise gelen uzman konuklarla sık sık öğren yerlerinin korunma, kurtarılma sorunlarının tartışılıyor olması da bizler için benzersiz bir eğitimdi. Çok sonra yayıncılıkta karar kıldığımda, Ülkü İzmiriligi'nin tutkulu birikiminden pek çok izi cebimde taşıdığımı biliyordum.”

Ahmet Beykan'ın sunumundan bir görünüm, İstanbul Arkeoloji Müzeleri Kütüphanesi.

Ardından söz alan mimar Ahmet Beykan ise kendisi için apayrı bir değeri olduğunu belirttiği aile büyüğü ve kuzeni *Ülkü Ablasının* büyürken her zaman yolunu açtığını, onu kendisine örnek aldığını, meslek seçiminde ve nihayetinde eş seçiminde onun yarattığı ortamın büyük etkisi olduğundan söz etti ve *Ülkü izmirligil'in* bebekliğinden başlayarak bir dizi aile fotoğrafıyla meslek dışı yaşamına da bir bakış sundu. Son yıllarından ve rahatsızlık döneminden söz ederek duygulu anma konuşmasını sonlandırdı.

Arkeolog Nezih Başgelen ise benzer biçimde *Ülkü Hanım'ın*, Arkeoloji ve Sanat dergisini zor koşullarda çıkarmaya çalıştıkları zamanda derginin ilk sayısının hazırlıkları için kendi ofisini onlara açtığını ve dergiyi buradan hazırlayıp yayınladıklarını söyleyerek daha sonraki yıllarda da *İzmirligil'in* katkılarının hep sürdüğünü, bütün bunlar için müteşekkirdiğini belirtti.

Bu toplantı, arkeoloji, mimari koruma ve konservasyon alanlarında kurucu kimliğiyle çok değerli katkılarda bulunmuş olan *Ülkü izmirligil'in*, bilimsel ve kurumsal duruşuyla, arkeoloji çalışmalarıyla ve özellikle 2006 yılında emekli olana kadar müdürlüğünü yaptığı Kültür Bakanlığı Merkez Restorasyon ve Konservasyon Laboratuvarı'nın kurulması ve sürdürülmesi için ortaya koyduğu azimli çabalarıyla meslektaşları, dostları, öğrencileri ve yakınları tarafından, ilk ağızdan, izleyenlere tanıtılmasını sağladı. Genç kuşakların bugün mesleklerini sürdürdükleri ortamın hazırlanmasında ne denli büyük emeklerin olduğunu görmelerine vesile oldu. *Ülkü Hanım'ı* tanıma ve birlikte çalışma şansına ermiş olanlar ise O'nu sevgi ve saygıyla anmaya, hatırlamaya devam edecekler.

Ülkü izmirligil'in Kısa Özgeçmişi: *Ülkü izmirligil* - Arkeolog-Mimar, 1941 yılında İstanbul'da doğdu. Eğitim hayatına Işık Lisesi'nin (Feyziye Mektepleri) ilkokulunda başladı. Üsküdar Amerikan Kız Lisesi'ni 1959 yılında bitirdikten sonra, İstanbul Üniversitesi Klasik Arkeoloji Bölümüne girdi. Bizans, Türk İslam ve Prehistorya sertifikalarını aldı. Bölüm Başkanı Ord. Prof. Arif Müfit Mansel denetiminde hazırladığı lisans tezini tamamlayıp İstanbul Arkeoloji Müzesi Klasik Bölümünde iki yıl çalıştı. Çalıştığı kazılarda mimarinin, ören yerlerinde bütünü değerlendirmede önemli bir yerinin olduğunu gördüğü için mimarlık eğitimi almaya karar verdi. Işık Mühendislik ve Mimarlık Yüksek Okulunu 1970'te bitirdi. 1971 yılında Prof. Dr. Cevat Erder'in önerisiyle Roma'da "International Council on Monuments and Sites (ICCROM) / Kültürel Varlıkların Korunması ve Onarımı Araştırma Merkezi"nin altı aylık Mimari Restorasyon kursunu tamamladı. Ardından İstanbul Üniversitesi Arkeoloji Bölümünde Türk Tarih Kurumu adına Arkeolog-Mimar kadrosuyla 11 yıl çalıştı, Side, Perge, Selçukler, Cremna ve Samsat kazılarında görev aldı. 1983 yılında, Kültür Bakanlığı'ndan gelen "Kültür Bakanlığı Merkez Restorasyon ve Konservasyon Laboratuvarı" için kurucu müdürlük teklifini kabul ederek İstanbul Üniversitesi Arkeoloji bölümünden ayrıldı. Kendi sözleriyle "merkezi bir laboratuvar kurma

düşüncesinin, kendisini hem çok heyecanlandığını hem de büyük bir sorumluluk yüklediğini" ifade eden *İzmirligil*, çalışmalarına öncelikle Avrupa'da kurulmuş olan benzer laboratuvarları inceleyerek ve laboratuvarında çalışacak personelin niteliklerini detaylıca araştırarak başladı. 1984 yılında Topkapı Sarayı'nın dış avlusunda bulunan Kimyahaneye binası ile Darphane-i Amire binalarında Türkiye'nin ilk Restorasyon ve Konservasyon Laboratuvarı kurdu. Türkiye'de kurulan ilk Restorasyon ve Konservasyon Laboratuvarı Müdürü olarak yaptığı çalışmalarla ülkemizde koruma ve onarım çalışmalarının bilimsel ve etik kurallara göre yapılmasına, bölge laboratuvarlarının oluşturulmasına ve ilgili çevrelerde ve kamuoyunda bir koruma bilinci oluşmasına öncülük etmiştir. İlk defa 1963 yılında öğrenci olarak katıldığı Prof. Mansel ve Prof. Dr. Jale İnan'ın 1947'de başlattığı Side kazısına 1983'te Kültür Bakanlığı tarafından kazı başkanı olarak görevlendirildi. Side Antik Tiyatro ve çevresindeki kazı, onarım ve düzenleme çalışmalarını 2009 yılına kadar sürdürdü. Prof. Dr. Zeynep Ahunbay ile Side Kazısı'nda 1977-1991 yılları arasında ve 1993 ile 2006 yılları arasında Ayasofya Bilim Kurulu'nda birlikte görev yaptı. 2006 yılında İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı Müdürlüğü'nden emekli oldu.

Not:

Üsküdar Amerikan Lisesi, İzmir Amerikan Koleji, Tarsus Amerikan Koleji ve Talas Amerikan Ortaokulu mezunları tarafından kurulmuş olan Sağlık ve Eğitim Vakfı'nın *Ülkü izmirligil* ile yapmış olduğu söyleşiden özetlenerek alınmıştır.

Burçin Altınsay Özgüner
Koruma Mimari, 2021-2024 dönemi
ICOMOS Türkiye Milli
Komitesi Başkanı

Prof. Dr. Zeynep Ahunbay'ın sunumundan bir görünüm, İstanbul Arkeoloji Müzeleri Kütüphanesi.

Beykoz Kundura Fabrikası'nda "Hafıza Konuşmaları": Sosyal Hayat, Kadın Emeği ve İktisat

Türkiye'nin endüstri ve kültürel mirasının en önemli temsilcilerinden Beykoz Kundura Fabrikası, yeniden işlevlendirilmesinin ardından kolektif hafızaya katkı sunmaya devam ediyor. Plato olarak film ve dizi sektörüne ev sahipliği yapmasının yanı sıra kültür ve sanat sektörüne de önemli bir alan açan fabrikada geçtiğimiz yıl Ekim ayında başlatılan "Hafıza Konuşmaları" etkinlikleri kapsamında 23 Mart 2024 tarihinde gerçekleştirilen panellerde "sosyal hayat", "kadın emeği" ve "iktisat" temalarında farklı disiplinlerden birçok akademisyenin ve araştırmacının katılımıyla disiplinler arası bir tartışma ortamı yaratıldı.

Türkiye endüstri tarihinde önemli bir yere sahip olan ve 1800'lerin başından, 1999 yılına kadar, iki asır boyunca tüm Türkiye'nin ihtiyacı olan deri ürünleri ve kunduraları üreten Beykoz Kundura, günümüzde âdeta bir hikâye fabrikasına dönüşmüş halde.

Mustafa Kemal Atatürk'ün geliştirdiği Milli İktisat Politikası'nın en önemli hamlelerinden Sümerbank'ın bir fabrikası olan Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'ydı. Beykoz Kundura da diğer birçok Sümerbank fabrikası gibi bir üretim tesisi olmanın çok ötesinde bir yaşam alanıydı. Toplumsal sosyal kalkınmayı da temsil ediyordu. İşçilere okuma yazma eğitimi veriliyor, halıcılık gibi ek meslekler öğretiliyor, ustalardan çıraklık eğitimleri veriliyor, sinema gösterimleri, spor faaliyetleri

ve kütüphane gibi sosyal imkânlar sunuluyordu. Lojmanlarda memurlar aileleri ile beraber yaşıyor, çalışanların çocukları Fabrika'nın içinde bulunan kreşte eğitim görüyorlardı.

Boğaziçi'nde 183 dönümlük bir arazide yer alan Beykoz Kundura kompleksi içinde farklı tarihlerde, farklı işlevlerde ve farklı üsluplarda inşa edilmiş 70'e yakın yapı bulunuyor. Fabrika, kurulduğu ilk yıllardan beri lojistik sisteminde deniz taşımacılığını tercih ettiği için kıyı şeridi de yine Fabrika'nın çalışmalarında önemli bir yere sahipti. Fabrika'nın bulunduğu alandaki kıyı şeridinde son halini 1960'lı yılların başında Bat'a Ayakkabı Fabrikası'ndan gelen Çek mimar ve mühendisler verdi. Doldurulan kıyı şeridinde "Yeni Kundura" isimli ayakkabı fabrikası inşa edildi. Günümüzde de bu şerit aslına uygun olarak yeniden düzenlendi ve 2017 yılından beri Fabrika dönemindeki yaz sineması geleneğinden ilham alan "Bir Yaz Gecesi Festivali" bu alanda düzenlenmekte. Kıyı şeridinde ve yeşil alanda düzenlemeler yapılırken alanda bulunan meşe, palamut, çınar, çam, ihlamur gibi birçok ağaç çeşidinin de envanteri tutuldu ve bu ağaçlardan 11 tanesi "anıt ağaç" olarak tescillendi. "Kundura Hafıza" isimli arşiv ve araştırma merkezi, fabrika döneminin hafızasını korumak ve geliştirmek için günümüze kadar 220 sözlü tarih görüşmesi yaptı. Bu görüşmeler ara-

Prof. Dr. İlhan Tekeli'nin sunumundan bir görünüm (Kaynak: Kundura Hafıza).

sında 1893'te kurulan Hamidiye Kâğıt Fabrikası'nın kurucusu Osman Bey'in torunları, Sümerbank döneminde Fabrika'da çalışmış yaklaşık 40 memur, hamal, tesisatçı, itfaiye elemanı, marangoz, kireçlik işçisi ve saya dikim işçisi gibi 1920'lerin başından 1999 yılına kadar Fabrika'nın farklı birimlerinde çalışmış kişiler veya bu kişilerin çocukları ve torunları yer alıyor.

Kundura Hafıza Arşiv ve Araştırma, kültür sanat programlarına ilham vererek kolektif hafızayı yeniden hatırlatmaya ve hafıza olgusunu gündemde tutmaya özen gösteriyor. Bu nedenle, Cumhuriyet'in 100'üncü, Sümerbank'ın 90'ıncı yıldönümünde, Cumhuriyet'in kurucu değerlerine yeniden bakmak için, Cumhuriyet'in ilk yıllarından günümüze kadar sana-

yileşme ve emek tarihi kapsamında, sosyal ve iktisadi tarihe dair unutulmaya yüz tutan kolektif hafızayı yeniden değerlendirerek tartışma alanı açan “Hafıza Konuşmaları” isminde bir panel serisi başlatıldı. Etkinlik serisi kapsamında 23 Mart 2024’te gerçekleştirilen panellerde “sosyal hayat”, “kadın emeği” ve “iktisat” temalarında farklı disiplinlerden birçok akademisyenin ve araştırmacının katılımıyla disiplinlerarası bir tartışma ortamı yaratıldı.

Prof. Dr. Arzu Öztürkmen’in moderatörlüğünü üstlendiği “Sosyal Hayat” oturumunda Doç. Dr. Gül Köksal, Prof. Dr. Serkan Tuna ve Dr. Tuba Demirci ile Beykoz Kundura’nın bir kültür mirası olarak ele alınması ve barındırdığı hafızanın yeniden ele

alınması, Sümerbank’ın Türkiye’nin ilk yıllarındaki sosyal politikalarda üstlendiği misyonu ve Osmanlı’dan yakın tarihe kadar Türkiye fabrikalarındaki kreş uygulamaları tartışıldı.

Dr. Asena Günal’ın moderatörlüğü yürüttüğü “Kadın Emeği” oturumunda Dr. Yaşar Tolga Cora, Prof. Dr. Gülhan Balsoy ve Dr. Pınar Karababa ile Osmanlı döneminde kadın emeğinin rolü, erken Cumhuriyet döneminde kadınların iş hayatına girişi, emek tarihindeki rolleri ve kadın emeği konusuna örnek olarak Hereke halısı dokuyan kadınların durumu ve sözlü tarih yöntemi ile aktardıkları konuşuldu. “İktisat” başlığındaki son oturumda ise Prof. Dr. Hakan Yılmaz’ın moderatörlüğünde Prof. Dr. İlhan Tekeli, Prof. Dr. Aslıhan Aykaç ve Doç. Dr. Yusuf Doğan

Çetinkaya tebliğlerini sundu. Son oturumda 1929 Dünya Ekonomik Krizi sonrasında Türkiye’nin izlediği iktisat politikası ve bu politika çerçevesinde Sümerbank ile Beykoz Kundura Fabrikası’nın üstlendiği misyon, Türk dokümacılık endüstrisinde Sümerbank’ın yeri ve Osmanlı’dan erken Cumhuriyet’e işçi sınıfının oluşumu yeniden değerlendirildi.

Kundura Hafıza’nın Haziran 2021’de ziyarete açtığı “Kundura’nın Hafızası: Bir Fabrika’ya Sığın Dünya” sergisi Cuma, Cumartesi ve Pazar günleri randevuyla görülebiliyor. Devam eden çalışmalar ise Kundura Hafıza’nın Instagram hesabından internet sitesini takip edilebilir.

Kundura Hafıza Arşiv ve Araştırma

Güncel Koruma Uygulamaları Temasıyla “Doğan Kuban Semineri” Düzenlendi

Mimarlık tarihi, koruma ve restorasyon alanında öncü bir isim olan, ürettiği yayınlar ve yetiştirdiği çok sayıda meslek insanı ile mimarlık alanında önemli bir yere sahip Prof. Dr. Doğan Kuban anısına İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) Restorasyon Programı tarafından bir seminer düzenlendi. Aramızdan ayrıldığı 2021 yılından itibaren düzenlenen seminer serisinin devamı bu yıl, 9 Mayıs 2024 Perşembe günü İTÜ Taşkışla’da “Güncel Koruma Uygulamaları” teması altında gerçekleşti.

İTÜ Mimarlık Bölümü başkanı Seden Acun Özgünler’in açılış konuşmasıyla başlayan seminer, İTÜ Restorasyon Programı Koordinatörü Yegan Kâhya Sayar’ın aktarımları ile devam etti. Doğan Kuban’ın öğrencisi ve bir dönem de asistanı olan Yegan Kâhya Sayar, Kuban’ı bir Cumhuriyet aydını, evrensel düzeyde bir bilim insanı, mimarlık alanında bir ekol olarak tanımladı. Aynı zamanda İTÜ Restorasyon kürsüsünün kurucusu olan Kuban’ın koruma alanında yaptığı

çalışmalarından örnekler vererek bu alana duyduğu ilgiyi ve gösterdiği özeni vurguladı. Bu seminer kapsamında Doğan Kuban’ın restorasyon ve korumaya verdiği önem dikkate alınarak anıtsal yapılara odaklanıldı ve onarım süreçlerinin aktarılması hedeflendi. Çok bileşenli ve karmaşık restorasyon süreçlerini detaylı aktarabilmek adına yapı veya yapı grubuna odaklanan bir seminer programı hazırlandı. Bu bağlamda, iki ayrı kültürel miras örneğinde yürütülen kapsamlı koruma uygulamalarının aktarıldığı paneller ile seminer programı gerçekleştirildi. Sabahki oturumda gerçekleşen birinci panelde, bir endüstri kompleksi olan Terkos Pompa İstasyonu’nun korumadan müzeye doğru geçen süreci aktarıldı. Öğleden sonraki oturumda gerçekleştirilen ikinci panelde ise son zamanlarda sıkça gündeme de gelen Kız Kulesi Restorasyonu detaylı olarak anlatıldı.

Birinci panelde Gülsün Tanyeli, Saltuk Akatay, Deniz Aslan ve Sevim

Aslan’ın katılımlarıyla “Terkos Pompa İstasyonu Korumadan Müzeye” başlıklı bir anlatım gerçekleşti. Endüstri yapı kompleksindeki koruma sürecine dair anlatımlara geçmeden önce Gülsün Tanyeli, Doğan Kuban’ın endüstri yapılarının korunması alanında da bir öncü olduğunu ifade etti. Bu alandaki ilk çalışmaların Doğan Kuban’ın açtığı yolda Darphane ile başladığını dile getirdi.

Terkos Pompa İstasyonu, Osmanlı Devleti’nin son yıllarında faaliyete geçen ve ilk kez suyu basınçlandırarak kent merkezine suyun aktarılmasını sağlayan dönemi için önemli endüstri yapılarından biri olmuştur. 1883 yılında faaliyete geçen ve 1967 yılına kadar aktif olarak kullanılan yapı kompleksi ve onu çevreleyen geniş alan, önemli bir endüstri mirası alanı olarak ele alınmıştır. Bu alan için yapılan koruma çalışmaları serüveni, 2000-2003 yılları arasında Saltuk Akatay’ın Gülsün Tanyeli’nin danışmanlığında hazırladığı yüksek lisans tez çalışması ile başlamıştır. Panelde,

farklı disiplinlerden uzmanların da yer aldığı bu çalışmanın yıllar içerisindeki ilerleyişi ve karşılaşılan sorunlar aktarıldı. Tanyeli'nin ifadesiyle çeyrek yüzyılı bulan bu proje, İstanbul'un yaşadığı çevresel ve politik baskıların da üzerinde hissedildiği bir alan olmuştur. 2007 yılında restorasyon ve yeniden kullanım uygulama projesinin hazırlandığı bu alanın, Su Medeniyetleri Müzesi olarak kullanılmasına karar verilmiştir. Arzu Erdem, Hüseyin Kahvecioğlu ve Nurbin Paker Kahvecioğlu'nun oluşturduğu tasarım ekibi, alanın kullanımına dair çalışmalar yürütülmüştür. Müzeye yaklaşım, çevreyle ilişki, çocuk oyun alanları, kafe, müzedeki galeri bölümleri, gezi senaryosu, kültür varlığı yapıların içindeki endüstriyel öğelerin nasıl sergileneceği gibi pek çok başlık altında kapsamlı araştırmalar yapılmış, projeler geliştirilmiştir. Önemli bir çevre alanına sahip ve endemik bitkilerin de yer aldığı bu alan için Deniz Aslan'ın katkılarıyla peyzaj tasarımları yapılmış, dokunulmamış bitki örtüsünün yüzeyinde yükseltilmiş yürüme platformları önerilmiştir. Geliştirilen bu projeler doğrultusunda 2008-2012 yılları arasında uygulama süreci yürütülse de ne yazık ki alan uzun yıllar kullanılmamış, Gülsün Tanyeli'nin de ifadesiyle bir bakıma unutulmuştur. Unutulduğu yılların aynı zamanda Kanal İstanbul'un da gündemde olduğu yıllar olduğunu dile getiren Tanyeli, bölgenin bu açıdan önemli olması nedeniyle unutulmuş, unutturulmuş veya geri planda tutulmuş olabileceğini dile getirdi. Yerel yönetimin değişmesiyle 2020-2021 yıllarında tekrar hatırlanan Terkos Pompa İstasyonu'nda yılların getirdiği eskimişlik ve bakımsızlık nedeniyle tekrar onarım yapılsa da yapının aktif olarak kullanılması ancak 2023-2024 döneminde gerçekleşebildi. Sevim Aslan'ın da aktarımlarıyla doğanın yapılar üzerindeki olumsuz etkisi ve kültür varlıklarındaki kötüye

giden durum nedeniyle tekrar bir uygulama süreci sonrasında Terkos Pompa İstasyonu, Su Medeniyetleri Müzesi olarak kullanıma açıldı. Gülsün Tanyeli, projenin başlangıcından günümüze kadar geçen 20 yıl içinde değişimin büyük olduğunu belirtti. Çevresel değişimler, yönetsel sorunlar, alanın çok talep görmesi, tasarıma uygun olmayan uygulamalar, standart bir çevrenin oluşumu, ilgisiz bitkilerin alana yerleştirilmesi gibi çeşitli sorunlar çerçevesinde sona erdirilen bu projenin bundan sonra devamlılığın sağlanabilmesi için iyi yönetilmesinin önemine vurgu yaptı. Öğleden sonra gerçekleştirilen ikinci panelin konusu ise "Kız Kulesi Restorasyonu" oldu. Burçe İvedi Köksal, Feridun Çılı, Zeynep Ahunbay ve Han Tümerterkin'in katıldığı panelde, Kız Kulesi için hazırlanan projeler ve uygulama sürecine dair detaylı aktarımlar yapıldı. Burçe İvedi Köksal, YD Mimarlık tarafından 2021-2022 yıllarında hazırlanmış rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerini aktardı. Kız Kulesi'nin yaklaşık 2 bin 500 yıllık tarihi olduğunu belirten Burçe İvedi Köksal, yapının tarihsel süreç içerisinde geçirdiği değişimleri görseller-

le anlattı. Son restorasyon öncesi görünümüne kavuştuğu kapsamlı değişimlerin 1944 yılındaki onarımlar ve 1999 depremi sonrası gerçekleşen onarımlar sırasında gerçekleştiğini belirtti. Buna göre, 1944 yılında kule içerisindeki kat döşemeleri ve kulenin külah bölümü betonarme olarak yenilenmiştir. Cephelerdeki çelik kuşaklar ise 1999 depremi sonrası yapılan onarımlarda eklenerek yapının statik açıdan güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Burçe İvedi Köksal'ın ifadesiyle yapının tarihi ve mimarisiyle ilgili kapsamlı araştırmalar ve arşiv kaynaklarına yönelik incelemeler doğrultusunda restitüsyon kararları alındı ve bu doğrultuda restorasyon projesi hazırlandı. Yapının statik çözümlemesine dair Feridun Çılı, koruma yaklaşımlarına dair Zeynep Ahunbay ve tasarım konseptine dair Han Tümerterkin'in danışmanlığında hem proje hem de uygulama süreci yürütüldü. Han Tümerterkin, Kız Kulesi restorasyon sürecine dair bilgi ve deneyimlerini aktarmadan önce Doğan Kuban ile ilgili anılarını paylaştı. İTÜ'de Kuban'dan aldığı ilk derste söylediği "Mimarlık tarihi, birleşimlerin tarihidir" sözünün önemini ve kendisini ne

Doğan Kuban
Semineri'nden bir
görünüm,
İTÜ, Mimarlık Fakültesi
(Kaynak: Filiz Ayaz).

kadar etkilediğini ifade etti. Tümete-kin, Kız Kulesi'nin yeniden kullanım sürecine dair bir dolaşım tasarımı yaptıklarını belirtti. Artık bir kamusal alan olarak kullanılacak bu yapının farklı kotlarından kentin farklı yerleri- nin izlenebilmesi için nasıl bir merdi-ven tasarımı yaptıklarını anlattı. İnşaat mühendisi Feridun Çılı ise 1944 ve 1999 sonrası onarımların yapıya getirdiği yük ve olumsuz etkiyi detay-landırarak bu unsurların yapıdan alın- ma sürecini ve yapıyı güçlendirmek için yapılan çalışmaları aktardı.

Kız Kulesi restorasyonunun diğer bir danışmanı olan Zeynep Ahunbay, kendilerini koruma alanına yönlendi- ren Doğan Kuban'ı saygıyla andığını belirterek sözlerine başladı. Koruma alanında yapılan çalışmaların bunun gibi seminerler ve etkinlikler ile aktarılmasının akademik çevre, uygulama- macılar, yöneticiler arasındaki sorun- ların ortaya çıkmasına vesile oldu- ğu- nu belirtti. Daha sonra Kız Kulesi'n- deki koruma yaklaşımları ve uygulama- larına dair yaşadığı süreç ve deneyimlerinden paylaşımlarda bulundu. 1990'larda yapılan onarım-

lara dair çok fazla eleştiri yapıldığını, hatta rapor haline getirildiğini ve Mimarlar Odası yayını olarak yayımlan- dığını belirtti. 2000'li yıllarda yapıda başlayan ticari kullanım ile Orta Çağ'dan kalan bir eser için uygunsuz kullanımların da başladığını ifade etti. Ahunbay'ın aktarımlarına göre, yapıya eklenmiş olan bütün betonarme öğeler ve avluyu örten çatı kaldırıldı, II. Mahmut yapısı olarak tanımlanan betonarme yapı ahşap konstrüksiyonlu olarak yeniden yapıldı, duvarların stabilitesi için içe- riden gergiler uygulandı, cepheler temizlendi ve onarıldı, avlu duvarları- nın seçirdim ve dendanları onarıldı, kulenin üst bölümü ve çatı özgün form korunarak yeniden yapıldı, ada- nın etrafında ve altında güçlendirme çalışmaları yapıldı. Yakın zamanda ada çevresinde tekrar bakım çalışma- larının yapıldığını belirten Ahunbay, sürekli bakımın önemine vurgu yaptı. Günümüzde, Kız Kulesi Müzesi ola- rak kullanılmakta olan yapı hem ken- dini sergilemekte hem de bu yapıdan İstanbul'a dair farklı silüetler izlene- bilmektedir.

Doğan Kuban, Cumhuriyet'in yetiştir- diği bir aydın, çok yönlü ve çok boyut- lu düşünebilen bir bilim insanı, bilim hayatının en başından beri hep yazar ve yaptığı yayınlarla çalışmalarını top- lumla paylaşan bir düşün insanıydı. Aynı zamanda mimarlık tarihinin bir bilim dalı olarak gelişmesine katkı sunan, Türkiye'deki koruma yaklaşımlarını irdeleyen, tarihi çevre ve mimari korumanın temellerini atan duayen bir isimdi. 22 Eylül 2021'de aramızdan ayrılan Doğan Kuban'ı anmak üzere her sene düzenlenen etkinliklere Kuban'ın öğrencileri, çalışma arkadaş- ları ve onun kitaplarını okuyarak yeti- şen çok sayıda mimar, mimar adayı ve bu alana ilgi duyanlar katılıyor. Bu sene ise İTÜ Restorasyon Programı tarafından düzenlenen seminerde Kuban'ın açtığı yoldan ilerleyen uzmanların yaptığı değerli çalışmalar aktarıldı ve Doğan Kuban anıldı. Ken- disini saygıyla ve minnetle anıyoruz.

*Merve Arslan Çinko
Arş. Gör. Dr.,
İstanbul Medeniyet Üniversitesi,
Mimarlık Bölümü*

“Temsil ve Hafıza: Sanâyi-i Nefîse-i Mekteb-i Şâhâne'den Güzel Sanatlar Akademisi'ne 1882-1948”

Fotoğraflar: MSGSÜ,
İstanbul Resim ve Heykel
Müzesi

1882'de Sanayi-i Nefise Mektebi adıyla doğan ve uzun süre Güzel Sanatlar Akademisi olarak devam eden, günümüzde Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'ne dönüşen Tür-kiye'nin ilk sanat okulunun tarihçesi “Temsil ve Hafıza” başlıklı sergiyle İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nde sunuluyor.

Cumhuriyet'in 100'üncü, Üniversi-tenin 142'nci kuruluş yılı kapsamın- da hazırlanan sergi, kurum hafızası- na büyük darbe vuran 1 Nisan 1948 yangınına kadarki döneme odakla- nıyor ve bu süreçte akademililerce yürütülen “temsil” ve “hafıza” poli- tika- ları üzerinden bir okuma öneri- yor. Sergi, Akademi'nin 1882-1948

yılları arasındaki kurumsallaşma serüvenini farklı temsil ve hafıza politikalarının birbirleriyle çatışan, kimi zaman uzlaşan kronolojisini sunarken Akademi'nin tarih yazı- mında ortaya çıkan kaleydoskopik görüntünün çok mercekli odak nok- talarını da izleyicisiyle paylaşmayı hedefliyor.

Küratörlüğünü Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi'nden M. Sinan Niyazioğlu ve Yasemin Nur Erkalır ile Mimarlık Fakültesi'nden Nezhir R. Aysel'in üst- lendiği sergi, 4 Ağustos'a kadar İstan- bul Resim ve Heykel Müzesi'nde gezi- lebilir.

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi'nin 49. Olağan Genel Kurul Değerlendirmeleri

19-21 Nisan 2024 tarihlerinde Ankara'da gerçekleştirilen TMMOB Mimarlar Odası 49'uncu Olağan Genel Kurulu'nda, ülke gündeminin kentlerimize, mimarlığa, meslek örgütümüze, meslektaşlarımıza yansımaları ve yıllara dayalı birikmiş sorunlarla girdiğimiz Cumhuriyet'in ikinci yüzyılında, bu sorunların çözümünde 70 yıllık birikimiyle meslek odamızın önemi üzerinde durulmuştur.

Genel Kurul'a İstanbul Büyükşehir Şubesi'ni temsil eden 247 delegenin neredeyse eksiksiz katılarak (231 deleg) katkı koyması ve dayanışma göstermesi sevindirici olmuştur. Delegelemize dayanışmacı yaklaşım ve özverili tutumlarından dolayı çok teşekkür ederiz. Yüksek katılım oranının arkasında Genel Kurul'a hazırlık sürecinde yalnızca delegelerle değil üyelerle de şeffaf ve katılımcı bir sürecin sürdürülmesi yatmaktadır. İstanbul Büyükşehir Şubesi Yönetim Kurulu, Genel Kurul'dan beklentileri ve çalışma eksenlerini katılımcı bir çerçevede belirlemek üzere önce 17 Mart'ta üyelerle geniş katılım ve sonrasında 24 Mart ve 16 Nisan'da delegelerle toplantılar gerçekleştirmiştir.

"Toplum Hizmetinde Mimarlık" anlayışını benimseyen İstanbul Büyükşehir Şubesi, arkasına üyelerinin ve delegelerinin desteğini alarak mesleğimizin ve örgütümüzün geleceğine dair tüm şubelerin dayanışma içerisinde bir arada olmasının yollarını aramıştır. Bu doğrultuda gerek şubelerin çağrıları ile gerekse İstanbul Büyükşehir Şubesi olarak bizim tarafımızdan organize edilen tüm toplantılarla gelecek dönemin şekillendirilmesinde ortaklaşabilecek ilkeler üzerinde durulmuştur. Yönetim Kurulu, Bursa İstanbul ve Ankara şubeleri başta olmak üzere tüm şubelerin katılımına açık olan toplantılarda ve sayısız yüzle-ri aşan ikili görüşmelerde ilkelere

dayalı şeffaf bir sürecin yürütülmesi konusunda ısrar etmiştir.

Bu sürecin sonunda TMMOB Mimarlar Odası'nın, bütün birimleri ve üyeleri ile birlikte kamu yararının gözetilmesi ve toplum hizmetinde mimarlığı temel alan yaklaşımının sürdürülmesi konusunda fikir birliğine ulaşılmış ve 49'uncu dönemin çalışma ilkeleri tanımlanmıştır. Mimarlığın toplumsal sorumluluğu, meslek pratiği ve mimarlık eğitimi gibi tüm alanlarıyla ilgili bir yol haritası özelliği taşıyan çalışma ilkelerini şöyle özetleyebiliriz: Yeni dönem için TMMOB Mimarlar Odası'nın 70'nci yılının bir program ile kutlanması, mimarlığın kamu yararına gelişiminin sağlanması ve toplumla buluşması, nitelikli mekânsal olanakların yaratılması, doğal ve kültürel değerlerimizin korunması için yürütülecek çalışmaların desteklenmesi ve yaygınlaştırılması gerektiği vurgulanmıştır.

Temel insan hak ve özgürlüklerine dair hiçbir ayırımı, mahrumiyetin ve kısıtlamanın yaşanmadığı; insan onuruna yakışır, eşit, sağlıklı, güvenli yaşama koşullarında nitelikli yaşam çevrelerinin oluşturulduğu çağdaş ve uygar bir gelecek için bilimin rehberliğinde ve kamu yararı doğrultusunda programlar oluşturulmasının bir zorunluluk olduğu belirtilmiştir.

Bilgi ve teknoloji alanındaki değişimlerde çağı yakalamanın önemi üzerin-

de durulmuş ve Oda'nın ve meslektaşlarımızın teknoloji ve bilişim alanlarındaki donanımının ve teknik altyapısının geliştirilmesi için çalışmaların yürütülmesi önerilmiştir.

Ülkemizde yakın tarihlerde gerçekleşen afetlerin felakete dönüşmesi, yapı üretim ve denetim alanlarında yaşanan kapsamlı sorunları acı bir şekilde ülke gündemine getirmiştir. Yaşam çevrelerimizin afetlere dirençli hale getirilmesi için mimarlar olarak önerilerimizi toplumla paylaşmak ve sorumlular nezdinde de fikri takibini sağlayıp mesleğimizin etkin rol alabileceği ortamların oluşturulabilmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda mesleki denetim hizmetlerinin gözden geçirilmesi; çevresel etki değerleri raporlarında ve denetimlerde afetlere karşı önlemlerin değerlendirilmesi için gerekli çalışmaların yapılması beklentisi paylaşılmıştır.

Son yıllarda katlanarak artan kent ve çevre suçlarına karşı, hukuk mücadelesinin ülke genelinde; ilkel ve kararlı bir şekilde sürdürülmesinin önemi üzerinde durulmuştur. Mesleğimizin toplumsal sorumluluğu olan bu mücadelelerin ve diğer tüm oda faaliyetlerinin yürütülebilmesi için mali yapılanmanın güçlendirilerek sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması için çalışmalar yürütülmesi gerektiği belirtilmiştir.

Mesleğe geçiş sürecinin ve mimarlık eğitiminin uluslararası standartlara

İstanbul şubeler toplantısından bir görünüm, 22 Mart 2024.

uygun hale getirilmesi için var olan çalışmaların sürdürülmesi, Yükseköğretim Kurulu ve Bakanlık nezdindeki girişimlerin artırılması, mimarlık kamuoyu ile birlikte hareket edilmesi ilkesi benimsenmiştir. Sürekli Mesleki Gelişim Merkezi çalışmaları ile meslektaşlarımızın bilgilerinin güncellenmesi, yeni teknolojik gelişmelerle buluşması, nitelikli mimarlık hizmetlerinin gerçekleşmesi ve mimarlık eserlerinin elde edilmesi için kamu projelerinin yarışma yoluyla elde edilmesi; bu amaçla özel sektör eliyle üretilen yapılarda da yarışma yönteminin önerilmesi, şantiye şefliği hakkında gerekli düzenlemeler için ilgili kurumlar nezdinde girişimlerde bulunulması gibi ilkelerin yeni dönemin yol haritası olması gerektiği belirtilmiştir.

İstanbul Büyükşehir Şubesi'nin üyeleriyle ve delegeleriyle birlikte şeffaf ve katılımcı bir süreçle kararlaştırdığı yeni dönem beklentilerini tüm şubelerle dayanışma içerisinde ilkesel bir birliktelikle yürütme isteği, Genel Kurul'da belirleyici olmuştur.

Genel Kurul'un ilk gününde açılış ve konuk konuşmalarının ardından Başkanlık Divanı seçimi gerçekleştirilmiş ve Merkez Yönetim Kurulu tarafından verilen 2024 "Oktay Ekinci Basın Ödülleri" ve "Çevreye Katkı Özel Ödülleri" sahiplerine verilmiştir.

Sağlıklı ve nitelikli kentlerin, doğanın, çevrenin ve var olan tarihsel değerlerin korunması mücadelesinin büyük önem taşıdığı bu dönemde, basın ala-

nından toplum, kent, kültür ve çevre sorunlarına duyarlılık gösteren, bu alanlarda toplumsal duyarlılığın artırılmasına aracılık eden gazetecilere 2012 yılından bu yana verilen "Mimarlar Odası Oktay Ekinci Basın Ödülü"nün bu yılki sahipleri Yaman Kaya ve Şeyda Öztürk olmuştur.

Yaşanabilir çevre hakkını engelleyen, tarihi ve doğal dokuyu tahrip eden ve kültürel değerleri yozlaştıran merkezi-yerel yönetim politikalarına karşı; kentlerimizde ve kırsal alanda yapı ve doğal çevrede yaşanan tahribatı engellemek amacıyla kent ve çevre mücadelelerine katkı verenleri onurlandırmak amacıyla 2016 yılından bu yana verilen "Mimarlar Odası Çevreye Katkı Özel Ödülü" ise bu yıl Nejla Işık'a ve Tevfik Usluoğlu'na takdim edilmiştir.

Ödül törenlerinin ardından Genel Kurul komisyonlarının seçimine geçilmiştir. İstanbul Büyükşehir Şubesi üyeleri, söz konusu bütçe, karar tasarıları ve genel kurul sonuç bildirgesi komisyonlarının tümüne katkı vermiştir.

Genel Kurul'un ikinci gününde komisyon çalışmalarına devam edilirken 48'inci dönem yönetim kurulu çalışma ve mali raporları ile denetleme kurulu raporları görüşülerek ibra edilmiştir. Genel kurul üyelerinin görüşleri ile devam eden genel kurulda yeni dönem bütçesi görüşülerek karara bağlanmış ve yeni dönem çalışmalarına ilişkin öneriler ve karar tasarıları belirlenmiştir. Ardından, Oda Yönetim, Onur, Denetleme Kurulu adayları, Birlik Yönetim, Denetleme ve

Yüksek Onur Kurulu adayları ile Birlik Genel Kurulu delege adayları açıklanmış ve Genel Kurul Sonuç Bildirgesi¹ kabul edilmiştir.

21 Nisan 2024'te yapılan seçimler ile 2024-2026 yılları arasında görev alacak olan 49'uncu dönem merkez yönetimi ve organları belirlenmiştir. 49'uncu dönem merkez yönetim kurulu 29 Nisan 2024 tarihinde yaptığı ilk toplantısında Zeynep Eres Özdoğan'ın genel başkan, Semih Lütfi Temizkan'ın genel başkan yardımcısı, Tores Dinçöz'ün genel sekreter, Ünsal Keser'in genel sayman ve Bekir Sıtkı Severoğlu, Serap Kaya, Selin Oktan'ın yönetim üyeleri olarak görev almasını kararlaştırmıştır. TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi olarak, genel kurul sürecinde ve öncesinde belirttiğimiz gibi örgütümüzün 70 yıllık birikimiyle sağlıklı ve güvenli kentleşmenin güvencesi olmayı sürdüreceğimizi, mesleğimiz, kentlerimiz ve ülkemiz için çalışmaya devam edeceğimizi ve bu doğrultuda çalışma yürütmek isteyen TMMOB Mimarlar Odası şubeleriyle dayanışma içerisinde birlikte çalışacağımızı vurgulamak isteriz.

*Ahmet Erkan,
TMMOB Mimarlar Odası
İstanbul Büyükşehir Şubesi
Yönetim Kurulu Sekreter Üyesi*

Not:

1. <https://www.mimarist.org/tmmob-mimarlar-odasi-49-donem-olagan-genel-kurulu-sonuc-bildirisi/>

Genel kurul delegeleri,
20 Nisan 2024.

Mimarlar Odası'nın Perspektifinden İstanbul'un Cumhuriyet Yüzyılı Sergisi Yeniden Açıldı

29 Ekim 2023'te açılmış olan "Mimarlar Odası'nın Perspektifinden İstanbul'un Cumhuriyet Yüzyılı" sergisi meslektaşlarımızın gösterdiği yoğun ilgi üzerine 7-30 Haziran 2024 tarihleri arasında TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi Karaköy binasında ziyaretçilerle yeniden buluştu. Sergi, üç büyük imparatorluğa başkentlik yapmış İstanbul'un yüzyıllık geçmişinde mekânsal, toplumsal, siyasal ve kültürel olarak önemli eşikleri gözler önüne sermeyi, tarihsel süreci yeniden değerlendirme fırsatı yaratmayı, anımsamayı ve anımsatmayı amaçlıyor.

Aydınlanmacı devrimlerin, laikliğin, demokrasinin ve eşitliğin öncüsü Cumhuriyetin 100 yıllık serüveninden, kentinden, mimarlığından ve yaşamından özel bir kesit sunan sergi, ikinci yüzyılın eşliğinde Cumhuriyetimizi politikaları, hedefleri ve toplumcu yaklaşımlarıyla tekrar değerlendirmeyi deniyor. Deniz İncedayı,

Ebru Şevkin, Gül Cephaneçigil ve Zeynep Eres'in hazırladığı serginin grafik tasarımı Ufuk Demirgüç tarafından yapıldı.

İstanbul'un Cumhuriyet yüzyılına "1923-1950: Payitahttan Sonra", "1950-1980 Çok Partili Dönemde Merkezden Kent Planlama", "1980-2000: Neoliberalizme Geçiş", "2000 ve Sonrası: Neoliberalizm ve Rant Politikaları Karşısında İstanbul" olarak dört tarihsel dönem üzerinden irdeleyen serginin açılışına bu kronolojik dönemlemeyi esas alan dört konuşmanın gerçekleştiği bir panel eşlik etti. 7 Haziran'da gerçekleşen açılış panelinde Gül Cephaneçigil, "Erken Cumhuriyete İstanbul'dan Bakmak", Zeynep Ahunbay, "Cumhuriyet Yüzyılında İstanbul'da Koruma Uygulamaları", İclal Dinçer, "İstanbul'da Son 50 Yılın Planlanan ve Tezahür Eden Mekanları: Geniş Kapsamdan Müdahale ve İstisnaya" ve Bülent Batuman, "Yüz Yılın Son Çey-

reği: Neoliberalizm ve Siyasal İslam Kışkacında Mimarlık ve Kent" konulu konuşmalarını yaptı.

Serginin açılışının ardından 12 Haziran'da ise TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi Çevre Etki Değerlendirmesi Danışma Kurulu'nun yeni dönemde gündemine almayı kararlaştırdığı konulardan biri olarak yüzyıl boyunca üretilen mimarlık mirasının ele alındığı bir sempozyum düzenlendi. "İstanbul'da Kentsel Dönüşüm ve Yitirilen Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Mirası" konulu sempozyum, "Kentsel Dönüşüm Kışkacında Cumhuriyetin Mimarlık Mirası'nın Koruma Değerleri", "Envanter Çalışmaları, Strüktür ve Malzeme Ölçeğinde Açılımlar" ve "Koruma Uygulamalarında Müellif Mimarın Rolü ve Önerileri" gibi konuların ele alınacağı üç oturumdan oluştu.

Koray Güler, Doç. Dr., MSGSÜ, Mimarlık Fakültesi

PANEL

"MİMARLAR ODASI'NIN PERSPEKTİFİNDEN İSTANBUL'UN CUMHURİYET YÜZYILI" SERGİSİ AÇILIŞ PANELİ

Açılış Konuşması
Akın EREN / TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi Yürütüm Kurulu Sekreter Üyesi

Moderatör: Prof. Dr. Deniz İNCEDAYI

15.30 – Erken Cumhuriyete İstanbul'dan Bakmak / Doç. Dr. Gül CEPHANEÇİGİL
16.00 – Cumhuriyet Yüzyılında İstanbul'da Koruma Uygulamaları / Prof. Dr. Zeynep AHUNBAY
16.30 – İstanbul'da Son 50 Yılın Planlanan ve Tezahür Eden Mekanları: Geniş Kapsamdan Müdahale ve İstisnaya / Prof. Dr. İclal DİNÇER
17.00 – Yüzyılın Son Çeyreği: Neoliberalizm ve Siyasal İslam Kışkacında Mimarlık ve Kent / Doç. Dr. Bülent BATUMAN

07.06.2024 15.00-17.30

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi Karaköy Binası

İstanbul'da Kentsel Dönüşüm ve Yitirilen Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Mirası Sempozyumu

"İstanbul'da Kentsel Dönüşüm ve Yitirilen Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Mirası" Sempozyum Programı

Tarih: 12 Haziran 2024, Çarşamba, 10.00-19.00 **Yer: TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi Karaköy Binası**

Açılış Konuşması (10.00 – 10.30)
Prof. Dr. Akın EREN - TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi Başkanı

1. Oturum (10.30 – 13.00)
Moderatör: Doç. Dr. Koray GÜLER

Dr. Eser KÜSSE - İstanbul Kültür Varlıklar Envanterinde Cumhuriyet Dönemi Mirasın Belgelenmesi ve Tescilli Önemli Eserlerden Bir Değerlendirme
Doç. Dr. Ebru ÖMAŞ POLAT - Modern Mirasın Tanımları
Doç. Öğr. Üyesi Yıldız SALMAN - Kentsel Dönüşüm ve Modern Kentin Mimarlık Mirası
Doç. Dr. Gül KÖRSAL - Kentsel Dönüşüm ve Kentsel Etkileşim Kışkacında Etkiletilen Miras (İstanbul Örneği)

2. Oturum (13.30 – 15.30)
Moderatör: Doç. Dr. Umur ALMAÇ

Doç. Dr. Burcu Selcen COŞKUN - İstanbul'da Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Mirası ve Değerleri Üzerine Bir Değerlendirme
Dr. Onur KARAHAN - Türkiye'nin Belkısma Tarih ve Koruma Değerleri
Doç. Dr. İclal POLAT PEKMEZCİ - Doç. Dr. Bekir PEKMEZCİ - Yüzyılın Çatışan Mirasın Korunmasında Malzeme Boyutu
Eda Uğur KILIÇ - Mimar Sanatçı Birlikteliği ile Üretilebilir Sanat Eserlerinin Korunması Durumunun İncelenmesi

3. Oturum (15.30 – 19.00)
Moderatör: Prof. Dr. Deniz İNCEDAYI

Doğan TEKELİ - İAÇ'ın Kentsel Dönüşümde Müessir Mirasın Koruma ve Güçlendirme Önerileri
Dr. Öğr. Üyesi Nesrin HIZLI ERKULUÇ - Kentsel, Tarihi, Dönüşüm Üzerinden Bir Modern Mirasın Anılması: İstanbul Üniversitesi Botanik Anabilim Dalı ve Albert Heubner Botanik Bahçesi
Ebru ŞEVKİN - İstanbul'da İAAP'ın "Yatırımlı İncelik" ve Kentin Morfolojisinin Dönüşümü

7 Haziran'da gerçekleştirilen serginin açılış paneli afişi.

İstanbul'da Kentsel Dönüşüm ve Yitirilen Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Mirası Sempozyumu programı.

Büyükada - Moris Danon Koleksiyonu

Büyükada tarihi, kahramanlar ya da askeri dehaler tarafından ortaya konmaz. Tersine, tarihine yön verenler sürgünler, muhalifler ve kaybedenlerdir. İstanbul'un yanı başındaki konumu, Ada'yı tarih boyunca pek çok kez dünya sahnesine çıkarmıştır. İmparatorluk başkentiyle kurduğu simbiyotik ilişki, Ada'yı merkez alan önemli tarihsel olayları sıklaştırır. Böylece sakin bir balıkçı yerleşimi kimliğinden sıyrılarak ideal bir sürgün yerine, aktif siyasetten dışlananların zorunlu ya da gönüllü ikametgâhına, dolayısıyla da bir muhalefet alanına evrilmiş ve bu niteliğini yüzlerce yıl sürdürmüştür.

Büyükada'nın yükselişi, Osmanlı İmparatorluğu'nun gerilemesi ve küresel egemenlik arayışında meydana gelen dramatik tükenişle eş zamanlıdır. Yaşanan büyük kültürel ve demografik değişikliklere rağmen, Osmanlı modernleşmesinin 19. yüzyılın ortalarından itibaren göz alıcı yansıması ve vitrini olmuştur.

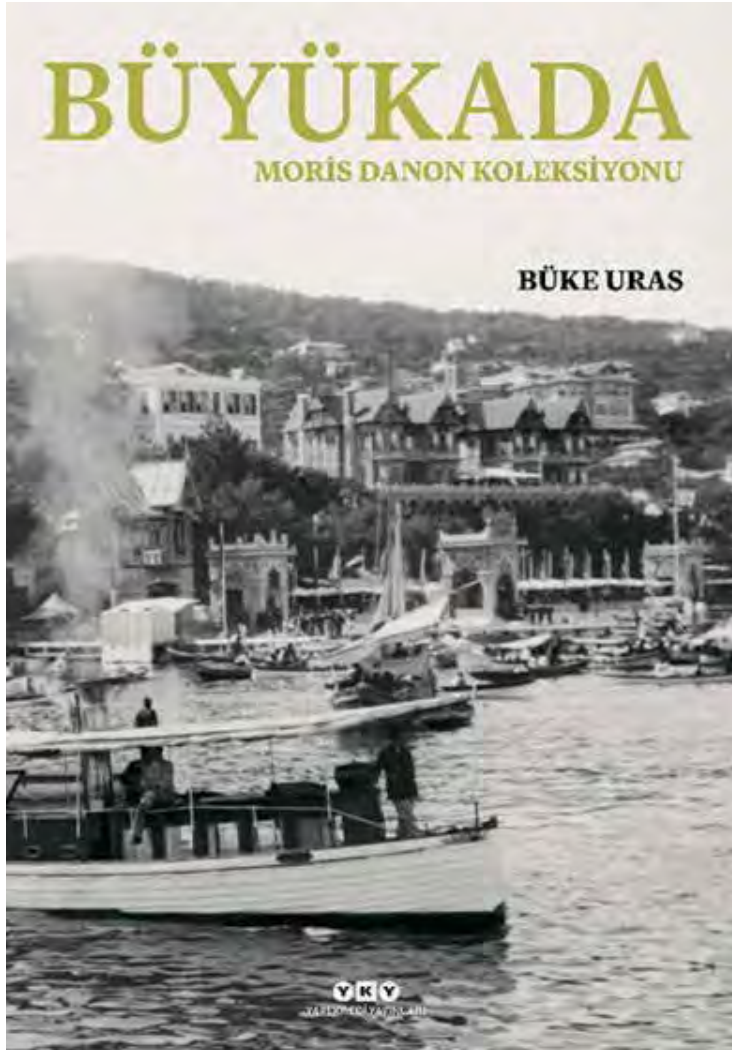
Kırım Savaşı'ndan 1930'lara kadar yaşanan toplumsal çalkantılara, sonuna gelindiği herkesçe malum değerler sistemiyle geleceğin bilinmezliği karşısında duyulan endişelere ve yaşanan gerilimlerle ihtilaflara inat bir huzur ve keyif mekânı görüntüsü verir.

Sürgünlerin önce varış, sonra çıkış noktası olmuştur.

Moris Danon tarafından bir araya getirilen, büyük kısmı 19. yüzyılın ortalarından 20. yüzyılın ikinci çeyreğine uzanan fotoğraflar, el yazmaları, ithafı ilk baskılar gibi farklı parçaların ortak noktası Büyüka-da'ya ait olmalarıdır. Ada'nın cazibesini merkeze alan gündelik yaşam görüntüleri, fiziki ayrılmışlığı sayesinde devlet kontrolünden ve resmi protokolden görece bağımsız, ayrıcalıklı bir dünyanın müşterek belleğini yansıtır.

Büyük ölçüde Adasız yazılmış kent tarihini telafi etme denemesinden ibaret olan "BÜYÜKADA: Moris Danon Koleksiyonu", yüzyıllar, imparatorluklar, milletler ve en önemlisi insanlar arasındaki ilişkileri şaşırtıcı biçimde yeniden tanımlama gücündeki Ada ruhunu anlamak ve anlatmak amacıyla yazılmış.

(Yayınevi tanıtım bülteninden)

60. Venedik Sanat Bienalinde Söz ‘Diğerleri’nde...

Deniz İncedayı

2024 Venedik Bienali 20 Nisan 2024’de kapılarını ziyaretçilerine açtı. Venedik Bienali’nin uzun tarihinde ilk kez bir Latin Amerikalı sanatçı küratörlüğü üstleniyor. Temayı “Foreigners Everywhere” (Yabancılar Her Yerde) olarak belirleyen Adriano Pedrosa konseptini açıklarken bienalin bu kez açıkça “öteki”leri araştıran bir temayla sunulduğunu vurguluyor. Uluslararası ana sergi alanı için 331 sanatçıyı buluşturarak farklı bir açılım yapan Pedrosa, 20. yüzyıl sanat tarihine yeni bir bakış açısı getirdiğini de vurguluyor. Bu yıl katkı veren sanatçıların büyük çoğunluğu Venedik Bienali’ne ilk kez katılmakta. Bienal böylelikle 60’ncı buluşmada yeni keşifleri hedefliyor. Kentin merkezindeki kültür-sanat parkında, Giardini della Bienali’de 88 ülke pavyonu arasındaki dört ülke; Benin, Doğu Timor, Etiyopya ve Tanzanya ilk kez Venedik Bienali’nde yer almış. Ülke pavyonları ilk günden başlayarak uzun kuyruklar oluşturan çok sayıdaki sanatsever kapılarını açıyor. Ana sergiye bu yıl katılan sanatçı ve kolektiflerin sayısı ise 331 ve bu sayı, bir önceki bienale göre üçte bir oranında artmış durumda.

Bienalin küratörü Adriano Pedrosa küresel güneye doğru çevirdiği bakış açısını basında yer

alan söyleşilerinde netlikle açıklıyor. Araştırmasını son 20 yılda Latin Amerika, Afrika, Güney ve Güneydoğu Asya ve Ortadoğu üzerinde yoğunlaştıran Pedrosa, kendi deyişiyle batılı olmayan sanatın ve yaklaşımların temsili konusunda bir sorumluluk üstlenmiş. Küratör, bienalde yer alan birçok sanatçı için bu katılımın bir ilk olduğunu ve sanatçı listesinde tanınmamış isimlerin ağırlıklı olduğunu belirtiyor. Bunun 20. yüzyıl sanat tarihi açısından bir fırsat yaratacağını, bugüne dek sadece kendi ülkelerinde tanınan sanatçıların ve ekiplerin uluslararası platformda yer almalarının ve küresel izleyici kitleleriyle buluşmalarının önemini sıklıkla vurguluyor. Ayrıca Pedrosa, bu eserleri uluslararası bir sergiyle bir arada sunmanın ortak etkileşimi geliştiren bir güç ve enerji kaynağı olacağını da savunuyor. Getirdiği farklı kimlik yaklaşımıyla, uluslararası sergi ve ülke pavyonları “yabancı”, “göçmen”, “gurbetçi”, “öteki”, “yerel”, “koloni” ve “alternatif” olana yeni bir saha açıyor. Lokal kültürlerin özgün sanatçıların eserleri Avustralya, Brezilya ve ABD pavyonlarında sergilenirken, Avrupa’nın eski koloni ülkelerinde doğmuş sanatçılar da ülke sergilerinde (İspanya, Fransa, İngiltere gibi) geçmiş zamana dair

Resim 1. Giardini Bienale park alanından görünüm.

Resim 2. Bienalin ana sergi mekanlarından Arsenal’den görünüm.

Resim 3. Nil Yalter'in çalışmasından.

sorgulamalarla katılıyorlar bienale. “*Yabancılar Her Yerde*” başlığı küratörün değerlendirmesine göre, metaforik bir boyut da taşıyor: Kişinin, gittiği ve gideceği her yerde “yabancı”ların olması ve aynı zamanda gittiği ve gideceği her yerde “yabancı” olması durumu. Venedik gibi nüfusun turizm ve kültürel etkinlikler nedeniyle yaklaşık üç katına çıktığı, özellikle de göçmenlerin rotası bir Akdeniz ülkesinde, seçilen temanın mekânsal ilişkisi de bienale kavramsal bir katkı olarak görülebilir.

Bienalin yeni sanatçıları tanıtarak çağdaş sanata farklı bakış açıları kazandırması hedefi 2024 sergisinde netlikle belirginleşiyor. Etkinliğin dünya çapında izlenmesi, yorumlanması ve küresel ölçekte ses getirmesi açılarından bakıldığında, bu özel seçim farklı düşüncelerin, yeni sanatçıların ve kültürlerin varlığına ışık tutacak; gelecek dönemlerde müzelerde, koleksiyonlarda yer almalarını sağlayacak. Küratör, bu desteği yüzyılımızın sanat tarihi yazımı açısından önemli bir adım olarak değerlendirmekte.

Ana sergi salonunda farklı ülkelerden çok sayıda sanatçının eserlerini özgün düzenlemelerle izlemek olanaklı. Çok sayıda başarılı sanatçı arasında, özgün çalışmalarıyla “Altın Aslan Yaşam Boyu Başarı Ödülü”ne değer bulunan Fransız-Türk sanatçı Nil Yalter de yer alıyor. Kendisi de göç eden bir sanatçı olarak çalışmalarına konu ettiği araştırmalar çerçevesinde gurbet, yabancılık, aidiyet, kimlik sorunlarına günümüzün karmaşık bütününden bakarak oluşturduğu anlatımı bienalde de ustaca sergiliyor. Nazım’ın “*Şu gurbetlik zor zanaat*” dizelerine gönderme yapan uzun soluklu çalışması bienalde yoğun beğeni topluyor.

Giardini Bienali’de yer alan ülke pavyonlarında ise çarpıcı mesajlar, metaforlar ve geçmişin izlerini sorgulayan kurguları, videoları ve enstasyonları izlemek keyifli ve özel bir deneyim. Bunlar arasında dikkat çekenlere değinmek gerekirse, bazıları kısaca şöyle özetlenebilir:

Uluslararası Sanat Sergisi **Türkiye pavyonu** sanatçı Gülsün Karamustafa tarafından tasarlanmış. “*Oyuk ve Kırık Dökük- Bir Dünya Halî*” temalı pavyonda yapay malzemelerle üretilmiş medeniyetlerin sembolü kolonlar ve sütun başlıkları metal strüktürlerle taşınmakta. Raylar üzerinde hareket eden vagonlarda ise kırık dökük Venedik cam parçaları sergileniyor. İçi boşalan taşıyıcıları, parçalanmayı, kırıkları ve boşlukları sanatçı usta sahne düzenlemesiyle sunuyor. Murano avizeleriyle bütünleşen yerleştirme dünyanın yaşadığı gerilim ve gerginlikleri, kırıklıkları ve çatışmaları sembolize ediyor. Sanatçının kendi sözcükleriyle aktarırsak; “Giderek hızına yetişemediğimiz gündemin sıradanlaştırdığı yıkımlar,

Resim 4 ve 5. Uluslararası Sanat Sergisi Türkiye pavyonu, Gülsün Karamustafa çalışmasından.

birbirini pek yakın aralıklarla izleyen öngörüle-meyen acılar, kof değerler, kimlik mücadeleleri, kırılğan insan ilişkilerinin yarattığı boşluk, oyuk-luk ve kırıklık olgusunu mekânda duygusal ve fiziksel olarak var etmeye çalışıyor.”

Bugün küresel ölçekte yoğun olarak yaşanan göç, kimlik, ötekileşme, rant, demokrasi, insan hakları ve gurbetlik gibi sorunları mimar küratör Çağla İlk, Giardini'deki **Almanya Pavyonu**'nda sanatçılar Yael Bartana ve Ersan Mondtag'ın çalış-malarıyla sergiliyor. Çağla İlk, Almanya'da Baden-Baden Devlet Sanat Galerisi'nin yöneticilerinden. Birlikte çalıştığı sanatçılarla geçmişin deneyimleri, tarihin birikimleriyle günümüze gelen sor-gulamaları yeniden açıyorlar. Günümüzün sosyal sorunlarını, göç olgusunu, kimlik değişimlerini, geleceğe geçişteki eşiklerde bizi bekleyenleri, bellek kültürünü ve parçalanmışlıkları ve aynı zamanda yeni yaşamları ve imkânları düşündürmekteler. “*Tarihi değiştirmek şansımız olsaydı, şimdi daha iyi-sini yapabilir miydik*” sorusuyla güncel krizleri aktivist tavrıyla dışarıdan bakarak eleştirebilmek için yeni bir açı geliştiriyorlar. “Diğer”leri adına empati yapmayı, çoğulcu düşünceyi desteklemeyi, belki de politikacıların yapamadığını öneriyorlar: Düşünülemez olanı düşünmeyi ve olanaklı kılmayı.

Brezilya'yı temsilen Giardini'de yer alan Hahawpua pavyonu, Portekiz sömürgesi olma-dan önce Brezilya topraklarındaki yerli halkın sesini duyuruyor. Sanatçı ve aktivist Glicéria Tupi-namba, Bahaya'lı Tupinama topluluğunun deste-ğiyle ve sanatçılar Olinda Tupinambá ve Ziel Karapotó'nun katkılarıyla bu yıl ilk kez bienalde yer alıyorlar. “*Ka'a Pûera: Biz yürüyen kuşlarız*” başlığıyla hazırlanan pavyonda, yoğun ormanlık alanlarda kendisini kamufle edebilen “capoeira” kuşu sömürgeyi, görünmeyi, sürgünü, hapse-dileni ve aynı zamanda özgürlüğü sembolize ederken toplumu da yerelin tarihine, anti-kolon-yalizme, hak ihlallerine, insanlık, doğa, bellek üzerinde düşünmeye ve dayanışmaya davet edi-yor. Sanatçılar ilk kez Venedik Bienali'nde yer almalarını önemli bir fırsat olarak görüyorlar ve bienale bir yenilik getirmeyi, ileriki yıllarda daha çok yerli kültürünün sergilenmesini umuyorlar.

Çek ve Slovakya pavyonunu tasarlayan sanat-çı Eva Kotatkova ise ilginç bir metaforla 1954 yılında Prag hayvanat bahçesinde sergilenmek üzere Kenya'da yakalanan zürafa Lena'nın öykü-sünün çarpıcı bir sergiyle anlatıyor. Sanatçı, zürafa-nın modelleri, metinler ve ses efektleri kullanarak Lena'nın öyküsünü anlatırken izleyenleri kolonya-lizm, intihal, tarih, müzecilik ve insan-doğa ilişki-leri üzerine yeniden düşünmeye çağırıyor.

Resim 6. Giardini Bienali, Almanya pavyonundan.

Benin ilk kez katıldığı Venedik Bienali'nde Afrika ülkeleri adına önemli bir rol üstleniyor. Sergisinde özgün Afrika sanatına dair tarihsel sürece, sömürgecilik ve eser yağmalama sorunları ile değerlerin ülkelere, yerel mekânlarına geri kazandırılması gereğine odaklanıyor. Azu Nwag-bogu'nun küratörlüğünü yaptığı pavyonda Benin'li sanatçılar “*Everything Precious is Fragi-le*” başlığıyla yerele özgü bilgileri ve felsefeyi aktarmaktalar. Yoruba kültürüne de gönderme-ler yaparak güncel küresel ekolojik, kültürel, sos-yal ve politik sorunlara da işaret ediyorlar.

ABD pavyonunda ise, yerel halk sanatçısı Jeff-rey Gibson'un hazırladığı sergi karşılıyor izleyen-leri. Küratör Jeffrey Gibson çalışmasında ana tema çerçevesinde sıradışı, rastlanmadık ve yerele ait metaforlarla pop kültürü birleştiriyor ve gerek kişisel gerekse kolektif aidiyetlere ve kimliklere ışık tutuyor. İfadesini genellikle pop müzikten refe-ranslarla kurgulanan parlak renkli heykeller, resim-ler ve enstalasyonlarla güçlendiren sergi, “*yerleşti-*

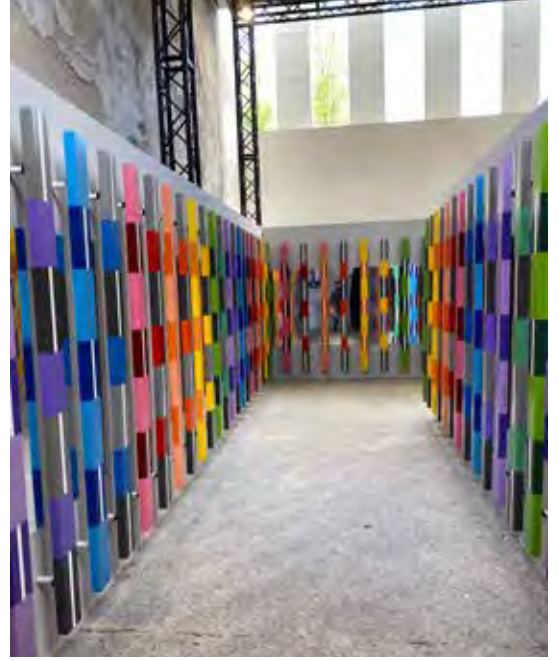
Resim 7. Tutsaklığın ve özgürlüğün sembolü capoeira (Kaynak: www.artelaldia.com/News/THE-BRAZILIAN-PAVILION).

Resim 8. Giardini Bienali, ABD Pavyonundan.

Resim 9. Giardini Bienali, Venezuela Pavyonundan.

rildiğim mekân” başlığıyla, Oglala Lakota’lı Layli Long Soldier’ın şiirine de bir gönderme yapıyor.

İspanya pavyonunda ise resmi tarihi sorgulayan bir kurguyla karşılaşıyoruz. Peru kökenli Madrid’li sanatçı Sandra Gamarra Heshiki, disiplinlerarası yaklaşımıyla moderne ve müzeye eleştirel bakan çalışmalarıyla tanınıyor. Dünyanın çeşitli ülkelerinde sergilenen eserlerinde sergileme mekanizmalarını, mekânlarını, müzeciliği ve görselleştirme geleneklerini ve kültürünü sorgularken, politik olarak kolonileştirme, batı dünyasının sömürgecilik tarihine göndermeler yapıyor. İspanya pavyonunda hazırladığı “Göçmen Sanat Galerisi” de aynı bakışın eseri. Sanatçı, yerel halka, göçmenlere ve hatta yöreye ait bitkilere ait öyküler anlatıyor resim ve heykelleriyle. İrkçi düşüncelerin, sömürgeciliğin, küresel düzenin eleştirisini sunarken sömürgeleşme tarihinin halklarına ve insanlarına övgüyle yer açıyor.

Dikkat çeken diğer bir pavyon, Mısır’ın ünlü sanatçısı ve öykü ustası Wael Shawky tarafından

hazırlanan Mısır pavyonu. “Drama 1882” başlığıyla sunulan video, tarihle edebiyatı; gerçekle kurguyu buluşturan ve Mısır’ın tarihine, bağımsızlaşma sürecine referans veren öyküsüyle yoğun ilgiyle izleniyor.

İsrail pavyonunun kapısındaki “İsrail pavyonunun sanatçı ve küratörleri sergilerini ancak ateşkes anlaşması ve rehinelere serbest bırakılması sonrasında açacaklardır” duyurusu da ziyaretçiler açısından dikkat çeken özel bir posterdi.

Bienal, bunların dışında çok sayıda etkinlik ve eserleriyle izleyenleri zengin bir sanat ortamına ve sorgulamaya davet ediyor. Ana sergi alanları olan Giardini Biennale ve Arsenal dışında kent içerisinde de çok sayıda enstalasyon, etkinlik ve sergi de ziyaretçilerine kapılarını açmıştı.

2022’de 800 bin biletin sayıldığı ve verilere göre yüzde 59 ziyaretçinin yurtdışından olduğu; 10 bin akredite gazetecinin ziyaret etmiş olduğu Venedik Bienali bu yıl da küresel ölçekte önemli bir ses getirecek. İzleyenleri küresel sorunları, kimlikleri, tarihi, siyaseti, yereli ve “diğerleri”ni sorgulamaya, düşündürmeye ve her şeyden önce empati yapmaya davet edecek.

Deniz İncedayı, Prof. Dr., MSGSÜ, Mimarlık Bölümü

Kaynaklar

Silke Hohmann, Adriano Pedrosa ile söyleşi, *Monopol*, Magazin für Kunst und Leben, Venedik Bienali 2024 Özel Sayısı, s. 8-12.

Esquire, The Art Daily, 21. 04. 2024.

<https://www.macba.cat/en/art-artists/artists/a-z/gamarra-sandra>

www.artedialdia.com/News/THE-BRAZILIAN-PAVILION-AT-THE-2024-VENICE-BIENNALE

<https://www.iksv.org/tr/haber/venedik-bienali-turkiye-pavyonu>

Kaynak belirtilmeyen tüm görseller yazara aittir. (Nisan 2024, Venedik)

The 60th Venice Biennale Gives the Floor to the ‘Others’... The Venice Art Biennale 2024 opened its doors to the visitors by 20th April 2024 under the title “Foreigners Everywhere”. The curator Adriano Pedrosa is the first Latin American curator to oversee the Venice Biennial in its long history. He has gathered many artists in the main international exhibition hall and in the special national pavilions. His selection is mainly from the Latin American region and he targets to discover new values and create surprises for the 20th century history of art. His approach focuses on the concepts such as; “foreigner”, “immigration”, “identity”, “colonialism”, “local values” and “cultural integration”. In this short evaluation after visiting the Biennale, the writer shares her impressions on the exhibitions and the remarkable pavilions of the different countries including, Turkey, Germany, Brazil, USA, Egypt, Spain etc. exhibited in the Giardini Biennale and in the main international hall in Arsenal.

Dosya:

Savaşlar Çağında Yıkım ve Mimarlık

Bu sayının dosya konusu, dünya savaşlarının ardından ulusların, toplumların, kentlerin ve mekânların inşası üzerinden yazılan mimarlık tarihinin bakışını, 21.yüzyılda tanıklık ettiğimiz savaşların mekân ile ilişkisine çevirmeyi hedefliyor. Salt askeri bir faaliyet olarak yok edilen kentlerin ve yapıların niceliksel yıkımından öte, mekânın bizzat kendisinin, süregiden savaşların birincil araçları, kurbanları ve faileri olması durumunu tartışmaya açıyor.

Doğa olaylarının “afet” düzeyinde yıkım ve kayıplara yol açmasına neden olan mekân politikaları ve bu afetlerin ardından gelen yeniden inşa süreçlerinde meslek etiği açısından oldukça hassas bir noktada duran mimarlığın, benzer şekilde savaşların yarattığı yıkım ve yeniden inşa aşamalarındaki rolünü ele almak ve yine bu kapsamdan bağımsız düşünölemeyecek “güvenlik politikalarının” mimarlığı nasıl araçsallaştırdığını gündeme getirmek amacıyla, bu dosya konusunun “yıkım” teması altında çok farklı boyutları görünür kılmasını hedefliyoruz.

“Belleği Silmek: Bir Yıkım Aracı olarak Mekân-kırım” başlıklı yazısında **Tuğçe Ersoy Ceylan**, yıkım ve mekân arasındaki ilişkiyi tarif etmek için kullanılan kent kırım, mekân kırım kavramsallaştırmalarından hareketle, mekânın bireysel ve kolektif hafıza bağlamına dikkat çekiyor ve bu kavramların kapsamını Michel Foucault’nun vurguladığı iktidar, tahakküm, kontrol ve güç gibi nosyonlar ve Giorgio Agamben’in biyopolitika ve istisna hali kavramsallaştırmaları ile ilişkilendirerek genişletmeyi öneriyor.

Esra Akbalık’ın “Gazze’deki Yıkımın Mekânsal Boyutları: Bir Vicdan Mahkemesi Özeti” başlıklı yazısı, İsrail’in Filistin’e yönelik saldırılarını sembolik olarak yargılamak amacıyla 23 Mart 2024’te İstanbul’da gerçekleştirilen Vicdan Mahkemesi’nde sunulan Mekân Çalışmaları raporunun bir özetini sunuyor. Açık çağrılı ve kolektif üretim ile hazırlanan rapor, 7 Ekim’den bu yana gerçekleşen yıkımı, mekânın kurban-fail ve tanık olma rolleri bağlamında ele alarak, güncel veriler ile ortaya koyuyor.

“Mimarın Boş Arsa Hayali ile Siyonist Yerleşimci Sömürgeciliğin Gazze ve Filistin’deki Yıkımı Arasındaki Yakınlık” başlıklı yazısında **Kamile Batur**, savaşın ve sömürge yerleşimciliğinin yol açtığı mekânsal yıkım kavramsallaştırmalarını bir adım öteye taşıyarak, mimarlığın “sıfırdan inşa etme arzusu” ile sömürge politikaları arasındaki benzerliğe dikkat çekiyor. Sömürgeleştirme tahayyülünün, mimarlığın odağını “onarma-bakım” pratiklerine çevirmesiyle güçleneceğine vurgu yapan Batur, bu konuda Filistinlilerin sumud (kararlılık) kavramına yakından bakmayı öneriyor.

Hossein Sadri, Batur’un Filistin özelinde sunduğu üst ölçek perspektifi, “Mimarlığa ve Savaşlara Şifa Vermek” başlıklı yazısında, insan merkezli olanın dışına çıkarak bakmayı öneren bir yaklaşımla güçlendiriyor. Sömürü düzeninin mekânsal örgütlenmesini sağlayan bir mekanizma olarak mimarlığın, ekosistemi oluşturan tüm öznelere yıkıma uğratan bir savaş olduğunu dile getiren Sadri, “şifa” kavramına vurgu yaparak, bütüncül bir yaklaşımla tüm evreni kucaklayan bir bakış açısının önemine işaret ediyor.

“Savaş, Çatışma ve Yasalarla Mülksüzleştirilen Kadınların Müsterekleşme Pratikleri” başlıklı yazısında **Yıldız Tahacı**, savaş ve çatışma ortamlarının yıkıcı etkisinin ataerkil toplumsal cinsiyet baskıları ile daha da derinleştiği gerçeğinden hareketle, farklı mülksüzleştirme pratiklerine karşı kadınların, kurdukları mekânlar ile güçlenme potansiyellerini üç farklı örnek üzerinden inceliyor. Bu yazıda ele alınan müsterek mekânlar, Hossein Sadri’nin bahsettiği “şifa” kavramı bağlamında da önemli bir katkı sunuyor.

Saadet Gündoğdu, “Kolektif Hafızanın Yeniden Canlandırılması: Savaş ve Çatışmalara Bağlı Gelişen Zorunlu Toplu Göçler ve Kültür Mirası İlişkisi” başlıklı yazısında, savaş-çatışma-kitlese göç ile somut ve somut olmayan miras arasındaki ilişkiye odaklanarak, çatışma sırası ve sonrasında kültürel mirasın korunmasına yönelik stratejileri uluslararası antlaşmalar ekseninde ele alıyor ve terk edilen bölgelere geri dönüş ve rehabilitasyon süreçlerinde kültürel mirasın rolüne ve kullanıcı katılımının önemine işaret ediyor.

Uluslararası Mimarlar Birliği (UIA) Doğal ve İnsan Kaynaklı Afetler Çalışma Programı başkanları **Nikos Patsavos** ve **Yolanda Reyes**’in ortak kaleme aldıkları, dosyanın son yazısı, salgın, küresel ısınma ve her türlü doğal afetlere karşı dirençli mekânlar üretmenin yollarını tartışan, UIA Doğal ve İnsan Kaynaklı Afetler Çalışma programının bir özeti niteliğinde. Eğitimden korumaya, yeniden inşadan kriz yönetimine kadar, mimarlık alanından üstlenilmesi gereken sorumlulukları ve geniş ortak çalışma başlıklarını ele alan bu yazı, 21. yüzyılın mevcut ve potansiyel krizlerine karşı uluslararası mesleki dayanışmanın da önemini gösteriyor.

Yıkımın ve yeniden insanın, hafızadan gezegen ölçeğine kadar soyut ve somut anlamlarının keskinleştiği ve bozguna uğradığı bu dönemde hem gerçeklerle yüzleşmeye hem de daha iyi bir dünyayı hayal edip harekete geçmeye ihtiyacımız var. Buna katkı sunan sözleri ve eylemleri çoğaltmak ümidiyle.

Dosya Editörü: **Esra Akbalık**

Belleği Silmek: Bir Yıkım Aracı Olarak Mekân-Kırım

Tuğçe Ersoy Ceylan

Şiddet içeren çatışmalarda ilk odaklanılan Şolgu topyekûn savaşa ve çatışmalara dahil olan siviller ve hayatını kaybeden insan sayısıdır. Zaman içinde devletler arasında savaşın teamülü ve hukuku oturdukça (Walzer, 2017) çatışmalar sırasında ölenler asker ve sivil olarak ayrılmış; bu anlayış benimsenmiş ve kitleler nezdinde sivil kayıpların olması bir çatışmanın kınanması ya da meşruiyetini kaybetmesi hususunda kayda değer bir parametre haline gelmiştir. Öte yandan bir çatışmada hayatların yanında o hayatlara var olmaları için alan sağlayan; onlara bireysel veya kolektif anı (dolayısıyla bellek) biriktiren mekânlar da yok olup gider. Hayatlar, kimilerine göre anlamsız çatışmaların yüzünden yok olup giderken, bir zamanlar bu hayatlara ev sahipliği yapan mekân da silinir.

Mekânın ortadan kaldırılmasıyla belleğin yitimi arasında doğrudan bir ilişki vardır. Çünkü bir toplum fiziksel açıdan bağlı bulunduğu mekândan kopartıldığında unutkanlığın başlıca kaynağı yaratılmış olacaktır. Bu başarıldığında ise zamanla bu yerler zihinsel olarak da ziyaret edilemeyecek, hatırlanacak öge de bulunamayacaktır. Böylelikle mekânın yok edilmesi veya değiştirilmesi yoluyla bir topluluğun mekâna, dolayısıyla kim olduğuna dair bellek yitimi gerçekleşmiş olacaktır.

Sari Hanafi'nin (2009:106) kavramsallaştırdığı mekân-kırım, toprak ile uzam/mekân arasındaki bağdan hareketle mülksüzleşme, yıkım ve el koyma yoluyla bir topluluğun yaşam alanının ortadan kaldırılmasını ifade eder. Hanafi, bu kavramsallaştırmasını oluştururken Filistin meselesinden ve Filistinlilerin durumundan yola çıkmıştı. Ona göre Filistin sorununda İsrail'in hedefi mekândır, bu yüzden eylem şekli de buna göre belirlenmektedir (Hanafi, 2012:191) Mekânın yıkımı bir post-mortem şehir olgusuna yol açmaz. Bu ölümün gerçekleşmediği bir "yıkım gösterisidir". Hanafi'ye (2012:192) göre, sürdürülen sistematik yıkım siyasi baskının bir manivelasıdır.

Hanafi'nin mekân-kırım kavramsallaştırmasından önce, mekânın yok edilmesi ile ilgili lite-

ratür daha erken dönemde yine çatışmalı bir bölgedeki durumu anlamlandırmaya çalışılırken ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu bağlamda 1990'lı yıllarda Balkanlarda yaşanan iç savaşlar ve etnik çatışmalar sırasında Bogdan Bogdanoviç bölgedeki şehirlerin yıkılmasının belli bir strateji dahilinde gerçekleştirildiğini öne süren bir kavram ortaya atmıştır: kent-kırım (kentlin yerle bir edilmesi, *urbicide*). Buna göre kent-kırım kentlin dokusunu onunla anılan medeni değerlerle beraber yok etmektir. Burada amaç Balkanlar özelinde, kültürel ve toplumsal çeşitliliğin göstergesi olan Dubrovnik, Mostar, Saraybosna gibi şehirlerin, dolayısıyla çok kültürlülük anlayışının ortadan kaldırılarak Sırp ideallerine uygun bir şekilde tek bir topluluğun ruhunun hâkim olduğu mekânları baskın hale getirmektir (Fregonese, 2009:310). Kent-kırım kentliliğin temsilcisi olan binaların yok edilmesi anlamına gelir. Diğer bir deyişle, yapılar, çatışma stratejisinin bir parçası olarak yıkılmalıdır, çünkü onlar bir varoluşsal koşul olarak medeniyetin kurucu bir parçasıdır (Coward, 2009:13).

Kent-kırım özellikle iç savaşlar ve topyekûn savaşlar sırasında şehirlerin tanklar vasıtasıyla veya havadan bombalanmak suretiyle yok edilmesi anlamına gelir. Filistin-İsrail çatışması bağlamında Nurhan Abudiji (2014) kent-kırım kavramına Nablus'un havadan bombalanması örneğiyle açıklık getirmiştir. Bu noktada Filistin kent mekânlarının ve bununla bağlantılı olarak buradaki nüfusun İsrail'in varlığına temelden bir tehdit oluşturduğu gerekçesiyle kırıma uğratıldığını belirtmek gerekir. Hızlı bir şekilde büyüyen Filistin şehirlerine yönelik bu kent-kırım pratiği İsrail'in gözünde "yapıcı bir yıkımdır" ve kasıtlıdır (Graham, 2002:646). Gelgelelim, mekân-kırım politik bir stratejinin parçası olarak sürekliliği olan bir olgudur. Bu bağlamda Hanafi'ye göre, mekân-kırım gerek devletin akışkan sınırları içinde gerekse de dışında yaşamakta olan Filistinli nüfusun "transferini" hedefleyen, yerelliği bozmaya (de-localization) ve Filistinlileri yerinden etmeye dayalı hukuki-siyasi bir yapıdır (Hanafi, 2009:107). Toprak

ise Filistinlilerin “transferiyle” önemsiz, geçmiş olmayan, belleğini yitirmiş bir araziye dönüşür (Hanafi 2012:192).

Kent-kırımın aksine mekân-kırımın araçları tanklar değil, sokakları, evleri, zeytinlikleri imha eden buldozerlerdir (Hanafi, 2012:193). Son tahlilde, Hanafi mekân-kırımın İsrail yerleşimci-kolonyal projesinin bir stratejisi olduğunu, bu projenin ise ölü sayısından ziyade ev yıkımları, toprağa el koyma, köprülerin, tünellerin ve su kaynaklarının kontrolü gibi eylemleri içerdiğini öne sürer. Bu sürecin aktörleri ise sadece askeri ve siyasi güçler değil, arkeologlar, şehir planlamacıları ve mimarlardır; kentsel gelişim ve çevre düzenlemesi vasıtasıyla bu planlamacılar tahakkümün dışlayıcı ve cezalandırıcı bir şeklini üretmiş olurlar. Yerleşimci-kolonyal mantık Hindistan tarafından işgal edilen Keşmir için de geçerli olabilir. Zira burada da mekân-kırım aracılığıyla yerli olmanın ne anlama geldiğine dair fikir yok edilmek istenmektedir; bu yapılırken tarih ve kültür de ortadan kaldırılacak, Keşmir yerlileri nezdinde oranın bir anavatan olduğuna dair kolektif hafıza silinecektir (Mushtaq ve Amin, 2021:3006).

Hanafi’nin kavramsallaştırmalarına göre mekân kamusaldır ve hâlihazırda insanların yaşamakta olduğu yerdir. Ne var ki, mekân aynı zamanda belleğin taşıyıcısıdır; tarihsel anlatıları, fikirleri, anıları da kapsar, hatta bunlar mekân içinde var olur. Dolayısıyla mekân gündelik hayatımızın bir parçası olurken hatırlama pratiğinin bir parçası da olmasından ötürü önem arz eder. Hanafi mekân-kırım kavramını ortaya koyarken mekânı kolektif belleğin bir bileşeni olarak ele almadığı gibi; bellek mekânlarının silinerek bir topluluğun kimliğinin önemli yapıtaşlarından birinin elimine edildiğini de göz ardı etmiştir. Ne var ki, mekânlar bellek mahalleridir; belleğin topografik metinleri, ‘mnemotop’larıdır (Assman, 2015:68). Bu açıdan mekân, fiziksel çevre içinde yaşamakta olanların veya geçmişte orada yaşamışların izlerini taşır. Maurice Halbwachs (2017:142) bunu şöyle açıklar:

Mekân grubun izini taşır ve grup da onun ki ni. Demek oluyor ki, grubun bütün hareketleri uzamsal terimlere tercüme edilebilir ve kapladığı mekân da bütün terimlerin bir araya toplanmasından ibarettir. Bu mekânın her veçhesinin, her ayrıntısının yalnızca grup üyelerinin anlayabileceği bir anlamı vardır, çünkü uzamın grup tarafından işgal edilen her bölümü kendi topluluklarının yapısının

ve ömrünün çok çeşitli yönüne tekabül eder.

Diğer bir deyişle, mekân kırma uğratıldığında mekâna dair bilgi ve tarih imha edilmiş olacaktır. Geçmişin bu şekilde boşaltılması kimlik erozyonuna sebep olacak, bireysel/kolektif varlık kökünden sökülmiş hale gelecektir. Hanafi’nin odağında ise daha çok ele aldığı Filistin-İsrail çatışmasından hareketle İsrail’in yerleşimci-kolonyal bir proje olduğundan başka toplulukların (burada Filistinliler) söz konusu yerleşim coğrafyasından gönderilmesinin amaçlanması, bu yüzden mekân-kırma uğratılması vardır. Halbuki mekân-kırım bir mülksüzleştirme ve köksüzleştirme politikası olarak ele alındığında risk altında olan şeyin topraktan sürülmekle beraber o toprağa dair bağı kuran hafızanın silinmesinin olduğu anlaşılabacaktır. Bu yüzden kavramın bellek mekânlarının ve mekâna dair belleğin yitimini de içerecek şekilde genişletilmesi elzemdir.

Dolayısıyla mekân-kırım kavramına değinirken yerinden etme, silme, mimari temizlik (Bardi, 2016), heterotopya gibi olguları da beraber düşünmek mekânın Michel Foucault’nun biyopolitika yaklaşımı üzerinden hedefe konulduğunu öne sürerek içine iktidar, tahakküm, kontrol ve güç gibi nosyonları da alan daha bütüncül ve daha eleştirel bir kavrayış elde etmek mümkün olur.

Mekân-kırım Balkanlarda görülen kent-kırım gibi şehirlerin tanklar vasıtasıyla dümdüz edilerek orayla özdeşleşmiş kimliklerin, anıların ve ortak değerlerin topyekûn ve anında silinmesi şeklinde işlemez. Mekân-kırım daha çok mekân yok edilmese de bir zamanlar orada yaşamakta olanların erişimine kapalı olmasını, mekânın bellekle olan bağının koparılmasını ve böylelikle onun hatırlamanın bir parçası olmaktan çıkarak önemsizleşmesini amaçlar. Böylece önemsizleşen toprağa el koymak, üzerinde yeni yapılar, değerler, tarihler oluşturmak kolaylaşacaktır. Bu şekilde ele alındığında mekân-kırım aynı zamanda etnik temizliğin bir aracı haline gelir. Uri Avnery (2010) işgal altında yaşamakta olan Filistinlilerin topraklarına ve evlerine el konulmasının, onların mekân-kırma uğratılmasının aslında tedrici bir etnik temizliğin parçası olduğunu öne sürer. Bunun nasıl işlediğini de şöyle açıklar:

Toprak sahibine baskı yapılır. Onlara “Yetkililer gelip güvenlik gerekçesiyle toprağına el koymadan satsan iyi edersin” şeklinde telkinde bulunulur. Çok yüksek rakamlar teklif edilir. Toprağına/mülkünü sattığında Filis-

tinli örgütler tarafından vatan haini olduğu gerekçesiyle öldürülmemesi için Kanada veya Avusturalya'da yeni bir yaşam sözü verilir. Bir süre sonra, satış kamuoyuna duyurulur. Mülk ya da toprak üzerindeki Filistinli kiracılar çıkartılır ve yeni bir Yahudi semti oluşmaya başlar.

Görüldüğü üzere mekân-kırım el koyma ve istimlak etme ile bir arada yürür. Dolayısıyla mekân-kırım, *inter alia*, yeni binalar inşa etmek, yeni sınırlar çizmek ve belirlemek (Weizman, 2016:15-26) yeni yollar yapmak (Selwyn, 2001) vasıtasıyla mekâna el konulması ve mekânın el değiştirmesi olarak da anlaşılmalıdır. Böyle yaparak söz konusu mekândaki halihazırda var olan topluluğun demografik, sosyal, ekonomik gelişmesi engellenmiş olacak; topluluk tedrici bir yok oluşa mahkûm bırakılacaktır. Bu açıdan mekân-kırım Baruch Kimmerling (2003) tarafından Filistinlilerin siyasi varlığını silmek adına İsrail'in uyguladığı politikalara atfen öne sürdüğü, kurumların yok edilmesini tanımlayan siyasi-kırım (*politicide*) bünyesine dahil edilebilir.

Mekân-kırım çatışma ve savaş sırasında havadan bombalayarak ve tanklarla dümdüz ederek belli bir alandaki tarihi yapıları, köprüleri ve evleri bir anda yok ederek bellek yitimine yol açmak şeklinde karşımıza çıkabileceği gibi daha az fark edilecek tedrici bir şekilde de uygulanabilir. Seyahat özgürlüğüne kısıtlama getirilmesi, zorla tahliye, ev yıkımları, belirli alanlara ordunun el koyması gibi eylemler de mekân-kırımın bir parçasıdır ve Oren Yifatchel (2005) bunu "tedrici apartheid" olarak niteler; ki bunu da yukarıda sözü edildiği gibi etnik temizliğin bir şekli olarak düşünmek gerekir. Uluslararası hukuka göre apartheid Roma Statüsünde insanlığa karşı bir suç olarak kabul edilir, söz konusu suç kurumsallaşmış sistematik baskı ve tahakküm rejimi tarafından bir etnik grubun diğer etnik grup ya da gruplar üzerinde uyguladığı ayrımcı-dışlayıcı, insanlık dışı eylemlerden müteşekkil bir olgudur. Nitekim bu ayrımcı-dışlayıcı pratikler mekânsal tecridi kurumsallaştırıp geniş çaplı mekân-kırıma, dolayısıyla da etnik temizliğe kapı aralamaktadır. Sözü edilen bu durumun örneklerini sadece Filistin coğrafyasında değil, Myanmar'ın Arakan eyaletinde Rohingya halkının maruz kaldığı insan hakları ihlallerinde de gözlemlemek mümkündür. Mekân-kırıma dair bu gündelik pratikler Arakan'da bir apartheid sistemin vücuda gelmesiyle neticelenmiştir (MacLean, 2019).

Bir grubun yaşam alanının işgal edildiği, sistematik bir şekilde yıkılarak ele geçirildiği ve böylelikle o grubun mülksüzleştirildiği, yani mekân-kırımın, savaş ve çatışmalardaki belirli sürenin dışına taşarak, tedrici bir hâl aldığı durumda mekân-kırım hukukun kötüye kullanılması ile mümkün hale gelir. "Batı yargı sisteminin ve yasalarının stratejik askeri veya siyasi amaçları elde etmek için kötüye kullanılması" olarak tanımlanan hukuk suistimali (lawfare) uluslararası hukukun ve insan hakları hukukunun belli bir rejimin amacı uğruna negatif olarak manipüle edilmesidir (The Lawfare Project, 2013). Tam da bu noktada, mekân-kırımın diğer bir vechesi olarak Giorgio Agamben'in (2020) "istisna hali" kavramı devreye girer. Agamben'e göre, istisna hali siyasi belirsizlik veya bir kriz durumunda, siyasal düzenin devamının sağlanması adına hukukun kendini askıya almasıdır. Böyle hukukun askıya alınarak acil durumun kaide haline geldiği anlarda savaşla barış arasındaki farklılık belirsizleşir, bu istisna halinde hukuk ve siyasal sistem ölümcül bir makineye dönüşebilir. Bu açıdan Agamben (2020:11) Nazi Almanyasını 12 yıl süren bir istisna hali olarak değerlendirir.

Hukuk suistimali vasıtasıyla mekân-kırım tam da istisna halinin hâkim olduğu bağlamlarda kendine eylem alanı açabilir. Vatandaşlık yasalarının düzenlenmesi kisvesi altında vatandaşların Myanmar'da olduğu gibi üç sınıf olarak kategorize edilmesi (MacLean, 2019:88) ya da İsrail'de olduğu gibi Filistinli vatandaşlarla Yahudi vatandaşların hak ve ödevlerinin Filistinliler aleyhine olacak şekilde düzenlenmiş olması; söz konusu grupları kontrol ve gözetim altında tutarak ve sosyal, siyasi, tarihi bağlarından kopararak onları içi boşaltılmış bir vatandaşlığa mahkûm etmiştir (Ersoy-Ceylan, 2020:214). Böylelikle istisna haline karar veren kişi/kurum/rejimin çıkardığı yasalar vasıtasıyla bir topluluğun yaşadığı mekân sınırlanabilir, değiştirilebilir, yok edilebilir hale gelebilecektir. Bu bağlamda bir grubu vatandaşlık düzenlemesi ile kategorize etmek ve yaşam alanını belirlemek veya sınırlamak, gettolaştırmak manasına gelir ki bu da mekân-kırıma uğratmakla eşdeğerdir. Hamas'ın 7 Ekim saldırısından sonra İsrail'in Gazze'ye yönelik orantısız saldırısı, buradaki Filistinlilerin bir kez daha yerlerinden edilmesi, yaşam alanlarının yıkımına yol açan bir süreci başlatmış oldu. Her ne kadar uluslararası kamuoyundan İsrail'in burada uyguladığı yıkım ve kırma yönelik eleştiriler gelse de, istisna hali-

nin uluslararası insani rejim vasıtasıyla normalleştirildiğine anbean şahit olmaktayız. Uluslararası yardım kuruluşlarının insani bir motivasyonla Gazze'deki varlığı kayda değer olmakla beraber bir yandan da mekânı kırıma uğratan, insanları yerlerinden eden bu istisna halinin, niyeti bu olmasa da kurumsallaşmasını kolaylaştırmaktadır. Böylece sözü geçen tüm nosyonlar hiç bitmeyen bir istisna halinde yeniden ve yeniden üretilmektedir.

Sonuç olarak, mekân-kırımın çatışmalar sırasında uygulanan diğer stratejiler veya apartheid gibi baskıcı rejimlerde hukuk suistimali sayesinde hayata geçirilen politikalar gibi kasıtlı ve niyetli bir nosyon olduğunu öne sürmek mümkündür. Mekânın yıkımı sadece askeri araçlarla gerçekleşmez; şehir planlamacıları, emlak uzmanları, yerleşimciler gibi aktörler de tedrici mekân-kırım sürecinin bir parçası olurlar. Mekân-kırım son tahlilde mülksüzleşmiş, topraksızlaşmış kitleler oluşmasına neden olur. Bu grupların varlığını mümkün kılan ya da varlığının köklendiği mekânlardan koparılması kaçınılmaz olarak bellek yitimine de yol açacaktır. Belleği, dolayısıyla da varlığını ve kimliğini yitirmenin tek yolu mekân-kırımın neticelerine direnmek olacaktır. Bu durumda şiddet üreten bir direniş eksenini hasıl olacaktır. Bu yazıda yer verilmeyen dünyadaki nice çatışmalı bölgelerde şiddetin bir döngü içerisinde neden hâlâ sürdüğünü ve kendini sürekli nasıl yeniden ürettiğini burada ele alınan mekân-kırım ve bağlantılı kavramlar ile bunların neticeleri bir nebze açıklayacaktır.

Tuğçe Ersoy Ceylan, Doç. Dr.,
Uluslararası İlişkiler Bölümü, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Kaynakça

- Abujidi N. (2014). *Urbicide in Palestine: Spaces of Oppression and Resilience*. London: Routledge.
- Assman J. (2015). *Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*. Çev. Ayşe Tekin. İstanbul: Ayrıntı.
- Agamben G. (2020). *İstisna Hali*, çev. Kemal Atakay, İstanbul, Ayrıntı.
- Avnery, U. (2010). "Slow-Motion Ethnic Cleansing". Cook, W.A. (ed) *The Plight of the Palestinians*. New York: Palgrave Macmillan.
- Bardi A.S. (2016). "The "Architectural Cleansing" of Palestine". *American Anthropologist, New Series* 118, no. 1, 165-171.
- Coward M. (2009). *Urbicide: The Politics of Urban Destruction*. London: Routledge.
- Ersay-Ceylan T. (2020). *İsrail'de Çatışan Kimlikler: Filistinliler ve Yahudiler*. İstanbul: Küre.
- Fregonese S. (2009). "The urbicide of Beirut? Geopolitics and the built environment in the Lebanese civil war (1975-1976)". *Political Geography* 28.
- Graham, S. (2002) "Bulldozers and Bombs: The Latest Palestinian-Israeli Conflict as Asymmetric Urbicide". *Antipode* 34, no.4, 642-649

- Maurice Halbwachs M. (2017). *Kolektif Hafıza*. Çev. Banu Barış. Ankara: Heretik.
- Hanafi S. (2009). "Spacio-cide: colonial politics, invisibility and rezoning in Palestinian territory". *Contemporary Arab Affairs* 2, no.1,
- Hanafi S. (2012). "Explaining Spacio-cide in the Palestinian Territory: Colonization, Separation, and State of Exception". *Current Sociology* 61, no.2
- MacLean K. (2019). "The Rohingya Crisis and the Practices of Erasure". *Journal of Genocide Research*, 21, no.1, 83-95.
- Mushtaq S. ve M. Amin (2021) "'We will memorise our home': Exploring settler colonialism as an interpretive framework for Kashmir". *Third World Quarterly* 42, no.12, 3012-3029
- Selwyn, T. (2001). "Landscapes of Separation: Reflections on the symbolism of by-pass roads in Palestine", Bender, B. Ve M. Winer (eds). *Contested Landscapes: Movement, Exile and Place*, London: Routledge.
- The Lawfare Project. (2013). Lawfare: The use of law as weapon of war. <http://webarchive.org/web/20130419184924/http://www.thelawfareproject.org/what-is-lawfare.html>.
- Walzer M. (2017). *Haklı Savaş Haksız Savaş*. Çev. Mehmet Doğan. İstanbul: Alfa.
- Yiftachel O. (2005). "Neither Two States Nor One: The Disengagement and 'Creeping Apartheid' in Israel/Palestine". *The Arab World Geographer* 8, no.3, 125-129.

Erasing the Memory: Spaciocide as an Instrument of Destruction

In a conflict, not only lives but also the spaces that provide arena for those lives to exist and accumulate their individual or collective memories are also destroyed. Along with the lives, the space that once hosted these lives is erased as well.

Spaciocide refers to the elimination of a community's living space through dispossession, destruction and confiscation. As the space is also the carrier of memory; it includes historical narratives, ideas, memories; all of them exist in the space. Therefore, while space is a part of our daily life, it is also important because it is a part of the practice of remembering. In other words, when the space is destroyed, the information and history about it will be destroyed as well. This act of emptying the past will cause identity erosion, and individual/collective existence will become uprooted. Hence, with the concept of spaciocide one should take into account the phenomena such as displacement, erasure, architectural cleaning and heterotopia altogether so that one could create a more holistic and more critical understanding based on Michel Foucault's biopolitics approach that includes notions such as power, domination and control.

Gazze'deki Yıkımın Mekânsal Boyutları: Bir Vicdan Mahkemesi Özeti

Esra Akbalık

Giriş

Bu yazı, İsrail'in Filistin'e yönelik 7 Ekim 2023'ten bu yana devam ettirdiği, 30 binden fazla kişinin ölümü ve yüzbinlerce kişinin yerinden edilmesine neden olan saldırılarının, literatürdeki uluslararası hukuk suçlarından biri olan soykırım suçu kapsamında yargılanması amacıyla 23 Mart 2024'te İstanbul'da düzenlenen Vicdan Mahkemesi'nde sunulan ve saldırıların mekânsal politikalar ile ilişkisini ortaya koymak amacıyla hazırlanan rapordan¹ üretilmiştir. Söz konusu rapor², İsrail saldırılarının Gazze'de yol açtığı yıkımın sonuçlarını farklı disiplinlerin perspektifinden ortaya koyan 15 çalışma raporundan biri olarak sunulmuştur.

Metnin temellendiği rapor, sadece 7 Ekim 2023'ten bu yana değil, 1948'den bu güne devam eden İsrail'in işgalci politikaları özelinde, günümüz dünyasını şekillendiren tüm baskıcı, yok edici ve sömürgeci yaklaşımların mekân üzerinden, yıkım ve inşa pratikleri ile nasıl sistematik bir şekilde ağır suçlar işlediklerini ortaya koymayı hedeflemektedir.

1. Savaş / Soykırım ve Mekân Politikaları İlişkisine Genel Bakış

Dünya tarihi, küresel-bölgesel-yerel savaşların, çatışmaların, yıkımların ve ardından gelen yeni sınırlar ve inşaların da tarihi olarak tanımlanabilir. Mekân; yapılı ya da doğal çevre olarak bu savaş ve çatışmaların, iktidar mücadelelerinin hem somut hem de sembolik taşıyıcısı olarak karşımıza çıkar. Savaş, soykırım ve mekân politikaları arasındaki ilişki, savaş ve çatışma ortamlarında mekânın nasıl kullanıldığı, kontrol edildiği veya manipüle edildi-

ği üzerine odaklanır. Aynı zamanda, savaş ve soykırım sonrası mekânın nasıl yeniden şekillendirildiği, hafıza politikaları ve kimlik oluşturma süreçleriyle nasıl ilişkilendirildiği de önemlidir.

Savaş ve çatışma durumlarında, mekân politikaları sıklıkla stratejik amaçlar için kullanılır. Bu, düşmanı izole etmek, kontrol etmek veya etkisiz hale getirmek için savaş alanlarının düzenlenmesini içerebilir. Ayrıca, savaş sırasında toplumların zorla yerinden edilmesi veya göç ettirilmesi gibi eylemler de mekân politikalarının bir parçası olabilir.

Soykırım vakalarında ise, mekân politikaları sıklıkla hedeflenen toplumun fiziksel olarak yok edilmesine veya etkisiz hale getirilmesine yöneliktir. Bu, toplumun yaşadığı bölgelerin ele geçirilmesi, toplu mezarların oluşturulması veya etnik gruplara ait binaların yıkılması gibi eylemleri içerebilir. Ayrıca, soykırım sonrası mekânın nasıl kullanıldığı, toplumların yeniden yerleştirilmesi veya yeniden inşa edilmesi gibi konular da soykırımın sonuçlarıyla yakından ilişkilidir. Bu bağlamda, savaş, soykırım ve mekân politikaları arasındaki ilişki genellikle güç, kontrol ve kimlik oluşturma süreçlerinin bir yansımasıdır.

Bu noktada mekânın üstlendiği üç farklı rolden bahsetmek mümkündür. Bunlardan ilki, bir özne olarak, kasıtlı şekilde yok edilen ya da erişilemez/kullanılamaz hale getirilen, hem fiziksel olarak yerine getirdiği işlevi yok edilen hem de taşıdığı tarihsel/kültürel değeri/hafızası silinen mekânın bir kurban olarak üstlendiği roldür. Lahey'de kurulan Uluslararası Savaş Suçları Mah-

Resim 1. Hebron bölgesinde yer alan bir kontrol noktası (Kaynak: <https://www.map.org.uk/news/archive/post/1095-uk-mps-witness-worsening-humanitarian-and-human-rights-crisis-in-the-west-bank-with-map-and-caabu>)

Resim 2. 7 Ekim 2023 - 12 Mayıs 2024 arası Gazze'deki yıkıma ilişkin veriler (Kaynak: <https://www.aljazeera.com/news/longform/2023/10/9/israel-hamas-war-in-maps-and-charts-live-tracker>)

kemesi'nin, Bosna savaşı sırasında Mostar Köprüsü'nün topçu ateşiyle yıkılmasını "bir halkın kültürel-mimari mirasını hedef alan bir eylem olarak" *'insanlığa karşı işlenmiş suçlar'* kapsamında değerlendirerek, Hırvat komutan Slobodan Praljak'ın hüküm giymesine karar vermesi, bu bağlamda yakın zamanlı oldukça önemli bir örnektir.

İkincisi, kendisi yok edilirken aynı zamanda bir yıkım aracı olarak da kullanılan, içine yerleştirilen patlayıcılarla uzaktan yok edilerek içinde yaşayanlarla birlikte, mekânı oluşturan malzemelerin yıkıcı bir araç haline getirilerek yaratılan, mekânın fail olma rolüdür. Doğa olaylarının ardından sıklıkla telaffuz edilen, *"Deprem değil, bina öldürür"* söylemi, mekânın fail olma rolünü açıkça ifade eden bir örnek olarak gösterilebilir.

Mekânın bu savaş ve çatışma ortamlarında üstlendiği son rol ise tanık olma rolüdür. Her türlü yıkımın ardından ortaya çıkan kalıntılar, hem bir bütün olarak yıkımın boyutlarını ortaya seren bir referans oluşturur hem de yıkımın soruşturulmasına ilişkin ciddi adli deliller barındırmak suretiyle bu tanıklık görevini üstlenir. Mimar/kuramcı Bernard Tschumi'nin *"Mimarlığı tanımlayan, duvarlarıyla çevreledikleri kadar tanıklık ettiği eylemlerdir de"* sözleri, bu rolü özetler niteliktedir. Özellikle son 10-15 yılda şiddetin kentleşmesi ve hak ihlallerinde kamudan yana adaletin sağlanması için gerekli olan eşitlikçi ortamların bulunmaması nedeniyle, hukuki süreçler ile mimarlığın ara kesitinde çalışmalar yürüten "adli mimarlık" çalışmaları başlamış ve bu çalışmalar yaşanan hak ihlallerinin hem mekânsal boyutunu mercek altına almış hem de mimari temsil araçlarının yardımıyla pek çok faili meçhul dosyanın yeniden açılarak sonuçlandırılmasında aktif rol oynamıştır.

Güç, kontrol ve kimlik oluşturma süreçlerinin bir yansıması olan savaş, soykırım ve mekân politikaları arasındaki ilişki, özellikle Bosna Savaşı'ndan bu yana mekân çalışmaları literatüründe kendine daha fazla yer bulmaya başlamıştır. Mekân-kırım (spaciocide), kent-kırım (urbicide), konut-kırım (domicide) kavramları, soykırımın farklı bileşenleri olarak telaffuz edilmekte ve şiddetin amaç ve yarattığı sonuçlarının anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır.

Hanafi'ye göre, mekân-kırım (spaciocide) teriminin kullanılması hem enkaz ve yıkımın büyüklüğünü hem de ister yapı/kentsel alan ister peyzaj ister arazi mülkiyeti olsun, mekâna yönelik saldırının temelinde yatan, mekânın yaşanabilirliğine karşı kullanılan kasıtlı yok etme mantığını vurgulamaktadır. Yine Hanafi, mekân-kırımın, dinamik bir süreçte sahip olsa da

temelde kasıtlı bir ideoloji etrafında, dört aktör tarafından üretilen yaygın yıkım uygulamaları olduğunu dile getirmektedir. Hanafi'ye göre, farklı gibi görünseler de genellikle yakın bir şekilde çalışan bu aktörler, askeri güçler, toprak gasp eden yerleşimciler, şehir plancıları ve kapitalist emlak spekülâtörleridir. (Hanafi, 2009)

2. Geçmişten Bugüne Filistin'e yönelik İsrail Şiddetinin Mekânsal Verileri: Yıkım, Yerinden Etme, İnşa ve Yeniden İnşa Üzerinden Mekânsal ve Kolektif Hafıza

1947'de Britanya'nın manda idaresini sonlandırması ve 1948 Arap-İsrail Savaşı'nın ardından İsrail devletinin kuruluşu, Filistin toprakları üzerinde yaşayan halkların köklü demografik değişiminin ve Filistin halkının Arapça "nakba" olarak tanımladığı "Büyük Felaket" in de başlangıcıdır. 1947 dağılım planına göre, yüzde 56 olan İsrail yönetimindeki Filistin toprağı oranı, 1948'de yüzde 78'e çıkmış ve yaklaşık 700 bin Filistinli, zorunlu bir kitlesel göçe maruz kalarak Arap yönetimindeki Batı Şeria ve Gazze'ye ya da Libya, Ürdün, Suriye gibi diğer ülkelere gitmek zorunda kalmıştır.

Toprak üzerinde mülkiyet ve nüfus kontrolü hedefi, İsrail devletinin de kurulmasıyla birlikte sistematik bir "geçmişin izlerinden kurtulma" ve "yeni anlatılar ve onların mekânlarını yaratma" politikasının işleme konmasını güçlendirmiştir. İsraili tarihçi Ilan Pappé'nin de belirttiği gibi, *"(...) Son paradoks ise Filistin'in başlangıcından bugüne kadar olan hikâyesinin basit bir sömürgecilik ve mülksüzleştirme hikâyesi olmasına rağmen dünyanın bunu çok yönlü ve karmaşık bir hikâye olarak ele almasıdır- anlaşılması zor ve çözülmesi daha da zor."* (Chomsky, N., & Pappé, I, 2015, s.11).

Rochelle Davis'in, *"1948 İsrail- Arap savaşında boşaltılan ve büyük ölçüde yok edilen 400'ü aşkın Filistin köyü harita üzerindeki noktalar'dan dahasını ifade etmektedir. Bu yerlere İsrail kasabaları inşa edilmiştir."* cümleleriyle aktardığı bu yerinden etme politikası, günümüze kadar devam eden bir süreklilik halindedir. Yıkma ve yeni yerleşimler inşa etme, boş peyzajlar üretme-ormanlaştırma ve isim değiştirme gibi mekânsal stratejiler, üzerinde yaşayan halkın geçmiş ile olan maddi-manevi bağını, kültürel birikimini elinden alırken, yapı çevrenin tanık olma özelliğini de bertaraf etmeyi amaçlamaktadır. (Davis, 2015)

Filistin topraklarında insan haklarının durumuna ilişkin Birleşmiş Milletler Filistin Özel Raportörü Francesca Albanese'nin 14 Temmuz 2023 tarihli raporunda kaleme aldığı, Filistinlilerin içinde yaşamaya mecbur bırakıldıkları açık

hava hapishanesine ilişkin tespitleri, bu sistematik ve kasıtlı politikaların mekânsal araçlar ile nasıl uygulandığını ortaya koymakta ve şunları dile getirmektedir:

“Fiziksel ayrımcılık tarihsel olarak yerli nüfusu kontrol etmek ve yönetmek, topraklarını ele geçirmek ve onları yerlerinden etmek için yerleşimci sömürgeci bir araç olarak kullanılmıştır. Parçalanmış işgal altındaki Filistin topraklarında İsrail, Filistinlileri hapishaneyi andıran ancak çok daha geniş bir bölgesel ve toplumsal ölçekte fiziksel bir mimarinin içine hapsetmiştir.” (Albanese, 2023, s.18)

3. 7 Ekim 2023’ten Bugüne Yıkımın Mekânsal Boyutu Üzerine Veriler

Çalışmanın bu bölümü, Filistin’de yaşanan güncel durumun mekânsal boyutunu ortaya koymak amacıyla, *Yıkım ve Yerinden Etme, Tarihi ve Kültürel Mirasın Yok Edilmesi, Yeniden İnşa ve Yerine Yerleşme ve Erişimin, Hareket Özgürlüğünün Kısıtlanması* başlıkları altında, 7 Ekim 2023’ten bu yana, uluslararası raporlardan derlenen veriler ışığında ele alınmıştır.

Yıkım ve Yerinden Etme

Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi’nin (OCHA) 6 Mayıs 2024 tarihli raporuna göre, Gazze’deki **konut birimlerinin yüzde 60’tan fazlası** yıkılmıştır³. Financial Times gazetesinde mimarlık ve tasarım eleştirmeni olarak yazan Edwin Heathcote, 7 Mart tarihli yazısında, bu yıkımın bir kent-kırım olduğunu şu sözlerle dile getirmiştir:

“Bunun bir kent-kırım olduğuna şüphe yok; şehirlerin toplu cezalandırma, tek bir grubun takibi, verilecek bir ders ya da bir taktik olarak kasıtlı bir şekilde yok edilmesi. İsrail Kuvvetleri on yıllardır konutların yıkımını bir toplu cezalandırma biçimi olarak kullanmıştır; buldozerler en acımasız silahları arasında yer almış, tanklardan daha hedefli ve anlamlı bir şekilde kullanılmıştır. Konutların yıkılması, sürgünün, aidiyetin yok edilmesinin bir şifresidir.” (Heathcote, 2024)

Gazze Şeridi’nin güneyinde yer alan ve saldırıların başlangıcında İsrail güçlerinin “güvenli bölge” diyerek Filistinlileri sürüklediği **Han Yunus kenti nüfusu, bir gecede, 400 binden yaklaşık 1 milyona** yükselmiştir. Güvenli bölge denilerek, kitlesel olarak göç edilen bu kent, Ocak ayında İsrail’in saldırılarının yeni merkezi olmuş ve yerle bir edilme noktasına gelmiştir.⁴

7 Ekim’den bu yana, Gazze nüfusunun yüzde 75’ini oluşturan yaklaşık **1 milyon 700 bin kişi** kişi, ülke sınırları içinde yerinden edilmiştir.

Bombalama tehdidiyle yerinden edilen ve her seferinde daha dar alana sıkışmaya çalışan nüfus, en son sığınmak zorunda kalınan, Mısır sınırındaki Rafah bölgesinin de geçtiğimiz günlerde saldırıya uğramaya başlamasıyla, kaçacak yerin de kalmadığı bir sıkışma noktasına dönüşmüş haldedir.

Gazze’deki yıkım sadece bomba ve buldozerler ile değil yasal prosedürler ve yönetmelikler aracılığıyla da bir yıkım aracı kullanılmaktadır. İşgal altındaki Batı Şeria ve Doğu Kudüs’te yaşayan pek çok Filistinli, İsrail izin vermediği için evlerini izinsiz inşa etmek zorunda kalmaktadır. 62 yaşındaki Fakhri Abu Diab, Şubat ayında İsrail makamlarının işgal altındaki Doğu Kudüs’te bulunan evini buldozerle yıkmasının ardından Al Jazeera’ye yaptığı açıklamada “Tüm anılarım o evdeydi” diyerek, izinsiz yapıldığı gerekçesiyle yıkım için gelen İsrailli yetkililerin genellikle Filistinlilerden kendi evlerinin yıkım masraflarını da karşılamalarını istediğini dile getirmiştir.⁵

Tarihi ve Kültürel Mirasın Yok Edilmesi

İsrail, 7 Ekim’den bu yana, Filistinlilerin kültürel miras ve tarihi için hayati nitelikte olan yapılarını yıkmış, bu yapılarla birlikte, içlerinde yer alan binlerce arşiv belgesini de yok ederek, 1954 tarihli Silahlı Çatışma Halinde Kültür Varlıklarının Korunması Sözleşmesi’ni ihlâl etmiştir. Bunlar arasında en ön planda olanı, aslen 7’nci yüzyıldan kalma bir Bizans kilisesi olan ve en son 1650 yılında geçirdiği restorasyon sonrasında bugüne ulaşarak aktif kullanımda olan ve bünyesinde nadir eserler bölümü bulunan bir kütüphaneyi de barındıran Büyük Omar Camii, İsrail tarafından 8 Aralık 2024 tarihinde bombalanarak minaresi haricinde tamamen yıkılmış durumdadır.⁶ Gazze’deki M.S. 12’nci yüzyılda inşa edilen Aziz Porphyrius Kilisesi, 19 Ekim 2023 tarihinde bombardımana maruz kalmış, salonları ve kaldırımları tahrip olmuş, kilise görevlilerinin bulunduğu bina çökmüş, bombalamalardan kaçarak buraya sığınan 18 kişi yaşamını yitirmiştir. Filistin mirasının sergilendiği ve yakın zamanda açılmış bir müze olan Refah Müzesi, saldırıların ilk günlerinde yıkılmıştır. Filistin Kültür Bakanlığı, toplam 320 arkeolojik alan ve kültürel ve tarihi öneme sahip binadan 207’sinin enkaza dönüştüğünü veya ciddi şekilde hasar gördüğünü bildirmiştir. Bunlar arasında eski camiler, kiliseler, mezarlıklar, müzeler, kütüphaneler ve arşivler bulunmaktadır.⁷ Gazze’nin M.Ö. 800-1100 yılları arasına tarihlenen ve Gazze’nin UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesinde yer alan üç bölgesinden biri olan Anthedon Limanı arkeolojik

alanı, hava saldırıları ve askeri faaliyetler nedeniyle büyük ölçüde zarar görmüştür.⁸

Yeniden İnşa ve Yerine Yerleşme

İnsanlığa karşı işlenmiş suçlar, savaş suçları ve bunlarla ilişkili mekân politikaları ilişkisi ele alındığında, yasal düzenlemeler, yıkım ve yerinden edilmeyle zorlayarak boşaltılan Filistin yerleşimlerinin yanı sıra, boşaltılan yerler için ilan edilen ya da dolaşıma sokulan yeni yerleşimlerin inşası da kasıtlı olarak, savaş bittiğinde insanların dönecekleri bir evleri olmamasının hedeflendiğini göstermektedir.

Al Jazeera haber ajansında 19 Aralık 2023 tarihinde çıkan habere göre, *“Sahilde yaşamak bir rüya değil”* sloganıyla, Filistinlilerin terk etmeye zorlandıkları, yerle bir edilen Gazze’de planlanan bir konut projesinin reklamı yapılmaya başlandı.⁹ Batı Şeria’da yerleşim yerleri inşa etmekle ünlü bir İsrail şirketi olan Harey Zahav tarafından, bölgede 2005 yılında yıkılan eski bir yasadışı İsrail yerleşiminin adı olan “Morag” adının verildiği proje, yıkımlar üzerine insanın ve zorla elinden almanın bir örneğini teşkil etmektedir.

Yeni İsrail yerleşimlerinin inşasının çok daha geniş kapsamlı tartışıldığı ve kamuoyuna sunulduğu bir örnek de, Kudüs’teki Uluslararası Kongre Merkezi’nde 28 Ocak 2024 tarihinde düzenlenen, *“Yerleşme güvenlik getirir”* başlıklı konferanstır. Bu konferansta buluşan binlerce bakan, aktivist ve hükümet görevlisi, Gazze Şeridi’nin kalbinde İsrail yerleşimlerini yeniden inşa etme planlarını açıklamak ve kutlamak için bir araya geldi. Konferansta bir konuşma yapan Dini Siyonizm Partisi’nin lideri ve Maliye Bakanı Bezalel Smotrich, yeni yerleşim yerleri kurmanın erdemlerinden övgüyle söz ederek *“Tanrı’nın izniyle yerleşeceğiz ve muzafer olacağız”* dedi. Smotrich ve Ben Gvir, altı koalisyon milletvekiliyle birlikte *“Zafer ve yerleşimin yenilenmesi sözleşmesi”* olarak adlandırılan ve imzacıların Gazze Şeridi’nde *“yaşam dolu Yahudi yerleşimlerini büyütecekleri”* taahhüdünü içeren belgeyi imzaladı. Konferansta konuşan Samarya Bölge Konseyi Başkanı Yossi Dagan, *“Bu bölgeyi geri almamız ve Gazze’de bir yerleşim kurmamız gerekiyor. Gazze Şeridi’nin kuzeyinden başlamamız gerekiyor. Eskiden Elei Sinai, Nisanit ve Dugit’in bulunduğu bölge... Sderot’a yakın ve ilk yerleşimlerin inşa edileceği yer burası”* sözleriyle yeniden inşa üzerinden devam ettirilen politikalarını dile getirdi.¹⁰

1 Mart 2024 tarihinde 972.mag sitesinde yayımlanan bir başka habere göre, düzinelerce yerleşimci ve sağcı aktivist Erez Sınır Kapısı’na saldırarak, asker ve polis kenara çekilirken iki

ahşap yapı inşa etti. Bu eyleme katılan Mechi Fendel *“Buraya bu savaş bittikten sonraki gün yerleşmemiz gerektiğini, Yahudi kasabalarını Gazze Şeridi’nin her yerine yaymamız gerektiğini ilan etmeye geldik. Çünkü bu olmazsa burası bir arı kovanına dönüşecek. Boşluk bırakamazsınız. Bunun tekrar olmasını istememiz için hiçbir sebep yok. Gazze Şeridi’nden bir kilometre uzakta yaşıyorum. Teröristleri komşum olarak kabul edemem ve onlar 7 Ekim’de gerçek yüzlerini gösterdiler”* sözleriyle, temsili eylemin arkasındaki mekân ve işgal politikasını açıklıkla dile getirmiş oldu.¹¹

Erişimin, Hareket Özgürlüğünün Kısıtlanması

İşgal Altındaki Topraklarda İnsan Hakları için İsrail Bilgi Merkezi’nin (B’Tselem) paylaştığı bilgiye¹² göre, hareket kısıtlaması, İsrail’in apartheid rejimini uygulamak ve işgal altındaki topraklardaki Filistin nüfusunu kontrol etmek için kullandığı önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sınırlamalar Batı Şeria içinde hareket etmek, Batı Şeria ve Gazze arasında seyahat etmek, İsrail’e girmek veya yurtdışına seyahat etmek isteyen Filistinlilere uygulanmaktadır. On yıllardır İsrail bu kısıtlamaları sadece Filistinlilere uygularken, İsrailliler -yerleşimciler dahil- ve diğer ülke vatandaşları serbestçe dolaşma özgürlüğe sahiptir.

7 Ekim 2023’ten bu yana İsrail, denetimi sıkılaştırmak için kontrol noktaları ağını kullanarak, düzinelerce yeni kontrol noktası kurarak, düzinelerce köyden ana yollara erişimi engelleyerek ve Filistinlilerin iş veya diğer nedenlerle İsrail’e girmeleri için verilen tüm izinleri iptal ederek kısıtlamaları aşırı derecede sıkılaştırmış durumdadır.

Bu kısıtlamalar Batı Şeria’daki Filistinlilerin makul bir rutin sürdürmelerine izin vermemekte ve hayatın her alanını sekteye uğratmaktadır. Büyük mali kayıplara yol açmakta, tıbbi bakım ve eğitime erişimi sınırlamakta, aile hayatına ve sosyal faaliyetlere zarar vermektedir. Ayrıca, bir programa bağlı kalmayı zorlaştıran sürekli bir belirsizlik durumu yaratmaktadır. Batı Şeria’daki evlerinden yola çıkan Filistinliler işe gidip gidemeyeceklerini ya da ne zaman gideceklerini, tıbbi bir randevuya gidip gidemeyeceklerini ya da ailelerini ziyaret edip edemeyeceklerini bilememektedir. Bir kontrol noktasında saatlerce bekleyebilir ve askerler tarafından aşağılanabilirler, geri dönüp evlerine gitmek zorunda kalabilirler ya da tutuklanabilirler.

4. Sonuç

Bu rapor kapsamında sadece bir bölümüne yer verilebilen İsrail saldırılarının mekânsal boyutu,

sistematiik ve yaygın bir işgal/soykırımın tüm özelliklerini yansıtmaktadır. Milyonlarca insanın zorla yerinden edildiği, insani yaşam koşullarından uzak yerleşimlerde yaşamaya zorlandığı, terk edilen topraklara yönelik yeni İsrail yerleşimlerinin kurulması projeleri, tarihi ve kültürel belleğin taşıyıcısı durumunda olan anıt yapılar ve arkeolojik alanların yaygın yıkımı gösteriyor ki, İsrail tarafından Filistinlilerin geçmiş, bugün ve geleceğinin bir arada yok edilmesi hedeflenmektedir.

Yasal prosedürlerin, yıkımın ve yeniden inşanın tüm araçlarının devrede olduğu bu güncel durum, konuya ilişkin kavramsallaştırmaların sert örneklerine tanıklık etmemizi zorunlu kılıyor. Dünyanın dört bir tarafından kalıcı ateşkes taleplerinin yükseliyor olmasına rağmen devam eden bu yıkım, mimarlık mesleğinin etik sorumluluk ilkesini yeniden tartışmaya açmamızı ve hem doğal hem de Gazze örneğindeki gibi insan kaynaklı yok etme eylemlerinin bedellerini ve araçlarını iyi analiz etmemizi gerektiriyor. Aynı etik sorumluluk gereği, sadece analiz etmek değil çözümün parçası olmak için de disiplin içinden mücadelenin önemini bir kez daha gözler önüne seriyor. Uluslararası bir çağrı ile bu mücadeleye ve geleceğin iyileşmesine taraf olmak istediğini deklare eden Architects for Gaza¹³ oluşumu ve mimarlık araçları ile her türlü sivil haklar mücadelesine çok önemli tanıklık belgeleri sunan Forensic Architecture'ın¹⁴ 7 Ekim'den bu yana kamuoyu ile paylaştığı çalışmalar¹⁵, bu konuda neler yapılabileceğine dair önemli örnekler sunuyor. Şubat 2023 depremlerinde ve Gazze saldırılarında yaşamını yitiren onbinlerce insandan geriye kalanların, geri dön-

meleri ve insan onuruna yaraşır şekilde hayatlarına devam edebilmelerinin yolu, yaşananların ardındaki mekânsal politikaları net bir şekilde ortaya koyan bir perspektiften hareketle, "kötünün iyisi" çözümleri ve "zorunlu" işbirlikleri reddeden radikal bir tutumla, mekânların gerçek sahipleriyle birlikte hareket eden bir mesleki duruşa sahip çıkmakla mümkün görünüyor. ■

Esra Akbalık, Dr. Öğr. Üyesi, Doğuş Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümü

Notlar

1. Mekân Çalışmaları Grubu iletişim ağı çok daha geniş olmakla birlikte, bu rapora katkı sunanlar: Özden Kaya, Gül Köksal, Erdem Üngür, Kamile Batur, Sena Karahan, Tansel Korkmaz, Yeşim Ünal, Sara Betül Güler.
2. Raporun tamamını okumak için: <https://vicdanmahkemesi.org/vicdan-mahkemesi/raporlar/>
3. <https://www.unocha.org/publications/report/occupied-palestinian-territory/hostilities-gaza-strip-and-israel-reported-humanitarian-impact-6-may-2024-1500>
4. <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/israel-gaza-refugee-camp-palestine-b2443609.html>
5. https://interactive.aljazeera.com/aje/2024/israel-occupation-illustrated-guide/?utm_source=www.aljazeera.com&utm_medium=website&utm_campaign=ucms
6. https://www.theguardian.com/world/2024/feb/04/everything-beautiful-has-been-destroyed-palestinians-mourn-a-city-in-tatters?fbclid=IwAR1KA1D1DIDOE-fljab6NQIW71Ao_vLEugDyOKqU-vWr4gPFO1Tjy3exXw
7. <https://www.palestine-studies.org/en/node/1655264>
8. <https://www.unesco.org/en/gaza/assessment>
9. <https://www.aljazeera.com/program/newsfeed/2023/12/19/israeli-real-estate-firm-pushes-settlement-building-in-gaza>
10. <https://www.timesofisrael.com/thousands-of-right-wing-activists-are-preparing-to-resettle-gaza-after-the-war/>
11. <https://www.972mag.com/israeli-settlers-gaza-outpost-erez-crossing/>
12. https://www.btselem.org/video/20240305_israel_dramatically_restricting_movement_in_the_west_bank_since_start_of_the_gaza_war#full
13. <https://architectsforgaza.com/>
14. <https://forensic-architecture.org/>
15. <https://forensic-architecture.org/investigation/ecocide-in-gaza>

Kaynaklar

- Albanese, F. (2023). (rep.). *Arbitrary Deprivation Of Liberty in the Occupied Palestinian Territory: The Palestinian Experience Behind and Beyond Bars*. [İşgal Altındaki Filistin Topraklarında Keyfi Olarak Özgürlükten Yoksun Bırakma: Parmaklıklar Ardında ve Ötesinde Filistin Deneyimi] BM İnsan Hakları Konseyi. Erişim: Mart 5, 2024, <https://www.documentcloud.org/documents/24498391-arbitrary-deprivation-of-liberty-in-the-occupied-palestinian-territory-the-palestinian-experience-behind-and-beyond-bars>
- Chomsky, N., & Pappé, I. (2015). *On Palestine* (F. Barat, Ed.). Haymarket Books.
- Davis, R. (2015). Yerinden Edilenlerin Coğrafyaları: Filistin Köy tarihleri (H. Doğan, Trans.). Koç Üniversitesi Yayınları, s.19
- Hanafi S. (2009). "Spacio-cide: Colonial Politics, Invisibility and Rezoning in Palestinian Territory". *Contemporary Arab Affairs* 2, no.1, s.106-121.
- Heathcote, E. (2024, Mart 7). "There can be no doubt that this is urbicide." *Dezeen*. <https://www.dezeen.com/2024/03/07/gaza-urbicide-edwin-heathcote-opinion/>

The Spatial Dimensions of the Destruction in Gaza: A Summary from People's Tribunal

This article is based on the report prepared to reveal the relationship between the attacks and spatial policies, which was presented at the People's Tribunal held in Istanbul on March 23, 2024 in order to try Israel's attacks on Palestine since October 7, 2023, which have caused the death of more than 30,000 people and the displacement of hundreds of thousands of people, within the scope of the crime of genocide.. The report was presented as one of fifteen working reports that reveal the consequences of the destruction caused by the Israeli attacks on Gaza from the perspective of different disciplines.

The report aims to reveal how all oppressive, destructive, and colonialist approaches that shape today's world have systematically committed grave crimes through space, destruction, and construction practices, not only since October 7, 2023, but also since 1948. The work based on a literature on conceptualizations such as spaciocide, urbicide, ecocide; addresses the attacks that have been ongoing since October 7, 2023 at Gaza, under the headings of Destruction and Displacement, Destruction of Historical and Cultural Heritage, Reconstruction and Resettlement, and Restriction of Access and Freedom of Movement.

Mimarın Boş Arsa Hayali ile Siyonist Yerleşimci Sömürgeciliğin Gazze ve Filistin'deki Yıkımı Arasındaki Yakınlık

Kamile Batur

İsrail'in Gazze Şeridi'nde önümüze serdiği şiddet çeşitli söylemlerle açıklanmakta. Sağcı hükümetin dini fanatizmine yapılan vurgu, onu intikamcı ve patolojik bir barbarlık olarak göstererek yerleşimci-sömürgeci şiddetin açık ve uzun soluklu gerçeğini gizlemektedir. Çok yaygın kullanılan toplu cezalandırma söylemi, Filistin direnişini kriminalize ederken geçiciliğe ve düzeltici davranışa işaret etmekte ve şiddetin kalıcılığını örtmektedir. Bunu savaş olarak çerçevelemek, yıkım ve şiddet yolu ile toprağın boşaltılmasını amaçlayan yayılmacı politikayı, askeri teknikler olarak maskeleymektedir. İsrail'in Filistin'de var olma sanatı, çoklu ve çeşitli olan mekânsal ve zamansal teknolojileriyle birlikte yerleşimci sömürgecilik olarak anlaşılmalıdır (Khalidi, 2020). Bununla birlikte, Avrupalı yerleşimci sömürgeciliğinin teknikleri bugün Filistin'de taklitçi bir şekilde değil, özyinelemeli (*recursive*) bir şekilde uygulanmaktadır (Bhandar, 2018; Stoler, 2018a). Mimarlık ve planlama burada önemli bir yere sahiptir.

İsrail, olağan ve istisnai kullanımlarında şiddet, yok etme, işkence ve sömürgeleştirme aracı olarak mimarının çeşitli şekillerde nasıl silah haline getirilebileceğinin (Abujidi & Kittana, 2021; Lambert, 2012) ders kitabı niteliğindedir. Burada niyetim bu konuyu açmak ve örneklendirmekten ziyade, mimarların, plancıların ve şehircilerin dikkatini Gazze'nin yıkımı hakkında, mimariyi biçim üzerinden ele alma alışkanlıklarımızın ötesinde bir düşünme biçimi geliştirme ihtiyacına çekmekle sınırlı. Ne yazık ki, Türkiye'de kent çalışmaları, mekânsal araştırmalar ve adalet konularına adanmış kurumlar, Gazze'de devam eden mekânsal yıkıma tanıklık etmenin ne anlama geldiği üzerine düşünmekte ve konuşmakta başarısız oldu. Türkiye'deki tek çaba, mekân araştırmacıları ve mimarlardan oluşan bir kolektif tarafından, 24 Mart'ta İstanbul'da gerçekleştirilen Vicdan Mahkemesi'ne¹ sunulan raporda yıkımın tarihsel bağlamı içinde belgelenmesi gibi görünüyor (Bkz. FÖP Mekân Çalışmaları Grubu Raporu, 2024).

Mimarlık hakkında konuştuğumuzda hem yıkımdan hem de inşadan bahsederiz, ancak ilki kanonda neredeyse görünmezdir (Easterling, 2003). Mimarların kentlerin yıkımından duydukları heyecan, tıpkı modernistlerin hava bombardımanına duydukları hayranlık gibi, bunu yeniden inşa ve mitsel ilerleme için bir fırsat olarak görmelerine dayanır (Bishop & Clancey, 2004; Graham, 2004). Yapılı çevrenin yok olusunu, boşaltma işinin ötesinde düşünemezler; bu işi şehircilere ve diğer sosyal bilimcilere bırakırlar. Çünkü pratiğin temelinde bir yaratım miti vardır (Tanyeli, 2016) ve mimarlar bu yaratımı ancak beyaz bir kâğıt üzerinde, bir şantiyede, boş bir arsada hayal edebilirler. Mimarların yıkım hakkındaki düşünceleri çoğunlukla sosyal bilimciler ve tarihçiler için ampirik malzeme olarak hizmet eder. Burada Gazze'nin yıkımı hakkında düşünmek için, mimarın boş arsa veya boşaltılmış alanda yeniyi yaratma hayalinden ve bunun Siyonist yerleşimci sömürgeciliğin ortadan kaldırma mantığı ile yakınlığından başlamayı öneriyorum.

Gazze Şeridi'ndeki yıkım hakkında, mekânsal yıkımı farklı odakları üzerinden açıklayan çeşitli kavramlar (yer imhası, kent-kırım, mekân-kırım, mesken-kırım, vb.) yardımıyla konuşabiliriz. Ancak bu yazıda bunu, yerleşimci sömürgeciliğin nihai nesnesi ve ürünü olan *terra nullius* (sahipsiz toprak) ile modern mimarın boş arsa hayali arasındaki akrabalık üzerinden düşünmek istiyorum. Nitekim her ikisi de bir maddi ve manevi silme işlemini gerektiriyor. Bu düşünce biçimi hem Gazze'deki hızlı ve spektaküler olan hem de Batı Şeria'daki yavaş ve tanınmayan silme işlemini kapsayabilir. Ayrıca hem mimari tahayyülümüzü hem de Filistin'i sömürsüzleştirme olasılıkları hakkında düşünmemize yardımcı olabilir.

*

Patrick Wolfe'un (2006) yerleşimci sömürgeciliğin ortadan kaldırma mantığı üzerine çalışması, yalnızca Amerika ve Avustralya gibi geleneksel yerleşimci sömürgecilik vakalarını değil, aynı zamanda Filistin'i de tartışmaktadır.

Tartışmasında iki Siyonist öncüden aynı paragrafta alıntı yapar:

Yerleşimci sömürgecilik yerine yenisini koymak için yok eder. Siyonizmin kurucu babası Theodor Herzl'in alegorik manifestosunda/ romanında gözlemlediği gibi, *"Eski bir bina'nın yerine yeni bir bina koymak istiyorsam, inşa etmeden önce yıkmalıyım."* Yarım yüzyıl sonra gerçekleşen bir tür farkındalıkla, bir zamanlar Batı Kudüs'ün belediye başkan yardımcısı olan Meron Benvenisti şöyle hatırlıyordu: *"Öncü bir gençlik hareketinin üyesi olarak, kibbutzum Rosh Haniqra'nın 'planlı tarım' ilkelerinin gerektirdiği gibi, bir muz bahçesi için zemin açmak üzere el-Bassa'nın eski zeytin ağaçlarını sökerek çölü çiçeklendirdim."* Yeniden adlandırma, Benvenisti'nin dokunaklı bir şekilde anlattığı Filistinli Arap varlığının kadastral olarak yok edilmesi/yerinden edilmesinin merkezinde yer alıyor. (Wolfe, 2006, s. 388, vurgular eklenmiştir)

Bu Detlev Quintern'in (2024) "hafızasızlaşırma" olarak adlandırdığı, sadece toprak ve mülkün ele geçirilmesi değil, aynı zamanda yaşamın izlerinin yok edilmesidir ve Siyonist yerleşimci sömürgeciliğin teorik doğumuna kadar uzanır. Gazze'de bugün şahit olduklarımız bunun en görünür ve en çarpıcı örneği gibi durmaktadır.

Kentsel mekânın askeri operasyonlar yoluyla yıkımı için kent-kırım kavramının kullanılması, nüfus yoğunluğundan kaynaklanan kırılma nedeniyle kente dikkat çekmekte (Graham, 2004; ayrıca bkz. Hewitt, 1983 ve Weizman, 2011) ve diğer bir kavramsal açımla bedenlere yönelik şiddetten ayrı bir analiz talep etmektedir. Çünkü hedef alınan şey kentlilik, kentin heterojenliği ve başkalarıyla birlikte yaşam/ bir arada yaşamdır (Coward 2008). Modern savaş öncesi savunulması için kaçınılmaz olan duvarlarla kuşatılmış kent, klasik bir savaş birimidir. Bu imaj aynı zamanda batı siyaset teorisini besler ve kenti başka türlü düşünmeyi de zorlaştırır. Gazze Şeridi bir şehir değildir ve Gazze Şeridi'nin çitlerinin şehir duvarlarından çok farklı bir akraballığı vardır, jeneolojik olarak hapishane, sömürge plantasyonu ve toplama kampına daha yakındır. Ancak Gazze'deki yaşam, kamp olarak tanımlanma mantığının ötesine geçiyor. Agamben'in (1995) kampı çıplak hayatın, hukukun korumasından dışlanmış yaşamın, üretim alanı olarak kullanması, onun maddi

karmaşıklığını azaltmaktadır (Abourahme, 2015; Stoler, 2018b; Weber, 2012). Gazze Şeridi'nin kendisi "en büyük toplama kampı" olmakla birlikte, şehirler arasındaki boşlukları dolduran mülteci kamplarıyla, Nakba'yı zamansal ve mekânsal olarak günümüze uzatan Siyonist şiddet rejimlerinin cisimleşmiş halidir. Gazze'yi kaçınılmaz bir hedef haline getiren de budur. Nakba, Gazze'de, Filistin'in 190 köyünden Nakba'dan kurtulanlara ve onların çocuklarına ve torunlarına ev sahipliği yapan mülteci kamplarıyla devam etmektedir.

Eğer kent-kırım terimi özellikle kentliliğe karşı şiddeti tanımlıyorsa ve bununla birlikte yok edilen şey çoklu bağlantılar ve başkalarıyla birlikte olmaksa (Coward 2008), Gazze'deki kent-kırım aslında etrafına dikilen çitlerle, kenti binlerce yıldır şekillendiren çevresiyle olan bağlantılarından ve bağlarından kopararak zaten yıllar önce işlenmişti. Gazze Şeridi'nin kurulması, Gazze şehrinin uzun açıklık ve bağlantılılık tarihini kırmıştır (Abusaada, 2024). Gazze'nin silinmesi ile yok edilmek istenen mimarilerin ve tarihi miras alanlarının çeşitliliğidir ki bu:

"Gazze'nin temsil ettiği ve Siyonizmin temsil etmediği her şeyi -coğrafi açıklık ve tarihsel süreklilik- temsil etmektedir. Tarihsel açıdan bakıldığında, Filistin'deki 75 yıllık Siyonist hâkimiyet bir anomaliyi temsil etmektedir; zira Gazze ve diğer şehirler kültürel çeşitlilik ve karşılıklı bağlantılarla sürekli olarak gelişmiştir."

Bugün yaşanan felaketin yıkımının, şiddetinin ve zamansallığının spektakülerliği şu anda bizi şaşkına çeviren şey olsa da; onu zamansal ve mekânsal çevresi, şekillendirici güçleri olmadan düşünemeyiz (Simone, 2022), yani Nakba'dan çok önce İngiliz emperyal sömürgeciliği ile başlayan yavaş felaket, yer yer yoğunlaşan şiddet dönemleri ve Siyonist yerleşimci sömürgeci hırsları ile birlikte düşünülmelidir.

Ammar Azzouz (2024a) yakın zamanda memleketi Humus'un yıkımına ilişkin detaylı analizinde dikkatimizi hem evin hem duygusal köklülüğün hem de yurdun kaybına odaklamak için mesken-kırım kavramını önermiştir. Kuşkusuz mesken-kırım Gazze'de devam eden bir gerçeklik (Azzouz, 2024b) ise de evin kaybı ve kolektif evin yani Filistin'in güvencesizliği, şiddete karşı direnişi besleyen asıl şey. Tüm bu terimler, diğer yıkım alanları için olduğu gibi şimdi de kolaylıkla kullanıla-

bilir, ancak Gazze'deki ve tüm Filistin'deki yıkımı tanımlamak için yeterli değildir. Sari Hanafi (2009) tarafından Filistin'deki yıkımın çoklu ve hegemonik tekniklerini tanımlamak için ortaya atılan daha kapsayıcı bir terim olan mekân-kırım (*spacio-cide*), "ister yapılı/kentsel, ister peyzaj, ister toprak mülkiyeti olsun, mekâna yönelik saldırının temelinde yatan, mekânın yaşayabilirliğine karşı kasıtlı yok etme" mantığını vurgulamaktadır. Fakat tüm bunların yanında, yıkıma bakarken, maddi ve manevi yerli toplumun ortadan kaldırılması yoluyla yeni Siyonist toplumun, geçmişinin ve geleceğinin mekânı olarak yeni bir yer yaratmayı amaçlayan yerleşimci sömürgeciliğinin pozitif mantığına (Wolfe, 2006) da vurgu yapılmalıdır. Gazze'nin yıkımının bize mimari, şiddet ve yaşam arasındaki ilişki hakkında ne söylediğini anlamak istiyorsak, bunu Siyonist yerleşimci sömürgeciliğinin yarattığı yavaş felaketin uzun tarihini dikkate alarak yapmalıyız ve yerleşimci sömürgeci siyasetin birincil mantığı olan toprağa erişim ve üzerinde yeni toplumu yaratmak için var olanı ortadan kaldırma mantığını (Wolfe, 2006) da düşünmek zorundayız.

Bu yıkımı İsrail'in Gazze'de gerçekleştirdiği iki yıkımın yardımıyla birlikte düşünebiliriz. Bunlardan ilki, ayakta kalan son üniversite olan el-İsraa'nın 18 Ocak'ta 315 patlayıcı ile planlı bir şekilde yıkılmasıdır. Bu örnek Gazzelileri resimden siliyor gibi görünse de Siyonist şiddeti kana susamış barbar şiddet imgesinden bağımsız olarak ve yıkıma yönelik mimari tutkuyla ilişkisi içinde düşünmemize yardımcı olacaktır. Kontrollü yıkım, Vicdan Mahkemesi'ne sunduğumuz Gazze'deki bilgi-kırım üzerine raporumuzda tartıştığımız gibi, Gazze'nin tüm yükseköğretim altyapısının yok edilmesinin yalnızca kasıtlı ve planlı karakterini ortaya koymakla kalmıyor. Bir gazetecinin haklı olarak sorduğu gibi, içine girip 315 patlayıcı yerleştirebileceğiniz bir binanın tehdit oluşturduğunu nasıl iddia edebilirsiniz? İsrail ordusu, 3 bin esere ev sahipliği yapan üniversitenin ulusal müzesini yağmalamak için yeterli zamana sahipti. İnsanlara yönelik şiddet halihazırda binanın İsrail ordusu tarafından çevredeki Filistinlileri vurmak, sorgulamak ve işkence etmek için tahsis edilmesinde mevcuttu. Üniversite binası 70 gün boyunca askeri üs olarak kullanıldığı için bu kadar uzun süre ayakta kalabilmişti (FÖP Bilgikırım Çalışma Grubu, 2024). Peki, askeri

bir hedef olmayan, artık mümkün olan en fazla sayıda sivil öldürme işlevi olmayan bir binanın yıkımı için harcanan bunca çaba neden? Bu yıkım daha çok bugünün, geçmişin ve geleceğin silinmesini, onun alanının boş bir arsaya çevrilmesini amaçlıyor gibi görünmektedir.

İkinci vaka ise İsrail'in 2005 yılında Gazze'den çekilirken boşalttığı 21 İsrail yerleşiminin yıkılmasıdır. Boşaltılan bu binaların iletişim kurmasını ve geleceğin olasılıklarına işaret etmesini engellemek için değilse, neden tüm bu binaları yıkmak için ekstra çaba sarf edildi? Netanyahu, İsrail halkının Filistinlilerin evlerini ele geçirdiğini görmesini istemiyordu. Decolonising Architecture Art Residency'den (DAAR) Sandi Hilal ve Alessadro Petti'nin açıkladığı gibi, bu tüm Siyonist projenin geri alınması, böyle bir geleceğin mümkün olması anlamına gelirdi (iihschannel, 2015). Yıkım değil ama yeniden kullanım, sömürgeleştirilmiş bir Filistin'in potansiyeline işaret ediyordu! Dolayısıyla, bu yıkım ilk bakışta öyle görünse de ilk örnekle tezat oluşturmuyor. Benzer bir şekilde mimarların görmek istemediği şey de binalarının kullanıcılar tarafından ele geçirilmesi ve orijinal tasarımın tanınmaz hale gelecek kadar değiştirilmesidir.

İsrail, Filistin'de yaşamın tüm ekolojisini ve zamansal uzantılarını ortadan kaldırmak amacıyla sadece binaların ve altyapının değil, tarım arazilerinin, zeytin ağaçlarının ve sosyal bağların da yok edilmesine büyük yatırım yapıyor. Harap olmuş bir toprakta nasıl yeni bir yaşam düşünebilirler? Bu soruda aynı zamanda kapitalist yerleşimci sömürgeci rasyonalitenin toprağa/dünyaya/her şeye nasıl davrandığı ve değer ekonomisinin nasıl işlediği sorusu da yatmaktadır. Filistinliler yaralı bir toprakta nasıl yaşayacaklarını, ona nasıl bakacaklarını, zeytin ağaçlarını tekrar tekrar dikerek çevrelerini nasıl onaracaklarını biliyorlar. Maddi ve manevi bakım pratiğiyle Filistin'e tutunuyorlar, toprağı canlı tutuyorlar, hafızayı canlı tutuyorlar, sömürgeleştirilmiş bir geleceğin ihtimalini canlı tutuyorlar. Filistinlilerin sumud (kararlılık) kavramı, kapitalist hafriyatçılık, değer üretimi ve yerleşimci sömürgeci yaşam dünyalarının ekolojilerine temelden karşı çıkan onarım ve bakıma dayanıyor.

Filistinlilerin *sumud* felsefesi ve İsrailli yerleşimci sömürgecilik, iki farklı dünya kurma biçimine, dünyada yaşamının iki farklı yoluna işaret ediyor. Biz mimarlar, onarımı değil yıkımı ve

inşayı, eve/dünyaya ihtimamı değil boş araziye erişimi düşlemeye daha çok meylediyoruz. Sömürgeleştirme, Gazze'deki mülteci kamplarının unutulmaya karşı direnişinde potansiyel bir gelecek olarak mevcut ve virtüel olarak kaybettikleri kasaba ve köylerine kadar uzanıyor. Gazze bizi yerleşimci sömürgeciliğin ve mimarının sömürgeciliğinin ötesinde bir gelecek düşünmeye ve onun şiddetinin normallliğini reddetmeye zorluyor. Umarım bu konuda düşünmeye devam edeceğiz ve Gazze hepimize sömürgecilikten arındırılmış bir dünya kurmaya dair ilham olacak. ■

Kamile Batur, Dr., Mimar, Bağımsız Araştırmacı

Not

Filistin'e Özgürlük Platformu tarafından gerçekleştirilen Vicdan Mahkemesi hakkında bilgi için bkz. <https://vicdan-mahkemesi.org/vicdan-mahkemesi/>; Vicdan Mahkemesi kaydı için ise bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=3c-CG3NfQhHM&t=4256s>.

Kaynaklar

- Abourahme, N. (2015) "Assembling and Spilling-Over: Towards an 'Ethnography of Cement' in a Palestinian Refugee Camp", *International Journal of Urban and Regional Research*, Sayı: 39(2), s. 200–217.
- Abujidi, N., & Kittana, A. (2021) "Weaponised Architecture: Architecture as Agency of War", *ARCPLAN*, Sayı 1(2), s. 19–32.
- Abusaada, N. (2024, February 9) "Rebuilding Gaza", *Architectural Review*. <https://www.architectural-review.com/essays/rebuilding-gaza>
- Agamben, G. (1998) *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*, Stanford University Press, Stanford.
- Azzouz, A. (2024a) *Domicide: Architecture, War and the Destruction of Home in Syria*, Bloomsbury Academic, Londra.
- Azzouz, A. (2024b) "Erased city", *City*, Sayı: 28(1–2), s. 1–6.

- Bhandar, B. (2018) *Colonial Lives of Property*, Duke University Press, Durham.
- Bishop, R., & Clancey, G. (2004) The City-as-Target, or Perpetuation and Death, S. Graham (Ed.), *Cities, war, and terrorism: Towards an urban geopolitics* içinde, Blackwell Publ, Malden, s. 54–74.
- Coward, M. (2008) *Urbicide: The Politics of Urban Destruction*, Routledge, Londra ve New York.
- Easterling, K. (2003) "Subtraction", *Perspecta*, Sayı: 34, s. 80–90.
- FÖP Mekan Çalışmaları Grubu Raporu (2024) İsrail'in Gazze Saldırıları'nın Mekânsal Boyutu, Filistin'e Özgürlük Platformu. <https://vicdanmahkemesi.org/wp-content/uploads/2024/03/9.-mekan-calismalari-masasi-raporu-1.pdf>
- FÖP Bilgikırım Çalışma Grubu (2024) Filistin'de Soykırımın Önemli Bir Dayanağı olarak Bilgikırım (Epistemicide): İsrail'in Gazze'de işlediği soykırıma dair Vicdan Mahkemesine sunulan rapor, Filistin'e Özgürlük Platformu. <https://vicdanmahkemesi.org/wp-content/uploads/2024/03/1.-bilgikirim-masasi-raporu-1.pdf>
- Graham, S. (2004) Cities as Strategic Sites: Place Annihilation and Urban Geopolitics, S. Graham (Ed.), *Cities, war, and terrorism: Towards an urban geopolitics* içinde, Blackwell Publ, Malden, s. 31–53.
- Hanafi, S. (2009) "Spacio-cide: Colonial politics, invisibility and rezoning in Palestinian territory", *Contemporary Arab Affairs*, Sayı: 2(1), s. 106–121.
- Hewitt, K. (1983) "Place Annihilation: Area Bombing and the Fate of Urban Places", *Annals of the Association of American Geographers*, Sayı: 73(2), s. 257–284.
- ihschannel (2015, 20 Şubat). Publics@IIHS | Decolonising Architecture | Alessandro Petti & Sandi Hillaal. <https://www.youtube.com/watch?v=XvEnPltpaI>
- Khalidi, R. (2020) *The hundred years' war on Palestine: A history of settler colonialism and resistance, 1917–2017*, Metropolitan Books, New York.
- Lambert, L. (2012) *Weaponized Architecture: The Impossibility of Innocence*, dpr-barcelona,
- Quintern, D. (2024) Epistemizid und Entrinnerung (Dememorisierung), yayınlanmamış makale.
- Simone, A. M. (2022) *The Surrounds: Urban Life Within and Beyond Capture*, Duke University Press, Durham.
- Stoler, A. L. (2018a) "Colonial toxicities in a recursive mode", *Postcolonial Studies*, Sayı: 21(4), s. 542–547.
- Stoler, A. L. (2018b) Colony, J. M. Bernstein, A. Ophir, & A. L. Stoler (Ed.), *Political Concepts: A Critical Lexicon* içinde, Fordham University Press, s. 45–58.
- Tanyeli, U. (2016) *Yıkarak Yapmak: Anarşist Bir Mimarlık Kuramı İçin Altlık*, Metis, İstanbul.
- Weber, S. (2012) "Bare Life and Life in General", *Grey Room*, Sayı: 46, s. 7–24.
- Weizman, E. (2011) *The least of all possible evils: Humanitarian violence from Arendt to Gaza*, Verso, Londra.
- Wolfe, P. (2006) "Settler colonialism and the elimination of the native", *Journal of Genocide Research*, Sayı: 8(4), s. 387–409.

The affinity between the architect's dream of an empty lot and the destruction of Zionist settler colonialism in Gaza and Palestine

In Turkey, institutions dedicated to urban studies, spatial studies and justice have failed to address and reflect on what it means to witness the ongoing spatial destruction in Gaza. Yet Israel offers a wide range of examples of how architecture can, in its ordinary and exceptional uses, be weaponized as a tool of violence, destruction, torture, and colonization. We can talk about the destruction in the Gaza Strip with the help of various concepts (place annihilation, urbicide, spaciocide, domicile, etc.) that explain spatial destruction through its different foci. In this short piece, however, I want to think about it in terms of the kinship between terra nullius (unclaimed land), the ultimate object and product of settler colonialism, and the modern architect's dream of the empty construction lot. Both entail a process of material and immaterial erasure. This way of thinking can encompass both the quick and spectacular erasure in Gaza and the slow and unrecognizable erasure in the West Bank. It can also help us think about the possibilities of decolonizing both our architectural imagination and Palestine.

Mimarlığa ve Savaşlara Şifa Vermek

Hossein Sadri

1. Perde: Vücut

2016 yılında Sender ve ekibi, PLOS Biyoloji dergisinde yayınladıkları araştırmalarında insan vücudundaki insan hücreleri ve bakteri hücreleri sayısının yaklaşık eşit olduğunu yazdı (Sanders, et al., 2016). Yani her bir insan hücresi için bir bakteri hücrelerini vücudumuzda bulunduruyoruz. Bizim vücudumuz tüm bu mikroorganizmalar ve insan hücreleri için bir habitatır.

Fredricks'in insan mikrobiyotası üzerine yazdığı kitapta insan ve mikroorganizmalarının nasıl birlikte evrimleştiği ve bunun insanlar ve mikroorganizmaların yaşamına etkisi tartışılmaktadır (Fredricks, 2013). Bu kısa biyoloji girişini kullanarak HABİTAT kelimesini tanımlamak istiyorum. Ben bir insan olarak eşit miktarda homo sapiens ve diğer organizmalardan oluşuyorsam eğer, bu vücuda "insan vücudu" demem yanlış olur. Çünkü bu beden bir çeşitliliği içerisinde barındırmaktadır ve bu nedenle de insan vücudu değil belki insanların da yaşadığı ve birlikte evrimleştiği bir habitatır.

2. Perde: Nefes

Ne kadar güzel söylemiş İngiliz şair Daisy Lafarge (Lafarge, 2022):

"Ormanın nefes alışından vücudunun nefes alışına
Hava gelgitleri zaman ve mekân boyunca akar
Sarmalayan, okyanus ölçeğinde bir ortam
Bizi madde anlarında şekillendirirken

Nefes alırken:

Hava diye adlandırdığımız bu okyanus
Ormanın nefes alışıyla oksijenlenmiş
Ağızdan ve burundan içeriye doğru hücum eder
Bir rüzgâr aşağı doğru borularla taşınır
Nehirler ve kollar boyunca
Sürekli dallanan patikaların bir örgüsü
Akciğerlerin genişlediği yerde
Bir şişmiş nehir gibi
Nefesinizden oksijeni ayıklamak için

Bir nehir bir diğerine katılır:

Oksijen kana dağılır ve bitki hayatının dışarı atılması

Suların içinden akar

Kanı kalbinize yönlendirir

Bu akıntılar vücudun en uzak noktalarına akar

Her hücre solunum yapar:

Bitkiler tarafından üretilen hem oksijen hem de şekerler

Orada bir araya gelir ve yaşam gücünü oluşturur:
Şekerlerden enerjiyi serbest bırakan eski bir reaksiyon

Nefes alıp yaşamanıza izin verir

Nefes verirken:

İçimizdeki gelgitler

Aynı zamanda dışımızda da var

Zıtlıkların uyumunda;

Karbondioksit solugumuz

Bitkinin soluğuna dönüşür

Hepimiz birer çevreleriz

Yürüyen okyanuslar

Hayatla kaynayan

Sonsuz bir ritim tarafından birleştirilmiş

Tüm nefes alan bedenler arasındaki sınırları bulandıran

Ve bizi varlığın akıntılarına batıran"

Bu yazıyı yazmakta olduğum odayı birçok canlıyla, aralarında varlıklarından haberdar olduğum ve sürekli istişarede bulunduğum 12 bitkiyle paylaşıyorum. Aldığım her nefeste onların vücutlarından ayrılıp benim vücuduma katılan oksijen molekülleri var. Ve nefes verdiğimde benim vücudumdan ayrılarak onların vücuduna ve parçalanarak gövdesine katılan karbondioksit ve karbon parçacıkları... Ben her nefesle odamdaki bitkiler oluyorum ve onlar her nefesle ben oluyorlar. Benim vücudum geçirgen ve değişkendir. Ölüp, canlanıyor. Küçülüp, büyüyor. Vücudum ve çevrem, içimdeki insan ve diğer mikroorganizmaların bir bütünüdür ben. Milyonlarca ilişki ağıdır bu ben. Bir canlı habitatır.

3. Perde: Akvaryum

Akvaryumda balık beslemek çok zor olsa gerek.

Sürekli bakım ve dışarıdan beslenme gerektiren

sunu bir ortam. Sıcaklığı, oksijen miktarı, suyunun PH derecesi, içindeki türler, eklenen gıda türü ve miktarı gibi bitmeyen kontrol ve dışarıdan müdahale gerektiriyor. Ufak bir mesele büyük bir felakete sebep olabilir. Bu felaket bazen sadece akvaryumu değil bakıcısını da vurabilir ve ölümüne yol açabilir (CDC, 2024). Akvaryumun benim vücudumla, okyanusla, ormanla en büyük farkı da budur. Mekanik olmak. İzole olmak ve kısıt olmak. Sınırlı içeriklere ve ilişkilere sahip olmak. Evrimleşmemiş, ilkel bir yapı olmak.

En ufak mesele akvaryum için, akvaryumda yaşayanlar için veya onun yanından geçecek, ona bakım yapacak olanlar için katliama sebep olabilir. Aynen bizim şehirler gibi, konutlar gibi, sokaklar gibi. Yeryüzüyle bütüncül ilişkisinden edilmiş, izole, sınırlı, mekanik, dışarıdan sürekli beslenen bu dirençsiz yapılar için yağmur, güneş, yıldırım, haşere, virüsler, memeli hayvanlar, rüzgârlar, insanlar, düşünceler, hikâyeler, farklılıklar, hatta aşklar tehlike ve felaket gibi görünebiliyor.

Halbuki esas felaket bu yapılar ve bu hasta yapıları var eden veya hayal eden hasta zihniyetlerdir.

4. Perde: Tinsel

New York'ta doktora sonrası araştırmamı yerlilerin (Indigenous kelimesinin tam karşılığı olabilecek bir kelime değil yerli) daha sonra Manhattan olarak dönüştürülen Mannahatta adasında nasıl barındıkları üzerine yaptım (Sadri, 2021). Lenape'ler, Mannahatta yerlileri, aynen kunduzlar gibi, adanın bir yerinden öteki yerine giderek yerleşkelerini sürekli yeniden inşa etmekteydi (Museum, 2024).

Önce kunduzları anlatayım. Kunduzlar akan nehirlerin yan kollarına geçici setler oluştururlar. Setler yüzde 100 geçirgen olmadığından nehir suyunu ve içinde barındırdığı dağlardan taşınan verimli üst toprağı filtreler ve setlerin önünde birikmesine sebep olur. Setlerin arka-

sında biriken organik maddeler ve verimli topraklar setleri su geçirmez hale getirir ve arkalarında biriken su setlerin üzerinden taşmaya başlar. Tam bu noktada kunduzlar başka bir yere göçer. Bakımsız kalan setler, biriken suyun da baskısıyla çatlar ve yıkılır. Geride kalan organik madde ve verimli toprak muazzam bir ormanın orada hayat bulmasına olanak sağlar.

Daha da önemlisi, kunduzların gelip gittikleri dönemde yaptıkları dönüşümler farklı canlıların o habitatta yaşam fırsatı bulmasını sağlar ve âdeta ormanda çeşitli nişlere imkân sağlayarak biyoçeşitliliğini, çeşitler arası ilişkiler ağını ve dolayısıyla ormanın dayanıklılığını artırır. Orman kunduzların habitatları ve kunduzların habitatları orman olur. Orman kunduzlarla daha da ormanlaşır. Bu tamamen rejeneratif, canlandırıcı, hayat veren bir habitat ve barınma pratiğidir (Sadri, 2021).

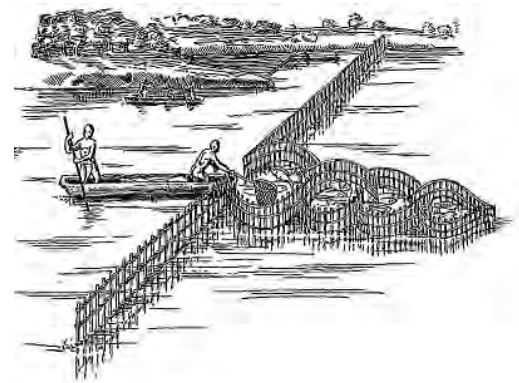
Lenape'ler de benzer bir barınma pratiğiyle barınarak ormanlaşmaya, adıyla birleşmeye ve adalaşmaya çalışmış. Eski folklorlardan, modern tarih yazımlarından, yerli şiiirlerinden bunları anlamaya çalışırken, en dikkatimi çeken yönleri kendi yaşamları ve beraber yaşadıkları diğer canlılar ve yerleri evcilleştirmemeye çalışmaları olmuştu. Binlerce yıl hem üzerinde barındıkları toprakları hem de içindeki tüm hayat biçimlerini vahşi/yabani ve hür bırakmaya dikkat etmişler. Bunu da aslında uslandırmak (taming) ve evcilleştirmek (domesticating) arasındaki çizgiye dikkat ederek başarmışlar. Bakınız bu balık setlerine. Ne kadar duyarlı inşa edilmişler? Bunlar geçici belli dönemlerde nehirlerin sadece belli tarafında inşa edilmiş. Böylece de ne nehirde ne de nehirde yaşayan canlıların davranışında ciddi bir değişikliğe sebep olmuşlar. Belli büyüklükteki balıkları kendi seçimleriyle ortadaki alana yönlendirerek onların rızalarını almalarını sağlamışlar (Anon., tarih yok).

12 bin yıl boyunca o küçük Mannahatta adasında adanın koruyucuları olarak yaşamış, sürekli olarak dokuyucular (weavers) gibi canlı-

Resim 1. Yerlilerin yerleşkesi.

Resim 2. Balık setleri.

lar arasında zayıflayan veya kopan bağları veya taş, su ve rüzgâr gibi modern kültürlerin cansız olarak adlandırdığı varlıklar arasındaki bağları restore etmeye çalışmışlar. Tüm bunları adalarını, adada yaşayanlarının hayat örüntülerini binlerce yıl gözlemleyip bir parçası olarak yapabilmişler.

Birçok yerli kültürün tinsel pratiği suyla, rüzgârla, tüm canlılarla, ecdatlarıyla ve hatta yedi nesil sonraki torunlarıyla sürekli istişare etmeyi içermektedir. Zaman çizgisel olarak geçmiş, şimdiyi ve geleceği içermemekte, tam tersine bunların hepsinin aynı anda var olduğu bir döngüdür bu kültürler için. Tam da bu nedenle birleştiricidir. Geçicidir her şey, ama aynı zamanda ebedidir. Geçicilik ve ebedilik, her an ölmek ama hep yaşıyor olmak modern kültürdeki gibi zıt kavramlar değil, aynı anda var olan tamamlayıcı kavramlardır (Jacobs & Narvaez, 2022).

Bir örnek vereyim. Lenape'ler her 15-20 yılda bir, yani nesilden nesile, yerleştikleri yeri değiştirmekte, habitatlarını yeniden inşa etmektedir. Adaya buzul çağının sona ermesiyle yerleştikleri günden modern insanların onları adalarından sürdükleri güne kadar bunu yapmışlar. Bu pratik ne kadar geçici ve ne kadar ebedidir ve nasıl bir döngü halinde gerçekleşmiştir? Her defasında aşağı yukarı benzer bir habitat inşa ediyorlar. Hep aynı habitat, ama hep geçicidir. Her nesil hayatında bir kez habitat inşa etmiş oluyor ve bütün bilgiyi bir önceki nesile çıraklık yaparak ve bir sonraki nesile ustalık yaparak koruyor, geliştiriyor ve aktarıyor (Sadri, 2021). Nereye yerleşeceğini ormana, yeryüzüne, oradaki canlılara, ecdatlarına ve yedi nesil sonra gelecek olan torunlarına danışarak seçiyor. Orada bulunduğu müddetçe rüzgârla dalgalanıp, suyla akıyor. Toprakla yeşerip, güneşle ısıtıyor adayı. Yaşamak sadece bir akvaryum kıtlığında kendi vücudu içinde sıkışan arzuları tatmin etmek değil, büyük bir tinsel var olma biçimidir. Büyük bir yaşam şöleninde yer almak, bağlantıları tamamlamak, gökyüzüyle yeryüzünü aynı anda kucaklamak gibi muazzam bir keyifle dolu, erdemli bir pratiktir.

5. Şifa vermek

Breton, Deloria'nın 1936 yılında yazdığı notlarında yer alan ve Dakota yerlilerine ait bir bilgiyi şöyle aktarıyor: Öldürülenin ailesi katili evlat edinip ölen çocuklarının yerine büyütürmüş. Böylece hem katil hem de çocukları katledilmiş olan aile tüm topluluğun da desteğiyle bir şifa

verme (healing) sürecine girer ve hayatları boyunca bu acıyı sarmalamak için çaba sarf ederlermiş. (Jacobs & Narvaez, 2022).

Bizler, yani ayrıştırıcı ve sömürücü modern kültürle yetişen insanlara çok tuhaf geliyor bu hikâye, değil mi? Biz tıpta bile tedaviyi bir savaş olarak algılıyoruz, sağlığı hijyende, hijyeni ise yüzde 99.9 mikroorganizmaların katledildiği ortamda, başka deyişle akvaryumlarda yaşamak olarak görüyoruz. Sürekli kokan, hastalık saçan çöpler üretiyoruz. Onlarla baş edemediğimiz için belediyeler kurarak çöpleri toplatıp, onları meralara, nehirlerle, denizlere, ormanlara boşaltıp, gözlerimizden ırağa itiyoruz. Aynı muameleyi bizden farklı olanlara, hasta olanlara ya da bu veya o sebeple birilerine zarar vermiş olanlara yapıyoruz.

Halbuki şifa vermek, yaraları sarmak, her zaman daha kolay bir çözümdür. Vücudunda hazım sorunu yaşayan bir hastaya dışarıdan vücudunun başka dengelerini de bozacak bir ilaç vermek yerine, ona belli vücut hareketleriyle, diyet çeşitlendirilmesiyle, meditasyonla, dinlenme tavsiyesiyle, vücudundaki diğer mikroorganizma hücrelerinin yeniden evrimleşerek harmoniye dönmesini sağlamak gibi. Toprağın ırzına geçerek oraya ait olmayan bir tohumu zorla yetiştirmesine zorlamak yerine, toprakla istişare ederek daha zengin bir biyoçeşitliliği yetiştirebilecek güce ulaşmasını, aynı zamanda da toprağın sunduğu biyoçeşitlilikten doğru beslenmeyi ve diğer tüm canlılarla bunu paylaşmayı öğrenmek gibi (Sadri, 2021).

Şifa vermek, kopmuş olan bağlantıları bulup onarmaktır. Şifa vermek, zayıflamış öğeleri güçlendirmektir. Şifa vermek, azalmış çeşitliliği artırmaktır. Sınırları kaldırmak, perdeleri açmak, kapsamak, kucaklamak, anlamak, anlaşılmak, konuşmak, dinlemek, gözlemlemek, öğrenmek, değişmek, takdir etmek, geri vermek, bağışlamak, hatırlamak ve unutmaktır şifa vermek.

6. Mimarlık

İnşa ettiğimiz medeniyet, yaşadığımız şehirler, içine tıkdığımız konutlar ne kadar akvaryumları andırır? Zulüm saçan bir organizasyon komplikasyonu içerisinde zulmün sıradanlaştığı ve kabullenildiği bir hastalıkla yaşıyoruz.

Ecdatlarımızın fosillerini petrol şeklinde kullanarak enerji üretilip tüm yeryüzünü sömürerek, milyonlarca çocuğun açlıktan öldüğü, türlerin yok olduğu, milyarlarca insanın mutsuzluk, ayrımcılık, adaletsizlik ve şiddet altında yaşadığı

bir medeniyet kurmuşuz ve bununla da gurur duymaktayız.

Hiç şüphesiz bu sömürü organizasyonunun en önemli çarklarından biri, bu düzenin mekânsal örgütlenmesini sağlayan mekanizma mimarlıktır. Habitatı şehre ve konuta, yaşayan ve barınanı kullanıcıya, insanı bireye ve tüm hayatı maddeye ve maddenin de en kıt ayırıştırıcı anlayışına indirgeyen bir zihniyetle dünyanın büyük bir yüzölçümünü şekillendiren bilgi gücüdür mimarlık. Tam da bu anlamda, insan-merkezli anlayışıyla birçok canlıyı yok eden, sıkı ekonomik anlayışıyla dirençsiz akvaryumlar üreterek bizi yerle, yaşamla, birbirimizle, suyla, rüzgârla, ayyla, toprakla ilişkilerimizden kopararak hapseden ve paraya hizmet etme yönelimiyle milyonlarca insanı sürekli evsiz bırakan, zorla tahliyesine sebebiyet veren, bitmeyen bir zulüm, bir savaştır mimarlık.

Her savaş, kopmuş olan en az bir bağlantının, bir hastalığın sonucudur. Savaşları durdurmak, yaralarını sarmak, yıkılan barınakları abad etmek, yeniden yaşam vermek, acıları dindirmek, şifa vermekle mümkün. Şifa vermek bizim yeryüzüyle kucaklaşmamızı yeniden sağlamaktır. Yedi nesil sonraki torunlarımızla, içimizdeki mikroorganizmalarla, taşlarla, kuşlarla, hava parçacıklarıyla, okyanusların gelgitleriyle birlikte istişare ederek yaşamaktır. Bunları yapmak için mimarlara, plancılara, siyasetçilere değil şairlere, şifacılar ve büyük kalpli çocuklara ihtiyacımız var.

Healing Architecture and Wars

This article highlights the interconnectedness of living beings within our body, which contains almost the same number of non-human micro-organism cells as the human cells, and with the other living beings around us. This biodiversity mutually evolved over millions of years and provided strong resilience. On the contrary aquarium, as a basic, limited, and mechanic ecosystem, is vulnerable.

Studying indigenous dwelling practices shows us that for thousands of years, humans could make regenerative habitats. However, their non-anthropocentric, comprehensive, and spiritual practices, include consultation with rivers, lands, forests, birds, their ancestors and even their 7th-generation grandchildren. This inclusive practice was based on observing the interconnections among beings, and finding the loose or broken ties and repairing them. Their dwelling and making were based on increasing the relations among beings and for this reason they were called weavers.

Contrary to this regenerative and holistic weaving perspective, when we look at contemporary architecture practices, we realise their similarity to building aquariums; limited, mechanic, and vulnerable ecosystems. Architecture cuts the relations, reduces the interconnections, and creates tyranny. Similar to wars, this practice of tyranny, isolating beings, creating unhealthy and unjust conditions, and even killing lives, is an illness which requires healing.

“Dünyayı verelim çocuklara hiç değilse bir günlüğüne

allı pullu bir balon gibi verelim oynasınlar
oynasınlar türküler söyleyerek yıldızların arasında
dünyayı çocuklara verelim

kocaman bir elma gibi verelim sıcak bir ekmek
somunu gibi

hiç değilse bir günlüğüne doysunlar

bir günlük de olsa öğrensin dünya arkadaşlığı

çocuklar dünyayı alacak elimizden

ölümsüz ağaçlar dikecekler” (Hikmet, tarih yok)

Hossein Sadri, Coventry Üniversitesi Kıdemli Öğretim Üyesi,
Birleşik Krallık

Bibliography

- Anon., tarih yok *History of Fishing Weirs in North Carolina and Virginia*. [Çevrimiçi] Available at: <https://meherinnation.org/hunting-and-fishing/history-of-fishing-weirs-in-north-carolina-and-virginia/>
- CDC, 2024. *Fish, Healthy Pets Healthy People, U.S. Department of Health & Human Services Centers for Disease Control and Prevention*. [Çevrimiçi] Available at: <https://www.cdc.gov/healthypets/pets/fish.html>
- Fredricks, D. N., 2013. *The Human Microbiota: How Microbial Communities Affect Health and Disease*. basım yeri bilinmiyor: Wiley Blackwell.
- Hikmet, N., tarih yok *Dünyayı verelim çocuklara*. [Resim].
- Jacobs, D. T. & Narvaez, D., 2022. *Restoring the kinship worldview : indigenous voices introduce 28 precepts for rebalancing life on planet Earth*. Berkeley: North Atlantic Books.
- Lafarge, D., 2022. *EVOLVER - A POETIC NARRATIVE*. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://teatrwieli.pl/fileadmin/media/img/wystawy_new/evolver/EVOLVER_MEDYTACJA_EN.pdf dü. basım yeri bilinmiyor: yazarı bilinmiyor
- Museum, N. Y. S., 2024. *First People*. [Çevrimiçi] Available at: <https://www.nysm.nysed.gov/exhibitions/ongoing/first-peoples>
- Sadri, H., 2021. Toprak Öğretmenim ve Mimarlık Etiği. *Mimarlık Dergisi*, Cilt 422.
- Sadri, H., 2021. Urbanization as taxidermy: “Man”hattanization of Mannahatta. *Archnet-IJAR*, 15(2).
- Sanders, R., Fuchs, S. & Milo, R., 2016. Revised Estimates for the Number of Human and Bacteria Cells in the Body. *PLOS Biology*, Issue <https://doi.org/10.1371/journal.pbio.1002533>.

Savaş, Çatışma ve Yasalarla Mülksüzleştirilen Kadınların Müşterekleşme Pratikleri

Yıldız Tahtacı

Son yıllarda Ortadoğu özelinde yaşanan nüfus hareketliğinin temeli genellikle savaş ve çatışmalar olmaktadır. Tehdit ister ülke sınırları içinden ister dışından gelsin, bir gün geri dönme ihtimali veya daha korunaklı ve istikrarlı bir yer bulma fikri ile başta kadınlar ve çocuklar olmak üzere “geçici mekânlara” sığınan nüfus giderek artmaktadır. Bu bağlamda, dünya genelinde ülkelerin ve kentlerin içinde ya da çeperinde konumlanan yerinden edilmiş insanların veya göçmenlerin sığındığı, sayısız kamp ve gecekondu yerleşkesinin varlığından söz etmek mümkündür. İster savaş öncesinde ya da sonrasında, ister bir afetin ardından ya da sığınmacılar için kurulmuş olsun, bu kamplar/gecekondu ilk aşamada kuran veya kullanıcı açısından geçici bir mekânı ifade etmektedir.

Kamplar, genellikle savaş, doğal afet ve benzeri durumlarda hızlı ve kolay kurulması için tasarlanmış çadır ve barınaklardan oluşan, kısa vadede barınmaya ve mimarlığa çözüm olan mekânlardır. Kavramsal olarak da bir geçicilik halinin formülasyonu olma fikrini barındırır, özünde insani yardım amacı taşımaktadır. Ancak zamanla, Avrupa merkezli bir bakış açısı ile sömürgeci devletlerin/güçlerin yerel halk üzerinde denetim sağlamaya yönelik bir güvenlik mekanizmasını oluşturmak için düzenlenmiş mekânlara da dönüştürüldüğü gözlemlenmiştir. Devletler kendileri için tehlikeli gördükleri etnik ya da yerel kimlikleri asimile ve ötekileştirme adına bu toplulukları kontrol etmek için bir yerde toplama alanları ortaya çıkarmışlardır. Bu duruma en iyi örnek, Nazi kamplarıdır.

Filistin’in İsrail işgali ile sömürge haline gelmesiyle birlikte ortaya çıkan mülteci kamplarından Al-Fawwar Kampı, kurulduğu 1949 yılından bugüne, kentle kamp arasında bir kalıcılık haline dönüşmüştür.

Bu çalışmada Al Fawwar kampı kadın sakinlerinin kapalı/baskın bir toplumda görmezden gelinen varlıklarını benimsetme çabası içinde oldukları görülecektir. Zorlu yaşam koşullarıyla başa çıkmanın katılımcı/dayanışmacı pratiklerle gerçekleştirebileceği inancıyla; kurdukları kadın

merkezi kapsamında kampta kadın meydanının yarattığı etkiyi incelenmiştir. Benzer bir metodoloji ile Diyarbakır Benusen Gecekondu Mahallesinde kadınlarla birlikte 2009 yılında belediyenin açtığı kadın çamaşır evi örneklenmiş, dört duvar arasına hapsedilmiş kadınların kamusal alanda görünürlüğünün sağlanmasına yönelik ortaya çıkan yaşamsal dönüşümde önemli müşterek mekân pratikleri olduğu görülmüştür. Yine, 2014 Şengal katliamından kaçan ve Diyarbakır Yenişehir sığınmacı kampına yerleşen Ezidi halkının kamp yaşamında ortaya çıkardığı müşterek mekân deneyimi olan bostanlar da çalışma kapsamında ele alınan bir diğer örnektir.

1. Filistin Batı Şeria Al Fawwar Kampı

İsrail devletinin kuruluşundan (1948) bugüne Filistin devleti üzerindeki işgal süreci ve savaş hali halen devam etmektedir. Dünya genelindeki mülteci sayısı Filistin’deki mülteci sayısı ile karşılaştırıldığında, dünyadaki genel mülteci sayısının yarısını Filistinli mültecilerin oluşturduğunu görmekteyiz. Zorunlu olarak yerinden edilen Filistin halkı süresiz geçicilik hali ile giderek kalıcılaşan bir kamp yaşamı sürdürmeye mecbur bırakılmıştır. Al-Fawwar kampı, Batı Şeria’da El-Halil kentinin güneydoğusuna yaklaşık sekiz kilometre mesafede konumlanmıştır. 1949’da bakir bir coğrafyada, ağırlıklı olarak çadırlar şeklinde

Resim 1. Al Fawwar Kampının bir sokağından görünüş. (30.06.1961)

Resim 2. Al-Fawwar kampında kadınlar tarafından yapılan kadın merkezi.
(Kaynak: E.Ebru Yılmaz)

kurulmuştur. Sonraki süreçte kamp halinin süreklileşmesi ile barakalar ve kalıcı malzemeden yapılmış yapılara dönüşmüştür.

Fawwar kampı, 1967’de İsrail’in mekânsal işgal politikasının hali olan İsrail yerleşimi Hajeya ile de komşu bir yerleşimdir. İsrail devletinin tarihselliğinde kontrol altına alınması gereken Filistinliler (Fawwar kampı sakinleri) ile bu konumdan kaynaklı sürekli karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu nedenle İsrail devleti, gevşek de olsa giriş çıkışların İsrail askerleri tarafından kontrol edildiği bir kontrol noktasından Fawwar kampına giriş çıkışları kontrol etmektedir. Daha önce İsrail kontrolünde olan elektrik ve su şebekeleri; son 10 yıllık süreçte kamp yönetimine bırakılmıştır. Kamp giderek kent olmakta ama yasal bir dayanak olan kamp olma halini de terk etmemek için tam anlamıyla bir kent olma fikrini benimsemeyen farklı bir kentlilik formu ortaya çıkarmaktadır. Kampın mekânsal dönüşümünü ağırlaştıran en önemli neden “eve dönüş hakkını” baki kılmak ya da bu düşüncenin kaybedilmesi korkusuna gösterilen mekânsal bir direnginlik halidir.

Fawwar kampı sakinleri, gündüz El-Halil kentine işe gider, sokaklarda dolaşır ve çarşıda gezerken; akşam İsrail’in güvenlik kontrolünden geçerek mültecilik haline geri döner. Böylelikle gündüz kentli, gece mülteci olarak farklı toplumsal kimlikler arasında sıkışan bireyler, kampın mekânsal dönüşümünün bu sosyal ve ekonomik ihtiyaçlar temelinde şekillenmesinde etken olurlar. Kampta yaşayanların birlikte bulunduğu, dayanışma ve müzakerenin yapıldığı temel insani ihtiyaçlar bağlamında müşterek mekânlar yaratılır. Zamanla ortaya çıkan bu kamusal mekânların kamp halinin ve eve dönüşü ortadan kaldıran bir kentsel teslimiyet olmadığı, aksine dayanışmanın, direnişin ve siyasal örgütlülüğün sağlandığı, ötekiliğe açılan kapıdan özgürleştirici yaşam formları olduğu yadsınamaz. (Stavrides, 2016, s. 13)

Kadın Meydanı: Fawwar kampında ortaya çıkan mekânsal değişim/dönüşümün insani yaşam formu içindeki somut pratik örneği, kampta yaşayan kadınlar tarafından kurulan kadın merkezi bünyesindeki kadın meydanıdır. Bu fikir öncelikle kampta yaşayan erkekler tarafından benimsetilmesi güç bir mücadelenin başlaması anlamına gelmektedir. Kadın merkezi sözcüsü Ayet’in anlatımına göre, Ortadoğu kültüründe kadının yaşam ve mekân içinde görünürlüğünün namahrem/harem olarak adlandırıldığı erkek aklındaki kalın ve aşılabilir tabuların

kırılması zaman almıştır. Öncelikle kamp alanı içinde sadece kadınların ve çocukların kullanımındaki bir meydanı oluşturma fikri kamp sakinlerini-çoğunlukla erkekleri- ikna etme sürecinin çok tartışmalı geçtiği dile getirilmektedir. Ayet ve mimar Sandi Hilal öncülüğünde kadın merkezindeki kadınların kamptaki erkeklerle sağlanan görüş birliği sonucunda meydanın yapılması kararı ortaya çıkmaktadır. Erkekler tarafından otopark alanı olarak kullanılan alanın dönüşümü kamp mülkiyetsizliği içinde toplumsal bir uzlaş sağlanarak yapılmıştır. (Tahtacı, 2017)

Yaşanılan bu sorunlara rağmen kadınlar, Ayet ve mimar Sandi Hilal, Kadın Meydanı fikrinin ortaya çıkışı, tasarımı ve uygulama süreçlerinin tamamını kadınlarla birlikte yürüterek katılımcı bir müşterek planlama ile müşterek bir mekânı ortaya çıkarmışlardır. Kadın Meydanı kamp yaşamı içerisinde sıkışmış kadın kimliğinin mekânsal alanda görünürlüğünü dayanışma ve birlikte ortak yaşamın örgütlülüğünü sağlama açısından oldukça etkin bir araç olmuştur. Şimdiye kadar evlerinden/erkeğin hareminden çıkmayan kadın, meydanda bir araya gelerek günler, törenler, bayramlaşma günleri vb. etkinlikler düzenleyerek sokakları ve meydanları aktif olarak kullanmaya başlamıştır. (Tahtacı, 2017)

Al Fawwar kampı kadın merkezi, kadının kamp yaşamındaki zorluklarla başa çıkmasını; bir araya gelinerek ortak ve örgütlü bir şekilde sağlanılabileceğinin pratiklerini göstermektedir. Kadın merkezi kadınlarla sürekli bir arada çalışmalar ve toplantılar yapmakta sağlıklı kamp yaşamı ve toplumsal cinsiyet eğitimlerini

Resim 3. Kadın merkezi girişindeki duvar resmi.

uzmanlar eşliğinde vermektedir. Kadınlar kamp içerisinde dayanışmacı ev ekonomisine katkı sağlayan oldukça etkin çalışmalar ortaya çıkarmıştır. Örneğin kadınların bir arada toplu olarak El Halil kentindeki lokantalara/restoranlara ev yemeği hazırlama çalışması ev ekonomisine katkı sunan önemli bir çalışmadır.

Bu çalışmalar kadınların kamp ve eril yaşam içerisindeki görünürliğini sağlamakta birlikte, ekonomik anlamda evde/yaşamda etkin bir varlık olduğunu benimseterek özgüveni artırması açısından oldukça önemlidir. Bir diğer etki İsrail sömürgeciliğinin ve güvenlik ağırlıklı kontrol altında tutma politikalarının kamp sakinleri üzerinde yarattığı travmatik etkinin; birlikte örgütlü bir duruşla başa çıkmanın koşullarının da yaratmış olmasıdır.

2. Diyarbakır Benusen Gecekondu Mahallesi

Türkiye ölçeğinde 1950'lerden sonra doğasında gelişen kırsal alandan kentlere göç, 1980-2000'li yıllar arasında Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde Kürt sorunuyla birlikte yaşanan savaşla büyük bir ivme kazanmıştır. Güneydoğuda yaşanan savaşla bağlantılı, 3 bin ila 4 bin arasında köy boşaltmaları ile zorunlu göçe maruz kalan kesimin bölgede en yoğun barındığı kent Diyarbakır olmuştur. Bu süreçte yaklaşık 400 bin kişi yerinden edilmiş, Diyarbakır nüfusu göç eden kesim ve hızlı artan nüfusla son 40 yıllık süreçte iki katına çıkmıştır. Böylece kentsel alanın yüzde 60'ını zorunlu göçle gelen kesimin barındığı gecekondu alanları kaplamıştır.

Diyarbakır Benusen Mahallesi yaklaşık son 40 yıllık süreçte kentin tarihi surları ile Dicle Vadisi ve yeni planlı gelişme alanları arasında kalan, kentin ilk gecekondu bölgesidir. Yasal olmayan bir süreçle kendiliğinden gelişme göstermiş olan mahalle, bugün yaklaşık 30 bin nüfusa sahiptir. Mahalle sakinleri çoğunlukla 1990'lı yıllarda köy boşaltmaları/yakılmaları ile zorunlu olarak köylerini terk eden ailelerdir. Acil barınma ihtiyacını karşılamak için kurulan mahalle, çoğunlukla bir, iki ve üç katlı yapılaşma formundadır.

Diyarbakır'da 1960'lı yıllardan sonra Suriçi bölgesinin dışındaki alanlarda imar planlama süreçleri başlamış, surların dibinde kurulan Benusen Mahallesi, imar planı bulunmasına rağmen dönemin şartlarından ve bölgede uzun süre devam eden olağanüstü hal (OHAL) süreçlerinden kaynaklı plansız ve mülkiyetsiz bir yapılaşma ile kurulmuştur. Bugün Benusen Mahallesi'nin kapsadığı alan yürürlükteki imar

Resim 4. Benusen Mahallesi'nden görünüş. (Yıldız Tahtacı)

Resim 5. Benusen Mahallesi'nde bir sokaktan görünüş. (Yıldız Tahtacı)

Resim 6. Diyarbakır kenti içinde Benusen Mahallesi'nin konumunu gösteren uydu görüntüsü. (Kaynak: Google Earth)

Resim 7. Benusen kadın merkezi, Zarokistan ve park alanından görünüş. (Kaynak: Yıldız Tahtacı)

planlarında kentsel dönüşüm uygulama alanı olarak, mahallenin yarısı tarihi surların koruma bandı kapsamında park alanı- yeşil alan- geri kalan alanlar yüksek katlı yeni konut alanları olarak planlanmış bulunmaktadır.

Benusen Mahallesi yoksul ve informal çalışanların yaşadığı asgari geçim ekonomisi ile barınan yarı kırsal yaşamın sürdüğü bir yaşam formundadır. Mahalledeki bazı sakinler – kadınlar yoğunlukta- mahallenin güneyinden başlayan ve oldukça verimli Dicle Vadisi Hevsel Bahçelerinde ev ekonomisini ayakta tutacak düzeyde mülkiyetten bağımsız bostan çalışmaları yapmaktadırlar. Mahallede yaklaşık 270 aile günlük kişi başı bir doların altında kalmakta olup, kentsel yoksulluğun en çok yaşandığı bölgedir. (Benusen Raporu, Uluslararası Planlama ve Kentsel Tasarım Çalıştayı, 2011)

Benusen Kadın Çamaşır Evi: Benusen Mahallesi'nde yoksulluk ve zor yaşam koşullarından en çok etkilenen kadınlar gündelik yaşamlarını avlulu evlerinde ya da dar sokağa bakan kapılarının önünde komşularıyla geçirmektedir. Yaşamın kadınlar için daha da zor olduğu bu koşullarda oldukça yoksul aileler için dönemin belediyesi (2009 yılında) mahalledeki kadınlar için bir çamaşır evi yapılması önerisini geliştirmiştir. Kapalı/muhafazakâr bir yaşamın sürdüğü mahallede bu fikir erkekler tarafından kabul edilmemiştir. Ancak erkeklerin bu karşı duruşlarına rağmen kadınlar kendileri için böyle bir merkezin yapılmasının zor yaşam koşulları içinde bir rahatlatma/iyileşme olanağı yaratacağı, ortak yaşam ve dayanışma ile daha da güçlenecekleri düşüncesiyle çamaşır evinin kurulmasını sağlamışlardır. Çamaşır evinin sadece kadınların çamaşır yıkayacağı bir alan olmadığı, toplantıların, eğitimlerin, sosyal aktivitelerin, ekonomik faaliyetlerin yürütüleceği, mahalledeki kadın görünürlüğüne daha da artacağı bir işleve sahip olacağı öngörülmüştür. Çamaşır merkezinin bu fikirle ortaya çıkışı zor yaşam koşullarında yaşayan kadınlar için bir nevi nefes almanın mekânı olacaktır.

Çamaşır evinin konumu Benusen Mahallesi'nin merkezinde mülkiyeti belediyeye ait imar planında park (kamusal alan) olarak planlı bulunan, erişimi oldukça kolay bir noktadadır. Çamaşır evinde kadınların toplanması, zaman geçirmesi ve etkinlikler yapılması kadınlar tarafından benimsenmiş, mahalledeki kadınların bir araya gelme, birbirinin sorunlarını paylaşma ve zorlu yaşam şartlarıyla birlikte başa çıkmanın koşullarını yaratmıştır. Sonraki süreçlerde çamaşır evinde bazı değişiklikler yapılarak, farklı çalışmalar ve etkinlikler yürütülmeye başlanmıştır. Binanın kapalı mekânına

ilaveler yapılarak 3-6 yaş arası çocuklara yönelik oyun odaları ve eğitim odaları eklenmiş, böylece küçük çocuğundan dolayı evinden çıkamayan kadınların da buraya gelmelerinin önü açılmıştır.

Halen çalışmalarına devam eden çamaşır evi, Benusen Kadın Merkezi olarak belediyenin Diyarbakır Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (DİKASUM) daire başkanlığına bağlı yetkililerce idare edilmektedir. Son yıllarda (2016'dan sonra) kentte yaşanan çatışmalı süreçten kaynaklı Suriçi'ndeki yasaklı mahallerde evleri yıkılanlar ve Suriye'den gelenlerin ucuz konut imkânının bulduğu Benusen Mahallesi'ne göçün oldukça yoğun olduğu görülmektedir. (Tahtacı, 2017) Bu süreçte çamaşır evi göç edenlerin kayıtlarının tutulduğu ve uygun evlere yerleştirildiği bir acil kriz merkezi olarak mahalledeki kadınlarla birlikte çalışılan bir mekâna dönüşmüştür.

3. Yenişehir Ezidi Kampında Müşterek Mekân Deneyimi Olarak Bostanlar

Ezidiler, 2014 yılının Ağustos ayının başında, Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD) terör örgütünün, Irak Kürdistan Federal Bölgesindeki Ezidilerin kutsal mekânlarının bulunduğu Şengal Bölgesine saldırması sonucu göç edip Türkiye'ye sığınan bir topluluktur.

Yenişehir Sığınmacı Çadır Kampı (Çınar Kampı): Diyarbakır-Çınar Yolu üzerinde ve Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi mülkiyetinde bulunan Yenişehir piknik alanının, sığınmacıların ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenmesi ile 2014 yılı Ağustos ayında kullanılmaya başlanmıştır. Bu kampta sadece Şengal'den göç eden Ezidi sığınmacılar bulunmaktadır.

Güneydoğu Anadolu Belediyeler Birliği (GABB), Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi ve Kayapınar, Yenişehir, Bağlar, Sur ilçe belediyeleri de kentteki kampa destek veren başlıca kurumlardır. Zamanla Ekoloji Derneği, Amed Ekoloji Meclisi, Yeryüzü Doktorları, Sınır Tanımayan Doktorlar gibi birçok yardım kuruluşu ve yerel demokratik kitle örgütleri de kampa desteklerini sunmuştur. Bu kapsamda kampın kurulması ve resmi dayanağı uluslararası kuruluşların ve devletin dışında yerel belediyeler ile sivil toplum kuruluşları tarafından yapılması bağlamında özgün bir dayanışma kampını (istisna dışı bir mekân) örneklemektedir. Çoğunluğu kadın ve çocuklardan oluşan kampta, Ezidi kültürünün kapalı, hiyerarşik ve feodal normlarına rağmen, mekânın yeniden düzenlenmesinde kadınların ve gençlerin büyük etkisi gözlemlenmiştir.

Resim 8. Benusen'de yürütülen çocuk çalışmaları.

Resim 9. Yenişehir Sığınmacı Çadır Kampı (Çınar Kampı) uydur görüntüsü. (Google Earth)

Resim 10-11. Ezidi kampı çadırları.
(Kaynak: Pelin Tan)

Müşterek üretim alanları olarak bostanlar: Ortak Bostanlar projesi, Amed Ekoloji Meclisi'nin bir projesi olarak başlamıştır. Yaklaşık 1450 kişi için 30 bin fide temin edilmiş ve Yenişehir Belediyesi tarafından ortak bir seranın alt yapısı için destek sunulmuştur. Sonrasında bu alanların yönetimi kamptaki ailelere bırakılmıştır. Komün bir tohum bankasının da kurulduğu bostanlarda ortak üretim yapılmaktadır. Yaptığımız görüşmelerde, bu alanların ortak ekilip biçildiği, genellikle ailelerin günlük taze sebze ihtiyaçlarını sağladıkları ifade edilmiştir. Bostanlarla ilgilenen kadınlar, Şengal'deyken de geçim kaynaklarının tarım ve hayvancılık olduğunu; toprak ile olan bağlarının onları dinlendirdiğini ve huzur verdiğini, bostanlara gelerek sosyalleştiklerini vurgulamıştır. Görüşmecilerden Xoxê, boş durmaktan ve bütün gün çadırdaki vakit geçirmekten çok sıkıldıklarını, bostanlarda ailelerinin günlük geçimlerini sağlayabildikleri için mutlu olduklarını belirtmiştir.

Müşterek alanlarında, kamptaki kadınların tohum bankalarında biriktirip paylaştıkları tohumları ile ortak üretim yaparak, kampın dışında hüküm süren kapitalist ve erkek egemen üretim ve örgütlenme biçimine bir direnç gösterdikleri söylenebilir. Müşterek üretim alanları aynı zamanda kadınların sosyalleştikleri, günlük yaşamlarını örgütledikleri mekânlar haline gelmektedir.

Kampın ilk kurulduğu aylarda kamp sakinlerinin daha mesafeli oldukları ve özellikle kadınların ortak alanları kullanmadıkları gözlemlense de zaman içinde kampta oluşturulan müşterek mekânlar ve bostanlarla birlikte eski yaşam alışkanlıklarının ve savaş sonrası travma etkilerinin biraz da olsa atlatılabildiği gözlemlenmiştir.

Maalesef, bu çalışmanın hazırlanmasının sonrasında Ocak 2017 tarihinde- Ezidi kampı devlet tarafından boşaltıldı ve sığınmacılar Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'na (AFAD) bağlı bulunan Midyat Mülteci Kampı'na gönderildi.

Sömürgesizleştirme mimarlığı/ müşterekleşme mekânları: Bu kavram ilk defa İsrail'in sömürgeleştirdiği Filistin halkının yerleştiği mülteci kamplarındaki mekânsal ve yaşamsal dönüşüm çalışmalarında çalışan mimar kökenli Eyal Weizman, Aleksandro Petti, Sandi Hilal ve sosyolog-sanat tarihçisi Pelin Tan tarafından ortaya atılmıştır. Sömürgesizleştirme mimarlığı inisiyatifi, mülteci kamplarının mekânı ve yaşamı müşterek/ortak kullanılmasıyla birlikte varlıklarını bu yaşamsal itiraz süreçlerinde (intifada) sürdürmeyi başarmanın yöntemleri olarak ortaya çıkmıştır. Süreklileşen kamp yaşamı ve mültecilik hali mekânda ve yaşamda yeni bir kentlilik formunun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Müşterekleşen yaşam ve kent, onu kontrol altına almaya çalışan iktidarlara ve devletlere karşı oluşturulan mekânsal formu direnç göstermeye çalışmıştır.

19'uncu yüzyıl Avrupasında burjuva sınıfının ve devletin denetiminde ortaya çıkan kamusal alan kavramına karşılık, ötekileştirilmiş bireylerin (biyopolitik kimlikleri ile tanımlanan mülteci, işçi, çingene, yoksul, kadın vb.) temel insani hak ve özgürlükler bağlamında Agamben'in de savunduğu "istisnai koşulların" yaratılarak özgürleştirici ve birleştirici mekânların -müşterek mekânların- ortaya çıktığı görülmektedir. (Baştürk, 2013) Bu bağlamda sömürgesizleştirme mimarlığı/müşterek mekânlar hem kamusal

Resim 12. Ezidi kampında bir bostan.
(Kaynak: Pelin Tan)

alandan hem de özel alanlardan ayrılır. Birçok kentte ve alanda özel ve kamusal alanlar iktidarların inisiyatifinde ve denetimindedir; ancak devletlerin ve iktidarların metodolojilerini reddeden inisiyatifler, sığınmacı kampları, yoksul kesimin barındığı gayri resmi mekânlarda ortaya çıkan müşterek mekânlar- halkın ortak kullandığı alanlar – sömürsüzleştirme mimarlık pratikleri olarak alternatif bir kamusal mekân kavramını ortaya koymaktadır. Tarihte toplumsal mücadelelerin ortaya çıktığı ve toplumsal meselelerin tartışıldığı alanlar bu dayanışma mekânları olarak belirlenmektedir. (Harvey, 1996, s. 264)

Toplumsal mücadeleler ve hareketler eşiklerin biçimlendirici potansiyellerine maruz kalır. Örtük ya da açık olarak müşterek hayatta değişimler yaratmayı amaçlayan mücadeleler, geçici ötekilik adacıkları yaratmakla kalmaz, çoğu kez ara mekânlar ve zamanlarda ikamet etmek biçiminde tecrübe edilir. Kendi kendini örgütleyen bir muhitte, bu mekânlar ve zamanlar meclislerde, eylemlerde ya da ortak sofralarda yaratılır. (Stavrides, 2016, s. 12)

Commoning Practices of Dispossessed Women by War, Conflict, and Expropriation

This article concerns the spatial forms of collective spaces created through commoning practices by women dispossessed due to war, conflict, and expropriation. Since Nakba (1948), there has been a continuous livelihood of refugees and camp formation in Palestine due to the politics of colonization of Israel. Meanwhile, in another corner of the Middle Eastern geography, in the Southeast of Turkey; with the forced migration process related to the Kurdish issue, slum neighborhoods were built by the dispossessed on the other properties, mainly in Diyarbakir. On the other hand, as a fact of the Syrian civil war, many migrants were forced to live in contemporary camps in Turkey and other countries. According to this process, refugeehood/asylum conditions as the outcome of the war and forced migration led to the dispossession of lands but also spontaneous emerging living spaces and various forms of common spaces. We will exemplify certain spatial practices of commonality, solidarity, and common living together, built around the ontology/existence of women, within the fluidity, temporality, and complexity of life in camps and slum settlements. First of all, in our research, we will underline that these processes are experienced in different regions of the Middle East; thus the socio-cultural elements of pressure on women's identities are almost similar. In this context, we focused on studies that affirm women's place and life in social events in the context of gender perspective. Again, we will exemplify the possibility of common spaces arising spontaneously within the framework of basic human rights and needs. Thus, we will exemplify common field practices, which are spontaneously created by women's organizations in different regions, that affirm social life and struggle. Within the scope of this evaluation, it will be seen that women are the primary decision-makers in the context of participation and commonality.

Hızla gelişen metropol alanlarında ortaya çıkan informal yerleşim adacıkları kentsel yaşam içinde ayırt edilebilen/ötekileştirilen kimlikleri belirginleştirmektedir. Bu bölgelerde oturanlar zamanla kentin geri kalanından kopmuş, kamusal alanların kullanımı orada oturanlarla sınırlandırılmıştır. Etrafı sınırlandırılmış güvenli mahalleler ve nüfus edilmesi imkânsız favelalar bu ayrışmayı uç sınırlara vardırır. (Stavrides, 2016, s. 33) Bu bağlamda kentin içinde birbiriyle teması sağlanamayan kentsel adacık-bölünme alanları ön plana çıkarır. Kentsel yaşam içinde bölünmüş yoksul ve marjinal kesim, yaşadığı alan içinde toplumsal dayanışmayı ve katılımcılığı ortaya çıkaran mekânsal formlar geliştirir.

Kamusal alan kavramını hâkim iktidarların tekelden ve denetiminden çıkararak temel insani hak ve özgürlükler bağlamında yeni bir kavramsal form ortaya koyan sömürsüzleştirme (müşterekleşme) mimarlığı pratikleri, günümüzün rant ve sermaye odaklı büyük projelerine baş kaldıran/onlara direnen küçük ölçekli yaşam mekânlarıdır. (Habermas, 2015) Erkek egemen toplum ve kapitalist modernite savaş, göç ve baskı unsurları üzerinden benzerlik gösterirken; kadın mücadelesi örgütlülük, paylaşım ve ortak yaşam kurma ideası üzerinden yaşam bulmaktadır. Müşterekleşme mekânları, yeni bir kavramsallaştırma olmasına rağmen umut vaat etmektedir. ■

Yıldız Tahtacı, Şehir Plancısı, Mardin Artuklu Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

Kaynaklar

- Asher-Schapiro, A. (2014, Ağustos 11). Who Are the Yazidis, the Ancient, Persecuted Religious Minority Struggling to Survive in Iraq? Retrieved from National Geographic: <http://news.nationalgeographic.com/news/2014/08/140809-iraq-yazidis-minority-isil-religion-history/>
- Baştürk, E. (2013) Foucault'dan Agamben'e Biyopolitikanın Dönüşümü, Alternatif Politika, Cilt:5, Sayı:3.
- Benusen Raporu, Uluslar Arası Planlama ve Kentsel Tasarım Çalıştayı, 2011
- Çelik, Ş. (2011). Ezidilerin Yaşam Pratikleri ve Kimlik Algısı. Mukaddime, 4.
- Çorabatır, M., Alagöz, B. (2015). Şırnak, Siirt, Batman ve Diyarbakır'da Yaşayan Ezidi Mülteciler Raporu ve Bulgaristan Sınırına Yığılma Nedenleri. İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi- IGAM: <http://www.igamder.org/wp-content/uploads/2015c/Ezidi.pdf>
- Habermas, J. (2015) Kamusalın Yapısal Dönüşümü, İletişim Yay.
- Harvey, D. (2015) Umut Mekanları, Metis Yay.
- Mollica, M. (2016). Ezidi Struggle for Survival. In M. Mollica(ed.), Fundamentalism (pp. 44-45). Zürich: LIT.
- Petti, A., Tan, P., Gönenç, Ö. F. (2015) Çatışma Mekanlarında Sömürsüzleştirme Mimarlığı, Arredamento Dergisi, Kamp-Mülteciler Dosyası
- Stavrides, S. (2016) Kentsel Heterotopya, Sel Yay.
- Tahtacı, Y. (2017) Anket Araştırması
- Tan, P. (2015) Sömürsüzleştirme Mimarlığı, Müdahil Dergi, Sayı:1
- UNRWA West Bank Public Information Office Report, 2016

Kolektif Hafızanın Yeniden Canlandırılması: Savaş ve Çatışmalara Bağlı Gelişen Zorunlu Toplu Göçler ve Kültür Mirası İlişkisi

Saadet Gündoğdu

S oğuk Savaş sonrası dönemde değişen parametrelere bağlı olarak ortaya çıkan yeni nesil savaşlar ve çatışmalar 2000'li yıllara gelindiğinde düşük yoğunluklu savaşlar olarak artış göstermeye başlamış, farklı nitelikler kazanmıştır. Genel anlamda savaş ve çatışmalar kültür mirasına büyük zararlar vermektedir. Savaş ve çatışma kaynaklı gelişen göç; çatışma ve göçün somut ve somut olmayan kültür mirası üzerindeki etkisi ve göç nedeniyle kültürel birikimde oluşan hafıza kaybı gibi yeni riskleri ve bozulma kaynaklarını doğurmaktadır. Oysa göç olgusuna kültür mirası açısından bakıldığında, göç eden sadece insanlar değil aynı zamanda onların kültürel mirasına dayalı olarak oluşan ve gelişen “kolektif hafıza”dır.

Tarihi mekânlar kültür-mekân-kullanıcı ilişkisinin yanı sıra orada gerçekleşen gündelik hayatın, eylemlerin ve geleneklerin bir bütün oluşturduğunu ve mirasın o mekânla ilişkilendirildiğini bize gösterir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin (BMMYK-UNHCR) “Global Trends” Zorla Yerinden Edilme adlı 2022 yıl sonu raporunda çatışma, şiddet, insan hakları ihlallerine bağlı olarak yaklaşık 108,4 milyon insanın yer değiştirmek zorunda kaldığı aktarılmaktadır (UNHCR, 2022). BMMYK’nın 2019’daki raporunda aynı sebeplerden ötürü yer değiştirmek zorunda kalan insan sayısı yaklaşık 80 milyon, 2016’da ise 65,6 milyon olarak kaydedilmiştir. Savaş ve çatışmalar sebebiyle gerçekleşen yer değiştirmedeki bu artış, uzmanları hem terk edilmiş mekânlarda hem de varış noktalarında kültür mirasına yönelik riskler konusunda öneriler üretmeye ve de insan, mekân ve kültür mirasını birlikte düşünmeye/analiz etmeye yönlendirmektedir. Bu durumda mevcut ve gelişebilecek riskler nasıl belirlenmeli, bu riskler ve tehditler karşısında hazırlıklarımız neler olmalıdır? Bu çalışmanın amacı savaş ve çatışmalara bağlı gelişen göçlerde kültür mirasının korunabilmesi için risklerin tespiti, analizi ve risk yönetim planının önemini vurgulamaktır.

İnsan kaynaklı gelişen savaşlar/çatışmalar, terör eylemleri vb. nedenlerle yaşanan zorunlu toplu göçler, somut ve somut olmayan kültürel mirasın tahrip olma riskini artırmakta; çatışma

süresinin uzaması, göç eden yerel toplulukların anavatanlarına geri dönüşlerini ertelemekte ve dolayısıyla başka riskleri de beraberinde getirmektedir. Toplu göçlerle yerinden edilme durumunda sürdürülebilir geri dönüşlerin önemi; kültür mirasının sosyal ve fiziksel rehabilitasyonda itici bir güç olarak rolü, harekete geçerken dikkatle göz önünde bulundurulmalıdır. Uzun vadede sürdürülebilir kalkınmanın savaş/çatışma yaşanan ülkenin kaynakları, yerel yapı üretim bilgisi, özgün kullanıcı katılımı ile mümkün olması, özgün kullanıcıların eve dönüşünün gerekliliğini kanıtlamaktadır.

Zorunlu Yer Değiştirmeye Sebep Olan Savaş ve Çatışma Süreçlerinde Kültürel Mirasın Korunmasına Teşvik Eden Uluslararası Antlaşmalar/Bildiriler

20’nci yüzyılın son çeyreğinden günümüze değin zorunlu göç üzerine farklı parametreler dikkate alınarak yapılan çalışmalar, göçmen toplulukların kolektif hafızasının bir bileşeni olarak göç ve kültür mirası arasındaki ilişkinin, göçmen sayısı arttıkça daha büyük bir endişe konusu haline geldiğini göstermektedir. Birçok ülke tarafından onaylanmış olan antlaşmalara bakıldığında, kitlesel göç ve kültürel miras arasındaki ilişki net olarak tanımlanmamıştır. Ancak afet, yerel topluluklar, sürdürülebilir kalkınma, risk yönetimi ve kültür mirası arasındaki ilişkiler ve mirasın korunmasındaki etkileri 21’inci yüzyılda uzman kuruluşların yaptığı antlaşmaların ana konusu haline gelmiştir.

UNESCO, 2 Kasım 2001 tarihli Kültürel Çeşitlilik, Çatışma ve Çoğulculuk (*Cultural Diversity, Conflict and Pluralism*) (UNESCO, 2000) başlıklı Dünya Kültür Raporu’nun tavsiyelerini takiben 2002’de, Kültürel Çeşitlilik Evrensel Deklarasyonu’nu (*Universal Declaration on Cultural Diversity*) (UNESCO, 2002) yayımlamıştır. Deklarasyonda, “Kültürel çeşitliğin kendisi insanlığın ortak mirasının bir parçasıdır” ifadesi yer almaktadır (UNESCO, 2002).

UNESCO 2005’te, “Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesine İlişkin Sözleşme” (*Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions*)

ons) (UNESCO, 2005) yayınlamıştır. Sözleşme, deklarasyonun ilkelerini uygulamaya koyarak, üye tarafların sözleşme hak ve yükümlülüklerini belirlemektedir. Hedefleri, diğerlerinin yanı sıra “d- halklar arasında köprüler kurma ruhuyla kültürel etkileşimi geliştirmek için kültürlerarasılığı teşvik etmek” ve “e- kültürel ifadelerin çeşitliliğine saygıyı teşvik etmek ve yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde değeri hakkında farkındalık yaratmak” (UNESCO, 2005) olmuştur.

Çokkültürlülükte “miras”ın anlamı net değilse de anlam içinde çoğulluk duygusu yaygındır. Buradaki iki temel amaç, mirası tarihselleştirmek ve onun hukukla olan ilişkisini çözmektir (Gnecco, 2015). Miras, zamanın geçtiğine tanıklık etmek için oradadır, ancak sürekli bir tarihsel bağlantı taşımaktadır. Son 30 yıldan bu yana çokkültürlülük, özellikle de geleneksel olarak “**kültürel çeşitlilik**” olarak adlandırılan ve farklı seçim bölgelerinin bir arada yaşamasına dayanan toplumun örgütlenmesi konusunda derin değişiklikler yaratmıştır (Gnecco, 2015).

2005 yılında Avrupa Konseyi’nin “Kültür Mirasının Toplum için Değeri Konulu Çerçevesi” olan Faro Sözleşmesi’nin 12’nci maddesi, tarafların “kültürel mirasın tanımlanması, incelenmesi, yorumlanması, korunması, muhafaza edilmesi ve sunulması süreçleri”ne herkesin katılım göstermesinin teşvik edilmesini (Avrupa Konseyi, 2005) ortaya koymakta ve katılımcı bir politikayı desteklemektedir. Burada amaç, aslında şimdiye kadar çoğunlukla üzerinde durulmayan halk ile uzmanların bir arada çalışmasını sağlamaktır. Katılımcılık bağlamında savaş ve çatışmalar sebebiyle yerinden edilmiş olanlar ile çatışma sonrası geriye dönecek olanların her iki tarafta da çözümün paydaşları olarak görülmesi gerekmektedir. Hem vatanlarına geri döndüklerinde rehabilitasyon/onarım süreçlerinde/planlamalarda yer almaları hem de göç ile vardıkları yerde kültürün göçü minvalinde fikirsel katılımları ve çalışmalara/uygulamalara katılımlarının sağlanması gerekmektedir.

Faro Sözleşmesi, bunların yanında deneyimlerin somut ve somut olmayan kültürel değerlere katkı yapmasını sağladığını da aktarmaktadır. Böylece fiziksel bir değer sahip olduğu tüm değerleri ve süreçleri dikkate alarak daha dinamik ve yaşayan ortak bir kültürel miras anlayışı benimsenmiş olur (Fairclough, 2012).

Hyogo Eylem Çerçevesi 2005-2015: Ulusların ve Toplulukların Afetlere Karşı Direncinin Artırılması (HFA); Paris Deklarasyonu, Kalkınmanın İtici Gücü Olarak Miras 2011; Yerel Top-

lulukların Sürdürülebilir Kalkınmadaki Rolü Yönetmeliği 2012 ve Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi (SFDRR) 2015, kültür ve mirasın kentlerin toparlanması için olumlu itici güçler olabileceğinin altını çizmiş ve bu ikisinin insani kalkınmada oynadığı ana rolün teşvik edilmesi için zemin hazırlanması gerektiğini belirtmiştir.

BM’nin 2015’te oluşturduğu Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinde çizilen, çizilen çerçevede 11’inci madde “Sürdürülebilir kentler ve sürdürülebilir topluluklar” başlığıdır (UN, 2015). Bu maddede tanımlanan kavramla sadece kentlerin yani somut/fiziksel kültürel miras değerlerinin varlığının toplulukları da var eden bir değer olduğu değil, bunun yanında “sürdürülebilir topluluklar” kavramıyla da toplulukların sahip oldukları somut olmayan kültürel miras değerlerinin sürdürülebilirliği vurgulanmaktadır. Bu sebeple, konu bağlamında göç eden toplulukları ele aldığımızda yukarıda da bahsedildiği gibi göç konusunun güvenlik, eğitim ve sağlık konuları dışında da düşünülmesinin artık ön plana alınması gerektirir. Göçmenlerin hem ülkemizin vatandaşları için hem de kendi öz benlikleri, özgüvenleri, değer yargıları, sahip olduklarının değerli olduklarını bilmeleri için tarihi, kültürel, dini vb. değerleri konusunda daha fazla araştırma yapılarak uzman çalışma ekipleri ile bu değerler hatırlatılmalıdır. Uyum çalışmaları ve yerel uyum politikaları gibi kavramlar ile tanımlanan birlikte yaşam kriterleri ya da çalışmaları planlanırken “ülkemizde ve dünyada kültürel mirasın korunması için uluslararası ilkesel kararlar” alınmalıdır.

BM Genel Kurul’u tarafından 25 Eylül 2015’te alınan karara göre, “70.1 Dünyamızı Dönüştürmek: Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi’nde” (*Transforming Our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development*) yer alan Yeni Gündem başlığı altında 29’uncu maddede mülteci, göçmen, sığınmacı vb. hakları üzerine de notlar düşülmüştür (Gündoğdu, 2019). Madde 29: “... Mültecilerin ve yerinden olmuş kişilerin göç statülerine bakılmaksızın insan haklarına tam saygı ile göçmenlerin insancıl muamele edilmesini içeren güvenli ve düzenli göç sağlamak için uluslararası işbirliği yapılmalıdır. Bu tür işbirliği, özellikle gelişmekte olan ülkelerde mültecilere ev sahipliği yapan toplulukların dayanıklılığını güçlendirmelidir. Göçmenlerin kendi ülkelerinin vatandaşlığına geri dönme hakkının altı çizilerek ve devletlerin, geri gelen vatandaşlarının usulüne uygun olarak alınmasını sağlamalıdır” (UN, 2015).

UNESCO'nun Ekim 2017 tarihli 39/C sayılı "Silahlı Çatışma Durumunda UNESCO'nun Kültürün Korunması ve Kültürel Çoğulculuğun Teşvik Edilmesi Eyleminin Güçlendirilmesi Stratejisi", silahlı çatışmalar sırasında kültürel korumanın hızlı toparlanmayı güçlendirmek için tasarlanacağı konusunda küresel farkındalık yaratma konusunu ele almakta ve "Kalıcı Barışın Anahtarı" başlığı altında çözümü vurgulamaktadır. Bu noktada, zorunlu toplu göçler sebebiyle varlığı tehdit altında olan somut ve somut olmayan kültür mirasının korunması konusunda imzalanan antlaşmalar ve yayımlanan tavsiye kararlarından bir adım ileriye gidilerek acil eylemlere ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

ICOMOS, ICA, IFLA ve ICOM tarafından hazırlanarak 20 Kasım 2020'de deklare edilen Dağlık Karabağ Bildirisi, Dağlık Karabağ'da 10 Kasım'da yürürlüğe giren tam ateşkes antlaşmasının uygulanmasında yer alan tüm taraflara, özellikle kontrolün bir taraftan diğerine geçtiği bölgelerde (Ağdam bölgesi, Kelbecer bölgesi ve Laçın bölgesi), tüm kültürel mirasa tam saygı gösterilmesini ve mirasın korunmasını proaktif olarak sağlamaları çağrısında bulunmuştur. Bu saygı ve koruma, tüm bu kültürel mirasın korunması, yorumlanması ve sunulmasını da kapsamalıdır. Dört örgütün de kurucu üyesi olduğu Mavi Kalkan tarafından 7 Ekim 2020 tarihinde daha önce yayınlanan bildiriye atıfla, ilgili taraflara, silahlı çatışma durumunda kültürel mirası koruyan uluslararası hukuk hükümleri, özellikle de 1954 Lahey Sözleşmesi ve iki protokolü kapsamındaki yükümlülükleri bu bildiride bir kez daha hatırlatılmaktadır. ICOMOS, ICA, IFLA ve ICOM, çatışma sırasında kültürel varlıkların zarar gördüğüne dair raporlardan duydukları endişeyi bir kez daha ifade eder. Ateşkes ve barışı koruma operasyonlarının uygulanması sırasında kültürel ve dini mirasın durumunu yakından takip etmeye devam edeceklerdir. Karşılıklı saygı ve Dağlık Karabağ bölgesinin zengin kültürel mirasını oluşturan tüm katmanlar tanındığı zaman kalıcı bir barış gerçekleşebilecektir (ICOMOS, ICA vd. 2020).

ICOMOS Genel Kurulu, en son düzenlenen 2023 Sidney toplantısında, 2024-2026 yıllarını kapsayan üç yıllık süreci, bilimsel çalışmalar bağlamında "Afet ve Çatışmalara Dirençli Miras-Hazırlık, Müdahale ve İyileştirme" teması olarak belirlemiştir. Burada nasıl kapasite geliştirileceğine yönelik yol haritasının belirlenmesi hedeflenmektedir. Bu minvalde 2024'ün ICOMOS teması da "Venedik Tüzüğü Merceğinden Afet-

ler ve Çatışmalar" (*Disasters and Conflicts Through the Lens of the Venice Charter*) olarak seçilmiş ve konu, çeşitli etkinlikler ve programlar etrafında tartışmaya açılmıştır. Bu yıl 60'ıncı yılını dolduracak olan Venedik Tüzüğü, dünya üzerinde kültürel değerleri korumanın temel taşı kabul edilmekte ve bir kültürel mirasın kaderinin hiçbir zaman bir kişinin kararına bırakılmaması, uygulamaya başlanılmadan önce mutlaka kavramsal çerçeve oluşturulması gerektiğini vurgulamaktadır (ICOMOS, 1965). Bu vesileyle tüzüğün de günümüz koşullarında yeniden irdelenmesi ve tartışılması hedeflenmektedir.

20'nci Yüzyıl Dönümünden Günümüzde Yaşanan Savaş ve Çatışmalar Sebebiyle Gelişen Zorunlu Toplu Göçler ve Kültür Mirası Üzerindeki Etkisi

Kültür mirası tüm insanlığın ortak malıdır. Tarihe yön veren arkeolojik kazı ve araştırmalar, kültürel ve doğal miras varlıkları günümüzde yaşanan afetler ve afetlere bağlı gelişen olaylar sebebiyle tehlike altındadır. Özellikle savaş ve çatışmalar sebebiyle gelişen ve gerçekleşen göçlerle hem de savaş ve çatışmaların verdiği zararlarla somut, somut olmayan kültürel miras ve doğal miras zarar görmektedir. Miras değerleri nasıl ki ortak malımız ise onları korumak da ortak sorunumuzdur. Bu değerleri korurken sınır ve ulus gözetmememiz gerekmektedir. Pek tabii ki ülkelerin taraf olduğu antlaşmalar ve bu antlaşmaların yükümlülükleri bulunmaktadır ve bunlar kültürel değerlerin korunması konusunda yol göstermektedir.

Naguib (2015), mirasın geçmiş ve gelecek arasında köprü kurmak için şimdiki zamanda şekillendiğini öne sürmektedir. Kültürel hafıza zaman içinde donmaz, yeni deneyimler ve değişen bağlamlarla inşa edilir, devamlı olarak yeniden ziyaret edilerek zenginleştirilir. Bu aynı zamanda mirasın sürekli bir şekillenme ve yeniden şekillenme sürecinde olduğu anlamına gelir (Naguib, 2015).

Toplu olarak yapılan göçler somut olmayan kültürel mirasın nesilden nesile aktarılmasını kesintiye uğratmaktadır (Labadi ve Logan, 2015). Yüzyıllardır aynı topraklarda kültürlerinin şekil aldığı ve korunduğu, günlük hayatlarını bu değerler çerçevesinde sürdüren topluluklar kültürel değerlerini bırakıp zorunlu olarak toplu göç etmek durumunda kalmaktadırlar. Bu durum hem geldikleri yerin özgün kullanıcısının değişimine hem kolektif hafızanın (mekân eylem ilişkisinden doğan) göçüne/kopmasına sebep olmaktadır.

Kültürel bellek aynı anda hem bir ana kaynak hem de bir miras üreticisidir. İnsanların sadece mülkiyetin tekdüze alanının peyzajına değil, çeşitli birey ve topluluklar tarafından paylaşılan ortak bir peyzaja sahip olma hakkı vardır. Topluluklar da birbirlerine ortak toplumsal tarihlerinin sağladığı kültürel değerler ve geleneklerle bağlıdırlar.

Uluslar, toplumların geçmişteki inançlarını ve bunların altında yatan güç ve otorite yapılarını köklendirmek için ortak kültürel inançlara sahip olmaları gerektiği fikrini miras ile birleştirir (Harrison, 2010).

Fransız tarihçi François Hartog (2003), neredeyse her şeyin dünya çapında ortak bir mirasın parçası haline geliş anlamındaki “le tout-patrimoine” kavramına vurgu yapmaktadır. Bu kavram, artık başkalarının somut, somut olmayan ve doğal mirasının bizim bir parçamız haline geldiği ve çoklu, çok değerli, merkezi olmayan, küreselleşmiş mirasın mantığı içinde faaliyet gösterdiğimiz anlamına gelmektedir (Naguib, 2015). En kayda değer olanı, miras söyleminin küreselleşmesidir (Zhu 2017). Çok-kültürlülük de küreselleşme ile bütünsel olarak bağlantılıdır (Appadurai, 1996).

Savaş/çatışmalar ve çatışmalara bağlı gelişen göçler kültür-mekân-kullanıcı ilişkisini koparmaktadır. Gündoğdu ve Ünal (2020a) bu durumu “Toplu göçlerde; göç eden insanlarla birlikte topluluk olmanın en önemli parçalarından biri olan geleneksel törenler, ritüeller, mekâna bağlı geleneksel üretimler, mekânla ilişkili olan kültürel değerler ve bunların sürdürülmesini sağlayan insanların göçü ve farklı konumlara dağılması nedeniyle hem süreklilik olgusu kesintiye uğramakta hem de göç edilen çevrenin uzun süre fonksiyonsuz kalması nedeniyle hasar ve yok olma riski artmaktadır” ifadesiyle aktarmaktadır. İnsanlar içgüdüsel olarak geleneklerini ve gündelik yaşamlarının rutinini koruma eğilimindedir (Gündoğdu ve Ünal, 2020a). Risk yönetimi çalışmalarında göç edenlerin katılımcı olarak hazırlık aşamasındayken çalışmalara dahil edilmesinin sağlanması gerekmektedir. Bunun sağlanabilmesinde somut olmayan kültür mirasının korunması, itici gücü oluşturmaktadır.

Soğuk savaş sonrası Bosna-Hersek, Kosova ve Lübnan’da yaşananlara göç, geri dönüş ve kültür mirasının korunması özelinde bakıldığında bu örnek alanların ortak noktası, çatışmalarda zarar gören veya yıkılan tarihi yapıların ve yerleşimlerin rehabilitasyonunda toplumun güçlü katılımı ve yeniden inşası için güçlü bir ortak arzuya sahip

olmalarıdır. Seçilen bölgelerin en belirgin ortak noktası, birçok etnik grubun yüzyıllardır bir arada yaşaması ve bu sayede oldukça zengin bir kültür mirasını oluşturmuş olmalarıdır.

Mart 2011’de Suriye’de başlayan çatışma ortamı, Şubat 2022’de başlayan Rusya-Ukrayna savaşı, Ekim 2023’te başlayan ve giderek alevlenen İsrail-Filistin savaşı ve bunun gibi 20’nci yüzyılda artan savaşlar ve savaşlara bağlı gelişen göçler ve kaybedilen kültür mirası değerlerine bakıldığında karşımıza birçok etnik grubun bir arada yaşadığı zengin miras değerlerine sahip bölgeler çıkmaktadır. Olaylar konu üzerine ivedikle çözümler üretilmesi gerektiğini göstermektedir.

Tartışma ve Sonuç

Uluslararası zorunlu toplu göç konusunun ülkelerarası/sınırlar arası bir konu olması, bu sebeple birçok resmi/siyasi ayağı bulunması bizlerin belirli antlaşmalara uymamızı gerekli kılmasının yanı sıra oluşan ve oluşabilecek yeni riskler üzerine çalışmaların gerçekleştirilmesi zaruridir. Ayrıca bu durum hem çıkılan ülke hem de varılan ülke için oluşturacağı tehlikeler ve riskler konusunda çalışmalar/antlaşmalar yapmamızı gerektirir.

Birleşmiş Milletler’in göç ve afet üzerine yaptığı araştırmalar sonucu oluşturdukları verilerin harita ve çizelgeleri, önümüzdeki süreçte çevresel sorunların da dünya üzerinde çok daha fazla toplu göçe sebep olacağını anlatmaktadır. Özellikle çatışmalarla afetlerin ve çevresel sorunların birbirini tetikleyebilmesi, kavramsal tartışmalar açısından vurgulamaya değerdir. Öngörülebilir sorunlar için risk yönetimi çerçevesinde afet öncesi ve sürecine ağırlık verecek çalışmalar paydaşlarla ve olayı deneyimleyenlerle birlikte çalışarak artırılmalıdır.

World Migration Report (WMR) 2020 ve IOM raporlarına göre, sadece son 20 yılda, göçün ikiye katlandığı ve önümüzdeki 10 yılda üç katına çıkacağı öngörülmektedir (WMR, 2020).

Soğuk savaş sonrası, resmi bağlamda savaşın ülkeler olmaması, devlet dışı aktörlerin çatışma yaratması ya da düşük yoğunluklu savaşların uzun süre devam etmesi toplu olarak göç eden insan sayısındaki artış durumları aslında sivil toplum kuruluşlarının, kamu kuruluşlarının, gönüllülük ilkeleri altında çalışan kurumların daha fazla işin içinde olmasını gerektirmektedir. Bu kurumlar çalışma prensibi olarak çoğunlukla devletlerin üzerinde durduğu güvenlik mevzusunun dışında hareket etmektedirler. Bunun yanı sıra artan savaş/çatışmalar ve bunlara bağlı gelişen

göçlerin kültür mirasının üzerindeki etkilerinin azaltılması için koruma uzmanlarının artık farklı tarzda önlemler alması gerektiği görülmektedir. En son Gazze'deki süreçte görüldüğü üzere savaş sırasında kültür mirasının ve kullanıcısının korunabilmesi için uluslararası mevcut antlaşmaların ve yetkinin dışında hem daha farklı şekillerde önlemler alınması hem de uzman kuruluşlara daha fazla yetkinin verilmesi gereklidir. Ancak koruma bağlamında uluslararası bir pencereden üst bir yetkiye ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Mevcutta olan sorunların ve zamanla gelişebilecek risklerin değerlendirilmesinde, çalışılmasında en sağlıklı yöntem, konunun yetki sahibi kurumların konusunda uzman akademisyenlerle birlikte çözümler geliştirilmesi olacaktır. ■

Saadet Gündoğdu, Dr. Öğretim Üyesi,
Samsun Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi

Notlar

Bu makale Nisan 2019'da Yıldız Teknik Üniversitesi Restorasyon Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. Zeynep Gül Ünal danışmanlığında yazılan "21. Yüzyıl Dönümünde İnsan Kaynaklı Afetlerde Toplu Göçler ve Geriye Dönüş Sürecinde Tarihi Çevreye Yönelik Risklerin Yönetimi" adlı doktora tezi temel alınarak güncel antlaşmalar ve olaylar bağlamında değerlendirilerek yazılmıştır.

Kaynaklar

- Avrupa Konseyi, 2005. "Faro Konvansiyonu-Avrupa Konseyi Toplum İçin Kültürel Mirasın Değeri Çerçeve Sözleşmesi [The Faro Convention -Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society]", Council of Europe Treaty Series- No. 199. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008374> 6 Erişim Tarihi: 18 Eylül 2020.
- Appadurai, A. 2006. *Fear of Small Numbers: An Essay on the Geography of Anger*. Durham, NC, Duke University Press.
- Fairclough, G. 2012. The Value of Heritage for the Future. *Heritage for Society: Cultural Policy & Management* (KPY) 2011 Yearbook 3. Editör: Ünsal, D. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Global Peace Index 2018, The Institute for Economics & Peace (IEP), <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Global-Peace-Index-2018-2.pdf> Erişim Tarihi: 22 Eylül 2020.
- Gnecco, C. 2015. Heritage in multicultural times. In *The Palgrave Handbook of Contemporary Heritage Research*, Edited by Emma Waterton, Steve Watson (pp. 263-280). Palgrave Macmillan, London.
- Gündoğdu, S., 2019. 21. Yüzyıl Dönümünde İnsan Kaynaklı Afetlerde Toplu Göçler ve Geriye Dönüş Sürecinde Tarihi Çevreye Yönelik Risklerin Yönetimi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Gündoğdu, S. ve Ünal, Z. G., 2020a. Yeniden Bağlanmak: İnsan Kaynaklı Afetlere Bağlı Zorunlu Göçler Sonrası Eve Dönüş Sürecine Kültür Mirasının Katkısı, *Kültür Politikası Yıllık 2019*, Ed.: Nevra Ertürk ve Deniz Ünsal, İletişim Yayınları, İstanbul. <https://www.iletisim.com.tr/dergiler/kultur-politikasi-yillik/5/sayi-2-kultur-politikasi-yillik-2019/10042/yeniden-baglanmak-insan-kaynakli-afetlere-bagli-zorunlu-gocler-sonrasi-eve-donus-surecine-kultur-mirasi-nin-katkisi/11849>

- Harrison, R. 2010. Multicultural and minority heritage. *Understanding heritage and memory*, Manchester University Press.
- ICOMOS, ICA, IFLA ve ICOM, 2020. Statement on Nagorno Karabakh. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.icomos.org/images/DOCUMENTS/Secretariat/2020/ICOMOS-IFLA-ICA-ICOM_StatementNagornoKarabakh_20201120.pdf
- ICOMOS. 1965. "Venedik Tüzüğü [International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites- The Venice Charter 1964]". https://www.icomos.org/charters/venice_e.pdf Erişim Tarihi: 21 Eylül 2020.
- Labadi, S., Logan, W. 2015. Approaches to Urban Heritage, Development and Sustainability. *Urban Heritage, Development and Sustainability: International Frameworks, National and Local Governance*. Editörler: Labadi, S., Logan, W. Londra ve New York: Routledge
- Naguib, Saphinaz. Amal. 2015. The articulation of cultural memory and heritage in plural societies. *The Formative Past and the Formation of the Future*, p.221-246. The Institute of Comparative Research in Human Culture Series. Oslo, Novus.
- United Nations, 2015. Sustainable Development Knowledge Platform, Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, 2015.
- <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld> <https://sdgs.un.org/> United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Sustainable Development Erişim Tarihi: 20 Mart 2024.
- United Nations High Commissioner For Refugees, 2022. Global Trends Forced Displacement in 2022. <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.unhcr.org/sites/default/files/2023-06/global-trends-report-2022.pdf>
- World Migration Report (WMR) 2020. International Organization for Migration <https://www.iom.int/wmr/> Erişim Tarihi: 10 Mart 2024.
- Zhu, Y. 2017. "Authenticity and Heritage Conservation in China: Translation, Interpretation, Practices." In *Authenticity in Architectural Heritage Conservation*, 187-200. Cham: Springer.

Revitalising Collective Memory: The Relationship between Forced Mass Migrations Developing due to War and Conflict and Cultural Heritage

New generation wars and conflicts, which emerged in the post-Cold War period due to changing parameters, started to increase as low-intensity wars in the 2000s and gained different qualities. In general terms, wars and conflicts cause great damage to cultural heritage. Migration caused by war and conflict creates new risks and sources of deterioration such as the impact of conflict and migration on tangible and intangible cultural heritage and the loss of memory in cultural accumulation due to migration. However, when we look at the phenomenon of migration from the perspective of cultural heritage, it is not only people who migrate, but also the "collective memory" that is formed and developed based on their cultural heritage.

This increase in displacement due to war and conflicts leads experts to produce suggestions on the risks to cultural heritage both in abandoned places and at destinations, and to think/analyse human, space and cultural heritage together. In this case, how should existing and potential risks be identified and what should be our preparations against these risks and threats? The aim of this study is to emphasise the importance of risk identification, analysis and risk management plan for the protection of cultural heritage in migration due to war and conflicts.

Uluslararası Mimarlar Birliği'nin (UIA) Doğal ve İnsan Kaynaklı Afetler Üzerine Çalışmaları

Yolanda Reyes - Nikolas Patsavos

İngilizceden Çeviren: Mehmet Şahinler

Bu çalışma, “Doğal ve İnsan Kaynaklı Afetler Çalışma Programı”nın oluşturulması ve geliştirilmesinde görev alan tüm meslektaşlarımızın entelektüel katkılarıyla oluşturulmuştur.

Deprem, seller, kuraklıklar, kasırgalar, tsunamiler, yerel savaşlar, eşitsizlikler ve bunun gibi daha çok sayıdaki afetlerin insanlar, çevre ve ekonomiler üzerinde yıkıcı etkileri olmaktadır. Günümüzde her yıl 226 milyondan fazla insan afetlerden etkilenmektedir. 2000-2010 yılları arasında afetlerin yol açtığı ekonomik zarar yaklaşık 1 trilyon ABD Dolarına ulaşmıştır; ancak toplam yardımların yüzde 0,7'sinden daha azı afet riskinin azaltılmasına harcanmaktadır. 2015 yılında en az sekiz milyon nüfusa sahip olacak 33 şehirden 21'i kıyı bölgelerinde yer almaktadır. Afetler sırasında kadın ve çocukların ölme olasılığı erkeklerden 14 kat daha fazladır. 2000-2010 yılları arasında meydana gelen depremlerde 680 binden fazla insan, çoğunlukla kötü inşa edilmiş binalar nedeniyle hayatını kaybetmiştir. 1980'den bu yana kuraklık ve buna bağlı gelişen kıtlık ve açlık yaklaşık 558 bin kişinin yaşamına mal olmuş ve 1,6 milyardan fazla insanı etkilemiştir. Doğu Asya ve Pasifik'te sel ve hortumlardan ölme riski 1980'den bu yana üçte iki oranında azalmıştır. Her yıl ortalama 102 milyon kişi sellerden, 37 milyon kişi siklon, kasırga veya tayfunlardan ve yaklaşık 366 bin kişi de toprak kaymalarından etkilenmektedir. Son 40 yılda afetlerden kaynaklanan 3.3 milyon ölümün çoğu yoksul ülkelerde gerçekleşmiştir. Alarm veren bu veriler ve varsayımlardan hareketle, “2023 Kopenhag Dünya Mimarlık Kongresi”nin ardından UIA bünyesinde, tüm üye ülkelerden mimarların katılımıyla ve mimarlar Yolanda Reyes (Filipinler) ile Nikolas Patsavos'un (Yunanistan) eş-direktörlüğünü üstlendikleri “Doğal ve İnsan Kaynaklı Afetler” başlıklı yeni bir çalışma programı oluşturulmasına karar verilmiştir.

Deprem, sel, kasırga vb. gibi tabiat olayları doğal, yapılı ve/veya insan yapısı çevrenin kritik ilişkileri nedeniyle afetlere dönüşmektedir. Ne yazık ki, büyük felaketler her zaman kaynakların sınırlı, insanların savunmasız ve yaşamsal ihtiyaçların daha çok olduğu, gelişmekte olan dünya ülkele-

rinde ve kentlerinde meydana gelmektedir. Mevcut koşullar, bilimsel ve sürdürülebilir planlama ve inşaat süreçlerini güçleştirmektedir. Yine de, teoride ve pratikte, “sürdürülebilir” bir çevre sağlayacak, hem bugün hem de gelecek kuşaklar açısından koşulları iyileştirecek bir yapım yöntemi olanaklıdır.

Afetler sonrasında inşa, yaşamların ve sürdürülebilir geçim kaynaklarının yeniden tesis edilmesinde yapılı çevrenin rolünü vurgulamalıdır. Afetler, afetzedelere kalıcı konut sağlanması konusunda büyük bir baskı yaratır ve büyük ölçekli yenileme programlarına neden olur. Bu bağlamda, “sürdürülebilir rekonstrüksiyon” kavramsal olarak afet sonrasındaki iyileştirme süreçlerinde “sürdürülebilirliği” öne çıkarttığından, afet sonrası süreçlerde başarılı bir strateji olarak uluslararası gündemde yerini almaktadır. “Sürdürülebilir rekonstrüksiyon” kavramı düalistik bir yaklaşımın gerekliliğini kabul eder. Bir taraftan afet sonrasında zorluklarıyla anında yüzleşirken, diğer bir taraftan da gelecek için afete önlem geliştirme yaklaşımını teşvik eden bir tutum sergiler. Bu nedenle “sürdürülebilir rekonstrüksiyon”, acil insani yardımla, daha uzun vadede afet riskini azaltma çabaları arasındaki ilişkiyi kuran “en iyi şekilde yeniden yapım” fikrine odaklanmaktadır. Aslında “sürdürülebilir rekonstrüksiyon”, güvenli ve uygun bir şekilde yeniden inşayı, eşitlik ve adaleti desteklemeyi, ulusal ve uluslararası kurumlar, STK'lar ve yerel topluluklar arasındaki işbirliğini güçlendirmeyi de amaçlamalıdır.

Uluslararası Mimarlar Birliği'nin temel hedefleri arasında insan yaşamının indirgenmesine karşı durmak, kentlerin tarihini, geleceğini ve kültürel mirasının çeşitliliğini desteklemek yer almaktadır. UIA, çevreci yaklaşımların desteklenmesi, peyzajın korunması, geçici barınmanın ötesinde, insan onuruna yakışan sürdürülebilir, eşitlikçi ve dirençli kentsel çevrelerin yaratılması fikrini savunmaktadır. Mimarlar, meslekleri gereği, doğal çevre konusunda olduğu gibi yapılı çevre konusunda da ve özellikle de miras alanları, önemli yapılar, anıtlar vb. konularında son derece bilinçli ve duyarlıdır. Dolayısıyla, savaşlardan ve doğal felaketlerden etkilenen insanların durumuyla da yakından ilgilidirler.

UIA “Doğal ve İnsan Kaynaklı Afetler” çalışma programı, kriz yönetimi konusunda bir bilgi bankası işlevini görecektir ve acil yardıma ihtiyacı olanlara ulaşmada daha etkin rol üstlenilmesini, hazırlıklı olunmasını desteklemede önemli bir araç olacaktır. İklim değişikliği sorunu, küresel ölçekte gelir dağılımında ve kaynaklara erişimde eşitsizlikleri açıkça tetiklediğinden ve ayrıca birçok ülke iç ve dış çatışmalarını sürdürmeye devam ettiğinden, bu çalışma programının amacı mesleğimizi afet yönetimi çerçevesinde daha etkin olmaya hazırlamaktır. Bu bağlamda, çalışma programının önemini ve değerini vurgulayan anahtar kelimeler; “direncilik”, “savunuculuk”, “temsil”, “politika oluşturma”, “ağ kurma” ve “sürdürülebilirlik”tir.

Hedefler bütüncül olarak, hem proaktif hem de reaktif olarak sorunları ve eylem koşullarını ele almaktadır:

1. Dünya mimarlarının mesleki bağlılıklarını destekleyerek ve geliştirerek dirençli tasarım ve afet yönetimi konuları ile afet bölgelerinin ve kentlerin yenilenmesi süreçlerinde katkılarını alabilmek.
2. Mimarlık eğitimi programlarında genç mimarlara ilgili becerileri kazandırmak amacıyla müfredatın desteklenmesini sağlamak.
3. Mimarların ve ilgili mesleklerin mesleki becerilerini doğal, teknolojik veya insan kaynaklı afetlerden etkilenen nüfuslara yeterli ve sürdürülebilir yardım sağlamakta kullanmalarına destek olmak. Mimarların rolü, yerel halkla birlikte çalışmaya ve yerel malzemeler kullanmaya öncelik vermek olmalıdır.
4. Savaşlardan zarar görmüş bölgelerdeki tarihi ve önemli yapıları tespit ederek Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası kuruluşları bu konularda yardıma çağırmak. Bu amaçla “Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı” ile koordinasyonu sağlamak.
5. Afetler küresel gelişmeleri geriletmektedir. Önlem olarak her aşamada dayanıklılığı sağlamak üzere acil ve koordinasyon içerisinde eylemler planlamak.
6. Yerel ve bölgesel politikaların oluşturulmasında destek ve yönlendirici olmak.
7. Birleşmiş Milletler vb. gibi uluslararası kuruluşlarda UIA’nın temsilini desteklemek.
8. Yukarıda belirtilen konularda, özellikle eğitim, istihdam ve barınma konularında iletişim ağı oluşturmak.

İlk aşamalardan başlayarak başarılı olabilmek için, UIA Çalışma Programı ilgili dünya kuruluşlarını, üniversiteleri, akademileri için içerisine katmalıdır. Çalışmaların ve araştırmaların paylaşılması, dünya mimarlarının deneyimlerinden yararlanılması,

merkezi ve yerel yönetimlerin bu bağlamdaki politikalarının karşılaştırılması gereklidir.

Afet sonrası yenilemeler, kentsel sistemlerde ve mimari tasarımlarda değişiklik yapma hakkı ile birlikte, afete kadar geçen sürede ihtiyaçlar ve teknolojiler hiç değişmemiş gibi “sadık” bir rekonstrüksiyon mantığıyla değil, yerel kullanıcılarla birlikte bir planlama stratejisiyle gerçekleştirilmelidir. Deprem, tayfun, kasırga vb. gibi afetlerden etkilenen ülkelerin yanı sıra savaşların yaşandığı ülkelerde zorunlu olarak yerinden edilmiş olan mimarlık öğrencilerinin, olanaklı ve gönüllü olan diğer ülkelerdeki okullarla ilişki kurmalarının sağlanması ve böylelikle afetlerden etkilenen öğrencilerin eğitimlerine başka bir ülkede devam etme fırsatının yaratılması gereklidir. Buna hazırlık olarak, UIA Çalışma Programı eş-direktörleri ve üyeleri bu programa katkı ve burs verme olanağı bulunan mimarlık okullarıyla bir iletişim ağı oluşturma sürecini yürüteceklerdir.

UIA- “Doğal ve İnsan Kaynaklı Afetler Çalışma Programı” haritalama yaparak ve taktiksel acil eylem planını, uzun vadeli stratejik planla dengeleyerek aktif ve gerekli bir diyalogu üstlenecektir. Constantinos Doxiadis’in “ekistics” kavramıyla yaptığı çağrıda olduğu gibi, insan yerleşimlerinin ve ekolojinin bütüncül anlayışla ilişkilendirilmesi, o tarihten bu yana gündemdeki gelişmelerin incelenmesi, özellikle de uluslararası alandaki ilişkileri ve bölgesel inisiyatifleri de devreye sokarak kapsayıcı ve ileri bir tartışma zemininin kurulması, yerel eylemlerle küresel öncelikler ve tehditler arasındaki uyumun sağlanması rolünü benimsemektedir. [m](#)

Yolanda Reyes, Nikolas Patsavos,
UIA Doğal ve İnsan Kaynaklı Afetler Çalışma Programı Eş-Direktörleri

Mehmet Şahinler, Arş. Gör. Dr.,
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

The Work of the International Union of Architects on Natural and Human Disasters

This article is based on the research by all colleagues involved in the formation and development of the International Union of Architects (UIA) Work Program on Natural and Human Disasters. As is well known, the natural events such as earthquakes, floods, hurricanes, etc. become disasters because of the fragile relations that exist between the natural, human and built environment. Unfortunately, major disasters will always occur in towns and cities in the developing world where resources are limited, people are vulnerable and needs are particularly great. Yet it is possible in theory and in practice, to construct in a way that provides a sustainable environment and improves the conditions for the current and future generations. In this respect, the concept of ‘sustainable reconstruction’ has surfaced in the international arena as a successful strategy to deal with disasters, since it addresses the issue of sustainability. And the UIA stands in defense of the environment, ecology, promotion of the landscape and sustainable, fair and resilient urban environments.

İstanbul - Bebek'te Bir Konak

M. Namık Yalçın - Gerhard W. Penck

Giriş

İstanbul Darülfünûnu Arziyat Dar-ül Mesaisi'nin (İstanbul Üniversitesi Jeoloji Enstitüsü) kurucusu Prof. Dr. Walther Penck 1915-1918 yılları arasında İstanbul'da geçirdiği üç yıl boyunca eşi Anna Penck, geb. Lampert ve 1915 de henüz bir yaşında bile olmayan oğlu Helmuth Penck'le Bebek'te Konak Heizer olarak adlandırılan konakta ikamet etmişlerdir. Kilise sokağı No. 43 adresindeki bu konak günümüze ulaşamamıştır. Sokak adını bugün de mevcut olan Rum Ortodoks Aya Haralambos Kilisesi'nden almış olmalıdır (Küçük, 2021). Kilise sokağı günümüzde İnşirah Sokağı olarak adlandırılmıştır. Bu konak aynı zamanda Amerikalı misyoner Cyrus Hamlin tarafından kurulan Robert Kolej'in de, günümüzdeki Boğaziçi Üniversitesi, 1863 yılında öğretime başladığı binadır (Hamlin, 1924). Robert Kolej arşivi ve Penck aile arşivindeki fotoğraf ve belgeler ile o döneme ait kartpostallar söz konusu konağın oldukça büyük bir yapı olduğunu göstermiştir (*Resim 1*). Penck Ailesi tarafından konağın Heizer Konağı olarak adlandırılmasının nedeni, konağın Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) ait bir yapı oluşu ve kiralama işlemlerinin ABD konsolosu olarak

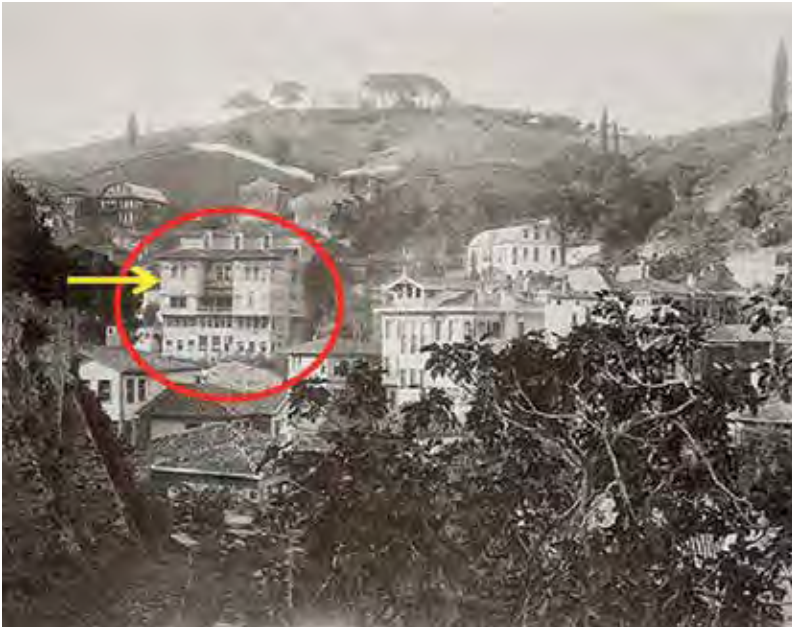
uzun yıllardır Osmanlı İmparatorluğunda görev yapan Oscar S. Heizer ile yapılmış olması olabilir. Heizer'in 1915'te ABD'nin Trabzon Konsolosu olarak görev yaptığı gözetildiğinde (Wikipedia, 2024) 1915 yılında bir süre İstanbul'da bulunduğu anlaşılmaktadır. Binaya ait eski bir fotoğrafın arkasına 1941 yılında düşülmüş bir notta da "Heizer Han" adı kullanılmıştır (Columbia University Rare Books and Manuscripts Library, Chicago USA, Robert College Records, Box No: 71, Folder No: 1, Image: 9)

İstanbul Üniversitesi Jeoloji Bölümünün tarihçesi (Yalçın, 2015) ile Prof. Dr. Walther Penck'in İstanbul'daki üç yılını ele alan bir makalede (Yalçın ve Penck, 2019) konağa ait bazı bilgi ve fotoğraflar paylaşılmıştır. Bununla birlikte, aile arşivindeki diğer bazı dokümanlar ile arşiv çalışması sonucunda ulaşılan fotoğraf ve bilgiler kullanılarak, Robert Kolej'in de öğretime başladığı bu konağın daha kapsamlı olarak tanıtılmasının ve o dönemin mimari anlayışının yansıtılmasının, kentin kültürel mirasına küçük de olsa bir katkı yapacağı düşünüldüğü bu makale hazırlanmıştır.

Yapının Tarihçesinden Kesitler

Binanın inşa tarihi hakkında bu aşamada bir bilgiye ulaşılamamıştır. Yazılı kaynaklarda bina hakkındaki ilk tarih 1843 yılına aittir. Hamlin (1924), Bebek Ruhban Okulu'nun (Bebek Seminary) 1843 yılında Çelebi Yorgaki'nin büyük evine taşındığını belirtmektedir. Çelebi Yorgaki İstanbul'un önde gelen Ermeni tüccarlarından biridir. Robert Kolej arşivindeki Bebek Ruhban Okulu'na ait bir çizim konağın o tarihlerdeki görünümüne ait en eski belgelerden biridir (*Resim 2*) (Columbia University Rare Books and Manuscripts Library, Chicago USA, Robert College Records, Box No: 71, Folder No: 1, Image: 12). Bebek Ruhban Okulu bu binayı 1860 yılına kadar kullanmış, o yıl okulun Marsovan'a (Merzifon) taşınması nedeniyle bina boşaltılmıştır (Hamlin, 1924).

Resim 1. Bebek'te Konak Heizer olarak adlanan ve Robert Kolej'in de 1863 yılında öğretime başladığı yapının 20. yy başlarındaki bir kartpostaldeki görünümü. Bir yamaçta inşa edilmiş bina güney cephesinde dört katlıdır. Penck ailesi sarı okla gösterilen dördüncü katta ikamet etmiştir. Konağın yakın çevresindeki iki tonozlu binadan açık renkli olanı günümüze kadar ulaşmamıştır. Bu bina Robert Kolej'in kurucularından Cyrus Hamlin tarafından konut ve fırın olarak kullanılmıştır (Columbia University Rare Books and Manuscripts Library, Chicago USA, Robert College Records, Box No: 71, Folder No: 1, Image: 7). Koyu renkli olan tonozlu bina ise günümüze kadar ulaşmış ve konağın konumunu belirlemek için röper olarak kullanılmıştır.

Resim 3'teki A.W. Sellar'ın fotoğrafından konağın olasılıkla biraz daha geç bir döneme ait görünümü tüm ayrıntılarıyla gözlenebilmektedir. Hamlin (1924) tarafından da belirtildiği gibi binanın çok iyi durumda olmadığı ve çeşitli onarımların gerektiği fotoğraftan da anlaşılmaktadır. O yıllarda binanın bir de çatı katına sahip olduğu görülmektedir (Resim 3). Robert Kolej 1863 yılında 42 öğrenciyle bu konakta faaliyete geçmiş olduğundan, bu yapı Hamlin (1924) tarafından Robert Kolej'in beşiği olarak nitelendirilmiştir. Robert Koleji erkek öğrencilerinin bu binadaki eğitimi 1871 yılına kadar devam etmiş, o yıl Gedik Paşa semtinde faaliyete geçen Amerikan Kız Koleji ile birleşen Robert Kolej'in erkek bölümü binayı boşaltmıştır.

1873 yılında, İstanbul'daki Alman Protestan Derneği¹, Kaiserswerth Diyakonu², Alman Hastanesi³ gibi kurumlarca oluşturulan ve/veya desteklenen Alman Çocuk Yuvası o yıl 30-40 öğrencisi ile uygun olmayan kiralık bir binada faaliyet göstermekteydi. Amerikan Misyon Derneği'nin kendilerine ait Bebek'teki bir konağı çocuk yuvasındaki ve yetimhanedeki çocuklara mekân olarak tahsis edebilecekleri teklifinin Kaiserswerth Diyakonu tarafından kabul edilmesi üzerine, çocuklar 1873 yılı Mayıs ayında bakımlarını üstlenen Diyakon rahibeleriyle birlikte Bebek'teki konağa taşınmışlardır (Geser, 2011; 2016). Yuvada olağan öğrencilerin yanı sıra yetim ve/veya öksüz çocuklar da barındırıldığı için, Bebek'teki

Resim 2. Bebek Ruhban Okulu'nun olasılıkla 1840'lı yıllardaki görünümü. Benzer bir bakış açısıyla 1916 yılında çekilmiş olan fotoğrafla (Şekil 5) karşılaştırıldığında, binada daha sonraki yıllarda bazı tadilatların yapıldığı anlaşılmaktadır.

kurum bir Protestan Yetimhanesi olarak da gözetilebilir. Nitekim eski bir kartpostalda aslına uygun olarak resmedilmiş Bebek'teki bu yapı, Alman Yetimhanesi olarak isimlendirilmiştir (Resim 4).

1875 yılında çocukların bakımını üstlenen rahibelerin Diyakon'dan ayrılması üzerine çocuk yuvası ve yetimhane dört yıl boyunca kapalı kalmış, yaratılan yeni bir bağış fonu sayesinde yuva 1879'da yeniden faaliyete geçmiştir (Geser, 2011). Çocuk yuvası ve yetimhanenin faaliyetlerini 1905 yılına kadar bu binada devam ettiği, öğrenci sayısının çok azalması nedeniyle de o yıl Ma'mûretü'l-Azîz'e (Harput) taşındığı bilinmektedir (Kılıç, 2005; Şimşek, 2016). Binanın daha sonra nasıl kullanıldığı konusunda bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak, binanın bir katının 1915 yılında Pencik ailesine kiralanmış oluşu ve hiç değilse o katın daha önceden elden geçirilmiş olması nedeniyle, 1905-1915 yılları arasında bir tamirat ve tadilatın yapılmış olması olasıdır. Yapının ilk fotoğraflarında görülen çatı katı da bu tadilat sırasında kaldırılmış olmalıdır. Nitekim Küçük (2021) tarafından refere edilen 1908 (1324) tarihli bir Osmanlı arşivi belgesinde, "*Bebek'de Alman Sefareti'nin himayesinde bulunan mektebin asli haline döndürülerek talibine satılma-*

Resim 3. Konağın 1860'lı yıllardaki yakın plan görünümü. Robert Kolej'deki eğitim 1863 yılında bu binada başlamıştır. Daha sonraki bir tarihte binanın çatı katının kapatıldığı anlaşılmaktadır (Columbia University Rare Books and Manuscripts Library, Chicago USA, Robert College Records, Box No: 71, Folder No: 1, Image: 9).

Resim 4. Alman Yetimhanesi binası olarak kullanılan Heizer Konağı'nın bir kartpostaldeki aslına çok uygun resmi. Kartpostalın 1901 yılında kullanılmış oluşu, konağın o yıllarda da yetimhane olarak kullanılmaya devam ettiğini göstermektedir.

Resim 5. Konağın doğu ve kuzey cephelerinden ayrıntılar. Çıkma balkonlu kat konağın Penck Ailesi tarafından kullanılmış olan katıdır. Konağın çatısındaki konstrüksiyon yapının ayırt edici bir özelliği olarak dikkat çekmektedir (Penck Aile Arşivi).

sı ve ferağ muamelesi ile ilgili hususun bildirilmesi” ifade edilmektedir. Günümüzde artık var olmayan konağın hangi tarihte yıkılarak ortadan kaldırıldığı konusunda da bir bilgiye ulaşamamıştır. Bununla birlikte Robert Kolej arşivindeki fotoğrafların Ocak, 1941 tarihli notlarında binanın artık var olmadığı belirtildiğinden (Columbia University Rare Books and Manuscripts Library, Chicago USA, Robert College Records, Box No: 71, Folder No: 1, Image: 9), bu süreç 1918-1940 yılları arasında yaşanmış olmalıdır.

Mimari Bazı Özellikler ve Penck Ailesince Kullanılan Kat

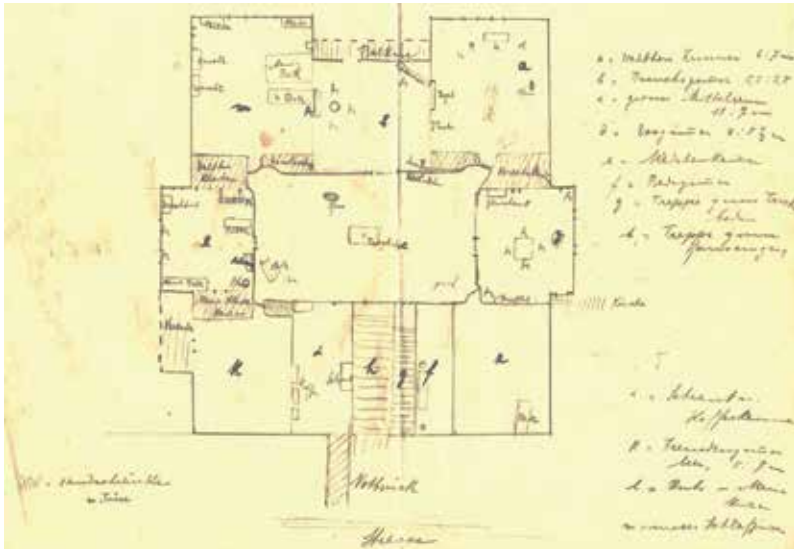
Güney cephesinde dört, kuzey cephesinde iki katlı olan konak, Bebek Dağı olarak bilinen

tepenin yamacında inşa edilmiş olmalıdır. Konak ve çevresindeki çok sayıda binadan, tepenin güneye bakan yamacının korunaklı konumu nedeniyle tercih edildiği anlaşılmaktadır (Resim 1). Penck’lerin konutuna yapının kuzey cephesindeki bir yoldan ulaşıldığı anlaşılmaktadır (Resim 5).

Ailenin kullandığı katın; Anna Penck tarafından özenle çizilmiş, bunun yanı sıra boyutların da belirtildiği şeması, hem konutun mimarisi, hem de nasıl kullanıldığına dair değerli bir belge olarak günümüze ulaşmıştır (Şekil 1).

Penck ailesinin ikamet ettiği katın büyük bir sofanın çevresine yerleştirilmiş dokuz oda/bağımsız bölümden oluştuğu görülmektedir (Şekil 1 ve Şekil 2). Kata sokak seviyesindeki giriş kapısından doğrudan sofaya ulaşan bir merdivenle (h) ulaşılmaktadır. Bu merdivenin hemen yanındaki daha dar bir diğer merdiven (g) ise çamaşırların kurutulduğu bir alana (taşlık) inmektedir. Katın kuzey cephesindeki dört bölümden içerisinde bir yatağın bulunduğu oda (e) yardımcı odası olarak belirtilmiştir. Yanındaki kısım (f) ise banyodur. İçerisinde bir büyük dolap ve bavulların bulunduğu gösterilen odanın (i) bir depo olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu odadan dışarıya açılan bir acil durum çıkışı da bulunmaktadır. Deponun hemen yanındaki boş olduğu belirtilen oda (k) Resim 5’te görülen balkona (veranda) açılan odadır. Odanın sofaya açılan tarafındaki gömme dolapların ise kullanıldığı belirtilmiştir. 11 x 7 m boyutlarına sahip olan orta mekânda (sofa) sadece büyük bir masa, bir kanep, bir koltuk bulunmaktadır. Eşyaların azlığı bu alanın çok fazla kullanılmadığını göstermektedir. Çocuk ve bakıcısının odası (l) bunların yatakları, bir dolap, bir soba, bir lavabo ve birkaç koltuk veya iskemle ile tefriş edilmiştir. Yemek odasında (d) bir yemek masası, altı iskemle, bir büfe ve bir vitrinli dolap bulunmaktadır. Konağın güney cephesinde yer alan üç odadan ortadaki misafir odası olup (b), bir oturma takımı ve bir piyano odayı süslemektedir. Misafir odası yapının güney cephesindeki içerlek balkona açılmaktadır (Resim 1 ve Şekil 1). Bu cephede köşelerdeki iki odadan biri Walther Penck’in çalışma odası (a), diğeri ise ebeveyn yatak odasıdır (m). Çalışma odasında, çalışma masası, iki misafir koltuğu, bir küçük sehpa, bir sandık, bir kitaplık ve bir soba bulunmaktadır. Çalışma odası, konağın iç mekânlarından görüntülerin de bulunduğu

Şekil 1. Anna Penck tarafından özenle çizilmiş, bunun yanı sıra boyutların da belirtildiği şema, hem konutun mimarisi, hem de nasıl kullanıldığına dair değerli bir belge olarak günümüze ulaşmıştır (Penck aile arşivi).

bir odadır. Odaya girişin her iki yanında yer alan gömme dolapların köşelerindeki nişler, dikkat çekicidir (Resim 6).

Anna Penck tarafından özenle oluşturulmuş kat planı (Şekil 1), belirtilmiş olan boyutlar gözetilerek, günümüz mimari standartlarına göre yeniden çizilmiştir (Şekil 2). Bu çizim konağın yaklaşık 20x20 m boyutlarında büyük bir yapı ve Penck ailesinin oturduğu katın balkonlar dâhil yaklaşık 400 m² olduğunu göstermektedir.

Bir Son Söz

19'uncu yüzyıl başlarından başlayarak 20'nci yüzyılın ilk çeyreğine kadar kullanılmış ve günümüzde artık var olmayan bir ahşap konağın yaklaşık 200 yıl sonra izini sürebilmek ve konak ile çevresinin mimari özelliklerini saptayabilmek, konağı sadece üç yıl gibi çok kısa bir süre kullanmış olan Penck ailesinin yaşam alanlarını fotoğraf ve çizimlerle kayıt altına alma konusundaki özenleri ve ailenin bu belgeleri büyük bir titizlikle günümüze kadar korumuş olmaları sayesinde mümkün olmuştur. Benzer bir çaba Cyrus Hamlin tarafından da gösterilmiştir. Bu konağın; Robert Kolej'in -günümüzdeki Boğaziçi Üniversitesi-, 1863 yılında öğretime başladığı bina oluşu, bunun önemini daha da arttırmıştır. Arşiv ve arşivleme çalışmalarına gereken önemin verilmediği ülkemizde, bu çabaların mevcut değerlerimizin kayıt altına alınmasına bir örnek oluşturmasını diliyoruz. İstanbul'un en eski ahşap konağı olan Kavafyan Konağı'nı da (inşa tarihi 1751) günümüzde de barındıran Bebek'in, eğer korunabilmiş olsaydı bu konakla da adını duyuracağı kesindi.

Teşekkür

Robert Kolej Arşivindeki incelemelerimiz sırasındaki yardım ve katkıları için Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi Nadir Eserler ve Tarihi Arşiv Şube Müdürü Sevgi Atila Cünüş'e, bu makalenin hazırlanması aşamasındaki destek ve katkıları için Doç. Dr. Zeynep Eres'e (İTÜ, Mimarlık Fakültesi), Berk Yalçın'a (Workhaus A.Ş.), Dr. Doğan Özman'a (İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa) ve Penck ailesinin ikamet ettiği katın mimari çizimlerini yapan Barlas + Parlak firmasından İç Mimar Gizem İbişler'e teşekkürlerimizi sunarız.

M. Namık Yalçın, Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü, Emekli Öğretim Üyesi

Gerhard W. Penck, Mimar, Albstadt - Almanya Kent Planlama Ofisi Emekli Yöneticisi

Resim 6. Çalışma odasının girişi. Gömme dolapların köşelerindeki nişlerdeki ince işçilik ve giriş kemerinin duvar kâğıdıyla örtülmüş oluşu, konağın oldukça zengin bir ahşap işçiliğine sahip olduğuna işaret etmektedir. Duvar kâğıdı olasılıkla 1915 yılından kısa bir zaman önce yapılmış bir yenilenme sırasında döşenmiş olmalıdır (Penck Aile Arşivi).

Resim 7-8. Prof. Walther Penck'in çalışma odasındaki kitaplık, misafir koltukları ve çalışma masası (Penck Aile Arşivi).

Şekil 2. Penck ailesinin ikamet ettiği katın Anna Penck tarafından çizilmiş şema ve orada belirtilen ölçüler esas alınarak oluşturulmuş mimari planı.

Notlar

1. Alman Protestan Derneği: Sayıca az da olsa İstanbul'a göç ederek yerleşen Protestan Almanlar için bir Alman Protestan Kilisesinin kurulması ve yardıma muhtaç olanların bakımı için 1843 yılında kurulan ilk dernek.
2. Kaiserswerth Diyakonu: Düsseldorf-Almanya yakınlarındaki Kaiserswerth Kasabasının protestan rahibi Theodor Fliedner (1800-1864) tarafından, endüstrileşme sürecinin yarattığı sosyal sorunlar sonucunda toplum dışına itilenlere, yaşlı ve bakıma muhtaçlara ve çocukların eğitimine yardımcı olmak üzere kurulan bakım evleri ve bu bakım evlerinde görev yapan protestan kadın öğretmenler (diyakonlar).
3. Alman Hastanesi: İlk Alman Protestan Alman Derneği tarafından 1846 yılında Galata'da kiralık bir binada açılan, 1872 yılında Taksim Sıraselviler'de inşa edilen binalarına taşınarak, 1990'lı yıllara kadar faaliyetini burada sürdüren hastane.

Arşiv Kaynakları

Penck aile arşivindeki (Albstadt-Almanya) doküman ve fotoğraflar.
Columbia University Rare Books and Manuscripts Library, Chicago USA, Robert College Records, [Access of the digital copies of the Robert College Records was supplied by Bogazici University Library Rare Books and Historical Archives Division].

Basılı Kaynaklar

- Geser M., 2011, İstanbul Alman Çocuk Yuvasının Tarihi, Çeviren Dilek Zaptcioğlu, Pera - Blaetter 19, ISSN: 2192-5291
Geser, M., 2016, Zwischen Missionierung und "Stärkung des Deutschtums": Der Deutsche Kindergarten in

Konstantinopel von seinen Anfängen bis 1918. Istanbul Texte und Studien, 20, Orient-Institut Istanbul
Hamrin, C., 1924, My Life and Times, The Pilgrim Press Boston, Sixth Edition, 540s.

Kılıç, S., 2005, Türk-Alman İlişkileri ve Türkiye'deki Alman Okulları (1852'den 1945'e Kadar). Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.

Küçük, S.G., 2020, Bosphorus Coastal Road and Settlements Between Beşiktaş and Bebek in 1939 Plan. International Journal of Architecture and Planning. Special Issue, 8. DOI: 10.15320/ICONARP.2020.143 E- ISSN:2147-380

Küçük, S.G., 2021, Boğaziçi, Bebek Semti ve Tarihi Yapıları. İdealkent, Kent araştırmaları Dergisi, 34, 12, 1757-1802. DOI:10.31198/idealkent. 937428

Küçük, S.G., 2022, 19. Yüzyıldan günümüze Bebek'in değişen kentsel dokusu. Journal of Awareness, 7, 4, 121-142pp.

Şimşek, M., 2016, Osmanlı Devleti'nde Alman Yetimhaneleri (1860-1921), German Orphanages in the Ottoman Empire (1860-1921). Journal of History Studies, 8, 3. ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print). DOI No: 10.9737/hist.2016322073

Yalçın, M.N., 2015, 100. Yılın Hikâyesi-İstanbul Darülfünununu Arziyat Dar-ül Mesaisi'nden İstanbul Üniversitesi Jeoloji Mühendisliği Bölümü'ne (1915-2015). M. Namık Yalçın (Editör), İstanbul Üniversitesi'nde Jeoloji-Bir Asırlık Geçmiş. Gürsoy Grup Kültür Yayınları No:4, s.11-31.

Yalçın, M.N. ve Penck, G.W, 2019, Auf den Fussspuren eines deutschen Geowissenschaftlers in Istanbul (1915-1918): Prof. Dr. Walther Penck. Osmanlı Bilimi Araştırmaları, 20, 2, 1-58. https://doi.org/10.26650/oba.540893

Elektronik Kaynaklar

Wikipedia contributors. (2023, September 10). Oscar S. Heizer. In *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. Retrieved 13:59, February 14, 2024, from https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Oscar_S._Heizer&oldid=1174832078

A mansion in Bebek-İstanbul

The mansion in Bebek-Istanbul, where in 1863 the education in Robert College, founded by the American missionary Cyrus Hamlin, started and where also the founder of the Geological Institute of University of Istanbul, Prof. Dr. Walther Penck and his family resided between 1915 and 1918, has not been preserved until today. With the help of photographs and documents in the Robert College and Penck Family Archives, The history and the architectural features of the mansion and its surroundings and how it was used by the Penck Family could be revealed in detail.

We believe that the efforts of the Penck Family and Cyrus Hamlin will set an example for recording of our current values in Türkiye, where archives and archiving activities are not gaining the necessary importance.

Mimar Sinan Külliyesi'nden Güzel Sanatlar Fakültesi'ne Yerel / Evrensel Bağlamında Bir Buluşma Projesi

Z. Ayşe Kantarcıoğlu Güngör - Kemal Kutgün Eyüpgiller

Küreselleşmenin günümüze özgü bir olgu olduğu genel bir kabuldür. Oysa, bu olguya tarihsel perspektiften bakıldığında içerdiği bileşenler ve bağlantı örgülerinin yepyeni bir keşif ya da icat olmadığı görülecektir. Kuşkusuz, günümüzün iletişim olanaklarının yoğunlaştığı ve yeryüzündeki tüm bireylere ulaşma potansiyeli olan bu olgunun boyutları, örneğin 15'inci yüzyıldakinden katbekat büyüktür. Ancak olgunun özünde yer alan etkileşim ve iletişim ağlarının ekonomik, siyasi ve kültürel sonuçları ve bundan doğan özgül yapılar, salt günümüze özgü olmamıştır.

Bu makalede, döneminde 'küreselleşme' olarak adlandırılmamış olsa da, 16'ncı yüzyılın ekonomik ve sosyokültürel etkileşim ağının hiç de küçümsenmeyecek boyutta olduğuna ve mimaride somutlanan bileşenlerine işaret ederek, yerel olarak tanımlanmış olandan evrensele uzanan gelişme çizgisi betimlenmeye ve tartışılmaya çalışılacaktır.

Örnekleme için seçilen yapıt, Sultan III. Murad'ın annesi Nurbanu Valide Sultan tarafın-

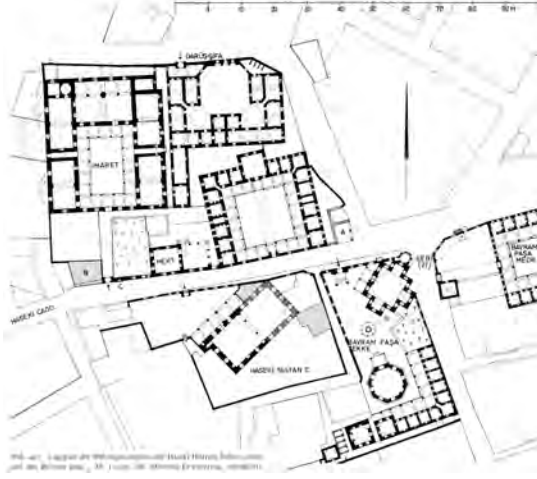

dan 1570-1579 yıllarında yaptırılmış ve Atik Valide Külliyesi olarak adlandırılmış olan yapılar topluluğudur. İstanbul/Üsküdar'da Valide-i Atik mahallesinde bulunan ve tasarımı Mimar Sinan'a ait olan bu anısal kompleks, Osmanlı toplumundaki kültürel bileşimin en ilginç gösterimlerinden biridir. Osmanlı tarihi, mimarlığı

Resim 1. Atik Valide Sultan Külliyesi ve Yakın Çevresinin Görüntüsü / 2006 (Coşkun Yılmaz Arşivi).

Resim 2. Atik Valide Sultan Külliyesi / Vaziyet Planı (Ali Saim Ülgen, levha 136,1951).

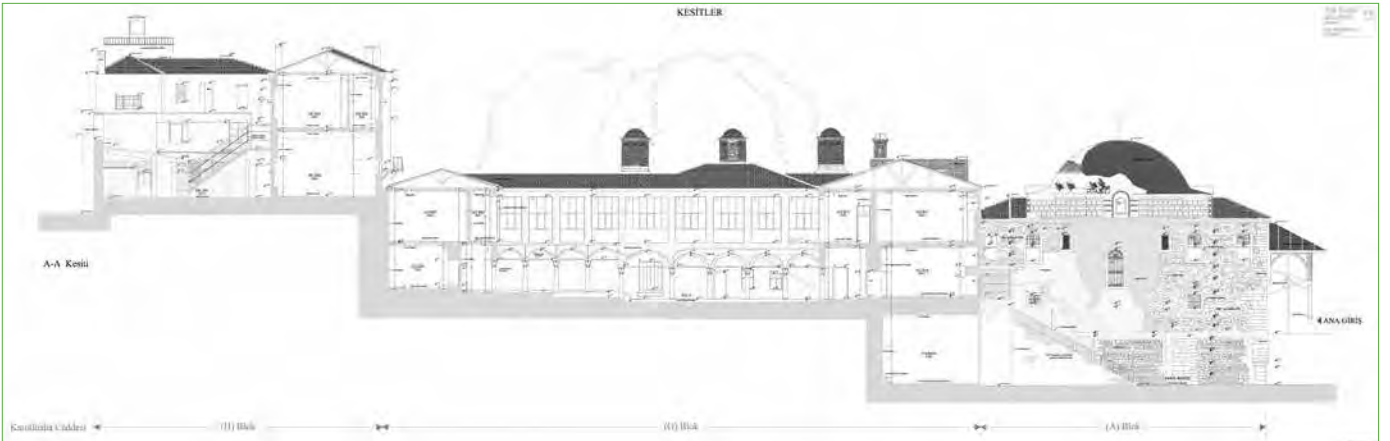
Resim 3. Haseki Sultan Külliyesi / Vaziyet Planı (Müller-Wiener, s.420).

Resim 4. Süleymaniye Külliyesi Rabi Medrese (2007).

ve sanatı üzerinde araştırma yapan ve düşünen uzmanların ortak kanısı, Külliye'nin Osmanlı klasik dönem tasarımı ile başlayan tarihinin ve kültürünün, döneminin en açık kültür alışverişi koşullarına sahip olduğu yönündedir.

Resim 5. AVK Rölövesi / A-A Kesiti

Osmanlı İmparatorluğu üç kıtada egemen olmuş, farklı kültür alanlarını içeren bir memleketler bütünüdür. “Devletin sınırları ‘*Orbis Ottomanorum*’ yani ‘Osmanlıların Dünyası’ diyebileceğimiz kavramı haklı kılacak yaygınlıktadır.”¹

Batıda bugünkü Macaristan’dan başlayan sınır çizgisi, doğuda Gürcistan’ı kapsarken, kuzeyde Ukrayna ovalarından güneyde Habeş Eyaleti’ne uzanmaktadır. Kuzey Afrika ve özellikle Balkanlar farklı kültürel odaklardır. İlber Ortaylı’nın, haklı olarak ‘tarihin son Roma İmparatorluğu’ diye betimlediği bu memleketler bütününe kültür alışverişi şaşırtıcı yoğunluktadır.

Bu bağlamda aralarındaki iletişimi sağlayan başlıca iki aktöre işaret edilebilir: **Tüccar** ve **Asker**.

Osmanlı dünyasında iletişimin aktörlerinden biri olan **tüccarların** olağanüstü rolü, açıkça bir küreselleşme faktörüdür. Tüccarların bu anlamda hayati katkısını ve belirli kentsel merkezlerin ve aralarındaki yolların ne denli zengin çeşitlilikler içerdiğini, S. Faroqi, ‘Osmanlı Dünyası’nda Üretmek, Pazarlamak, Yaşamak’ başlıklı kitabında rakamlarla betimler.

“*Fondaco dei Turchi*”nin varlığına işaret ettikten sonra “Venedik’te ticaret yapan Osmanlı tüccarları, Venedik’in uluslararası çapta bir *emporium* olmasına katkıda bulundular.” derken Venedik ile kurulan kültürel bağın da altyapısını işaret eder.²

Öteki uçta, Medine’de “yedi iklimden gelmiş yetmiş bin tüccar ve hacının taşıdığı her çeşit mal bulunuyordu. .. Kentin varlıklı sakinlerinin Ankara ve Mardin’den gelen moherlerle birlikte kaşmir şallar veya Şam alacaları giydiğine” bakılırsa önemli bir tekstil ticareti vardı.³ Bir de Evliya Çelebi’nin “kentinde dört bin sürekli sakininin ‘*kavm-i ervan*’dan (Rum halkı cemaati) olduğunu” yazdığına bakılırsa Medine’nin bir Anadolu kentine benzediği anlaşılır.

Ve tabii İstanbul, küreselleşmiş bir kenttir. İstanbul kütüphaneleri doğudan kervanlarla gelen yüzlerce kitap ve en değerli şark yazmalarıyla dolmaktadır. “İstanbul Batı’yı çekmektedir. Nitekim Kanuni’nin sevgili veziri ... İbrahim Paşa, başkente Venedik zevkini, Rönesans’ı getiren bir devlet büyüğüdür. ... onun bugün İslam Eserleri Müzesi olan ve kendisine atfedilen sarayının önüne Mohaç Seferi’nden dönerken Budin’den getirdiği Apollon, Herkül ve Diana heykel grubunu diktirdiği, tartışmalara yol açtığı için bilinmektedir.”⁴

Asker zümresine gelince, bu kesim, askeri hayatın zorunlulukları içinde ve farklı ülkelerde savaşırken çok şeyi keşfetmek, süratle öğrenmek ve uygulamalar yapmak durumundadır. Bunun çok önemli bir görme ve öğrenme aracı olduğu bellidir. Osmanlı İmparatorluğu gibi askeri bir imparatorlukta asker, döneminin tüm kültürleriyle karşılaşmaktadır. Ve ister istemez küreselleşmenin taşıyıcı ögesi olmaktadır.

Bir devşirme ve yeniçeri olarak Mimar Sinan’ın, İmparatorluk topraklarının hemen tümünü (Balkanlar, Viyana, Rodos...) görmüş olduğu bilinmektedir.

Bu nedenle onun yapıtına, döneminin dar sınırlara kapatılmış olmayan kültürel medyasının perspektifinden bakmak gerekir.

Yukarıda işaret edilen bir memleketler bütünü olan İmparatorluğu ve bir asker olarak Sinan’ın kültürel pozisyonu, onu, **evrensel/yerel** bağlamında düşünmeye yönlendirmiş olmalıdır.

Sinan’ın hemen tüm yapıtlarında karşımıza çıkan denemeci tasarım anlayışının ve programlama yaklaşımının ilginç örneklerinden biri de Atik Valide Külliyesi’nde görülmektedir.

Külliye, döneminin önemli sultan külliyelerinde, örneğin Süleymaniye Külliyesi’nde kullanılmış olan geniş kapsamlı bir programa sahiptir. Cami, medrese, tekke, darülhadis, darülkurra, sıbyan mektebi, darüşşifa, tabhane, imaret, çifte kervansaraylar ve çifte hamam yapılarından oluşan, zengin programına karşılık simetri ve aksiyaliten uzak, topoğrafyaya yerleşimiyle öne çıkan ve Osmanlı külliyesi içinde özgün bir örnek olan bir yerleştirim tasarımına sahiptir. Ölümünden önceki son yapıtında Sinan’ın yeni bir model denediğini de işaret eder (*Resim 1*).

Kompleksin özgünlüğü, çok sayıda ve farklı işlevi bir araya getirmesi ve bunları tek yapı ve grup olarak yerleşimin mevcut dokusu içinde çözümlemesindedir. Mevcut dokuya uyum konusunda diğer selatin külliyelerden farklılaşmış bir model sunar (*Resim 2*).

Diğer Sinan külliyesi ile karşılaştırdığımızda, buna en yakın model Haseki Sultan Külliyesi’dir. Burada da katı külliye geometrisinden ve tipolojisinden uzak, arazinin topoğrafyası ile uyuşan organik bir yerleşim söz konusudur (*Resim 3*).

Resim 6. Atik Valide Külliyesi Giriş Sayvanı (2006).

Sinan’ın, arazinin ve çevrenin koşullarını en akılcı şekilde değerlendirerek, getirdiği özgün ve denemeci çözümlerine en iyi örneklerden bir diğeri de Süleymaniye Külliyesi’nin Salis ve Rabi medreseleridir. Süleymaniye’nin Haliç’e bakan terasının altında arazinin çok dik eğimine uya-

Resim 7. AVK Darülhadisinden Genel Görünüş (2007).

rak denize doğru uzanan ve üst kottan girilen bu ilginç yapı grubunda, eğimli avlunun üst kotuna dershaneler yerleştirilmiş, iki yandaki hücreler önünde kademeli sofalar yapılmış, revaklar dışında dershanenin iki yanından inen merdivenler tasarlanmıştır (*Resim 4*).

Atık Valide Külliyesi de, kuzeyindeki Çavuş Deresi'ne inen yamaç üzerine yerleştirilmiştir. Fakat burada topoğrafya, örneğin Süleymaniye Külliyesi'ndekinden farklı olarak kullanılmış, kot farkları yapı içinde adeta eritilerek görsel bütünlük ve bağlantının sürdürülmesi sağlanmıştır. Külliyenin içinde dolaşırken kot farklarının hissedilmesi hemen hemen imkânsızdır (*Resim 5*).

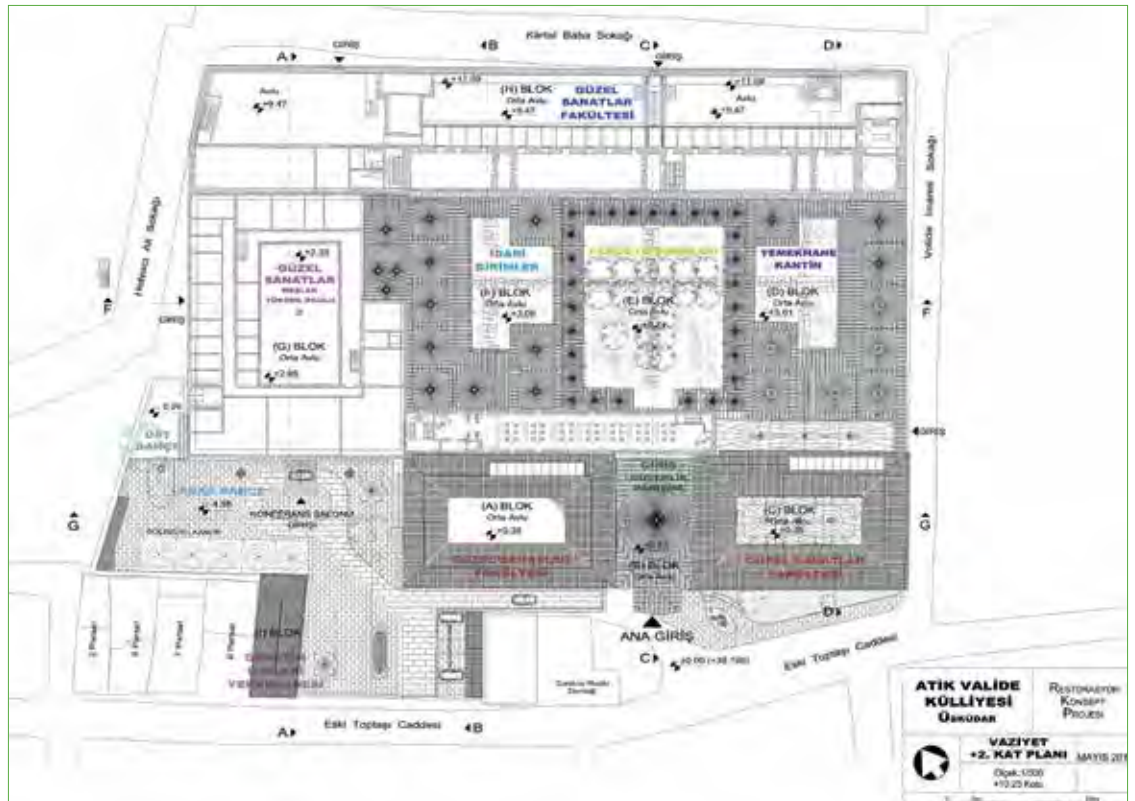
Külliyenin özgünlüğü, bu planlama ve yerleşimle sınırlı değildir. 18'inci yüzyılda Sultan II. Mahmud döneminde yapılmış olan barok ekler, yapıya daha uzak coğrafyaların çizgisini ve yerleşmiş olana döneminin küresel modelinden, barok dünyadan üslup bağlantıları getirir. Bugün kompleksle eş zamanlıymışçasına bütünlüşen örneğin barok üsluptaki giriş sayvanı, aynı zamanda dönemi için de bir çağdaşlık etiketi oluşturur (*Resim 6*).

19'uncu yüzyıl sonunda komplekse, dönemin küreselleşmiş tekniklerinin eklendiği görülür. Ne var ki bu ve bundan sonraki ekler, küresel ve yerelle olumlu bir buluşma gerçekleştirmemiştir. Yapının bütünselliğini ve plan şemasının işleyişini ve strüktür sistemini, geri dönüşü çok kolay olmayan ve restorasyon kuramının 'reversible'

ilkesine ters düşen bir şekilde değiştirmişlerdir. Giriş taşlığının orta avluya açıldığı bölümdeki büyük kemerli geçişin kubbesi kesilmiş ve üzerine döneminin yeni tekniği olan 'volta döşeme' ile ikinci bir kat çıkılmıştır. Yine kompleksin en büyük ve özgün işlevli bölümlerinden olan darüş-şifanın mekanlarındaki ve orta avlusunu çevreleyen revakın örtü sistemi (çoğu yerde pandantifli kubbeler ve beşik tonozlar) bozularak, yine volta döşemenin kullanıldığı ikinci bir kat eklenmiştir.

20'nci yüzyılda, dönemin en yaygın yapım tekniği olan betonarmenin, kendinden öncekilerle bir diyalog kurma zahmetine girmeden kullanıldığı görülmektedir. Kendinden öncekini yadsıyan bu küresel teknik, yerel olanı adeta düşünmeksizin yok saymıştır. Tabhanenin bir bölümüne yapılan betonarme lojman, Toptaşı Cezaevi olarak kullanıldığı sırada yalnızca dış duvarları bırakılarak içi tamamen ek bir katın da eklenmesiyle betonarme bir kafes sisteme dönüştürülen ve muhdes eklerle kuşatılan darülhadis çok tipik örneklerdir (*Resim 7*).

Yaşamın küresel coğrafyaya açıldığı, bilginin ve bilgi iletişiminin hızla yükselen bir eğilim çizdiği, ekonominin ve sermayenin uluslarüstü bir kontrol sistemine yöneldiği günümüzde, Külliye'nin restorasyon ve yeniden işlevlendirme projesi, iki düzlemde küresel ve yerel olanı karşı karşıya getirmektedir. Biri, fonksiyonlar açısından, bir sosyal donatı kompleksi olarak döneminin en yetkin örneklerinden olan külliyenin, yine bir evrensel/küresel

Resim 8. AVK Restorasyon ve Yeniden İşlevlendirme Projesi (1. Kat Planı).

model olan sanat eğitimi kurumuna dönüştürülmesinin içerdiği ikilemdir. Diğeri ise, biçim ve tasarım olarak küresel bir vizyonla düşünüp yerel olanla bütünleşme problemidir. Kuşkusuz bu, bir zoru deneme çalışmasıdır. Bu eşsiz kompleksin özgünlüğünü zedelemekten, özgünlüğü çağdaş sanatlar düzleminde yeniden okunur kılmak amacındaki bir proje ile denenmektedir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü ile Marmara Üniversitesi Rektörlüğü arasında yapılan bir protokol ile Külliye'nin camisinin güneyinde, Eski Toptaşı Caddesi, Valide İmareti Sokağı, Kartal Baba Caddesi ve Helvacı Ali Sokağı'nın çevrelediği yapı adasının üzerinde bulunan yapılarının, Üniversite'nin Güzel Sanatlar Fakültesi'nin kullanımı için 2003-2011 yılları arasında tahsis edilmiş olması ve bu çalışmanın akademik boyutu için görevlendirilmem sonucunda analitik rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri sorumluluğu ve müellifliğim ile hazırlanmıştır.

Yeniden işlevlendirme projesi için Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'den ihtiyaç programı elde edilmiş ve çalışmalar bu programın gereklerinin yerine getirilmesi yönünde sürdürülmüştür. İlgili ana-bilim dallarının gereksinmelerinin dökümü ile belirlenen mekân büyüklükleri ile toplam alanlar ve ilgili dalın diğer dallarla bağlılığı/bağımsızlığı gibi işlevsel kriterler, tasarımın ana kararlarını belirlemiştir (*Resim 8*).

Bu doğrultuda, anabilim dallarına gerekli büyüklüklerin sağlanarak, yapı birimlerine olabildiğince bağımsız yerleştirilebilmesi ve bu yapı gruplarında yerleşmelerini sağlayacak bir mimari çözüme ulaşılabilmektedir.

Kompleksin mekânsal dağılımının ritmini ve ana şemalarla ulaşılan birlikteliği kaybetmeden yeniden çeşitlendirmek, mimari restorasyondan grafiğe uzanan farklılık gereklerini ilk tasarımın birleştirici sürecini gözeterik yenilemek, yeniden kullanım projesinin temel ilkesi olmuştur. ■

Z. Ayşe Kantarcıoğlu Güngör,
Y. Mimar, İTÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Doktora Öğrencisi

Kemal Kutgün Eyüpgiller,
Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Mimarlık Fakültesi

Anahtar Kelimeler: Atik Valide, yerel/evrensel, küreselleşme, Mimar Sinan, Osmanlı Mimarisi, çağdaş sanat.

Notlar

1. Ortaylı, İlber, 2006. Osmanlı'yı Yeniden Keşfetmek, Timaş Yayınları, s.22, İstanbul.
2. Faroqhi, Surahiya, 2003. Osmanlı Dünyasında Üretmek, Pazarlamak, Yaşamak, (Çev: Gül Ç. Güven ve Özgür Türesay), Yapı Kredi Yayınları, s.21, İstanbul.

3. Faroqhi, 2003, s. 80.
4. Ortaylı, 2006, s.20.

Kaynaklar

- Ed: Bayram, Sadi, 1988. Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri 1, T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul.
- Faroqhi, Surahiya, 2003. Osmanlı Dünyasında Üretmek, Pazarlamak, Yaşamak, (Çev: Gül Ç. Güven ve Özgür Türesay), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Kuban, Doğan, Aralık 1997. Sinan'ın Sanatı ve Selimiye, s. , Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Kuban, Doğan, 1958. Osmanlı Dini Mimarisinde İç Mekan Teşekkülü (Rönesansla bir mukayese), *Doçentlik Tezi*, İTÜ Mimarlık Fakültesi, Güven Basım ve Yayınevi, İstanbul.
- Kuran, Aptullah, Ekim 1986. Mimar Sinan, "II. Selim ve Başkadını Nurbanu Sultan'ın Yaptırdığı Külliye", IV. Bölüm, s.175-191, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Müller-Wiener, Wolfgang, 1977. Bildlexikon zur Topographie İstanbuls, 'Eski Valide Camii', s.387, 401-404, 409, 421, 424, 431, 461, 465, 481, 484, 491, (Deutsches Archäologisches Institut) Ernst Wasmuth Verlag, Tübingen.
- Ortaylı, İlber, 2006. Osmanlı'yı Yeniden Keşfetmek, Timaş Yayınları, İstanbul.

From Mimar Sinan Complex to the Faculty of Fine Arts A Meeting Project in the Context of Vernacular/Global Globalization is generally acknowledged as a present day phenomenon. Yet, when viewed from a historical perspective, it is seen that its network of components and associations is not a recent discovery or invention. This paper aims at describing the development trend, from what has been defined as local to global pointing to the fact that the economic and socio-cultural interaction network of the 16th century, which was of a extent not to be underestimated, though it was not labeled as globalization at the time, and those components of globalization that have materialized in architecture.

The edifice we have selected as an example is the building complex called the Atik Valide Complex commissioned by Sultan Murad III's mother Nurbanu Valide Sultan and built in 1570-1579. This monumental complex designed by Architect Sinan and located in the Valide-Atik neighborhood in Üsküdar, İstanbul, is one of the most interesting displays of the cultural composition of Ottoman society.

Two main actors provide the interaction among these cultures: Merchants and the Military.

The extraordinary role of the merchants who are one of the main actors of communications in the Ottoman world is clearly a factor of globalization.

As for the military, in a military state like the Ottoman Empire the soldiers came into contact with all the cultures of the period and inevitably became the transporting element of globalization.

We know that, as a recruit and a janissary, Architect Sinan had seen almost all the territories of the Empire.

The cultural aspect of the Empire, a union of countries as pointed above, and the position of Sinan as a janissary must have led him to think in a local / global context.

In today's world, where living has opened up to global geography, information and information communications is a rising trend and economy and capital is directed to a supranational control system, the project for the transformation of the complex brings the global and the local face to face on two different levels.

Mimari Projeyi Bir Araştırma Alanı Olarak Yeniden Düşünmek

Bingöl Barka Mimarlık ve Danışmanlık
Söyleşi: **Arbil Ötkünç**

Resim 1. Özgür Bingöl,
Arbil Ötkünç, İlke Barka
(soldan sağa)

Merhaba, bugün bir araya gelme fırsat bulduğum için çok mutluyum. Bu söyleşide özellikle meslek pratiğinizden bahsedelim isterim. Yapılar üzerinden konuşuruz. Bunlardan da öne çıkan Lapseki Hükümet Konağı üzerine, Alan Kadıköy üzerine biraz daha ayrıntılı konuşuruz diğerlerine göre. Onun dışında da sizin mimari projeyi sadece uygulama olarak değil de araştırma alanı olarak kullanma yönteminizden biraz bahsederseniz iyi olur.

Ben resmi olarak önce teşekkür etmekle başlayayım: mimar.ist'in -özellikle Alan Kadıköy inşa edildiğinden ve 2022 yılında Ulusal Mimarlık Ödüllerinde Yapı Dalı Ödülü aldığından beri- sizinle söyleşi yapma gündemi vardı. O nedenle kabul ettiğiniz için mimar.ist adına teşekkür ederim.

Sorularla başlarsak; ilk olarak mimarlık meslek ortamına girişiniz yarışmalarla oldu diyebilir miyiz, yoksa yarışmalar aracılığıyla mı? Sizi yarışmalara çeken neydi?

İlke Barka: Bizi yarışmalara çeken aslında oradaki serbest üretme imkânı ve sürecin enerjisi. Bir şekilde o enerjiyi kendimizde karşılıklı olarak bulduk. O enerjinin ürüne dönüşebileceğini gördük. Bizim için müthiş bir eğitim ve üretim alanı oldu. Tasarımla alakalı, mimariyi o şekilde üretme pratiğiyle alakalı zihin hiçbir

zaman durmuyor. Dolayısıyla yarışmalar da aslında zihinde dönenleri kâğıda dökmek, test etmek için harika bir platform. Onun için bizim için çekiciliği hiç azalmadı. Sayısı azalıyor olabilir ama onun başka sebepleri var. O çekiciliğinin azalmasından kaynaklı değil. Onun başka gündelik sebepleri var.

Özgür Bingöl: Yarışmalara başlarken şöyle bir nokta da var; yarışma dışında mesleki anlamda pratik yapabileceğimiz platform da pek yoktu. Öyle ilişkilerimiz yoktu. Dolayısıyla kendimizi geliştirebilmek için; yani donanımlı hale, deneyimli hale gelebilmemiz için yarışmalar açık bir platformdu. O nedenle yarışmalara giriyorduk. Onun dışında da nadiren küçük projeler üzerinde çalışıyorduk. Özellikle 2010'lu yıllara kadar ağırlıklı olarak, yarışmalar üretim alanımızı domine etti.

İB: O zamana kadar olan yapılar da daha çok yapmayla ilgili bilgiyi edindiğimiz, depoladığımız projelerdi ağırlıklı olarak.

ÖB: Serbestçe o üretim sürecine dahil olabiliyor olmak yarışmaları tercih etmemizin birinci sebebi. İkincisi, inanılmaz bir eğitim alanıydı. Yani ödül alamadığımız yarışmaların da kolokyumuna giderdik. O zaman tabii internet bugünkü kadar verimli kullanılamıyordu. Fotoğraflardık projeleri, ardından aynı programa, aynı yere nasıl farklı yorumlar getirilmiş diye üzerine tartışırdık. Çok öğreticiydi. Sonra bizim açımızdan bir de bazı fikirleri çok rahatlıkla test edebildiğimiz bir platformdu. Profesyonel hayatta konvansiyon dışı önerileri masaya koymak o kadar kolay olamıyor. Hele ki genç mimarsanız. Sorumluluğunuz büyük, insanı tedirgin ediyor. Yarışmalarda ise farklı fikirleri test etmek çok rahat; yani film şeridini hızlıca ileri sarıyorsunuz. Avan projeyi sonuna kadar getiriyorsunuz, orada bir görüyor, sınıyorsunuz. Dolayısıyla o yaklaşımın mekânsal olarak gerçekleştirilebileceğine dair de aslında orada olumlu veya olumsuz birtakım yanıtlar alıyorsunuz. Sonra onu profesyonel hayatta, başka bir platformda rahatlıkla önerebiliyorsunuz veya revize ediyorsunuz. Böyle bir avantajı da var.

AÖ: Şimdi meslek pratiğine girecek olursak, sizin Bingöl-Barka olarak gerçekleştirdiğiniz projeler geniş bir yelpazede. Ofis yapıları var, kültür yapıları var... Ama konut konusuna özel bir yönelmeniz, merakınız olduğunu söyleyebilir miyiz?

ÖB: Tabii tabii, kesin. İkimizin de eğitimiyle alakalı, ikimiz de aynı okulda eğitim aldığımız için. Bizim ilk üç sömestr başat dersimiz hep konut konusu üzerindeydi. Önce kendi yaşadığımız konut üzerinden planlama bilgisini, genel tasarım ve mekâna dair perspektifi kazandık. Sonra bir müstakil konut, tek aile evi üzerinden devam ettik. Sonra da toplu konut üzerine çalıştık. Dolayısıyla birinci, ikinci ve üçüncü sömestr -hem teorik anlamda hem de uygulamalı dersler bağlamında- konut ağırlıklı bir eğitim aldık. İlke ile beni konut konusunda odaklanmaya teşvik eden bir diğer şey ise, aynı programdan geçiyor olmanın dışında ikimizin de İhsan Bilingin Hoca'nın konut konusundaki çalışmalarına olan ilgimizdi. İlke de ben de ayrı ayrı kanallardan Hoca'nın yayınlarına temas etmiştik. O nedenle lisans eğitiminden başlayan, konutla ilgili -yani toplu konut ve kent meselesiyle ilgili- özel bir ilgimiz vardı. Zaten yüksek lisans çalışmalarımız da konut üzerindeydi. Ama konut alanında tasarım yapma ve sonra da oradan uygulamaya geçme fırsatı yine yarışmalar aracılığıyla oldu. O açıdan da şanslıydık. Olmayabilirdi de, yarışma kanalıyla açılan bir kapıydı bizim için.

AÖ: Bu konuyu biraz daha ayrıntılı konuşalım istiyorum. Üzerinde hem düşünce ürettiğiniz hem de uygulama imkânı bulduğunuz bir alan, deney alanı âdeta...

İB: Bolca araştırma da var o alanda.

AÖ: Yaklaşımınız nedir genel olarak? Örneğin, TOKİ ile çalıştığınızda nasıl oldu? Ya da özel sektörle çalıştığınızda nasıl bir yaklaşımınız oldu?

İB: Aslında 2009'daki TOKİ'nin yarışması, Kayabaşı yarışması açıldığı zaman kendi aramızda oturup bir konuştuk: "Bu yarışmaya giresek nasıl bir yaklaşımla bunu yapmamız lazım? Ve sonucunda nasıl bir şey yapabiliriz? Aslında buradan nasıl bir birikim elde edebiliriz?" Aslında biraz onun derdiyle başlamıştık. Sonra o aralar muhtemelen ikimizin de benzer konular kafamıza takıldığı için veya gerçekten merak ettiğimiz için TOKİ'nin o dönemde tasarımcıyla temas etmeden yapmakta olduğu üretimin bileşenlerini anlamaya çalıştık. Aslında analizini yapmaya çalıştık: "Neden bu şekilde

yapıyorlar? Niye bu yapım sistemini kullanıyorlar? Niye böyle bir planlama üzerine gidiyorlar? Nedir bunun arkasındaki bileşenler?" Onları biraz tartışmaya başlayınca aslında biz kendi adımıza esas -biraz daha tutarlı olacağını düşündüğümüz- noktanın buradaki bazı prensipleri, daha doğrusu bazı bileşenleri kabul edip ona göre bir alternatif geliştirmek olduğunu gördük. Ve bu bizi biraz yarışmaya da bağladı. Yarışmayla da o şekilde iletişim kurmuş olduk. Çünkü verilen yer o an hiçbir çevre verisinin olmadığı, çırılçıplak bir araziydi sonuçta. Herhangi bir kentsel noktaya temas eden bir yer değil. Faydalanabileceğiniz hiçbir çevre verisi, yani yapı çevre olarak hiçbir şey yok. Tamamen çıplak bir arazi ve birkaç kilometreye yakın da hiçbir şey yok çevresinde. Dolayısıyla bir şekilde kendi bağlamını yaratmak zorunda olan ve kendi kendine de yetmek zorunda olan bir noktada bir tasarım yapılması gerekiyordu. Bir de bunun üzerine o an yarışmayı açan kurumun da içinde olduğu bazı realiteleri de proje tasarımının içine dahil etmek gibi bir fikir gelişti. Ona göre bir planlama yapmaya başladık. Daha yarışma sırasında bazı şeyleri anladık. Belki ondan sonraki adımlar da öyle atıldı. "Neden mevcut üretimin bileşenleri bu şekilde? Neden bu dille?" şeklindeki soruların cevaplarını yarışmayla uğraşırken bir miktar bulduk. Onu ürüne de yansıtmaya çalıştık. Yarışma ertesinde idareyle oturup konuşmaya başladığımız zaman, kendi kendimize düşündüklerimizin tutarlı olup olmadığını, onların da gerçekten öyle düşünerek yapıp yapmadıklarını da gözlemleme imkânımız oldu.

Bu süreç sadece avan projeye sınırlı kalan bir şey değil, sonuçta anahtar teslimine kadar uzanan ve sorunsuz gitmesi gereken bir süreç. Son derece hızlı bir yapım takviminden ve düşük maliyetli bir yapımdan bahsediyoruz.

Resim 2. TOKİ İstanbul Kayabaşı konut tasarımı.

Öyle bir süreçte, tasarımcı olarak nasıl bir pozisyon alabiliriz? Ve burada gerçekten belli realitelere sadık kalarak, onların kendi ürettiklerinden farklı ve daha nitelikli bir çevre nasıl üretebiliriz? Onun peşindeydik.

AÖ: Bir de şunu sorayım: Orada sosyal konut, toplu konut farkı meselesine nasıl yaklaşıyorsunuz?

ÖB: Pek çok platformda kısaca dile getirdiğim bir konuyu burada da vurgulamak isterim. Genel olarak üretimimizi belirleyen iki ana eksen var: Bunlardan ilki, teori ile pratiğin ilişkisi. Yani teori teori için değil ve pratik dünya da kendiyi başlayıp kendiyi bitmiyor bizim kavrayışımızda. Dolayısıyla uygulamalı psiko-

lojideki önemli isimlerden Alman Kurt Lewin'in bir ifadesi ile: *"There is nothing more practical than a good theory"*. Yani iyi bir teori den daha pratik bir şey yoktur. Teori kendisini uygulamaya bakarak geliştiriyor. Ve iyi bir teori daha sonra dönüp uygulamaya kılavuzluk edebiliyor. Dolayısıyla herhangi bir tasarım sorununa veya bir vakaya ilk bakışta, tasarımsal olarak sansasyonel bir sonuç elde etmek veya zaten üzerinde uzlaşmış bir yorumu estetize ederek yanıt vermek şeklinde yaklaşmıyoruz. Araştırma yaparak ve teorik düzlemde bir pozisyon inşa ederek; "Biz bu konuya nasıl yaklaşmalıyız? Bunu yaparken de keyfi değil, analitik bir bakışla gerçekçi bir tasarım pozisyonu nasıl inşa edebiliriz?" sorularının peşinden yol alıyoruz. Bunu önemsiyoruz. Dolayısıyla teori ile pratik arasındaki karşılıklı ilişki bizim açımızdan vazgeçilmez bir nokta.

İkinci eksen ise parça-bütün ilişkisi üzerinden mimari nesne ile kent arasındaki ilişkinin önemi üzerine. Mimari bir nesneyi tanımlarken aynı zamanda kente dair de, kentin bir kısmını da inşa ettiğimize yönelik de güçlü bir inancımız var aslında. Dolayısıyla konuları bu şekilde ele almaya çalışıyoruz. Kentsel anlamda eklenme şansı bulamadığımız durumlarda da, projelerde kentsel örgütlenmeye ve kentsel yaşama odaklanarak, "O zaman biz kendimiz bunu nasıl yaratabiliriz?" diyerek, onun peşinden gidiyoruz. İlke'nin ifade ettiği şekilde 2009 yılındaki Kayabaşı'ndaki yarışmada da, yerleşmenin varlık nedeni kendisi. Ama kararlar keyfi değil ve "Kentsel yaşam nasıl üretilebilir ve nasıl formüle edilebilir?" sorularının kılavuzluğunda şekillenmiş bir süreç.

Bunun dışında ikimiz açısından da büyük gösterişli adımların dramatik geri yuvarlanmalarına da neden olabileceği düşüncesiyle, hep sağlam "Küçük adımlarla iyiye doğru ortak yarar penceresinden nasıl yol alabiliriz?" sorusu belirleyici oldu. Bu ortak yararı farklı katmanlarda ufak ufak nasıl tanımlayabiliriz? Yapım teknolojisiyle, doğru malzeme ve detay ilkelerinin belirlenip onların devreye sokulmasıyla, mekân kalitesiyle, yerleşim planıyla, kentle ilişkiyle, estetik özellikleriyle ve bunu yaparken de alelde malzemelerle de bunu nasıl gerçekleştirebiliriz? Keza ağırlıklı olarak üretimi-miz kamu kurumlarına yaptığımız çalışmalara dayanmaktaydı. Özel sektörle çok çalışma fırsatımız olmadı. Konut alanında neden çalışmadığımızı çok net anlayabiliyoruz aslında. Öncelikler çok farklı. Dolayısıyla kamu ile bir-

Resim 3-4-5. TOKİ İstanbul Kayabaşı konut tasarımları.

takım düşüncelerinize istinaden birtakım temkinli deneyler yapmak daha olası. Özel sektörde ise bu durum başka türlü bir ortamda ve başka ölçütlerle cereyan ediyor. Endüstri yapılarında çok sayıda üretimimiz var. Ancak endüstri yapıları tipolojisi de sert bir tipoloji. Çünkü yatırımcı bir an önce tesisi bitirmek ve üretime geçmek istiyor. Sizin birtakım mekânsal ve mimari endişelerinizin genellikle işveren için büyük bir şey ifade etmediği bir tipoloji. Söz konusu noktalara hassasiyet gösteren görgülü bir işvereni endüstri yapıları alanında bulmak, diğer tipolojilere göre çok daha zor. Ancak bu alanda da fırsat bulduğumuzda doğru işverenle birlikte, olumlu yönde küçük adımlar atmayı becerebildik. Çorlu'da bulunan SIO Automotive Tesisleri örneğinde olduğu gibi.

İB: Evet bir tane bulduk ne şanslıyız ki. Çok nadir olabilecek bir denk geliş.

ÖB: SIO Automotive ile geçirilen süreç, işveren-tasarımcı ilişkisi bağlamında bizim açımızdan oldukça idealdi. Bu durum beraberinde tabii ki şu tespiti de getiriyor: Sizin tasarımcı olarak neyi yapabileceğiniz değil de, ne kadarını yapabileceğinize izin vereceklerine dair konu daha belirleyici konumda. Yani işverenimizin ve onun tarafından tanımlanmış yapım sürecinde yer alan aktörlerin becerisi ve kavrayışı kadar siz üretebiliyorsunuz. Onun ötesine geçmek için istediğiniz kadar mücadele edin, çok kolay olmuyor.

İB: Bu çok önemli bir nokta aslında. Mimarlık pratiğinde üretim sınırsız değil. Bir şekilde, belli bir uğraşının üzerine yine de nitelikli bir ürün çıkmıyorsa, çıkmamasının da koşullara bağlı farklı nedenleri var.

ÖB: Ancak yine de İlke ile her vakada denemeyi tercih ediyoruz. Hiçbir zaman “Bu aktörlerle şunu yapamayız, sonuçta zaten bu olur” demedik. Emegimizin ve heyecanımızın boşa gideceğini bilsek dahi inandığımız şekilde sürecin içerisinde üretmeye çaba gösterdik.

İB: Evet. Alternatif bir önerimiz her zaman kesin vardır.

ÖB: Her zaman o denemeyi yapmaya çalıştık. Geriye dönüp bakınca da neredeyse üçte birinde olumlu sonuç aldık diyebiliriz. Üçte ikisi boşa gitmiş gibi gözükabilir ama geri kalan üçte biri bizim için kıymetli.

AÖ: Şimdi bu mimari proje üretimini yalnızca uygulama değil de araştırma alanı olarak kullanma meselesinden devam edelim. Yalnızca kentsel bağlamda değil, kırsal bağlamda da bu

konuda çalışmalarınız var. 2018’de yaptığımız Zonguldak çalışmasından¹ bu bağlamda biraz bahsedebilir misiniz?

ÖB: Belirli zaman aralıklarında -hatta bir ara frekans aralığına da bakmıştık- ortalama üç yılda bir araştırma projeleriyle kendimizi farklı bir üretim alanına çekmezsek garip hissediyorduk. O yüzden öyle veya böyle bir araştırmayı masaya getiriyorduk. Ama tabii ki bizim alanda bir sabah kalkıp “Bugün şöyle bir şey araştırayım” diyemiyorsunuz. Araştırmayı bu şekilde tanımlayamıyorsunuz. Bir neden olması gerekiyor. Bu bazen desteğe ihtiyaç duyan bir derneğin talebine yanıt vermek şeklinde olabiliyor. Bazen *Urban Age* gibi 2009 yılında İstanbul’da yapılan toplantılar vesilesiyle davet alıyorsunuz veya Tasarım Atölyesi Kadıköy gibi birtakım yapıların açık çağrıları oluyor. Biz o çağrıları, bu tür araştırmaları yapmak için bir platform olarak kullanıyoruz. Bu şekilde geliştirdiğimiz beş projeden bahsedebilirim. Bunların da ağırlıklı olarak kent formu ve kentsel konut üzerine yoğunlaştığını söyleyebiliriz.

Kırsal konutla ilgili de Zonguldak İl Özel İdaresi’nin, o dönemin valisi tarafından Zonguldak köylerindeki agresif ve niteliksiz yapılaşmaya bir çözüm üretilmesiyle ilgili bir talebi olmuştu. Tabii aslında beklenen şey yeni tip projeler üretilmesi, onların çözülmesi ve kataloglanması. Bu konu masamıza getirildiği zaman, “Tip projeye çözülebilseydi şimdiye kadar sorun çözülmüştü” diyerek, yanıtın tip projede, ideal bir prototip veya birkaç prototip üretilmesinde olmadığını ifade ettik. “Daha sistematik bir şekilde, analitik bir yaklaşımla, farklı bir stratejiyle bu konuya yaklaşılabiliyor muyuz? Bunu bir araştırma projesi olarak ele alabilir miyiz?” şeklinde sorularımızı dile getirdik. Bu şekilde konuya yaklaşıyor olmamız kabul gördü. Bizim üniversiteden Dr. Savaş Ekinci’yi de danışman olarak ekibimize davet ettik. Saha incelemeleri, analizlerin ve geliştirilen stratejiler üzerinden ucu açık bir sistem önerdik. Permütasyon, kombinasyon mantığı ile tanımlayabileceğimiz bir sistemle, bölgenin karakterine uygun, bağlamın özelliklerine kolaylıkla adapte edilebilen ve kullanıcı tarafından da farklı şekillerde konfigürasyonların üretilebileceği, hem planlama anlamında hem eğime, vaziyet planına entegrasyon anlamında hem de malzeme seçimleri bağlamında çeşitlenebilen bir önermemiz oldu. Bizim açımızdan da yararlı bir çalışma oldu: “Kentsel konut dışında, kırsal

çevrede bu tür bir probleme nasıl yaklaşılr?”a dair bir yanıt aradık. Bir egzersiz alanıydı ve çok verimli bir süreçti. Beğenilmedi o başka. Uygulanmaya geçmedi. İdareler geleneksel kodlarla, motifsel kodlarla ilgili noktalara yoğunlaştınca bizim mimari dilimiz biraz brütal kalabiliyor.

İB: Çok sade kalıyor.

AÖ: 2023 depremi sonrası uğraştığınız prefabrikasyonla konut ilişkisi meselesi² de gene böyle bir araştırma projesi olarak değerlendirilebilir mi?

İB: Evet, o da gönüllü bir çalışma. Öncesinde zaten merak ettiğimiz, üzerinde yoğun şekilde çalıştığımız toplu konutla ve üretimiyle ilişkili bir çalışma. Bu alanda üretimi mümkün olduğu kadar prekast bileşenlerle gerçekleştirmek üzerine yoğunlaştık. İnşai anlamda çok hız kazandırabilen ve yapım kalitesini çok arttıran son derece rasyonel bir şey. Zaten ekonomik olarak gelişmiş pek çok coğrafyada uzun zamandır üretim bu şekilde yapılıyor. Dolayısıyla bizim düşüncemiz de “Türkiye’de ciddi bir prefabrikasyon altyapısı varken, neden toplu konut üretimi ve bu altyapı birbirine entegre olmasın?” şeklindeydi. Bir süredir üzerine kafa yordığımız konulardan bir tanesiydi. Bununla

İlgili daha önceleri girişimlerimiz oldu, çalıştık ama tabii ki karar verici tarafından son kertede karar veriliyor. Bir şekilde konut alanında yol alamadık. Ancak yaşanan bu son büyük deprem sonrası ortaya çıkan manzara karşısında bir grup meslektaşımızla³ birlikte bir çalışma yürüttük. Geldiğimiz nokta aslında toplu konut üretiminin artık endüstrileşmesi, yani endüstriyel bir şekilde üretilmesi mümkün olan en üst düzeyde hem kalite hem hız açısından yeniden örgütlenmesi oldu. Tabii geçici barınma çözümlerinden söz etmiyorum. Kalıcı olanın nasıl üretilmesi gerektiği üzerine bir düşünceyle ortaya çıkan bir çalışmaydı. Yapının bütün bileşenlerinin ön üretimli olması üzerinden geliştirilen bir çalışma aslında. Belirli büyüklükteki bir alan üzerinde somut bir öneri hazırlandı. Bileşenlerinin nasıl örgütlenebileceğiyle ilgili deneme yaptık bir anlamda. Konunun Türkiye'deki muhatabının kim olduğu ve fizibilitesinin nasıl olduğuyla ilgili çok ciddi bilgi edinme şansımız oldu. Çok verimli bir süreçti. Şu an için hemen hayata geçirebildiğimiz bir model değil. Ancak şöyle düşünüyorum: O noktaya gelmemiz çok da uzun sürmeyecek. Bu tür modellerin kullanılmadan bu üretimin sürdürülmesi çok da mümkün görünmüyor.

Resim 6. Zonguldak kırsal konut projesi.

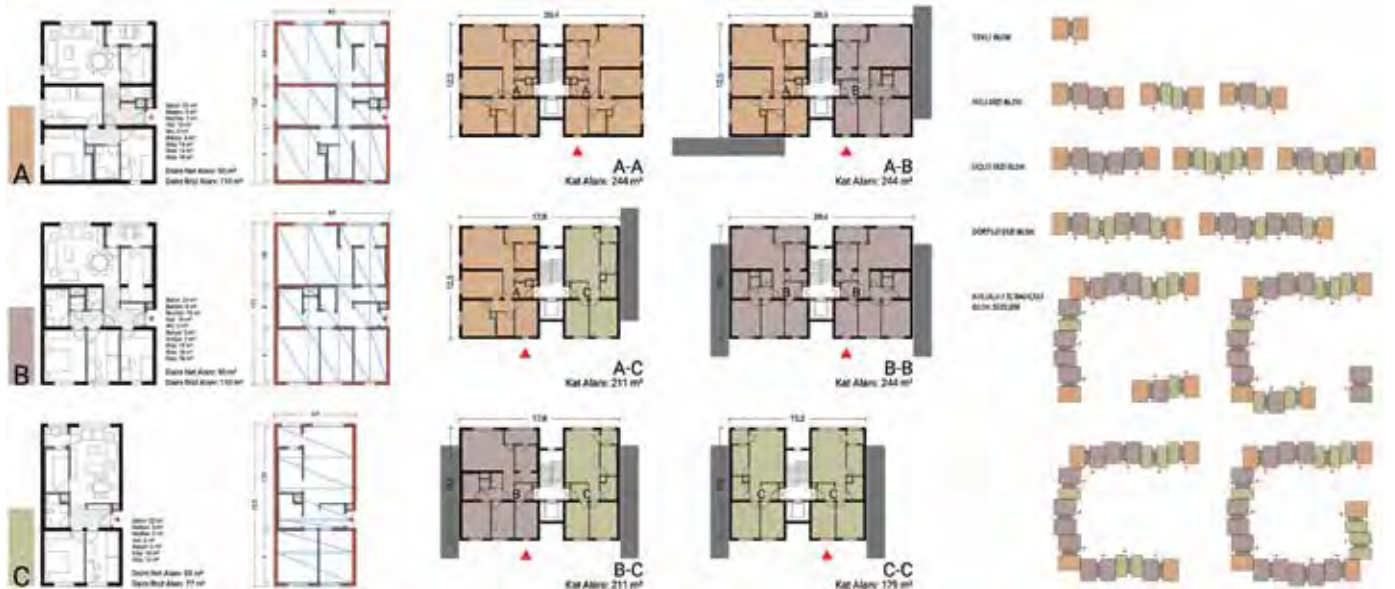
ÖB: Burada tabii ki asıl sorun; -acı olan- aslında 100 yıl önce kıta Avrupasında konut üretiminde paradigmayı değiştiren ön üretimli sistemleri, konut yapımının endüstrileşmesini bugün konuşuyor olmamız. Üzücü. 100 yıl önceki bir şeyden bahsediyoruz. Bugün hâlâ konut üretiminde teknoloji üretimin dışında neden bırakılır? Daha üzücü olanı, zamanında bu yöntemin kullanıldığı üretimlerin bu coğrafyada da yapılmış olması. Denenmemiş bir şey değil. Fakat gelin görün ki 21. yüzyılda yapı üretiminde, özellikle de konut stoku üretiminde regüle edilmemiş, denetlenmesi zor, izi sürülemeyen, taşeronlaşmaya dayalı, geride kalifiye iş gücü bırakmayan, ürünün sorumluluğunu kimsenin almadığı, ürünlerdeki problemlerin tüketici tarafından hesabının sorulmadığı, müteahhitlik sistemiyle siyasetin garip bir şekilde iç içe geçtiği, yapımda endüstrileşmeye-teknolojiye karşı açık bir direncin çok net gözlemlendiği garip bir sistemin içerisindeyiz. Deprem bunun sonuçlarını sert bir şekilde hepimizin yüzüne vurdu. Lakin deprem sonrası tartışmalarda bir şekilde bu katman çok irdelenmedi. Yeni şehirlerin planlanmasına odaklanıldı, yönetmeliklere odaklanıldı. Deprem sonrasında konuştuğumuz, fikir alışverişinde bulunduğumuz bir grup meslektaşımızla birlikte tartışırken sorunun önemli bir parçasının, bilinçli bir şekilde yapımın endüstrileşmekten ve teknolojiyle buluşturmaktan kaçınılması olduğu konusuna odaklandık.

Örneğin bugün bir cep telefonu, bir araba alırken veyahut herhangi bir ürünü almadan önce etraflıca araştırıyoruz, markasına bakıyoruz, garanti koşullarını değerlendiriyoruz,

özelliklerini inceliyoruz. Ama bir deprem ülkesinde yaşamamıza rağmen, yaşamımızı emanet ettiğimiz ürüne ait, hem de en büyük birikimimizi ayırdığımız -kira olarak veya mülk konumunda satın alırken en büyük bedeli ödediğimiz- ürünün kalitesi, niteliği hakkında bu türden bir bilgimiz olamıyor. Yenisi de yıkılabiliyor. Yıkılmasa da ağır hasar alabiliyor. Hiçbir şey olmasa elektrik tesisatındaki, sıhhi tesisatındaki, yalıtımındaki, yapı fiziğiyle ilgili noksanlıklarındaki problemlerinden ötürü yeni aldığımız bir üründe dahi bir sürü sorunla karşılaşabiliyorsunuz. Ürünün sorumluluğunu alacak muhatap dahi bulmak zor. Bu anlaşılır bir şey değil. Çok masumca bir şey olduğunu da düşünmüyorum. Ama bir şekilde bunu talep etmemiz gerekiyor. Kullanıcıların talep etmesi gerekiyor. Biz meslek insanlarının da farklı aktörlerle ara kesit oluşturduğumuzda buna yönelik telkinlerimizi güçlü bir şekilde, sadece sözde de kalmayıp, kâğıda aktararak sunması gerektiğini düşünüyoruz. Son deprem ertesindeki tablo da buydu. Tabii ki önerdiğimiz, araştırdığımız ön üretimli sistemler bugünün teknolojisiyle birlikte daha da verimli olan tam otomasyona dayalı çözümleri içeriyor. Kısmi otomatize değil, tam otomasyona dayalı sistemler.

Bir de bu konuyu kapatmadan bir şey daha eklemek isterim. Deprem sonrası kalıcı barınma problemiyle ilgili dile getirilen konut adetleri ve yapım sürelerinin gerçekçi olmadığını biliyorduk. Yıllardır kamunun konut üretim süreçlerine birinci elden tanıklık ettiğimiz için durumun farkındaydık. Finansman sorunu olmadığı dönemlerde dahi devletin yılda azami ne kadar konut üretebileceği istatistiki olarak

Resim 7. Deprem konutu projesi.

Resim 8. Lapseki Hükümet Konağı projesi.

ortadaydı. Gün gibi aşıkardı yıkım sonrasında kalıcı barınma problemini çözmek için bir yılda, iki yılda vaat edilen sayıda konutun yapılamayacağı. Bu yüzden yapım hızı ve yapım kalitesi açısından ve bölgedeki barınma krizini çözebilmek için ön üretimin kaçınılmaz olduğu görüşündeydik. Çalışmanın, rasyonel ve hayata geçirilebilir olmasına rağmen şu aşamada sadece kâğıt üzerinde kaldığını söyleyebilirim. Daha önceki projelerimizde yapı bileşenleriyle ilgili ön üretimli çözümler üzerine de çalışmıştık. Genellikle veto edilmişlerdi. Bir şekilde bu inşaat düzeni -amiyane tabirle merdiven altı, vasıfsız işgücüne dayalı, sorumluluğu kimsenin üstlenmediği, izi sürülemeyen yerinde üretime dayalı düzen- sahipleniliyor, bunu söyleyebilirim.

İB: Bir de öyle bir dünya var. Sonuçta bizim üretimimizin gövde olarak ortaya çıkacağı dünyanın içinde ayrı bir gerçeklik dünyası da var. Bizim proje olarak, tasarım olarak önerdiğimiz her şey o dünyanın içinden geçerek maddeleşiyor. Orada bambaşka parametreler var. Bunu da dışarıdan, bitmiş ürüne bakan birine anlatmak çok zor tabii. 58 tane cendereden geçiyor. Herkesin vardır yapısıyla ilgili ilginç hikâyesi. Hele ki kamudaki hikâyeler daha enteresan.

AÖ: Şimdi yine yarışmayla elde edilmiş başka bir ödüllü projeye getireceğim konuyu: Lapseki Hükümet Konağı binanız. O yapı, mimari proje yarışmalarında belediye binalarının biraz tektipleşmeye başladığı dönemde elde edilen, adeta ana akımın tersine giden bir

proje. Bu yaklaşım nasıl ortaya çıktı? Süreç nasıl işledi?

ÖB: Genellikle İlke ile projelerde pek çok tasarım kararını alanda veririz. Yani ana pozisyonumuz sahada, alanda dolaşırken, alanın çevresinde tanımlanır. O yüzden yeri görme meselesi bizim için çok belirleyici. Büyük ölçekli yarışmalarda dahi bu şekilde. Ana çizgiler, istikametler veya fikirler yerinde çıkıyor, orada tartışarak oluşuyor. Lapseki'ye birlikte gidemedik. Ben başka bir vesileyle gitmiştim. Lapseki'yi görünce işte sözünü ettiğin ana akım yaklaşımların hiçbirisinin oraya uygun olmadığını anlayıp ofise gelince İlke'ye "Burası küçük, 10 bin nüfuslu bir kıyı yerleşmesi. Başka türlü yaklaşmak gerekiyor" dediğimi hatırlıyorum. Ancak bahsettiğim bu başka türlü bir yaklaşımda kamu yapısı tipolojisiyle ilgili beklentilerle çok ters düşerek yarışma sürecinde projenin bir anda altı boşalabilir şeklinde de devam etmiştim. Gülümseyip "Hadi oradan, böyle de kamu yapısı mı olur da?" denebilir. Ama "Ne dersin? Bu şekilde deneyelim mi?" türünden bir diyalogumuz oldu.

AÖ: Bir risk aldınız yani orada.

ÖB: Evet. Bir anlamda. Hatta jüri üyelerinden iki meslektaşımız kolokyumda aramızdaki sohbette bizimle "İlk baktığımızda Almanya banliyösünde toplu konut gibi" şeklinde yorum yaptıklarını paylaşmıştı. Bizim de hoşumuza gitti. Gerçekten tam da öyle algılsın, bina büyük harflerle, koyu tonlarda konuşmasın istiyorduk. Örneğin ayrı idareci girişi olmasının, herkesin ortak kullandığı bir girişi olsun. Kıyı ile yerleşme arasında çok rahatlıkla herkesin kullanımına açık bir meydanı olsun şeklinde bir yaklaşımımız vardı. O yüzden bu "sıradan" olma meselesini bir bayağılık veya hor görülecek bir şey gibi değil de o sıradanlığın içerisinden bir zarafet ve duyarlılık aslında nasıl üretilebilir? Onun üzerine kurduk. Genel olarak yapıyla ilgili yazılarda da ifade ettiğimiz gibi bölgedeki parsel büyüklükleri ve o parseller üzerinde üretilen yapıların genel ölçülerini baz alarak, yani yapının farklı perspektiflerde bu kütlelerin sanki üst üste, yan yana geldiği

Resim 9. Lapseki Hükümet Konağı ve Çevresi Mimari Proje Yarışması'ndan bir görsel.

bir yığın gibi algılanması prensibiyle yapıyı tanımladık. Genel anlamda yarışma öncesi var-sayımlarımızın büyük bir oranda karşılığını bulduğunu ifade edebiliriz. Bulmayanlar da var. Ama bizim açımızdan iyi bir deneme oldu. Birinci olunca tabii o deneme uygulanma şansı buluyor. Uygulama aşaması, zorluklarla geçti. Ama en azından bir fikri yapıya dönüştürmeyi becermiş olduk.

AÖ: Uygulama süreçlerinde fiilen başında olma konusundaki tutumunuz nedir? Nasıl yürüyor, nasıl denetliyorsunuz?

İB: Biz yarışmayla elde edilmiş bir proje olduğu zaman zaten her daim uygulama sürecinde bir pozisyon almak istiyoruz. Fakat sonuçta bu konu işveren pozisyonundaki idareyle alakalı. Ve ne yazık ki Lapseki'deki idare öyle bir pozisyon tanımlamadı. Fakat öyle bir pozisyon açmamış olmalarına rağmen bir şekilde kendi aramızda konuştuk. Kritik olarak yapının ortaya çıkmasıyla ilgili takvimsel anlamda temas edilmesi gereken bazı noktalar vardı. Yani o anlamda bir şekilde biz kendimiz o süreci finanse ederek o noktalarda yapıları gidip yerinde gözlemleyip basit koordinasyon toplantıları yapıp elimizden geldiği kadar yönlendirmeye çalıştık.

ÖB: Kamu idarelerinde şöyle bir durum var: İdarenin kendi bünyesinde müdürlükleri veya daire başkanlıkları oluyor. "Bizim personelimiz zaten yapımı denetleyecek" diyerek, müellife o pozisyonu tanımlamıyorlar. Bunu tanımlayan bilinçli idareler de var. Alan Kadıköy örneğinde mesela Kadıköy Belediyesi sürecin başından itibaren yapımda da müellifin sürecin içerisinde muhakkak olmasıyla ilgili görüşünü ifade etmişti. Ama çok az kamu kurumunda böyle bir tavırla karşılaşıyoruz. Merkezi veya yerel, genelde biz iyi ilişkiler kurarak sürecin içerisinde projenin darbe almamasını sağlamaya gayret ediyoruz. Yapım sürecinde özel sektördeki gibi bir şansımız olmuyor. Özel sektöre yapılan çalışmalarda uygulama aşamasında bu pozisyonu daha rahat buluyorsunuz.

İB: Kamu ilginç bir şekilde bu sürece bir finansman ayırmıyor. Neden bilmiyorum. Niye böyle bir tutum var?

ÖB: Hem finansmanı ayırmıyor, hem de o kadar yoğun bir şekilde sürecin içerisinde aktif olmanızı istemiyor.

İB: Zaten finansmanı ayırmama durumu bilinçli. Sizi sürecin içinde istemiyor. Aslında orada da kafalar karışık; binayı istiyorsun, tasarımı istiyorsun. Ama tasarımı, yapımda bir şekilde

sıkıntı çekmeden uygulamaya geçirmeni sağlayacak olan aktörü orada istemiyorsun.

ÖB: Orada şunu da belirtmek lazım: Genellikle projeyi çalışmaya başladığınız idarecilerle, yapım aşamasındaki idareciler hiçbir zaman aynı olamıyor. İnanılmaz bir sirkülasyon var. Ve garip bir şekilde yeni gelen bir öncekinin işinin iyi olmaması ile ilgili neredeyse çaba gösteriyor. Bizim genel tecrübemiz bu şekilde oldu. Yani tasarım sürecinde bir kamu idarecisinin üretilecek yapıda tasarım talep ettiği durumlarda, yapım aşamasında aynı idareci hiç olamadı. Başladığımız kişilerle bitiremedik işlerimizi. Belki başladığımız kişiyle o süreç devam ediyor olsaydı, bizler yapımda da daha çok söz sahibi olabilirdik, pozisyonumuz olabilirdi ama olamadı.

İB: Bir projenin başlangıç noktasıyla inşaatın bitiş noktası arası ortalama üç yıl. İyi bir sürede biten üç yılda bitiyor, biraz uzatmalı gidenler dört yıl gibi bir sürede bitiyor. Ortalama süre kamuda yaklaşık böyle, toplu konut olsa da böyle, tekil bina olsa da böyle. Lapseki'yi düşünüyorum, Alan Kadıköy'ü düşünüyorum, süreler hep bu şekilde. Yani bizim tasarıma başlamamızla, onun projesi, sonradan inşaatı falan 3-4 sene sürüyor. Biz daha hiçbir projemizde başladığımız yöneticiyle bitiremedik.

ÖB: Tabii, ara kadrolar da değişiyor bu süreçte. Sadece yönetici değişmiyor.

İB: Sizin temas ettiğiniz herkes değişiyor. Dolayısıyla sizi tanımayan, ne yatırımı olduğunu bilmeyen, olayın oraya nasıl geldiği, nasıl biteceği gibi konularla ilgili herhangi bir bilgi sahibi olmayan kişiler gelebiliyor. Böyle bir

Resim 10. İlke Barka ve Özgür Bingöl.

Resim 11-12-13. Alan Kadıköy'den görünüm.

durum oluşunca bu sefer ekstradan tekrar bir enerji harcamak gerekiyor.

ÖB: Bazen de başaramıyorsunuz. O enerjiyi verseniz de olmuyor. Bazen de bu tür süreçlerde projenin az darbe almasını sağlayan; kurumun içerisinde yapım sürecini kamu adına denetleyen ve o yapıda tasarımda elde edilmek istenen artılara inanmış meslektaşlarımız oluyor. Uzman meslektaşlarımız oluyor. O yüzden yöneticilerle, karar vericilerle ilişki kadar daha yoğun mesaiye bulunduğunuz, idarede çalışan meslektaşlarınızla ilişkilerinizin çok sağlıklı olması gerekiyor. Ancak birlikte olabiliyor. Tek başınıza maalesef bir yere kadar ilerlenebiliyor. Yani mimarın eforuyla, çabasıyla bir yere kadar. İdaredaki aktörlerin de, meslektaşların da sahiplenmesi gerekiyor projeyi. Lapseki olsun, bazı konut uygulamaları olsun; biraz da oradaki idarede görev yapan meslektaşlarımız yapıların deforme olmaması için çaba sarf ettiler.

AÖ: Alan Kadıköy'e tekrar bir detaylı baktığımızda, genellikle kültür yapılarının standartlaşmış plan şemaları oluyor. Sizin o binaya yaklaşımınız nasıl oldu? Önce tasarım aşamasında?

ÖB: Yapı ile ilgili yazdığımız metinde referans verdiğimiz iki nokta var. İlki, yine İlke'nin de benim de daha lisans eğitimimde öğrenciyken temas ettiğimiz Aykut Bey'in -Aykut Köksal'ın- tiyatro, çağdaş tiyatro mekânı, teatral mekân üzerine yazıları. 70'li yılların sonlarına kadar uzanıyor bu metinler. Biz bu metinleri öğrenciliğimizde ve kendi okul projelerimizde "Bu tür kültürel mekânların planlanmasına yönelik alternatif bakış açısı ne olabilir?"in peşinde koşarken okuduk, özümstedik. Acemice de olsa o dönemlerdeki projelerde hayata geçirmeye çalıştık.

İkincisi ise 2004 veya 2005 yılıydı, Mies van der Rohe Vakfı'nın düzenlediği bir atölye çalışması için Barselona'ya gitmiştim. Barselona Limanı'nda tiyatro topluluğu La Fura dels Baus'un bir oyununa katılma şansım oldu. Performanslarını izleme ve bir parçası olma imkânı oldu. La Fura dels Baus o dönem bir kuru yük gemisini dönüştürerek yüzen bir tiyatroya çevirmişti. Geminin adı Naumon'du. Barselona Limanı'nda demirli Naumon'da gerçekleşen La Fura dels Baus'un performansı benim için unutulmazdı. Aykut Bey'in metinlerinden sonra bu sefer de gövdesel olarak, deneyime bağlı olarak teatral mekânın sınırlarının ne kadar özgürleşebileceği veya genişleyebileceği-

ne dair, olumlu anlamda sarsıcı bir deneyim edinmiştim. Gösteri esnasında bir an “Aman Allah’ım her taraftan geliyorlar” dediğimi hatırlıyorum. Yukarıdan geliyorlar, arkadan çıkıyorlar, aramıza giriyorlar. Hatta bir ara “Sabah uçağım var. Bir darbe almadan sağlıklı bir şekilde uçağa binebilecek miyim?” diye düşündüğümü de hatırlıyorum.

Kadıköy Belediyesi bir kültür yapısı yapmak istediğini belirterek bizimle ilişki kurduğunda, önce şöyle bir önerimiz oldu. Bu konu ideal bir yarışma konusu dedik. Hemen “Projesini biz yaparız” demedik. “İyi bir şartname için ön çalışma yapıyor olalım. Dolayısıyla böyle bir çalışma yaptığımız için yarışmaya zaten girmeyeceğiz. Ama bu çalışma ile siz burada, bu kültür yapısının programını ve mekânsal özelliklerini daha iyi tanımlarsınız, başarılı sonuç elde edersiniz” şeklinde konuştuk. Altı ay kadar da bu şekilde çalıştık. Ancak bu süreçte İdare’nin daha önce açtığı bir yarışmadaki süreci verimli bulmamasından ötürü yarışma önerisi kabul görmedi.

O esnada da biz bölgede pek çok tiyatro yapısı ve belediyenin de yine diğer kültür yapılarındaki salonların özelliklerini tartışarak alternatif bir salon yapılması gerektiğini, aksi takdirde konvansiyonel bir salonu bir daha üretmenin yatırımdan bekledikleri kullanım ve mekânsal verimliliği sağlamayacağını dile getirdik. İşte bu noktada tecrübelerimizi de anlatarak şu anki binayı tarif ettik. Lakin mimarlar olarak okuduklarımız ve tecrübelerimiz üzerinden fikirlerimiz vardı, ancak bir de işin esas sahipleri vardı: Tiyatrocular, metin yazarları, sahne teknisyenleri, amirleri. Tasarımın erken aşamasında belediyeye Kadıköy’de yaşayan ve üreten bu grupta yer alan kişilerle birlikte toplantı yapma isteğimizi ilettik. Ve toplantılar kalabalıklaşmaya başladı. Bazen çizimler, bazen maketler üzerinden mekânlar, mekânların alt yapısı, boyutları, yapının nasıl işletileceği gibi konularla ilgili -ince eleyip sık dokuduğumuz- bir tasarım süreci oldu.

İB: Onlar kendi aralarında, derneklerle, kültür gruplarıyla bizim olmadığımız toplantılar da yaptı. Çünkü bir süre sessizlik de oldu. Tasarımı belli bir noktaya getirdik.

ÖB: Tam onu anlatacaktım. Ülkede benzeri çok olmayan bir yapı tanımlandı. Altyapısal özelliklerini de düşününce bir ilçe belediyesi için oldukça yüklü bir yatırım yapılacaktı. O noktada yetkililer doğal olarak “Bu yatırımı yapalım, ihaleye yönelik dokümantasyon süre-

cine başlayalım” kararından önce emin olmak istediler. Yurtdışında benzer binaları ziyaret edip yerinde görerek araştırmak istediler. Avrupa’da birkaç ülkede çok sayıda *black box*’ı yerinde incelediler. Bu tür hacim sahne, *black box* ya da deneysel salon olarak tanımlayabileceğimiz yapıları değerlendirdiler. Seyahat dönüşünde, “Tamam, projelendirme sürecine başlayabiliriz” dediler. Süreç bu şekilde devam etti.

Sürecin içerisinde uygulamada da söz sahibi olabildiğimiz için büyük oranda, proje çok fazla darbe almadan hayata geçirilebildi. Her zaman başımıza geldiği gibi idareci değişikliğinden nasibimizi aldık. İdarecilerin tamamı değişti, seçim ertesinde bambaşka bir ekip geldi. Yapıyı biraz zorlanarak da olsa büyük darbe almadan tamamlama imkânını bulduk.

Kullanım ve işletme aşaması çok önemliydi. İyi bir kadro oluşturuldu. Danışman olarak, önemli bir isim Metin Deniz’e başvuruldu. Metin Bey, Beklan Algan ile birlikte Tepebaşı Deneme Sahnesi’nin önemli isimlerinden biri olarak, böyle bir yapıyı belki de en iyi anlayabilecek isimdi. Sonraki süreçte ise artık yapının sanatçılar, tiyatrocular ve şehrin kültürel etkinliklerinde aktif rol oynayan kentliler tarafından sahiplenilip sahiplenilmeyeceği meselesi vardı. Çok yoğun bir şekilde yapının sahiplenilmesi, yapının kentin kültürel yaşamına etkin bir şekilde eklenmesi bizi mutlu etti.

Ardından bizim için çok can alıcı nokta, yapıda önerdiğimiz birtakım pek çok meslektaşımıza ters gelecek mekânsal düzenlemelerin tiyatrocular, yönetmenler ve metin yazarları tarafından kullanılıp kullanılmayacağıydı. Bunun yanıtlarını da kısa süre içerisinde alma şansımız oldu. Örneğin Mehmet Baydur retrospektifinde yukarıdaki balkon katından bir merdivenle oyunun iki ayrı katta oynanması ile senaryolarımızdan bir tanesi olan, oyunun farklı kotlara yayılabilmesi durumunu birinci elden gözlemlemiş olduk. Ayrıca bu tür yapılarda çok görmediğimiz salonun etrafını çepeçevre dönen bir sanatçı dolaşım hattı önerimiz vardı. Yani depolama ve sanatçı dolaşım hattı ile sarılı bir salon tanımlamıştık. Nitekim bu alanın gereksiz olabileceği ve salonun boyutunu olumsuz yönde etkilediği yönünde bir değerlendirme rahatlıkla yapılabilirdi. Oysa ki hedefimiz salonda 360 derece esneklik sağlamak ve sanatçının salona erişimini, oyuna farklı yönlerden girmesini mümkün kılmaktı. Kayıp Adımlar isimli tiyatro oyununda da yapının bu

özelliği, salonun bu özelliği kullanılarak oyun gerçekleştiriliyor. O tür bir sarmal mekân, yani bir anlamda *backstage*'in, kulisin, salonu sardığı bir düzen olmasa o oyunu sergilemek pek mümkün olamazdı. Dolayısıyla salon için ikinci mekânsal önermemiz de Kayıp Adımlar oyunuyla test edilmiş oldu. Bu açıdan da çok mutlu olduk.

Salonun akustik performansından sanatçıların memnun olması önemli bir diğer nokta. Konser için gelenler de -gerek caz konseri olsun gerek elektronik müzik konseri olsun- çok memnunar. Şu an için yapıda proje sürecinde öngörülen şekilde çalışmayan yer, zemin kattaki çok amaçlı salon. Yoğun şekilde farklı amatör etkinlikler için kullanılması, belediye tarafından farklı gruplara tahsis edilmesi projeksiyonuyla tasarlanan çok amaçlı salon, ilginç bir şekilde bir galeri mekânına çevrildi. Yapının tasarımcıları olarak o mekânın da, eski yönetimle en başında konuştuğumuz ve projelendirildiği hali ile kullanılmasını isteriz. Keza o salonda da çok ciddi anlamda altyapısal donanım var. O donanım şu an pasif duruyor. Tavanların içindeki perdeler, projeksiyonlar, ses sistemleri, ışık sistemleri, akustik açıdan performansı yüksek, hareketli katlanır paneller, karartma için veya çevresel ilişki kurulacak şekilde tesis edilmiş perde sistemleri mevcut. İsterdik ki mekân galeri yerine, tasarımına uygun, donanımına uygun şekilde kullanılabilir olsun. Genel olarak benim söyleyeceklerim bunlar. Daha çok planlama süreciyle ilgili. Bir de yapısal anlamda birtakım kararlar var. O konuda da İlke bir şeyler söyleyecektir.

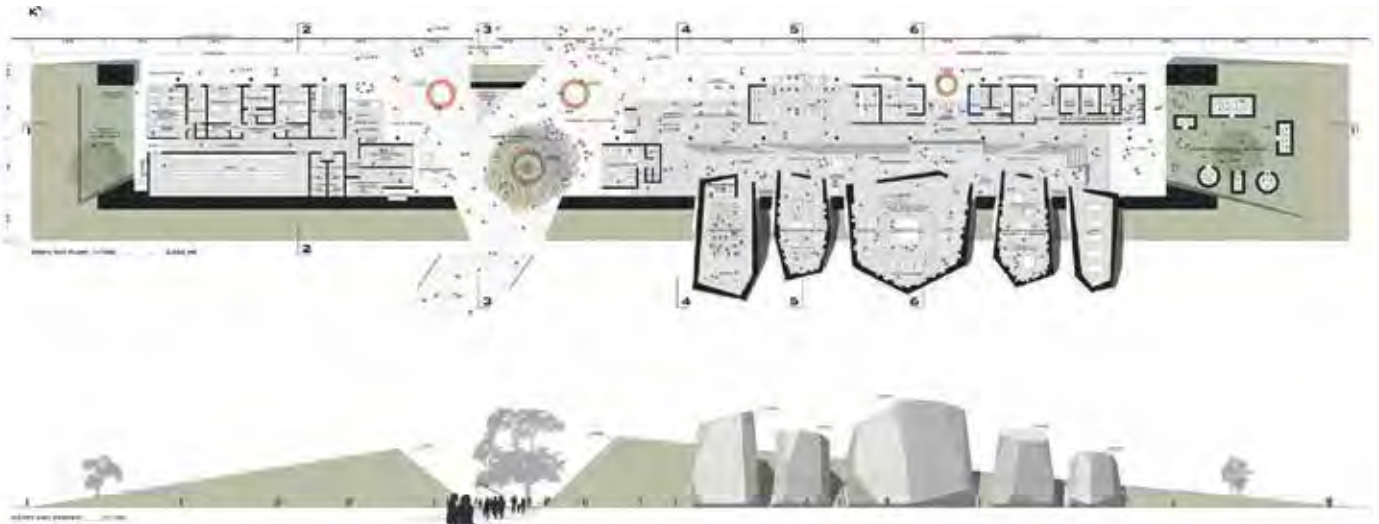
AÖ: Bu planlamayı, bu esnekliği nasıl bir yapısal düzenlemeyle elde ettiniz?

İB: Aslında planlamadaki ana karar salonu pozisyonlandırılmasıydı. Daha sonrasında

da ana salonun altında ikinci bir salonun da yapılması kararı. Salonun kendi yapısı zaten geniş açıklık geçmek üzere, yaklaşık 25x25 metrelik bir açıklık var. Onun altına yerleştirilen salon da, mümkün mertebe kendi içinde yapılacak, bir dolu etkinliğe ev sahipliği yapabilir. Çeşitli büyüklüklerde hücrelere bölünebilir. Çeşitli kombinler yapılabilir. Hatta gerektiğinde binadan da yalıtılarak ayrılabilir. Yani fuayedeki panellerini de kapattığınız zaman, bu sefer yapının geri kalanından da soyutlanma imkânı olan bir şekilde ele alınması söz konusuydu. Böyle olunca o esnekliği biraz da strüktürü zorlayarak aşağıda normalde binada yaklaşık 8x8, 10x8, 20x8 gibi bir karolaja dayalı bir taşıyıcı sistem altyapısı var. Orada strüktürü bir miktar zorlayarak, bir sırayı kaldırıp 8 m ve 16 m olmak üzere iki farklı açıklıkta yaparak, bir şekilde büyük mekân kurgusunun da yapılabilmesini sağladık. Alt salondaki farklı mekânlar elde edebilme imkânını arttırdı tabii. 16 m açıklıklı mekânda ciddi büyüklükte tek bir mekân elde edebilme şansı oldu. Dolayısıyla oradaki mekânsal çeşitlenme sadece 8x8 metreye dayalı hücreler olmaktan çıkmış oldu.

Ve yükseklik de uygun olduğu için, mekânın rahat kullanımına izin verecek bir yükseklik olduğu için, son derece elverişli, kendi cephesi de olabilen bir salon zemin katta tanımlandı. Bu salonun bence, yani aşağıdaki bu bölünebilir esnek salonun, en büyük avantajlarından bir tanesi de düzayak olması. Yani binaya girdiğiniz anda doğrudan erişebiliyorsunuz, inmiyorsunuz, çıkmıyorsunuz. Hatta oradan sonra da dış mekâna açılma imkânı var. Şu an aktif olarak kullanılmadığı için farklı kullanım senaryolarının hiçbirini mekânsal olarak maalesef deneyimleyemiyoruz. Muhtemelen bu sergi

Resim 14.
Bornova Belediyesi
Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi
Merkezi Mimari Proje
Yarışması'ndan bir görsel.

konusu, galeri olarak kullanılması konusu bir süre sonra tahmin ediyorum rafa kaldırılır. Ertesinde dışarıyla da ilişki, doğrudan bağlantı kurabilme kapasitesi de kullanılır diye düşünüyorum. O zaman alt kat, tam potansiyeline ulaşabilir.

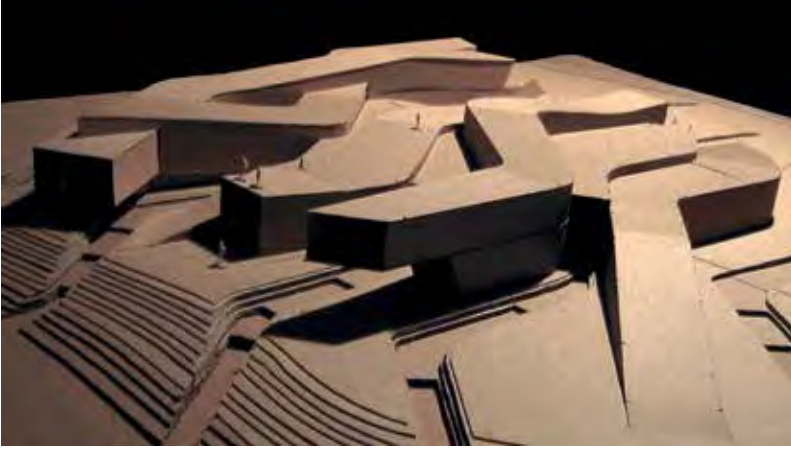
ÖB: Planlama aşamasının en başından itibaren yetkililerle birlikte şu konuda hemfikir olduk: Yapının dışı, zamanın etkilerine karşı dayanıklı olmalıydı. Yapının içi de zamanla birlikte değişen taleplerin neredeyse tamamına yanıt verebilmeliydi. Dolayısıyla yapının malzeme ve detay prensipleri ona göre üretildi. Örneğin, bu kadar küçük bir yapıda çoğu zaman anlaşılması zor olabilir ama, yapının giriş bölümündeki kolonad tamamıyla fabrika ortamında üretilmiş, ön üretimli elemanlardan oluşuyor. Yani o kolonadın düşey taşıyıcı özellikteki kolonları ön üretimli. Bütün basamaklar ön üretimli. Kolonadın üst düzlemi de preslab dediğimiz yine ön üretimli panellerden oluşmakta. Yani yapının natürel brüt beton olarak gördüğünüz önündeki hacim tamamıyla ön üretimli elemanlardan oluşuyor. Bu nokta da, yapı kabuğuyla ilgili malzeme, detay ve strüktürel kararlarla, tektonik kısmı ile ilgili denediğimiz şeylerden birisiydi.

İB: Yani birçok ön üretimli, birbirinden farklı tipte eleman var binanın dışarıdan algılanan bölümünde. Muhtemelen birçoğu da, tek bir yapıda ilk defa yapılmış olabilir. Yani bu kadar birbirinden farklı bir eleman gremelerini biz de bir yapımızda ilk defa bir araya getirdik.

Bir de dışarıdan baktığınız zaman bizim için önemli olan kıstaslardan bir tanesi bunların hepsinin aynı dili konuşabilmesiydi. Bir tanesinin yerinde yapılması, öbürünün prekast gelmesi, diğerinin başka bir şeyden gelip onunmuş gibi gözükmesi değil hepsinin gerçekten brüt olarak gözükebilmesi. Ama bu arada da yapısal olarak sistemin içine girmesi gerekenleri de o şekilde yapmak. Yapı kabuğunda birtakım -ısı köprüsü anlamında- taviz verilemeyecek yerlerde gerçekten onların da tavizlerini vermeden sistemi çözmeye çalışmak. İşte bunlar bazen cephede düz paneller haline geldi. Bazen hatırı sayılı ağırlıkta nervür döşeme şeklinde cephe panelleri haline geldi. Bir yerde de, bizim bu giriş kolonadı dediğimiz yerde de bunlar artık yapısal eleman haline geldiler. Yapısal eleman olarak, bunu yapının taşıyıcı sisteminin içine entegre

Resim 15. Ünalán Kültür ve Sanat Merkezi projesi.

Resim 16. Busan Nehri'nin hikâyesini anlatan bir ekoloji merkezi projesi.

etme işi de bizim için son derece inovatif bir deneme oldu aslında.

ÖB: Bir de vaziyet planıyla ilgili bir iki nokta var. Tabii ki yapılara yerinde bakınca, yapıların üzerinde bulunduğu bağlamın mülkiyetle, kadastral durumla, o parseller üzerindeki söz sahibi başka aktörlerin inisiyatifleriyle ve imar planıyla ilgili konularını anlamak çok kolay olmuyor.

AÖ: Evet, biz sonuç ürünü görüyoruz o sırada.

ÖB: “Bu bina niye böyle duruyor? Arkadaki parkla binanın dili niye aynı değil?” türünden konular gündeme geliyor. Onunla ilgili de belki kısa bir açıklamayı burada yapma şansımız olabilir. Bu tasarım ve projelendirme sürecinde, yapının yanındaki parkın toprak üzerindeki kararları ile ilgili inisiyatif Kadıköy Belediyesi’nde idi. Fakat imar planında altında kapalı otopark tanımlandığı için bu konuda da inisiyatif Büyükşehir Belediyesi’nde idi. Dolayısıyla tasarım sürecinde parkı yapıyla birlikte ele almayı ve tasarlamayı önerdik. Ancak dönemin yöneticileri, park ile ilgili söz sahibi iki ayrı ve farklı partiden kurum olması nedeniyle bu konunun ilerleyen süreçte değerlendirilmesinin yerinde olacağı yönünde bir görüş bildirdiler. Temelde dönemin Büyükşehir Belediyesi tarafından bir anda kapalı otopark yapılması olasılığını değerlendirerek konuyu ileri bir zamana ötelemeyi tercih etmekteydiler. Dolayısıyla yapının tasarım sürecinde park kısmıyla ilgili bir senaryomuz olamadı. Daha sonra göreve gelen yeni belediye tarafından parkın tasarımı ve yapımı gerçekleştirildi. Yapıyla birlikte gerçekleştirilen bütünleşik bir tasarım keşke yapılabilseydi. Ancak o süreçte Kadıköy Belediyesi’nin çekincelerini de anlayışla karşıladık.

Bir diğer konu ise bu alandaki parsellerin –kapalı yüzme havuzu, park ve Alan Kadıköy’ün yer aldığı parçanın- kamunun kullanı-

mına ayrılması süreci. O bölgede yapılan imar planı değişiklikleri sonucunda kamuya terk edilen alanlar bunlar. Kamu kullanımına ayrılan bu bölgenin her iki tarafında gerçekleştirilen gayrimenkul geliştirme projelerinin yer aldığı parsellerin terkleri esasında. Onların imar değişikliği ile kamuya terk ettiği alanlara komşu kapalı yüzme havuzu yapılıyor, park tanımlanıyor ve Alan Kadıköy projelendiriliyor. Fakat kamuya terki kâğıt üzerinde gerçekleşmiş ve imarı değişmiş olmasına rağmen eski sınırlarında kullanımı devam eden başka bir parsel var ki, -binanın önünde duran, şu an bir otomotiv firması tarafından kullanılan bölge- yapının ana cadde ile ilişki kurmasında, esasında kuramamasında can alıcı bir noktada. Yapının önünde bulunan kısım ileride kamuya terk edilecek. İmar planında tanımlanmış. Ancak şu an bir şey yapmanız söz konusu değil. Hal böyle olunca, tasarımcı olarak siz, ne zaman bu kullanımın sona ereceğini bilemeyeceğiniz için imar planında tanımlı değil, hali hazırdaki duruma göre yol alıyorsunuz. Bütün bu kısıtların içerisindeki en ideal duruma göre vaziyet planı kararını alıp, yapının girişlerini ve çıkışlarını ayarlamaya çalışıyorsunuz. Ancak bütün bu çetrefilli katmanlardan habersiz bir şekilde alana giden birisi yapının konumlandırılması ile ilgili soru işaretleri ile baş başa kalabilir.

AÖ: Okumakta zorlanılıyor.

ÖB: Evet zorlanılıyor. Bunu konuyu yazarak ifade etmek de kolay değil. Çok rahat yazılabilir bir şey değil. Ama bir sohbette değinilebilir bir şey. Bu vesileyle paylaşmış olayım.

AÖ: Sizin yapılarınıza baktığımız zaman projelerin biçimsel açıdan çok çeşitlilik gösterdiğini görüyoruz. Biçim ya da özgünlük meselesi sizin için ne ifade ediyor?

ÖB: Tema veya bağlam bizi yönlendirmedikçe, zorunlu kılmadıkça çok formel davranışları tercih eden bir yapıda değiliz. Rasyonel, bağlama duyarlı ve işlevsel açıdan da oldukça titiz bir konumdan mimarlığa bakıyoruz. Mimarlığı biçime ya da malzemeye endekslemeye çalışıyoruz. Dolayısıyla mekân, kentle ilişkisi bizim için daha ön planda. Ve tabii ki yapım ve kullanım rasyoneli, performansı, yapı fiziği ile ilgili de fire verilmemesi, yapının uzun zaman diliminde iyi bir performans gösterir şekilde yaşamını sürdürmesi önemli. O açıdan çok nadirdir formel anlamda farklı tercihlerde bulunmamız. Örneğin...

AÖ: Son yarışma.

ÖB: Son yarışma, Ünalın'daki Kùltür Odağı⁴ yarışmasında böyle bir tercihimiz oldu. Daha öncesinde İzmir Bornova'daki höyüğe ait bir ziyaretçi merkezinde⁵ bu tür bir tavrımız oldu. Yine 2004-2005'li yıllarda Kore'de bir yarışmaya proje hazırlamıştık. Busan Nehri'nin hikâyesini anlatan bir ekoloji merkezi⁶. Orada da kısa listeye kalmıştık. Nehir metaforu üzerinden yapının planlanmasıyla ilgili biçime yansıyan arayışımız vardı. Bu tür durumlarda biçimsel anlamda farklı eğilimlerimiz oluyor. Biçimle ilgili bir sorunumuz yok. Farklı biçimlerde mekânı organize etmek, tanımlamakla ilgili bir endişe veya zorluk yaşamıyoruz ama biçimsel bir deformasyonun, farklılaşmanın somut bir nedeni olması gerektiğine inanıyoruz. Keyfi olmaması bizim için önemli diyebilirim. Bir de ikimizin de rasyonalliteyle ilgili ayarları birbirine yakın olduğu için, çizgisel dünyada özgür davranabiliyorsunuz ama bunun bir de inşai karşılığı var ve sizin dışınızdaki aktörlerin de becerileri belirleyici oluyor bir yandan. Bu durumu da göz önünde bulunduruyoruz.

AÖ: Şu an tasarım ya da inşa aşamasında olan, bahsetmek istediğiniz bir projeniz varsa ona da değinebiliriz.

ÖB: Şu an için İstanbul'daki itfaiye binaları üzerinde çalışıyoruz.

İB: Evet, bir tanesinin projesi bitmek üzere. Eğer süreç normal işleyişinde ilerlerse ve herhangi bir sorun olmazsa kısa bir zaman aralığında yapım ihalesi yapılır. Belediye ile yeni yapılacak itfaiye binalarını tasarlamak üzere bir ara kesitimiz oldu ve o noktada şimdilik birkaç tane eş zamanlı itfaiye binası üzerinde çalışıyoruz.

ÖB: Büyükşehir Belediyesi yeni yapılacak itfaiye yapılarıyla ilgili davetli bir tasarım çalışması gerçekleştirdi üç yıl kadar önce. Üç ayrı mimari ekip, kurumsal kimliği de dikkate alacak şekilde tasarım stratejileri önerdi. Bizim çalışmamızla devam edilmesi kararına istinaden bu konu üzerinde çalışmaktayız. Yine genel bakış açımızla şekillenen bir tasarım. Kullanıcıların ihtiyaçlarını ve mevcuttaki binalarını gözlemleyerek başladığımız bir süreç. Yakın ve yoğun görüşmelerle de devam eden bir süreç.

Arbil Ötkünç

Çok teşekkür ederim sohbet için.

İlke Barka, Özgür Bingöl

Biz de çok teşekkür ediyoruz. ■

Arbil Ötkünç, Prof. Dr., MSGSÜ, Mimarlık Bölümü

Özgür Bingöl, Prof. Dr., MSGSÜ, Mimarlık Bölümü

İlke Barka, Y. Mimar

Notlar

1. Yeni Üretilcek Kırsal Konutlarda Mekânsal Niteliğin Artırılması: Zonguldak Çalışması, 2018.
2. Deprem Bölgesi İçin Beton Prefabrikasyon Konut Sunum Modeli Öneri.
3. **Proje geliştiren ekipler:** BBMD, T&C Mimarlık, Mekan Atölyesi, CM Mimarlık + Tolga Yağı, Nurbin Paker - Hüseyin Kahvecioğlu.
4. **Katkıda bulunanlar:** Ömer Yılmaz, Kivi Stratejik Planlama; Günkut Barka, Barka Mühendislik; Doç. Dr. Candan Çınar Çıtak, Yıldız Teknik Üniversitesi; Prof. Dr. Mucip Tapan, Van 100. Yıl Üniversitesi; Fatih Değer, Merta Prefabrik; Roman Ivanov, Weckenmann GmbH.
4. <https://bingolbarka.com/portfolios/unalan-kultur-ve-sanat-odagi/>
5. <https://bingolbarka.com/portfolios/bornova-belediyesi-binasi-ve-cevresi-mimari-proje-yarismasi-izmir-2015-mansiyon/>
6. <https://bingolbarka.com/portfolios/busan/>

Rethinking the Architectural Project As a Field of Research
Bingöl Barka Architecture and Consultancy was founded in Istanbul in 2011 by Özgür Bingöl and İlke Barka, who have been continuing their design studies together since 2000.

Architects had begun to work together on architectural and urban design competitions. Later they had developed many designs at different scales. They have many award-winning works on social housing, industrial, cultural, public administrative buildings and on urban renewal. They prefer the method of using the architectural design not only as a practice but also as a field of research. In this way, they aim not only to define a building but also to produce alternative ideas about the case they are working on.

Housing planning is considered in relation with production system and cost, and prefabrication is emphasized. A cultural center design is handled through the meaning of the performing arts, within the historical continuity of the contemporary theatres, focusing on the audience and the actor relations. Or a governmental building is defined through the meaning of public realm and urban form.

Sharing similar values and having similar approaches of rationality and aesthetics in architecture, they maintain a qualified practice where research and learning are at the center.

Mimarlık Eğitiminde Daha Fazla Diyaloğa İhtiyacımız Var...

Söyleşi: **Elif Sena Akan**

Yayına Hazırlayan: **Elif Sena Akan**

Dergimiz eğitim sayfalarını MSGSÜ Mimarlık Bölümünde bir grup öğrenciyle yapılan söyleşiye açıyor. Mimarlık Bölümü, Mimari Tasarım Sorunları Lisansüstü Programında mimarlık eğitimi konusunda doktora çalışmasını sürdüren Elif Sena Akan, çalışma alanına dair bir araştırmayı genişletmek amacıyla sözü Mimarlık Bölümü öğrencilerine vererek, eğitimin içeriği, güncelliği, iletişim sorunları ve pratikle uyumu konularında öğrencilerin katkılarını amaçlıyor. Eğitim sürecine, sorunlara farklı bir açıdan eleştirel bakmayı, karşılıklı daha çok dinlemeyi ve bilgilenmeyi vurgulayan söyleşiyle, dinamik eğitim sürecinde yeni düzenleme önerilerine bir esin kaynağı yaratılması da hedefleniyor. Mimarlar Odası tarafından 2001 yılından bu yana gerçekleştirilen Mimarlık ve Eğitim Kurultaylarında sıklıkla gündeme gelen temalar bağlamında bu söyleşinin zaman içerisinde verimli iletişim ve değişim olanaklarını desteklemesi, doğru soruları üretmesi de beklenen değerli bir katkı...

Katılanlar: Deniz İncedayı, Bülent Sezal, Çağan Uçmak, Damla Kopan, Ecem Kalay, İrem Dilara Bircan, İsmail Çimen, Kıymet Altunyurt, Kübra Nedirli, Özgür Muhittin Cihan, Rumeysa Atlı.

Öğrencilerle söyleşi, MSGSÜ, Mimari Tasarım Sorunları Bilim Dalı, 16 Mayıs 2024.

(soldan sağa: Özgür Muhittin Cihan, Bülent Sezal, Çağan Uçmak, Ecem Kalay, Ahmet Atakan Keskin, Elif S. Akan, Rumeysa Atlı, Kübra Nedirli, İrem Dilara Bircan, İsmail Çimen, Kıymet Altunyurt)

Mimarlık eğitimi özelinde büyük bir sınamaya/deney/gözlem ve özeleştirme ortamına dönüşen uzaktan eğitim sürecinin etkilerini, ancak alıştığımız düzene -olabildiğince- geri döndükten sonra fark edebiliyoruz. Karşılıklı beklentilerin anlaşılması, iletişimin kuvvetlenmesi ve atölye ortamının potansiyellerine dönüşün gerçekleşebilmesi için öğrenen görüşlerinin değerlendirilmesi önem kazanmakta.

Bu endişelerle, Mimarlık Bölümü öğrencilerimizle dertleşme imkânı bulduğumuz konuları kayıt altına almak istedik. Öğrencilerin eğitim hayatları boyunca maruz kaldıkları ortamın, kendi düşünme ve öğrenme biçimlerinde ne şekilde karşılık bulduğunu, müfredatlardaki değişikliklerin, dersler arası koordinasyonun bilgi alanlarını nasıl şekillendirdiğini anlamak ve öğrenen açısından ortamı okumak için gerçekleştirdiğimiz söyleşide ana odak öğrencilerin eğitim ortamını algılama ve anlamlandırma biçimleri, iletişimin önceliği ve bütüncül yaklaşımların değerlendirilmesi oldu. Öğrencilerin güncel sorunlarına çözüm arayışında olan Mimarlık Kulübü yönetim kadrosu ve farklı dönemlerden Mimarlık Bölümü öğrencilerinin katıldığı bu söyleşi aracılığıyla, birbirimizi daha çok dinleyerek kaygılarımızı, beklentilerimizi, ortak sıkıntılarımızı değerlendirmenin ve diyalogun önemi ne vurgu yapabilmeyi umuyoruz.

Elif Sena Akan (ESA): Hoş geldiniz, vakit ayırdığınız için teşekkür ederiz öncelikle. Geçtiğimiz senelerde yaşadığımız pandemi, okulumuzdaki güçlendirme çalışmaları nedeniyle mecburi mekân değişiklikleri, ardından depresyon felaketi ile birbirimizden uzak kaldık ve ilişkileri sıfırdan kuruyor gibi bir noktada bulduk kendimizi. İstedik ki, siz neler yaşıyorsunuz, eğitim hayatınız boyunca karşılaştığınız zorluklar neler, o konularda biz ne yapabiliriz öğrenelim. Sizlerin de çokça anlatacaklarınız olduğunu biliyoruz, bu toplantıyı yapma fikri böyle ortaya çıktı.

Deniz İncedayı (Dİ): Atölyede sohbet ederken öğrencilerimiz bazı şeylerin eksikliğini hissettiklerinden söz ettiler, biz de biraz bunun üstüne gidelim dedik. Konuların sohbet ortamında tartışılması, ortak değerlendirme yapılabilmesi önemli. Yoğun ders programından bunları konuşma fırsatımız pek olmuyor. Bir taraftan eğitimde akreditasyon, validasyon, kalite çalışmaları sürdürülüyor ama öğrencilerin değişen ihtiyaçlarını, eleştirel bakış açılarını izleyebilmek eğitimciler açısından eksik kalabiliyor.

Katıldığımız için teşekkürler, söyleşinin hem eğitimciler hem de öğrenciler açısından yararlı olduğunu düşünüyorum.

ESA: Mimarlık eğitimi üzerine izlenimleriniz, mimarlıkla ilk karşılaşmaya ait yorumlarınız, bilgiyi alma/üretme biçimleri-atölye ortamı, teori-uygulama dersleri arası ilişkiye yönelik görüşleriniz, dersler arası kopukluklar-entegrasyon sorunları, meslek seçiminden memnuniyet-mesleğe hazırlık ve yeterlilik duygusu gibi başlıklar üzerinden bir değerlendirme yapabiliriz diye sizlerle daha önce de konuşmuştuk. İlk olarak mimarlık tercihi bilinçli bir tercih miydi sizin için, nasıl seçtiniz, öncesinde neler yaşadınız, lise eğitiminizde mimarlığa ilginiz var mıydı, sizleri tanımak isteriz.

Özgür Muhittin Cihan (ÖMC): Ben 1998 doğumluyum, 2016'da liseden mezun oldum. 2012-2013 yıllarına kadar ailemin de önerisiyle sadece sağlık bölümleri üzerine yoğunlaşmıştım ama lisede kendi ilgi alanlarımı keşfetmeye başladım. Babamın mesleği dolayısıyla tasarım alanlarına doğru kaydım, aynı zamanda otomobillere de çok meraklıyım. İki-üç alternatif vardı önümde, endüstriyel tasarım, mimarlık veya otomotiv alanı gibi. Bunlar arasında mimarlık öne çıktı, lisenin son üç senesi ciddi anlamda mimarlık istiyordum, birçok açıdan araştırmıştım, ancak dışarıdan bakarak ne kadar bilgi edinebiliyorsam o kadar. Mimarlık pratiğinin gerçekleştiği bir ortamda hiç bulunmamıştım, dolayısıyla okula geldiğim zaman açıkçası büyük bir şaşkınlık yaşadım. Şimdi altı yılım geçti, mimarlık ortamı çok tanıdık geliyor artık. Ama eğitimle ilgili tabii ki konuşacak çok şey var, sırayı diğer arkadaşlarıma vereyim.

Kıymet Altunyurt (KA): Ben fen lisesinde okuyordum ve tıp eğitimi hayal ederek yetiştim, okulda başarı derecelerim vardı. Ancak hastane ortam olarak beni düşündürüyordu, mimarlık ise aklımda hiç yoktu. Endüstri mühendisliği geçiyordu aklımdan, ama emin olamıyordum. Dershanedeki bir rehber hocam, yaptığım bir tasarım üzerine, "Normalde kimseye tıp dışını önermiyorum, çünkü cesaretim yetmiyor bu ekonomide. Ama sen bence yapabilirsin, cesaret et, mimarlık yazabilirsin" dedi. Böylece cesaret ettim ve İstanbul'daki tüm devlet mimarlık bölümlerini yazdım. Rehber öğretmenim bana şöyle bir şey de söylemişti tercih aşamasında: "MSGSÜ sanat odaklıdır, İTÜ teknik odaklıdır, sen nasıl istersen..." Bugün bu bilginin yanlış olduğunu düşünüyorum. Liselere, en azından

rehber öğretmenlere kesinlikle bu mesleğin ne olduğuna, okulların müfredatlarına dair bilgilerin verilmesi gerekiyor. Meslek odasında da bunu konuşmuştuk, mimarlık mesleğinin tanıtılması sorunu. Sadece yapı tasarlanması gibi bir algı var toplumda.

İsmail Çimen (İÇ): Ben 2019 girişliyim. Beni de lise eğitimim çok etkiledi. Mimarlık hayalim yoktu ama lisede şunu gördüm ve ne yapmak istemediğimi anladım: Fizik, kimya, biyoloji derslerini sevmeydim, tıp da istemedim. Sınava kesin kararlı girmedim. Sınav sonucumu gördükten sonra, "Ben kendime ne katmak isterim?" diye sordum. Lise eğitiminde sanat alanında eksik kalıyoruz. Ben bunu mimarlık eğitimiyle karşılayabilirim diye düşündüm ve mimarlık okumaya karar verdim. Nerede okuyabilirim sorusuna yanıtlım da MSGSÜ Mimarlık Bölümü oldu.

İrem Dilara Bircan (İDB): Ben 2023 girişliyim, okulda ikinci dönemim. Lise boyunca da aslında çok farklı bir bilim dalı olan biyoloji okumak istiyordum. Ancak tercih döneminde şartları iyice düşündüm. Resim yapmayı çok seviyordum, elim yatkındı. Alan olarak mimarlık düşündüm ve tercih ettiğim okulları sıraladım. O dönemde, birçok olumsuz yorum da rastladım. İnternet sitelerinde, sosyal medyada, âdeta "Mimarlık seçmeyin, ben seçtim, ben okudum, pişmanım, çok istiyordum, ama yapamıyorum" gibi bilgiler vardı. Bunlar çoğunlukla yanıltıcı da olsa, o aşamada insanları olumsuz etkiliyor.

Ben buna rağmen bir inançla buraya geldim ve çok memnunum. İyi ki seçmişim, doğru mesleği seçtiğimi düşünüyorum şu anda. Okulları araştırırken de belirttiğim gibi puanlara göre sıralama yaptım. Ben de arkadaşım Kıymet'e katılıyorum, en çok yanılan teknik üniversiteler çok tekniktir, MSGSÜ ise sanat odaklı. Hepsinin ayrı bir karakteri var. Ancak internette çok fazla bilgi kirliliği olduğunu söyleyebilirim.

Kübra Nedirli (KN): Ben Maraşlıyım, 2021 girişliyim. Benim televizyonda izlediğim bir program mimarlığı aklıma soktu. Çevrem sağlık bilimlerine yönelmemi teşvik ediyordu. Aldığım puan sonrasında, mimarlığı da tercih listeme ekledim. Büyük bir istekle geldim diyemem, ama iyi ki gelmişim diyorum şimdi. Mimarlığa dair hiçbir şey bilmediğimi okula geldiğimde anladım. Lisede ya da ortaokulda mesleğe yönelik tanıtımlar yapılırken içeriğe, nasıl bir eğitim alanı olduğuna dair daha aydınlatıcı bilgiler olması gereğine ben de katılıyorum.

Rumeysa Atlı (RA): Merhaba, ben de 2021 girişliyim ve Bitlisliyim. Fen lisesinde tipik bir sayısalcıydım ve tıp, diş hekimliği istiyordum, yüksek başarı hedefiyle. Ancak istediğimi zannettiğim bölümler olmayınca, iyi bir üniversite olarak Mimar Sinan'ı da bildiğimden ve küçük yaşlardan beri müziğe ve MSGSÜ Konservatuvarı'na ilgimden tercihlerimin hepsi mimarlık oldu. Aslında korkuyordum bir taraftan, İstanbul benim için uzaktı, risk almam gerekiyordu. Böylece geldim ve ilk hafta dönme kararı verdim, Hocam uzun saatler hazırladığım çizimimin üstünü çizmişti. Ailemi arayıp bırakmak istediğimi söyledim. Ailem biraz erken olduğu için beni vazgeçmeye ikna etti. Sonra sevdim mimarlığı. Çünkü sevmeyince devam edilebilecek bir iş değil. Bizden bir şeyler var tasarladıklarımızda, bu yönünü düşünme kısmını sevdim. Mimarlığa daha yüzeysel bakıyordum, daha teknik düşünüyordum. Gün geçtikçe daha çok saygı duymaya başladım bu mesleğe, çünkü birçok şeyi aynı anda düşünüyoruz.

Çağan Uçmak (ÇU): Ben Sakaryalıyım. Mimarlık benim çocukluk hayalimdi. Ne kadarı kendim isteyerek ne kadarı ailemin yönlendirmesiyle ondan emin değilim, ama istemediğim bir şeydi diyemem. Ailede mimar yok ama çocukken resim çiziyor, legolarla tasarımlar yapıyordum. Ailem o nedenle mimarlığa yönlendirmiş olabilir. Lise dönemine kadar hep mimarlık düşündüm. Lisede gönlüm sözele de kaydı, sözel notlarım daha iyiydi. Ancak mimarlık tercihimde karar kıldım. Okulun adı 'Güzel Sanatlar Üniversitesi' olunca isteğim de arttı diyebilirim, o nedenle burayı tercih ettim.

Ecem Kalay (EK): Merhaba, okula 2021'de giriş yaptım. Liseyi annemin memleketi Kosova'da okudum. Mimarlık eğitimi, mimarlık mesleği her zaman hayalimdi. Küçük yaşlarımdan beri çizim yeteneğim vardı ve ailem de bunun farkındaydı. Hayal gücümün de geniş olduğunu söylüyorlardı. Ortaokulun sonlarında mimarlık düşüncesine yatkındım, ailem de beni destekledi, hiç engel olmadılar veya baskı yapmadılar. Okula yabancı kontenjandan kabul aldım ve not ortalamamla birincilikle girdim. Ben ne istediğimi bilerek yola çıktım diye düşünüyorum. Memnunum, olmam gereken yerde olduğumu düşünüyorum.

Damla Kopan (DK): Merhaba, ben de 2021 girişliyim. Karadeniz Ereğli'den geldim.

Babam tam olarak müteahhit değilse de küçük inşaat işleri yapıyordu. Çocuklukta iş makinesinin üzerinde veya küçük baretimle fotoğraflarım var, bu ortamdan etkilenmiş olabilirim. Tıp, diş hekimliğini düşünmüş olsam da başta, çeşitli nedenlerle onları eledim. Puanlarım da iyi gelince, mimarlığın benim için en doğru meslek olduğunu düşündüm ve bu üniversiteye gelmek istedim. Şimdi çok memnunum. Bazen çok zorlanıyorum, çok sıkıntı yaşıyorum ama çok da zevk alıyorum eğitimden. Sosyal olmayı da sevdiğimden bir şeylerden fazla kısmamaya çalışıyorum ve bu beni çok yoruyor. Ama genelde burada mutluyum.

Bülent Sezal (BS): Ben Kahramanmaraşlıyım. Çocukluktan beri ufak tefek heykeller yapıyordum. Hâlâ da yapmaya çalışıyorum, amatör olarak. Mimar Sinan mezunu bir akrabam var. O tavsiye etmişti Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'ni. Bir başka akrabam da ODTÜ mimarlık mezunuydu, ama o da ısrarla Mimar Sinan diyordu, ODTÜ'yü tavsiye etmiyordu. Nedenini bilmiyorum, söylemiyordu. Bu benim bu okulu tercihimin nedeni oldu.

ESA: Peki eğitim üzerine izlenimleriniz-kurum ve mimarlıkla ilk karşılaşmanız nasıl oldu? Lise eğitiminizde alıştığınız, kabul edilmiş doğruların aktarıldığı, sizin alıcı konumda olduğunuz bir sistemden farklı, keşfetme sürecinde, doğruların sürekli değişken olduğu bir ortama girdiniz. Aramızda eğitime yeni başlamış olanlar ve biraz daha deneyimli öğrencilerimiz var, bu ortamla karşılaşmak nasıldı?

Dİ: Şöyle sorabiliriz: Umduğunuzun karşılığı var mıydı? Ya da hiç beklemediğiniz şeylerle mi karşılaştınız? İlk izlenimler sonrasında nasıl eleştiriler getirdiniz, nesi eksikti, yetersizdi veya nesi fazlaydı?

ÖMC: Mimarlıkla ilk karşılaşmam nasıldı? Hiç hatırlamıyorum. Çevremde mimar yoktu, o yüzden nasıl değdi bana, hiçbir fikrim yok. Diyarbakırlıyım ben, bozkırın ortasında böyle deniz kıyısında bir üniversite tabii ki herkesin ilgisini çekiyordu. Bir arkadaşım sürekli akıllı tahtadan Mimar Sinan'ın fotoğrafını açıyordu, izliyorduk. Ona rağmen Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi ilk tercihim değildi benim. Önce YTÜ'ye (İngilizce Bölümüne) girdim, bir yıl hazırlık okuyup sonra geldim buraya. Yoğun bir yadırgama süreci yaşadım, kâğıtla aram hiç iyi değildi. Lise, ortaokul yıllarımda da hiç not almazdım, oturup kitaptan çalışmazdım. Sürekli kâğıtla haşır neşir olunca bu bana çok ağır gelmeye başladı. İlk bir-iki sene birçok dersten kal-

dım, tabii çizmiyorum diye. Ama, sonrasında -defalarca bölümü bırakmayı düşünmeme rağmen- çok sevdiğim birkaç hocayla karşılaştım ve onlar sayesinde “Mimarlık kâğıttan ibaret değil, bambaşka bir şey bu” diyerek çok daha motive oldum. Şu anda çok memnunum, yani başka türlü süni düşünmüyorum neredeyse, öyle diyebilirim.

KA: Ben mimarlıkla ilk karşılaşmamı çok iyi hatırlıyorum, çok büyük bir mekân, denizin kıyısında ve resim yapıyoruz Temel Sanat’ta ve ben çok keyif alıyorum. AA’yla geçmiştim hatta, çok sevmiştim çünkü. Bugün programdan kaldırılmasına da çok üzülüyorum. O ders, Güzel Sanatlar Fakültesi ile önemli bir bağlantımızdı. Güzel sanatlar eğitimi hayaliyle geldiğim için aslında Güzel Sanatlar Fakültesiyle kopukluğumuz benim için büyük hayal kırıklığıydı. Çünkü muhtemelen öğrenci kulüpleri olmasa, bir-iki kişiden fazla insan tanımazdım Güzel Sanatlar’dan. Aktif bir etkileşim alanı gerçekten yok. Eski mezunların anlattığına göre, mimarlık ve güzel sanatlar bölümlerinin birlikte katıldığı bir atölye varmış eski dönemlerde. Çok etkileyici bir uygulama, keşke olabilseydi. Birinci sınıfın en zor kısmı bence daha önce tasarım için hiç kalemi eline almayan birine gelen baskı. O yüzden mimarlık eğitiminin birinci sınıftan itibaren üstesinden gelinemeyecek bir psikolojik baskı yarattığını düşünüyorum, özellikle bizim okulda.

DK: Hocam, ben de buna bir şey eklemek istiyorum. Ben YTÜ Mimarlık Bölümünün akreditasyon sürecinde bulundum, orada ziyaretçi öğrenciydim. YTÜ’de lisansını Mimar Sinan’da bitirip yüксеğe giren çok fazla akademisyen de vardı. Onlar da psikolojik baskı sorunundan söz etti. Ayrıca bizim mezunlarımız bizlerden inanılmaz kopuk. Buradaki akademisyen hocalarımızın desteğini her zaman hissediyoruz. Bunu biliyorum, ama dışarıdaki mezunlarımızla bence bu derece kopuk olmamızın nedenleri var.

EK: Okulumuzun ismi üzerine hepimizin bir beklentisi oluşuyor. Çünkü “Güzel Sanatlar Üniversitesi” deyince sanki dört yıl boyunca mimarlığın sadece sanatsal yönüne odaklı çalışacağız diye düşünüyoruz, ama aslında öyle olmuyor. Ben 1. sınıfa geldiğimde halimden memnundum, çizim yeteneğim olduğu için. Asıl hayal gücünü, yeteneğini ve mesleki etik fikrini sonra kullanıyorsun. Ben bunu çok sonra anladım. Bence birinci sınıfta okulumuz isminin beklentilerini karşılıyor.

ÇU: Ecem’e çoğunlukla katılıyorum. İlk seneki eğitimimizden şikâyetçi değilim. Daha çok güzel sanatlarla bir bağlantı kurmakla ilgili konuşuyoruz. Bu konuda, seçmeli ders olanakları, ortak açılan dersler bana fırsat yarattı. Uygun seçmeli dersler seçtiğimi ve bunların bana çok faydalı olduğunu düşünüyorum. Güzel sanatlar alanıyla bağlantımızı seçmeli dersler üzerinden kurabiliriz diye düşünüyorum.

Dİ: Evet, sizler de söylediniz; öncesinde Güzel Sanatlar Akademisi’ydik biliyorsunuz, sanat odaklı bir mimarlık eğitimi yaklaşımı vardı. Örneğin, benim okuduğum dönemde biz temel sanat eğitimini Güzel Sanatlar öğrencileriyle birlikte okuduk. Şimdi seçmeli dersler kısmen bir çözüm olabilir, belki mimarlık öğrencilerine daha çok seçenek sunulmalı ki, öğrenciler arasında ilişki, entegrasyon olsun. Bizim hocalarımız arasında ressam, heykeltıraşlar, sanatçılar vardı. Bu çok önemli. Bugün program sıkışıkça ve tek tipleşme baskısıyla kurumların kimlikleri de zedeleniyor, yok oluyor.

DK: Hocam, bu kaybın sebebi nedir acaba? Bu YÖK’le bağlantılı bir şey mi?

ESA: YÖK’ün getirdiği bazı standartlar var tabii. UIA da beş senelik mimarlık eğitimi şart görüyor. Biz de geleneğimizdeki beş yıllık eğitimi dört yılda tamamlamaya çalışıyoruz. Seçmelerle kendi istediğimiz alanlardan eğitiminizi destekleyeceğimiz bir program oluşturmaya çalışıyoruz. Zorunlu program çok yoğun, bizim önerilerimizi karşılayan bir program yok maalesef.

KA: Öğitmenlerin de ortak ve multi-disipliner çalışmalarında da sorunlar var sanırım. Öğretim üyeleri arasındaki iletişimsizlikler öğrenciye ve eğitime de yansıyor. Olumlu bir konudan söz edeceğim; öğrenci kulüplerinin koordinatörü Başak Hocamız şu an her bölümden öğrenciyle iletişime girmeye başladı ve ilk başta çok zorlandı. Şöyle bir yorumda bulunmuştu: “Diğer bölümdeki öğrenciler ne yapıyor, hiç haberim yokmuş. Kendimizi kapatmışız, diğer bölüm öğrencileriyle iletişimde değiliz”. Güzel Sanatlar ve Mimarlık arasındaki ortak bir atölye bizi çok heveslendirmişti.

İDB: Şu an düşündüm ilk geldiğimde neler hissettim diye, gerçekten de mimarlık nedir bilmeden gelmişim. Mimarlığın ne kadar geniş bir alan olduğunu, hatta felsefe, edebiyat, sinema gibi birçok alanla da ilişkisinin bulunduğunu fark ettiğimde çok mutlu oldum. Bu konuda gerçekten bence iyi bir eğitimimiz var. Son-

rasında fark ettiğim noktaysa, çok kalabalık oluşumuz. Dersler daha interaktif olabilir belki. Dersler ve sosyallik konusunda gerçekten ilk geldiğimde ciddi sıkıntı yaşamıştım. Herkes içine kapanıktı. Okulun sitesinde tiyatro bölümümüz var, konservatuvarımız var. Fen Edebiyat Fakültesi'nde arkeoloji, sosyoloji, tarih vb. gibi bölümler var. Güzel Sanatlar Fakültesi'nde birçok farklı bölüm var. Konservatuvarımız ve Mimarlık Fakültemiz var. Aslında o kadar çok potansiyelimiz var ki... Bu kadar potansiyelimiz varken harcamamalıyız. Güzel Sanatlar bölümleriyle ilişki kurmaya çalışıyoruz, ama onun da ötesinde Konservatuvarımız, Fen Edebiyat Fakültemiz, Araştırma Merkezlerimiz var.

Dİ: Çok önemli bir şeye değindiniz. Eğitim yıllarınızı daha verimli değerlendirmek istiyorsunuz. Çünkü güzel bir ortamın içindesiniz, güzel sanatlarla, tiyatroyla, sosyal bilimlerle, müzikle vb. daha aktif olarak ilişki kurmak istiyorsunuz ki, bu çok değerli bir şey. Ve eğitimin önemli bir eksikliği. Sizler seçerken mimarlığın geniş perspektifini görerek tercih etmişsiniz. Çünkü mimarlık düşüncesi çok fazla alanı kapsıyor. Teknik yönlerini, toplumsal sorunları, sosyal çözümleri, sanatçı yaratıcılığını burada bir arada değerlendirmek istiyorsunuz yanlış anlamıyorsam, bu kurumda da bunun olanaklı olabileceğine inanıyorsunuz.

KA: Aslında değişimler küçük adımlarla geliyor. Atölyeler birinci sınıflar için çok yararlı oluyor. Tüm bölümler arasında hocaların gönüllü olarak organize ettiği bir etkinlik olsa...

EK: Ben bir şey eklemek istiyorum. Diğer okullardaki bir mimarlık öğrencisi pekâlâ mühendislik bölümünde okuyan bir öğrenciyle konuşacak çok şey bulabilir. Bizim okulumuzdaki mimarlık eğitiminin bize verdiği vizyon bizi daha çok güzel sanatlar okuyan bir öğrenciyle iletişime yönlendirmeli, onlarla konuşacağımız, paylaşacağımız çok konu olduğunu düşünüyorum.

Dİ: Bizim potansiyelimiz var, ama onu biraz bastırmışız programlarla, çünkü üniversite eğitiminde öğrenciler arası eğitim de çok önemli ve değerli.

KA: Örneğin, Endüstriyel Tasarım bölümünden bir öğrencinin bir kitap rafı tasarımının strüktürüne bir fikir vererek ona bir şey katabiliyorum. Ben de ondan çok ince, farklı bir detay öğreniyorum. Heykel bölümünden bir arkadaşım ile konuşmak da çok keyifliydi. Keşke bu iletişimi daha çok deneyimlesek.

ESA: Aslında kurumun geleneğinde olan, bölümlerin eğitim hayatını bir arada geçirmesi meselesi şimdi ne kadar yüzeysel kalmış olsa da siz okul dışı, müfredat dışı etkinliklerde bunu canlı tutmaya çalışıyorsunuz, bizleri de bu çabaya ortak olmaya davet ediyorsunuz, değil mi?

Öğrencilerle söyleşi,
MSGSÜ, Mimari Tasarım
Sorunları Bilim Dalı,
16 Mayıs 2024.

İDB: İnsanların gerçekten tanışmak için bir sebebe ihtiyacı oluyor. Bir atölyede ortak bir öğrenim amacıyla tanışmak çok iyi olabilir. Okul bu sebebi yaratabilir, ortak alanlar kurabilir. Potansiyel var gerçekten.

ESA: Mimarlığın geldiği noktada farklı disiplinlerin de bir arada çalışması önemli, mezun olduktan sonra ofislerde de göreceksiniz, paylaşımlı ortamlarda, farklı disiplinlerden uzmanlarla eşzamanlı çalışmalar yapabileceksiniz. Takım çalışmasını, fikir alışverişlerini, dayanışmayı destekleyecek ortamları arttırmak gerektiğine vurgu yapalım. Bu konuda katkıda bulunmak isteyen var mı?

Dİ: Bir de biz atölyede aramızda konuşurken şu konu gündeme gelmişti. Öğrenciler dersleri birbirinden kopuk algılıyor. Örneğin, Yapı dersinde öğrendiğini Uygulama Projesi Atölyesi'nde unutmuş oluyor. Sanki her dersin içeriği birbirinden bağımsızmış gibi düşünüyor. Bu da eğitimin bu diğer yöntem sorunu sanırım, öğrenci entegrasyonu kuramıyor.

ÖMC: Ben de tam ona değinmek istiyordum. Burada geçirdiğim iki senede dersler arasındaki ilişkiyi hiç kuramadım. Zaten üniversiteye giriş yaptık ve farklı bir ortamdayız. Prosedürler farklı, yönetmelikler var ama kimsenin yönetmelikten haberi yok. Bıraktığımız derslerin ön koşulu olup olmadığını ben ikinci yıl öğrendim. Bunun ve nedenlerinin bence üniversitenin kapısından girer girmez bir belgeye aktarılması gerek.

Bilgiyi alma, üretme sürecine gelince, Temel Sanat dersinden çıkıp Bina Bilgisine giriyoruz. Tamamen farklı dersler ama bu iki dersin birbiriyle ilişkisine dair bir diyalog olmuyor. Dersler bize ayrı haplar şeklinde yükleniyor ve hiçbir yerde kavuşmuyorlar gibi geliyor, bence bu konu daha iyi hale gelebilir. Yapı dersinde Uygulama Projesinden de bahsedilerek devam edilebilir örneğin. Malzeme Bilgisi dersi alıyoruz, ama mimari projede malzemeden bahsetmiyoruz. Çünkü vakit yetmiyor, projelerimiz beyaz yüzeyler ve birtakım hacimlerden ibaret, detayları çözümüyoruz. Strüktürü ayrı okuyoruz, ama yeterince kullanamıyoruz. Belki müfredat dışındaki etkinliklerle de bu konu desteklenebilir. Bence bu önemli bir eksiklik.

İÇ: Bu konuda bence farklı bakmamız gereken bazı noktalar var. Dersler arasındaki bağlantının kopukluğuna katılıyorum, fakat bahsettiğin okula girdiğin zaman bir kitapçık verilmeli konusuna katılmıyorum. Ortaöğretim sistemimizde bütün bilgiler dışarıdan veri-

liyor öğrencilere, öğrencilerin herhangi bir bilgiye ulaşmak için en ufak bir araştırma yapması önerilmiyor. Şimdi böyle bir ortamdan çıkıp bir meslek sahibi olabilmek için girdiğin kurumda da aynısını bekliyoruz. Ama öğrenci artık burada sorumluluk sahibi olmalı. Kaynakları bulup öğrenmeyi bilmeli. Bence temelde öğrencilerin öğrenme, öğrenebilme yetkinliğini körelten bir eğitim sistemi var. Yaşadığımız sorunların temelinde bunun olduğunu düşünüyorum. Daha yetkin ve donanımlı öğrencilerin bulunduğu bir eğitim kurumu sorunların birçoğunu kolayca çözebilir. Bizim dönemimizin eski Akademi döneminden farkı da bu bence. Akademiye mimar olma sorumluluğuyla gelmiş öğrenciler vardı, ama şimdi bizler bir şeyleri hazır bekliyoruz.

İki ders arasındaki bağlantı kopuksa eğer, onu sorgulayan öğrencilerin olması gerekiyor. Bunun eğitim sistemine dair temel bir problem olduğunu, sadece bu okulun bir problemi olmadığını düşünüyorum. Ve bu sorunun kökeni lise bile değil, ortaokul hatta ilkokul seviyesine kadar iniyor bence.

Dİ: Ben orada şöyle bir ayrım da gördüm şimdi sizi dinlerken: Haklısın, öğrenci gerçekten hem talep etmeli hem araştırmalı, bakış açısını genişletmeli. Ama teknik/ıdari bilgiler ile bilimsel, akademik alan farklı birbirinden. Mimar adayı olarak kendi araştırmanı yaratacaksın, sınırlarını genişleteceksin. Hocalarımız bize hep "Talebe (öğrenci) zaten Arapça 'talep eden' kökeninden gelir" derdi. Eksiklikleri gidermek üzere sizin ve hepimizin talep etmemiz gerek.

ESA: İsmail'in bahsettiği ortak sorunlarımızdan biri aslında, biz de öğrenciden beklentilerimizi konuşuyor olsak, atölyelerde birlikte bilgi üreten, sorunları birlikte çözeceğimiz meslek adayları ile çalışıyoruz ama bu kolay olmayabiliyor. Sizler de derslerin uygulamayla ilişkisini, meslek pratiğiyle ilişkisini kurmakta zorlanıyorsunuz ve görerek öğrenmek istiyorsunuz.

KN: Özellikle bazı derslerin sadece teoride kalmaması, atölyelerle ve pratikle ilişkilendirilmesi gerekiyor. Şimdi üçüncü senemdeyim ve neyi nerede kullanacağımı yeni öğreniyorum.

KA: Ben birçok konuyu şantiyede çalıştıktan sonra anladım. İlgisiz ve hevesiz insanlar için bu kopukluklar aslında büyük boşluklar yaratıyor. Örneğin, Bina Bilgisi dersinde aldığımız ergonomik tasarım bilgisinin, Mimari Proje Atölyesinde veya Yapı Bilgisi dersindeki strüktür

çalışmasının mühendislik alanıyla ilişkisine dair farkındalıkların desteklenmesi gerek. Atölyelerde her hocanın farklı yaklaşımları var, bazı hocalar projede bilgileri entegre ederek yönetiyor projeyi, bazıları kendi bilim dahıyla sınırlı kalabiliyor. Mimari Projenin de belki ortak bir atölyeye, bir grup çalışmasına ihtiyacı vardır. Bir de takım çalışması konusu var. Bizler birlikte tasarım yapmıyoruz genelde. Biz her şeyi tek başımıza yapıyoruz. Birinci projeden Diploma Projesi ölçeğine kadar müthiş bir büyüme var ve diploma çalışması tek başına yapılabilecek bir proje değil bence. Uygulama projesi belki büyüyebilir ve yine büyük projeler çalışılabilir. Ama birden fazla öğrenci bir projeyi birlikte çalışabilir. Proje küçüldükçe öğrenebileceklerin de azalıyor.

ESA: Bilgi alışverişi konusunda yaşadığınız sıkıntıya gelirsek, bazı derslerde edindiğiniz bilgi birikimin atölyelerde geçersiz hale gelebildiğinden bahsettiniz. Bu mimarlık eğitiminin doğasında olan bir şey, bu farkındalığı ilk aşamalarda kazandırmak gerekli olabilir. Mimarlık bilgisi değişken, ele aldığınız her tasarım meselesinde önceliğiniz farklılaşabiliyor ve gerekçelendirmeniz ne yöndeyseniz projenizin ana kararları ona göre şekilleniyor. Aldığınız bilgiyi sorgulamak, birlikte tartışmak da bizim beklentilerimiz arasında. Tasarım sizin, yaptığınız araştırmalar sonrası biz de sizden öğreniyoruz, teknolojik gelişmeler, değişen malzemeler, detaylar ve o detaylara göre farklılaşan tasarım kararları olabiliyor.

Dİ: Üniversiter ortamı yaratmak çok önemli, siz de söylüyorsunuz bunu, üniversite ortamı iletişime ve araştırmaya dayalı bir ortam. Bir değişiklik yaratmaya, bilimsel ve farklı bakış açılarını masaya koymaya yönelik olması lazım. Sizlerde kuşkusuz önemli bir potansiyel var, ancak eğitim programları çok yüklü olduğundan sizleri sınırlandırıyor ve aslında düşünce araştırmasını erteliyorsunuz sürekli. Mimarlık aslında bir düşünce süreci. Her tasarım, her çiziminiz mesajlar veriyor. Eğitimde bunun zenginleştirilmesi bence çok önemli. Niteliksel tarafa ağırlık verilmesi gerek. O nedenle de tartışma yani aramızdaki ve aranızdaki iletişim çok önemli. Bunlar desteklenmeyince eğitim zarar görüyor.

Bir de ben şunu soracağım: Mezuniyete kendinizi hazır hissediyor musunuz? Projelere imza atacaksınız. Genelde birçok ülkede imza yetkisini almak için bazı barajlar uygulanıyor, ancak bizde bu henüz yok. Olması lazım, çünkü

okul sayımız giderek artıyor ve kalite denetimi yapılamıyor.

KA: Yetkinlik sınavı konusu çok önemli. Nitelikleri çok farklı üniversitelerin mezunları da farklı donanımlardır. Bir mimar olarak nasıl bir sorumluluk altında olduğunun hiç farkında olmayan çok fazla insan var. İmar hukuku dersi alıyoruz, iş sağlığı ve güvenliği de geldi. Belki gerçekten daha fazla yüzleşmemiz gerek.

ESA: Haklısınız, pratikteki karşılığını görmek istiyorsunuz.

Dİ: Örneğin kent politikasıyla bütünlük bakabilmek, tek bina ölçeğinden değil de daha çok çevre bütünlüğü içinden bakabilmek konusuna eğitimde biz de çok önem veriyoruz. Tartışarak seçim yapmak, savunacağınız bir katkı sağlamak gibi konular da projelerde karşılığını bulmalı.

ÖMC: Pek bulmuyor Hocam. Ben bugüne kadar birkaç kez Mimari Proje dersini aldım, ama sadece bazılarında bunların konuşulduğunu hatırlıyorum. Son projemde tipoloji, alan, kentsel ölçek, yapının anlamsal karşılığı gibi şeyleri konuşarak ilerledik. Bu özel bir atölye çalışmasıydı benim açımdan. Sorgulama vardı, yönlendirme yoktu. Ama bunun çoğu kez gerçekleşmediğini görüyoruz. Hatta dijital proje sergisi de vardı pandemi zamanında, o projelerde çoğu tasarımlar bu sorgulamaları içermiyordu, kentsel, çevresel ve hukuki karşılıkları yoktu. Özellikle pandemi-den sonra böyle oldu.

KA: Özgür'e bir ekleme yapabilir miyim? Bence projenin bağlamla ilişki çok önemli, katılıyorum, ama o fütüristik fikirleri de deneme özgürlüğü verilmeli öğrenciye. Bu bir şeyleri mümkün kılma cesaretini de getiriyor.

ÖMC: Haklısın, o zaman belki şöyle bir düzeltme yapmam lazım: Biz mimari projeleri bir alan seçip çalışıyoruz. Belki mesela, herhangi bir yere konulabilecek çalışmalar tasarlamak da denenmeli.

ESA: Kendi alanınızı seçmek, o alana kendi bağlamınızı oluşturmak açısından serbestsiniz. Biz de eksikliklerin üzerine gidiyoruz belki, kentsel analizler, bağlam vs. gibi pratikte çok karşılığını görmediğimiz alanlara öncelikli vurgu yapıyoruz.

EK: Dersler için hocaların bizden beklentileri, nasıl yaklaşmamız gerektiği, nasıl bir şey yapmamız beklendiği vb. konularında bir ön bilgilendirmesi olmalı.

KA: Sadece standart olarak teslim edileceklerin bir çıktısı veriliyor bize. Onun dışında bek-

lentileri ve süreci daha iyi anlatan kalıcı sabit veriler olabilir.

Dİ: Eğitim sürecinde kitap okumaya, incelemeye, gezme ve görmeye de fırsat bulabiliyor musunuz? Bilgi ve deneyim birikimi önemli bir altyapı. Daha çok okumak, kültür etkinliklerine katılmak insanı zenginleştiriyor ve güvenini de artırıyor.

EK: Hocam, örneğin, Salt Galata'da bir söyleşi vardı yakın bir tarihte "Mimarlık Kuramı Tarih mi Oldu?" diye. Orada çok değer verdiğimiz okulumuzdaki akademisyen hocalarımızı veya mezunlarımızı görünce çok mutlu oldum. Onlarla oradaki söyleşilerin üzerine biraz ders dışından konuşmak insanın bakış açısını değiştiriyor.

KA: Bunlar kişinin özel çalışmalarına da yön veriyor. Çok etkilendiği bir kitap, bir söyleşi, bir atölye, proje atölyesinde ne yapacağını belirleyebiliyor.

Dİ: Konferanslar çok değerli, onları seçerek olabildiği kadar izleyin. Merak ettiğiniz, değer verdiğiniz bir yazarın, mimarın, düşünürlerin vb. çalışmalarını, düşüncelerini incelemek insana çok şey katıyor, yeni ufuklar açıyor.

ESA: Üniversiteden mekânsal olarak uzak kalmak da bu karşılaşmaların, ders dışı beslenme alanlarının çok azalmasına sebep oldu. Bu atölyeye de yansdı, birbirinizin projelerinizi görebildiğiniz, birbirinizden öğrendiğiniz, mimarlık eğitiminin çok önemli bir parçası olan atölye ortamını yeniden oluşturmakta da bizler zorlanıyoruz.

IDB: Hocam, bilgi alışverişinden söz etmişsiniz. Aslında sorun yine kalabalık olmakla alakalı. Mesela, Mimari Tasarıma Giriş dersinde bir jürimiz olmuştu, yukarıda maketlerle birlikte sergileniyor şimdi, daha önce görmediğim pafoları, arkadaşlarımdan bilmediğim fikirlerini görmüş oldum. Bence boş koridorlar sergi alanlarına dönüşmeli.

Toplu olarak: Çok güzel bir fikir.

ESA: Hem atölyeler arası farklı üretimlerin paylaşılması hem de aslında üst ölçekte üniversiteler arasında da üretimlerin paylaşılması, yani hepiniz mimarlık okuyorsunuz, farklı üniversiteler ne yapıyor, sizin aynı aşamada ne farklarınız var? Onları da görebileceğiniz bir ortam oluşturmak faydalı olacaktır.

KA: Uluslararası alandan çok fazla konuşmacı geliyormuş eskiden okula. Bizim dönemi-mizde pandemi, inşaat vb. derken bu alışkanlığımızı acaba yitirdik mi? Çünkü bunları organize etmek de biraz zorlaşıyor koşullar gereği.

Dİ: Haklısın. Uluslararası davetlerin ekonomik sorunları oluyor. Destekçilerle sorunlar aşılabılır ama bugünün koşullarında kolay olmuyor. Ama siz öğrenci kulüpleri olarak istediğiniz, beğendiğiniz kişileri önerebilirsiniz. Yurtiçi veya dışı da olabilir. Gerekçeleriyle talep edebilirsiniz. Olanak varsa zorlanır. Sizler olduğça bilinçli, ne istediğini bilen ve daha fazlasını isteyen gençlersiniz haklı olarak. Ama bu organizasyonları yapınca da layığıyla gerçekleştirmek gerekiyor, katılım gerekiyor, yararlanmak gerekiyor.

İÇ: Mimarlık kulübü olarak 30 küsur etkinlik yaptık. Söyleşiler, geziler vb. düzenledik. En kalabalık etkinliğimiz 20-25 kişi arasında. Bir söyleşi yapıyoruz, 10-15 kişi geliyor. Bir kopukluk var, bunun en önemli etkenlerinden biri pandemiyle ve okulun güçlendirme çalışmasında uzak kalınması. Ders bitiyor, gidiyor herkes. Yaşanan bu durumu genel sosyal bir sorun gibi düşünüyorum. Mimarlıkla ilgili konuşmalar, tartışmalar üniversiteye gelene kadar izlenemiyor. Gelirken neler tartışacağımızı, neler konuşacağımızı bilmeden buraya geliyoruz, eğitime ayak uydurmaya çalışıyoruz. Tam olarak etkileşime giremiyoruz. Konferanslar, etkinlikler bu tür tartışmaların gerçekleştirildiği yerler, ama bunların daha yaygın olması, sadece üniversite bazında değil, genelde daha fazla konuşuluyor olması lazım bence.

Dİ: Mimarlık ve kent meseleleri toplum gündeminde olmuyor diyorsun. Mimarlık konularının toplum tarafından daha çok izlenmesi, tartışılması gerekir. Bu daha çok eğitime ilgili ve kültürel bir süreç. Toplumu ilgilendiren temel sorunlar gündeme gelmiyor onun yerine suni gündemleri ve popüler kültürü izliyoruz.

ESA: Üniversitelerin belki toplumsal iletişim becerilerini geliştirmesi gerekiyor. Bizim burada paylaştığımız ortak bir bilgi alanı var. Birbirimizi anlıyoruz, ama anlaşılabilirlik için belki daha fazla iletişim kurmaya çalışmalıyız. Daha erken dönemde kent bilinci, yapı çevre bilinci gibi farkındalığın artmasını sağlayacak ne yapabiliriz diye bakmamız gerekiyor. Aslında pek çok sorunun cevabını konuşma içerisinde aldık ama sizin belki son söz olarak söylemek istediğiniz eksik kalan kısımlar vardır.

İÇ: Öğrenci kulüpleri açısından bakmak gerekirse, en büyük sorun kısıtlamalar nedeniyle yaşanıyor. Sınırlı bütçeyle istediğimiz şekilde bir şeyler üretemiyoruz. Bunu Türki-

ye'nin genel problemlerinden de ayrıştıramıyoruz. Öğrenciler de kendi içine kapanıyor, ne sosyalleşebiliyor, ne genişleyebiliyor, ne açılabilir. Fikir ve tartışma ortamları da kontrol altında ve sınırlı. Bu kontrollü toplum, kontrol altında bir gençlik yetiştiriyor. Özellikle kulüp ortamını bir sosyal sorumluluk projesi çerçevesinde düşünürsek elimizden geleni yapmaya çalışıyoruz. Biraz daha fazlasını hayal ettik, ama olmadı. Üniversitenin bugün yarattığı ortam bu.

RA: Ben de bir konuya değinebilir miyim? Ben daha fazla dinlenilmeye ihtiyacımız olduğunu düşünüyorum. Çünkü biz kendimizi de anlamaya çalışıyoruz bu süreçte. Daha somut şeyler görmekten çok, ben ne istiyorum ve proje içindeki ilerleyişimin, çalışma tarzım, projedeki tavrımı araştırmam gerektiğini düşünüyorum. Çoğunlukla bir şeyler öğreniyoruz, sizlerden dinliyoruz. Ama daha fazla dinlenirsek sonuçların daha iyi olacağını düşünüyorum. Çünkü konuşmayınca ve bir şeyleri sizlere aktarmayınca ilerleyemiyoruz.

Dİ: Karşılıklı iletişim... Gerçekten her şeyin altından onun eksikliği çıkıyor.

EK: Özellikle bizim okulumuz son birkaç yıl içerisinde, bizim eğitim hayatımız başladıktan beri hem mekânsal anlamda hem müfredat anlamında çok büyük değişikliklere uğradı. Kurumun vizyonu, misyonu 140 yıldır devam ediyor, ama bazı şeyler çok değişti ve biz bunu dile getiremiyoruz, bunlar konuşulmuyor. Şu an olduğu gibi birbirimizi dinleyebilmek, böyle ortamlar yaratmak, bu söyleşiler, “dinleniliyoruz” hissi bize çok iyi geliyor.

Dİ: Bize de çok iyi geliyor. Ama sizler de belki hocalara sıklıkla giderek “Şu konuda

konuşmak istiyorum” demelisiniz. Herkesin kapısı açık.

EK: Söyleşilerimizin burada kalmamasını ve sıklaşması öneriyorum.

İÇ: Hocam, şunu da eklemek isterim. Eski-den Senatoda öğrenci temsilcisi vardı. Öğrenci sorunlarını Senato’da aktarabiliyordu. Benim beşinci senem, ilk defa böyle bir ortama sahip olabiliyoruz. Öğrencilerin derdini anlatabileceği ve resmi karşılığının olabileceği bir ortam çok önemli bizim açımızdan.

ÖMC: Bu söyleşiler devam ederse çok memnun oluruz. Mimarlık eğitimi ne durumda? Şu an kafam böyle sorularla doldu.

KA: Hocam, bir öneride bulunabilir miyim? Bu söyleşinin kapsamını genişletmek adına belki de bugün ortaya çıkan konu başlıklarını daha detaylı, daha uzun bir liste olarak çıkartıp, bunu bölüm genelinde yayarak üzerine konuştuğumuz bir geniş katılımlı söyleşiyi veya öğrenci forumunu gerçekleştirebiliriz. Bizler de öğrenci kulüpleri olarak buna destek olmayı çok isteriz...

Elif Sena Akan, Arş. Gör., Doktora Öğrencisi, MSGSÜ, Mimarlık Bölümü

We Need More Dialogue in Architectural Education

This interview was realized at the Mimar Sinan Fine Arts University (MSFAU), Department of Architecture with a group of students, in May 2024. The moderator of the meeting, PhD-student Elif Sena Akan wants to create a platform for discussion on the unspoken issues in the education process and focuses on the issues the students want to transmit and share with the teaching staff. The interview creates a chance for self-criticism in every respect and is an opportunity for the dialog between the students, the teaching staff and the administrators. The content of the session will be shared with the related bodies and will be on the agenda in the next edition of the “General Assembly of Education and Architecture” organized by the Chamber of Architects of Turkey. The conversation mainly underlines the communication issues, curriculum changes and the practice and theory integration in the education process. The hope is to create inspirations for the new revisions in the dynamic and contemporary architectural education scope.

Birlikte İnşa Ederek Öğrenme Üzerine: “Armadillo” Parametrik Yapısal Tasarım Atölyesi ve Sergisi Gerçekleştirildi

Ekin Öztürk

Günümüzde mimarlık eğitiminin vazgeçilmez bir unsuru olan bilgisayar destekli tasarım (CAD) yazılımları kullanılarak sayısal ortamda üretilen ve mimarlık öğrencilerinin tasarladıkları projelerin genellikle sanal ortamda kalmasıyla ortaya çıkan kuram-pratik ayrımının, mimarlık-yapı mühendisliği ara kesitindeki bir strüktürün, 1:1 ölçeğinde bir tasarla-yap (design-build) etkinliğinde hayata geçirilmesiyle öğrenciler tarafından deneyimlenerek aşılması ana fikrine dayanan “Armadillo Parametrik Yapısal Tasarım Atölyesi”, 6 Mayıs 2024 Pazartesi günü Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mongeri Salonu’nda gerçekleşti.

Atölyenin sonuç ürünü olan ve konsept, yapısal strüktür, detaylandırma ve imalat süreçleri parametrik tasarım araçları kullanılarak tamamen sayısal ortamda gerçekleştirilen “Armadillo”, toplam 50 ardışık serbest biçimli kemerden ve bu kemerlerin birbirine kenetlenmesini sağlayan birleşim elemanlarından oluşan, en yüksek noktası 2,70 m ve uzunluğu 20 m olan, kullanıcı deneyimi ya da mekâna göre kıvrımlanarak şekillenebilen bir “pavyon” veya “enstalasyon” olarak düşünülebilir. Doğayı esin kaynağı olarak alan proje, adını birbirine geçen şeritlerden oluşan sert bir kabuğa sahip, zırlı plasantalı memeliler grubuna ait, tehlike anında zırlarındaki şeritlerinin hareketiyle kapanarak korunaklı bir topa dönüşebilen hayvanlar olan “armadillo”lardan almış.

Atölye, sabah proje yürütücüleri Mimar Furkan Berke Çilesizoğlu, Dr. Kurtuluş Atasever, Dr. Melek Kılınç ve Prof. Dr. N. Papatya Seçkin’in teorik anlatımlarını kapsayan seminer ile öğleden sonra tasarla-yap uygulaması olmak üzere iki bölümden oluştu. Seminer, Prof. Dr. N. Papatya Seçkin’in sunumu ile başladı. Seçkin, sunumunda, ahşap malzeme ile yapılacak uygulamalarda kesim tekniği seçiminde dikkat edilecek malzeme özelliklerine değindi. Parametrik tasarımda ahşap malzemenin yeri, yapısal ahşap ürün çeşitlerinin birbirinden farkı ve kesim tekniğini etkileyen özellikleri hakkında bilgi verdi. Ahşap malzemenin nem miktarı, sertlik değerleri, hücre yapısı gibi niteliklerinin önemi üzerinde durdu.

Seçkin, sunumunu dünyadan ahşap malzeme ile üretilen pavyon örnekleri ile destekledi. Armadillo’nun, CNC işleme tekniği ile kesilmiş MDF levhalar ile inşa edileceğini belirtti.

Ardından, Dr. Kurtuluş Atasever parametrik tasarım hakkında temel bilgiler vererek, rapidolarla başlayan tasarım eyleminin, önce bilgisayar destekli tasarıma, daha sonra ise algoritmik tasarım araçlarına evrilmesini kısaca özetledi. Geleneksel tasarım sürecine Tokyo Teknoloji Enstitüsü Kütüphanesi’nin taşıyıcı sistem tasarımından örnekler vererek, algoritmik araçlar kullanılarak üretilen çeşitli tasarım örnekleri gösterdi.

Daha sonra Dr. Melek Kılınç, genel mimarlık eğitim müfredatının, yapı mühendisliği – mimarlık ara kesitinde kurgulanan bir süreç ile desteklendiği bir adımın uzantısı olarak tanımladığı projenin, mimarlık eğitimindeki önemi üzerine iki temel konuya değindi. İlk olarak, yapı mühendisliği- mimarlık ara kesitindeki bir çalışmanın mimarlık eğitimindeki yadsınamaz önemi üzerinde durdu. Esasen bina tasarımı için en önemli parametrelerden ve tasarımı belirleyecek temel girdilerden birinin taşıyıcı sistem olduğunu belirtti. Ancak elbette ki uygulamaya yönelik tek veri de olmadığını, aslında binanın en kaba taşıyıcı strüktüründen belki sabit mobilyasına kadar her ölçeğe sıçrayan strüktürel bir kurulumun, daha iyi bir ifadeyle yüzey kurulumunun, uygulama projelerinde 1:1 detay ölçeğine kadar tasarlandığını, dolayısıyla strüktür ve tasarımın ayrı alanlar değil, daima iç içe geçen, birbirine göre esneyen, incelen ve böylelikle tasarımı rafineleştiren bir etkileşim içinde olduğunu ifade etti. Bu noktada, parametrik tasarıma yönelimin elbette ki tesadüfi görünmediğini, üç boyutlu bir model üzerinde eşzamanlı olarak strüktürel hesaplar dahil, pek çok tasarım verisinin sunduğu biçimsel karşılığın sanal ortamda görülebilir olmasının, nesne ve parametreler arasındaki ilişkiyi görünür kıldığını söyledi. Dolayısıyla bu türden dijital bir temsil aracının, nesnenin formuna ilişkin geniş bir deney çıktısı sunabildiğini ve mimarlık eğitimi sürecinde en çok yapılmak istenen, bol bol deneyip yanılma, deneyim elde etme ve sonuçlarını anında görme-

Seminerden kareler
(Fotoğraflar: Ekin Öztürk).

nin öğrenme süreci için faydalı çıktılar sağladığını, ancak bu araçların da çıktısının yine bir sanal ortam olarak deneyimlendiğini belirtti.

Kılınç'ın değindiği ikinci temel konu, atölyenin esasında Türkçe'de yaygın olarak tasarla-yap olarak kullanılan bir design-build etkinliği olması ve bu etkinliğin mimarlık eğitimindeki önemi üzerineydi. Öncelikle, design-build etkinliklerinin, mimarlığın akademilerde öğrenilen bir pratik olmasıyla sahadan kopması sonucu oluşan kuram-pratik ayrımını, uçurumunu kapatmaya yönelik eğitim arayışlarından biri olduğunu söy-

ledi. Parametrik olsun olmasın, pek çok dijital tasarım aracının, nesnenin üç boyutlu temsilini uygulamaya yönelik bir gerçekliğe oldukça yaklaşılarak, öğrenciye ürettiği nesnenin oldukça gerçekçi bir temsilini sunduğunu, ancak nesnenin sanal ortamdaki bu deneyiminin gerçek nesne deneyiminden tamamen farklı bir deneyim olduğunu ifade etti. “Design-build”ın ise, tasarım konsepti ve sonuç nesne arasındaki ilişkiyi birebir gerçekliğinde ortaya koyma şansı sunarak öğrencilere malzemeden ölçek bilgisine ve detay tasarımına uzanan bir yelpazede, aldığı kararların karşılığını deneyimleme, yaparak öğrenme fırsatı sunduğunu belirtti. Bu atölyede her katılımcının bir eylemi gerçekleştirerek ve birbirleriyle iletişim kurarak bir bütünün parçası olacağını, sanal ortamdaki deneyimi bedensel deneyim için birlikte inşa edeceğini ve temsil-gerçeklik arasındaki boşluğu dolduracağını ifade ederek sunumunu noktaladı.

Son olarak Furkan Berke Çilesizoğlu, öncelikle projenin hikâyesini özetledi. 2021 yazında Dr. Kurtuluş Atasever'in yürütücülüğünde mimarlık lisans öğrencilerinin (Furkan Berke Çilesizoğlu, Sinem Sezek, Barışcan Avcı, Ali Vural) katıldığı, parametrik yapısal tasarımın temellerinin öğretildiği öncü bir atölyeyle başlayan projenin, öğrencilerin sanal ortamda bir strüktür tasarlayıp detaylarını çözeceği ve 1:1 ölçekte ahşap malzemeyle inşa edip deneyimleyebileceği bir pavyona evrilmesini anlattı. Çilesizoğlu, daha sonra “Armadillo”nun tasarım sürecinde kullanılan dijital parametrik tasarım araçlarını kısaca tanıtarak strüktürün nasıl ortaya çıktığını özetledi. Son olarak, öğleden sonraki tasarla-yap etkinliği için seg-

Proje yürütücülerinin inşa etkinliğine hazırlık süreci
(Fotoğraf: Furkan Berke Çilesizoğlu).

mentlere ayırdığı “Armadillo” pavyonunun yapısal davranışı ve hareket mekanizmasını, nasıl inşa edileceğini ve birleşim detaylarının nasıl uygulanacağını, atölye öncesinde pavyonun PLA malzeme ile üç boyutlu yazıcıda üretilen 1:4 ölçekli prototipi üzerinde gösterdi.

MSGSÜ YUAM (Yapı Uygulama Araştırma Merkezi) ve Ahşap Ürün Sanayi A.Ş. sponsorluğunda gerçekleşen atölyenin öğleden sonraki ikinci kısmında, öğrenciler gruplara ayrılarak “Armadillo”nun kendi gruplarına atanan segmentlerini birleştirmeye başladı. A’dan I’ya kadar isimlendirilen pavyon bölümlerini inşa ederek bağlı oldukları diğer iki grubun inşa ettiği parçalarla birleştirdiler. 1:1 ölçekli inşa edilen pavyon, 18 mm ahşap MDF panellerin CNC kesilmesiyle sayısal olarak üretilen parçalardan meydana geliyor. Geometrisi bir omurgaya bağlı göğüs kafesini andıran “Armadillo”nun omurgası kaburga kemiklerini en yüksek noktalarından birbirine bağlayarak gerekli yapısal bağlantıları sağlıyor. Kaburgaların omurgaya bağlandığı birleşim detayları geçmeli iki adet ahşap ara parçanın omurgaya vidalanmasıyla sabitleniyor. Pavyonun hareketli birleşim detayları ise omurga parçalarının birbirlerine civata ile kenetlenmesiyle sağlanıyor. Kaburgalar, formu ve mekânı oluşturan 50 ardışık serbest biçimli kemerle kullanıcının ayakta durması veya içinden geçerek deneyimleyebilmesi için açık ve yarı açık alanlar sağlıyor.

Mimarlık eğitiminin geleceğiyle ilgili yeni fikirler sunan atölye sonucunda, mimarlık öğrencilerinin takım çalışması, grupta görev alma, iletişim kurma gibi eylemlerle bir “bütünün parçası olma”yı deneyimlediği ve sanal ortamdaki bir ürünü dokunarak, aktif rol alarak inşa ettiği atölyeyle temsil ile gerçek arasındaki algısal boşluk dolduruldu. Her türlü sanatsal ve mekânsal müdahaleye açık olan “Armadillo” pavyonu, 7 Mayıs’tan 31 Mayıs 2024’e kadar MSGSÜ Mongeri salonunda sergilenerek kulla-

“Armadillo” pavyonu
(Fotoğraf: Furkan Berke Çilesizoğlu).

“Armadillo” pavyonunda
proje yürütücüleri.
Soldan sağa: Dr. Kurtuluş
Atasever, Dr. Melek Kılınç,
Mimar Furkan Berke
Çilesizoğlu, Prof. Dr. N.
Papatya Seçkin
(Fotoğraf: Ekin Öztürk).

nıcı deneyimine sunuldu. Sonrasında “Armadillo” pavyonunun MSGSÜ Bomonti kampüsünde kalıcı olarak sergilenmesi planlanıyor.

Ekin Öztürk, Y. Mimar

“Armadillo” Parametric Structural Design Workshop and Exhibition was Held at Mimar Sinan Fine Arts University

In today's architectural education, computer-aided design (CAD) software plays an essential role. However, the gap between theoretical knowledge and practical application often results in architectural projects remaining confined to the virtual realm. “Armadillo Parametric Structural Design Workshop”, held on May 6, 2024, at Mimar Sinan Fine Arts University's Mongeri Hall, sought to bridge this gap by enabling students to tangibly experience the realization of a structure at a 1:1 scale through a design-build process. The culminating outcome of the workshop, named ‘Armadillo,’ was entirely designed and manufactured using parametric design tools within digital environment. Comprising 50 consecutive free-form arches interconnected by pivot joints, ‘Armadillo’ stands at a maximum height of 2.70 meters and spans 20 meters in length. It can be envisioned as an adaptable pavilion, capable of responding to user experience and spatial requirements. The interplay of free-form arches not only generates unique spatial encounters but also facilitates passages, open areas, and semi-open spaces. The movable parts of the pavilion allow for further reconfigurations and spatial possibilities without disassembling the structure. The “Armadillo” pavilion, which is open to all kinds of artistic and spatial interventions, was exhibited at Mimar Sinan Fine Arts University Mongeri Hall from May 7 to May 31, 2024. Afterwards permanent exhibition of the “Armadillo” pavilion is planned at Mimar Sinan Fine Arts University Bomonti campus.

MİTA IV 2024 Mimari Tasarım Araştırmaları Ulusal Sempozyumu

Mimari Tasarım Eğitiminin Geleceği

Orhan Hacıhasanoğlu - İlker Fatih Özorhon - Güliz Özorhon

Gelecek merak uyandırır, kimi için endişe verici, korkutucu kimi için umut doludur. Ancak daima tüm bilim alanlarının gündeminde olmuştur ve olmaya devam edecektir. Gündelik hayata, 'an'a yaptığımız her müdahale ile değişen sürekli ve sürekli yeniden var ettiğimiz gelecek... Bu kadar değişken olabilen tasavvur/tahmin edilebilir, senaryolaştırılabilir mi? Her davranışın kaçınılmaz olarak pek çok farklı durumu tetiklediği, her müdahalenin yarını yeniden ürettiği gerçeği üzerine düşünmek, tartışmak, bilgi biriktirmek/üretmek mümkün müdür?

Bilim ve teknoloji alanlarında yaşanan gelişmeler, ekonomik ve ekolojik imkân(sızlık)lar, krizler ve kırılganlıklar değişen dünyanın dönüşen disiplinlerini doğurmaktadır. Mimari Tasarım Araştırmaları (MİTA) Ulusal Sempozyumu IV, Türkiye mimarlık ortamının aktörlerini bu çoklu dönüşüm ağı içinde mimari tasarım eğitiminin geleceğini tartışmaya, değişimin kaçınılmaz olduğu görüşünden hareketle, tartışılmasının önemine dikkat çekmeye ve araştırmacıları mimari tasarım eğitiminin değişimi üzerine düşünmeye davet etmiş, yukarıdaki sorularla çerçevelenen tema ile sistem, müzakere, taktik, alternatif ve paradoks konularını işaret ederek 24-27 Nisan 2024 tarihlerinde Özyeğin Üniversitesi ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir.

Geçmiş-bugün ve gelecek sürekliliğinde deneyim-performans ve spekülasyon ortamı olarak mimari tasarım eğitiminin geleceğini nasıl şekillendireceğiz? Hangi soruları sormalı, hangi kavramlar ile düşünmeliyiz? Mimarlık eğitimi ve mimari tasarım eğitimi dönüşümü göğüsleyebi-

lecek mi? Yeni neslin, teknoloji odaklı beklentilerini karşılayabilecek donanıma sahip miyiz? Sanal gerçeklik, yapay zeka, nörobilim konuları mimari tasarım eğitimi nasıl etkileyecek? Konvansiyonel yöntemler geçerliliğini hâlâ koruyor mu? Yenilikçi, çeşitliliği kucaklayan, katılımcı bir eğitim ortamı aynı zamanda karışıklıklar, çelişkiler ve tehditler de barındırır mı? Sonsuz olasılıklar ortamı olarak mimari tasarım stüdyolarını örneğin medya nasıl etkiliyor? Mimari tasarım eğitiminin geleceğinde neler var? Araştırma için geçmiş mercek altına almak mı, deney(im)sel imkânlar-alternatif güzergâhlar yaratmak için geleceği aramak mı? Dinamik, duyarlı, uyarlanabilir mimari tasarım eğitimi için bütünsel düşünmek mi, parçalarına ayırmak mı? Geleceğin yaşam mekânlarını kuracak meslek insanlarının eğitilmesi, karşılığında çıkacak görünen/görünmeyen durumlarla baş edebilmeleri için gerekli bilgi birikimini ve bu bilgi birikimini akılcı kullanabilme becerisini elde etmeleri için mimari tasarım eğitimi nasıl evrilecek?

Burada sıralananlar MİTA IV tartışma ortamını besleyen sorulardan bazılarıydı.

Sempozyumun açılışı Özyeğin Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Aşlıhan Ünlü ve Mimarlık Bölüm Başkanı Doç. Dr. Nevşet Gül Çanakçıoğlu'nun konuşmaları ile yapıldı. Sempozyumun ilk oturumu Prof. Dr. Ayşen Ciravoğlu'nun "Krizler Çağında Mimarlık Eğitiminin Dirençliliğini Düşünmek" başlıklı tematik konuşması ile başladı. Ciravoğlu geçirmekte olduğumuz krizlere karşı dirençli olmayı gündeme alan konuşmasında mimarlık meslek ve eğitim kurumlarının, özellikle de Dünya Mimarlar Birliği'nin (UIA) bu konulardaki yaklaşımlarını ele aldı. Sempozyum kapsamında bilimsel çalışmaların sunulduğu sekiz oturum gerçekleşti. Bu oturumlarda Türkiye'nin farklı üniversitelerinden akademisyen ve araştırmacılar 29² bildiri sundu. Oturumlarda öne çıkan konu başlıkları eğitim; müfredat, okul dışı eğitim, yarışmalar; temsil; stüdyo; kuram; gelecek, teknoloji ve strüktür iken geleceği odağına alan sempozyum

Panel 1 "Mimarlık Ortamının Kurumsal Aktörleri".

için kaçınılmaz olarak en çok gündeme gelen konu yapay zekâ ve yapay zekâ teknolojilerinin mimarlık eğitimi değiştirme/dönüştürme potansiyelleri oldu. Ayrıca çalışmaların bazılarında stüdyo ve workshop örnekleri ile mimarlık eğitimi içinde yapılan çeşitli uygulamalara da yer verildi ve bu çalışmalarda öğrencilerin deneyimleri, yorumları ve katkıları paylaşıldı.

MITA IV kapsamında bildiri oturumlarının yanı sıra atölyeler, sergi, paneller ve bir forum gerçekleştirildi. Atölyeler, Seda Hayal Tatlı'nın yürütücülüğünü yaptığı “(Bellek ve Yapay Zekâ ile) Evvel Zamandan Gelecek Zaman Mekân”, Mehmet Emin Bayraktar'ın yürütücülüğünde “Çalışma Maketi ile Yapay Zekâ Destekli Görsel Üretimi” ve Dilara Nitelik Gelirli ve Ayşe Özlem Dal'ın yürütücülüğünde gerçekleşen “Anadolu Geometrik Desenlerini Yorumlama İki ve Üç Boyutlu Parametrik Yüzeyler Tasarlama Atölyesi” idi. Atölyelerde mimarlık öğrencileri, atölye yürütücülerinin rehberliğinde düşünce üretmiş, düşüncelerini kurgular, çizimler, model ve maketler ile somutlaştırmışlar ve üretimlerini bir sergi ile diğer katılımcılar ile paylaşmıştır. Ayrıca sempozyum kapsamında “MimED 2023 Ödülleri”nden oluşan bir sergi gerçekleştirildi. Sergi ile mimarlık eğitiminin güncel çıktılarının tartışma ortamına katılımı sağlanmış oldu.

Sempozyumun bir diğer önemli etkinliği gerçekleştirilen iki paneldi. Panellerde mimarlık eğitiminin geleceği farklı paydaşları ile kapsamlı bir şekilde ele alındı. Birinci panel, “Mimarlık Ortamının Kurumsal Aktörleri” başlığı ile Doç. Dr. Derya Yorgancıoğlu moderatörlüğünde Prof. Dr. Mine Özkar (MIAK), Prof. Dr. Ahsen Özsoy (MimED) ve Prof. Dr. Cana Bilse'lin (MOBBİG) katılımı ile gerçekleştirildi. Panel, mimari tasarım eğitiminin geleceği ile ilgili panelistlerin temsil ettikleri kurumların yaklaşımlarını, gelecek tahminlerini ve önerilerini paylaştıkları bir etkinlik olarak planlandı. Panelistler sempozyumun ana teması ve tartışma konularına kurumsal olarak nasıl yaklaştıklarını ve çalışmalarını aktardı.

İkinci panel, “Mimari Tasarım Stüdyosundan Sahaya” başlığı ile Doç. Dr. İlker Fatih Özorhon moderatörlüğünde Dr. Cem İlhan (TeCe Mimarlık), Boęaçhan Dünderalp (Ddrlp Mimarlık) ve Derya Ekim Öztepe'nin (Mimari Tasarım Fikirleri) katılımı ile gerçekleştirildi. Panelistlerin tasarım stüdyosu yürütücüsü ve uygulamacı mimar olarak mimarlık eğitiminin ve mezunlarının geleceğinin değerlendirildiği, akademik ve mesleki çalışma ortamlarındaki

Panel 2 “Mimari Tasarım Stüdyosundan Sahaya”.

deneyimlerini aktardığı panelde öğrencilikten mesleğe geçişte yaşananlar, panelistlerin kendi işyeri deneyimleri, mimarlık eğitimi ve mesleki uygulama arasında gelecekte olması beklenenler tartışıldı. Sempozyumda ayrıca üç gün boyunca yapılan tartışma ve konuların ortak başlıkları ile bir de forum yapıldı. Prof. Dr. Orhan Hacıhasanoğlu'nun moderatörlüğünde gerçekleşen forumda Prof. Dr. Alper Ünlü, Prof. Dr. Hülya Turgut ve Prof. Dr. Semra Aydın'ın tartışmaları kolaylaştırıcı konuşmacılar olarak yer aldı. Oturumda mimari tasarım araştırmalarını gelecekteki doğrultusu, mimarlık mesleğinin gelecekteki küresel ve yerel konumu, teknolojinin, iletişimin etkileri tartışıldı. Sempozyum 27 Nisan 2024 tarihinde Doç. Dr. Ayşe Köksal rehberliğinde İstanbul Resim Heykel Müzesine yapılan gezi ile tamamlandı.

İlki 2015 yılında gerçekleştirilen ve üç yılda bir gerçekleştirilmeye devam eden Mimari Tasarım Araştırmaları Ulusal Sempozyumu'nun dördüncüsü farklı üniversitelerden çok sayıda akademisyen ve araştırmacının etkin katılımı ile başarı ile tamamlandı.

Mimari Tasarım Araştırmaları Sempozyumlarında katkısı olan ve emeği geçen tüm kişilere teşekkürlerimizle.

Prof. Dr. Orhan Hacıhasanoğlu, Doç. Dr. İlker Fatih Özorhon,
Doç. Dr. Güliz Özorhon

Özeğin Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü,
MITA IV Organizasyon Kurulu üyeleri

Notlar

1. Detaylı bilgi için <https://www.ozyegin.edu.tr/tr/mimarlik-ve-tasarim-fakultesi/mita-2024>.
2. Sempozyum kapsamında sunulan bildirilerin tam metninin yer alacağı sempozyum kitabının çalışmaları devam etmektedir. Ayrıca bilim kurulunca seçilen bildiriler İngilizce makaleye dönüştürülerek “Journal of Design Studio” da yayınlanacaktır.

100 Yıllık Marka 100 Yıllık Gurur

170'ten fazla ülkede; yaşadığınız, ürettiğiniz, dinlendiğiniz, eğlendiğiniz her yerde, her iklimde, soluduğunuz her nefesteyiz. 100 yıldır çığır açan buluşlarımızla, yepyeni teknolojilerimizle bugün dünyanın 1 numarasıyız.

**Daikin, iklimlendirme teknolojilerinde
100 yıllık tecrübe.**

Yaratıcı Çözümler

Benzersiz
Tasarımlar

Banyo
Artemis

